

ปัญหา รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง
: บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน

โดย

พลตรี อภิศักดิ์ สมบัติเจริญนนท์
ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๐
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

เรื่อง ปัญหา รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง : บทเรียนสำหรับ
ภูมิภาคอาเซียน

ลักษณะวิชา การเมือง

ผู้วิจัย พลตรี อภิศักดิ์ สมบัติเจริญนนท์ **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** ๖๐

หลังจากเกิดเหตุการณ์ก่อการร้ายเขย่าโลก เมื่อ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๔ จนสหรัฐฯ ต้องประกาศสงครามเพื่อตามล่า โอซามา บิน ลาเดน (Osama bin Laden) ผู้ก่อตั้งกลุ่มอัลกออิดะห์ (Al-Qaeda) ซึ่งสหรัฐฯ เชื่อว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังปฏิบัติการครั้งนั้น ถึงแม้ผลของการตามล่าจะประสบความสำเร็จหลังใช้เวลาถึง ๑๐ ปี แต่กลับไม่สามารถนำความสงบสุขกลับมาสู่โลกและภูมิภาคได้ในทางกลับกันกลับทำให้เกิดกลุ่มก่อการร้ายกลุ่มใหม่ที่มีความสุดโต่งยิ่งกว่า ภายใต้ชื่อ “ไอเอส” หรือ “Islamic State: IS” โดยกลุ่มก่อการร้ายกลุ่มนี้มีเป้าหมายเพื่อก่อตั้งรัฐอิสลามให้เป็นศูนย์กลางและผู้นำของชาวมุสลิมทั่วโลก (Caliphate) ด้วยการอ้างหลักศาสนาเป็นเครื่องมือและใช้สื่อโซเชียล (Social Media) ในการเผยแพร่อุดมการณ์ของกลุ่ม ทำให้มีผู้ที่ฝึกฝใจจำนวนมากเดินทางเข้าไปร่วมรบในอิรักและซีเรียที่ทางกลุ่มยึดครองและประกาศก่อตั้งเป็นรัฐอิสลาม (Islamic State of Iraq and the Levant) แต่จากการปราบปรามอย่างหนักด้วยการสนับสนุนของมหาอำนาจทั้งรัสเซียและสหรัฐฯ ในที่สุดซีเรียและอิรักก็สามารถยึดดินแดนคืนจากกลุ่มไอเอสได้เป็นส่วนใหญ่ ทำให้ทางกลุ่มต้องปรับกลยุทธ์ใหม่ โดยกระตุ้นให้สมาชิกที่กระจายอยู่ในหลายประเทศใช้การปฏิบัติการก่อการร้ายโดยลำพัง (Lone wolf) ซึ่งวิธีดังกล่าวก็ยังส่งผลกระทบต่อทางจิตวิทยาและสร้างความสูญเสียในหลายภูมิภาคจนถึงปัจจุบัน ในส่วนของภูมิภาคอาเซียนพบว่ากลุ่มก่อการร้ายหลายกลุ่มได้ประกาศตัวสมาชิกต่อไอเอสและเจริญรอยตามทั้งการใช้สัญลักษณ์และวิธีการ โดยเหตุการณ์ที่ทำให้อาเซียนต้องตื่นตัวอย่างมาก คือการยึดเมืองมาราวิของฟิลิปปินส์โดยกลุ่มมาอูเต (Maute) หรือที่เรียกตัวเองว่า “Islamic State of Lanao” ทำให้รัฐบาลฟิลิปปินส์ต้องทุ่มกำลังทหารเข้าปราบปรามแต่ก็ต้องใช้เวลาถึง ๕ เดือนเต็มจึงสามารถยึดเมืองคืนได้สำเร็จและสามารถสังหารกลุ่มก่อการร้ายได้เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามกลุ่มก่อการร้ายที่ฝึกฝใจไอเอสก็ยังไม่หมดไป ยังคงมีการเคลื่อนไหวปฏิบัติการในหลายประเทศของอาเซียน ทั้งมาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

จะเห็นได้ว่าการก่อเกิดของการก่อตั้งรัฐอิสลามในตะวันออกกลางได้ส่งผลให้การก่อการร้ายทั่วโลกและในอาเซียนมีความรุนแรงขึ้น รวมถึงการปฏิบัติการยึดเมืองมาราวิที่ไม่คาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นในอาเซียน บทวิจัยนี้จึงได้กำหนดกรอบการวิจัยด้วยการศึกษาการก่อการร้ายโดยรัฐอิสลามในตะวันออกกลาง วิเคราะห์เปรียบเทียบกับการก่อการร้ายในภูมิภาคอาเซียนผ่านตัวแปรร่วมที่สำคัญ ทั้งในแง่ของความเป็นมาเชิงประวัติศาสตร์ ความแตกต่างของภูมิรัฐศาสตร์ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการก่อการร้าย และการพัฒนาของสถานการณ์ รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งไทยและต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นบทเรียนในการเสนอแนะแนวทางกำหนดนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศของอาเซียน ในการเสริมสร้างความมั่นคงและป้องกันปัญหาการขยายตัวด้านการก่อการร้ายของภูมิภาคอาเซียน รวมถึงประเทศไทยในอนาคต

Abstract

Title Problem of “Islamic State” in the Middle East : Lesson Learned for ASEAN’s Region
Field Politics
Name Maj.Gen. Apisak Sombutcharoenon **หลักสูตร** NDC **Class** 60

After the 9/11 incident, on 11 September 2001, had shaken the world, the United States declared “War on terror” to hunt down Osama bin Laden, the founder of Al-Qaeda, who believed to be the mastermind behind the incident. Although the operation was declared a success after 10 years of hunting, it cannot bring back peace to the world and the region. Instead, it has created a more extreme terrorist group aiming to establish an Islamic State as the center and leader of all Islamic worlds known as “Caliphate”. Later on, the group had successfully occupied part of Iraq and Syria and declared the establishment of “Islamic State of Iraq and the Levant” and called itself “Islamic State” or “IS”. With the hard suppression and support of major powers such as Russia and the United States, Syria and Iraq were able to seize territory back from IS. Nonetheless, IS is still able to operate around the world by using social media as a tool to spread its ideology. In ASEAN, the world has witnessed the capture of Marawi, the city in Mindanao, the Philippines, by Maute who call themselves the "Islamic State of Lanao". The Philippines government had spent 5 months to seize back the town and the Maute’s brothers were killed in the combat. However, the terrorist groups affiliated to IS are still operating in several countries of ASEAN such as Malaysia, Indonesia and the Philippines. The formation of the establishment of an Islamic State in the Middle East has resulted in intensified acts of terrorism around the world and ASEAN.

With the significance of the IS activities, this paper seeks to suggest lessons learned and proposes policies to strengthen and prevent the expansion of terrorism in the ASEAN’s region and Thailand. The scope of this research is the study of establishment of Islamic states in the Middle East compared with terrorist activities in ASEAN through 5 factors namely; history, geopolitics, internal factors, external factors, and development of the situation.

Finally, I do hope that information from in-depth interviews with Thai and international experts will make the paper more valuable.

คำนำ

การศึกษาในหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ได้กำหนดให้นักศึกษาทุกคนต้องจัดทำเอกสารวิจัยส่วนบุคคลในเรื่องที่ตนสนใจ ซึ่งนอกจากเพื่อให้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนดแล้ว เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือความคาดหวังว่าเรื่องที่ทำการวิจัยนั้นจะได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์โดยผู้ที่สนใจทั้งในการศึกษาต่อยอดหรือพิจารณาใช้เป็นข้อมูลประกอบในการปฏิบัติงาน ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะนักศึกษาหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๐ จึงได้สนใจเลือกหัวข้อวิจัย เรื่อง “ปัญหา รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง : บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน” ซึ่งเสนอโดยกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาติดตามมาอย่างต่อเนื่องและเชื่อว่าเป็นเรื่องที่หลายภาคส่วนไม่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่ประเทศต่าง ๆ ทุกภูมิภาคในโลกให้ความสนใจ ให้ความสำคัญ เนื่องจากนับจากเกิดกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในตะวันออกกลาง ภัยคุกคามจากการก่อการร้ายได้ขยายตัวในวงกว้างส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลกไม่เว้นแม้แต่ในภูมิภาคอาเซียนของเรา ผู้วิจัยเชื่อว่า การศึกษาเรียนรู้ปัญหาจากต้นตอแหล่งกำเนิดของปัญหา จะช่วยให้เราเข้าใจบริบทที่ถูกต้องเป็นจริง ไม่ตื่นตระหนกและสามารถนำสิ่งที่เกิดขึ้นมาเป็นบทเรียนสำหรับเรา เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเดียวกัน หรือป้องกันปัญหาไม่ให้ลุกลามบานปลายออกไป ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องตรงกันกับหัวข้อที่ทำการวิจัยนี้

ผู้วิจัยจึงหวังว่า เอกสารวิจัยฉบับนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจตามที่ผู้วิจัยมีความตั้งใจและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม การจัดทำเอกสารวิจัยฉบับนี้ จัดทำขึ้นในระยะเวลาจำกัดตามที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรกำหนด จึงไม่สามารถศึกษาให้ครอบคลุมกว้างขวางครบทุกประเด็นตามที่บางท่านสนใจ แต่ได้มุ่งเน้นประเด็นสำคัญที่จะนำไปกำหนดเป็นนโยบายทางการเมืองระหว่างประเทศอาเซียนและของไทยตามวัตถุประสงค์หลักของผู้เสนอหัวข้อวิจัยนี้

สุดท้ายนี้หากเอกสารวิจัยฉบับนี้มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ผิดพลาดไม่สมบูรณ์โดยไม่ตั้งใจ ผู้วิจัยขออภัยและขออนุมัติรับไว้ แต่หากมีประโยชน์สิ่งหนึ่งประการใดที่เกิดจากงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ กองบัญชาการกองทัพไทย สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ และวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ที่ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยได้เข้ามาศึกษาในหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๐ นี้

พลตรี

(อภิศักดิ์ สมบัติเจริญนนท์)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
ขอบเขตของการวิจัย	๕
วิธีดำเนินการวิจัย	๕
ข้อจำกัดของการวิจัย	๖
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
คำจำกัดความ	๖
บทที่ ๒ ทฤษฎีและพัฒนาการของการก่อการร้าย	๙
ทฤษฎีเกี่ยวกับการก่อการร้าย	๙
พัฒนาการของการเกิดการก่อการร้าย	๒๑
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย	๓๒
กรอบแนวคิดในการวิจัย	๔๑
สรุป	๔๒
บทที่ ๓ การศึกษาปัญหา รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง และบริบทของการก่อการร้ายในอาเซียน	๔๓
รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง	๔๓
บริบทการก่อการร้ายในอาเซียน	๖๒
สรุป	๘๕
บทที่ ๔ การวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อเสนอบทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน	๘๖
การวิเคราะห์เปรียบเทียบผ่านตัวแปรต่างๆ	๘๖
บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน	๙๘
สรุป	๑๐๓

	หน้า
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๑๐๕
สรุป	๑๐๕
ข้อเสนอแนะ	๑๑๒
บรรณานุกรม	๑๑๖
ภาคผนวก	๑๒๒
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๔

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓ - ๑	งบประมาณความช่วยเหลือในโครงการ NADR และ NADR - ATA (หน่วย : พันเหรียญสหรัฐฯ)	๗๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๓ - ๑	ดินแดนภายใต้ข้อตกลงไซคส์ - พิกอท (Sykes - Picot Agreement)	๔๔
๓ - ๒	ดินแดนตะวันออกกลางหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑	๔๕
๓ - ๓	การปกครองดินแดนซีเรียใต้อาณัติของฝรั่งเศส	๔๙
๓ - ๔	ภูมิภาคตะวันออกกลาง	๕๐
๓ - ๕	ประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามนิกายสุหนี่และชีอะห์	๕๑
๓ - ๖	กลุ่มประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามนิกายสุหนี่ ชีอะห์ และชาวเคิร์ด ที่อาศัยอยู่ในอิรักและซีเรีย	๕๕
๓ - ๗	บทบาทของประเทศมหาอำนาจในการให้การสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ในซีเรีย	๕๗
๓ - ๘	การให้การสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ของประเทศมหาอำนาจและประเทศใน ตะวันออกกลาง	๕๙
๓ - ๙	เปรียบเทียบพื้นที่ในอิรักและซีเรียที่กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามครอบครอง ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๘ กับปี พ.ศ. ๒๕๖๑	๖๒
๓ - ๑๐	เขตปกครองพิเศษเดิมในเกาะมินดาเนา ทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์	๖๓
๓ - ๑๑	ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน	๖๕
๓ - ๑๒	กลุ่มก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๖๗
๓ - ๑๓	กลุ่มก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สนับสนุนโดยกลุ่มไอเอส	๖๗
๓ - ๑๔	การขยายอิทธิพลของกลุ่มไอเอสสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	๖๙
๓ - ๑๕	กลุ่มนักรบต่างชาติที่ปฏิญาณตนศวามิภักดิ์กับกลุ่มไอเอส	๗๐
๓ - ๑๖	กลุ่มก่อการร้ายในฟิลิปปินส์	๗๒
๓ - ๑๗	การปฏิบัติการของกลุ่มมาอูเต้ ในเมืองมาราวี (Marawi) บนเกาะมินดาเนา ของฟิลิปปินส์	๘๑
๓ - ๑๘	สถานการณ์ในเมืองมาราวี	๘๓

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากเหตุการณ์ที่กลุ่มก่อการร้ายอัลกออิดะห์ (Al - Qaeda) ซึ่งนำโดย นายโอซามา บิน ลาดิน (Osama bin Laden) ได้ก่อวินาศกรรมที่เขย่าขวัญคนทั้งโลกโดยการจี้เครื่องบินพาณิชย์พุ่งชน ตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ (World Trade Center) และอาคารเพนตากอน (The Pentagon) ซึ่งเป็นที่ตั้งของกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า ๓,๐๐๐ คน และสร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งความเชื่อมั่นของประชาชนชาวอเมริกัน และประชาคมโลก ดังนั้นนายจอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ในขณะนั้น จึงได้ปรับนโยบายด้านการต่างประเทศและด้านความมั่นคงใหม่โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย และเรียกร้องให้นานาชาติเข้ามาร่วมทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายด้วย

ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของจอร์จ ดับเบิลยู บุช กองทัพสหรัฐฯ ได้ส่ง กำลังบุกเข้าไปในประเทศต่างๆ ในตะวันออกกลางทั้งอัฟกานิสถาน ปากีสถาน เยเมน ลิเบีย โซมาเลีย ฯลฯ เพื่อค้นหา นายโอซามา บิน ลาดิน ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มก่อการร้ายอัลกออิดะห์ และยังเป็นข้ออ้างที่สหรัฐฯ ใช้ในการทำสงครามในประเทศอิรักเพื่อโค่นล้มรัฐบาลของนายซัดดัม ฮุสเซน (Saddam Hussein) ซึ่งถือเป็น จุดเปลี่ยนที่สำคัญของโครงสร้างอำนาจในตะวันออกกลางที่นำไปสู่ความไร้เสถียรภาพทางการเมือง และความมั่นคงในภูมิภาค และยังทำให้เกิดกลุ่มก่อการร้ายต่างๆ ขึ้นมากมาย อย่างไรก็ตามการไล่ล่า นายโอซามา บิน ลาดิน จบลงในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เมื่อหน่วยปฏิบัติการพิเศษของกองทัพเรือสหรัฐฯ (SEALs) สามารถสังหารนายโอซามา บิน ลาดิน ภายในบ้านพักในเมืองอับบอดาบัด ประเทศปากีสถาน ได้สำเร็จ

ในห้วงของการต่อสู้ระหว่างสหรัฐฯ กับอัลกออิดะห์ ทำให้เกิดกลุ่มก่อการร้ายกลุ่มใหม่ขึ้น ซึ่งมีชื่อเรียกว่ากลุ่มรัฐอิสลามในอิรักและซีเรีย หรือไอซิส (The Islamic State in Iraq and Syria: ISIS) หรือกลุ่มรัฐอิสลามในอิรักและลิแวนต์ หรือไอซิล (The Islamic State in Iraq and The Levant: ISIL) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยมุสลิมนิกายสุหนี่ ซึ่งพัฒนามาจากกลุ่มอัลกออิดะห์ในอิรัก (AQI) แต่เนื่องจากเป้าหมายที่แตกต่างกันจึงทำให้ทั้งสองกลุ่มตัดขาดความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยกลุ่มไอซิสมีเป้าหมายเพื่อก่อตั้ง “รัฐอิสลาม” ในอิรักและซีเรีย และจะขยายตัวไปสู่ดินแดนอื่นๆ ในภูมิภาคต่อไป ซึ่งภายหลังการเปลี่ยนผ่านมาระยะหนึ่งกลุ่มไอซิสจึงได้มีการเปลี่ยนชื่อใหม่มาเป็น “รัฐอิสลาม” หรือไอเอส (Islamic State: IS) และใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมากลุ่มไอเอสเริ่มทำหายกลุ่มอัลกออิดะห์มากขึ้น และเปิดตัวนายอัล บัฆดาดี (Al - Baghdadi) ในฐานะผู้นำการต่อสู้ตามแนวทางญิฮาด (Jihadist) สำหรับนายอัล บัฆดาดี นั้นเป็นผู้นำ ที่มีบุคลิกดีและน่าดึงดูด อีกทั้งยังมีอุดมการณ์สุดโต่งซึ่งเขาได้เผยแพร่แนวคิดสุดโต่งต่อผู้ร่วมขบวนการ และมียุทธศาสตร์การต่อสู้ที่ทรหดในทุกสถานการณ์ นอกจากนี้กลุ่มไอเอสยังมีความสามารถในการ

ประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) ทั้งเฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) ยูทูบ (Youtube) ฯลฯ โดยใช้ภาษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการส่งผ่านแนวคิดและอุดมการณ์ของกลุ่มสู่บุคคลภายนอก ทำให้นักต่อสู้ชาวมุสลิมจากทั่วโลก รวมถึงชาวมุสลิมในประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส เดินทางเข้ามาร่วมปฏิบัติการกับกลุ่มไอเอส (จรัญ มะลูลีม, ๒๕๕๗: ๔)

สำหรับปฏิบัติการของกลุ่มไอเอสในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้มีการตั้งเมืองหลวงของตนขึ้นมา ณ เมืองร็อกกา (Raqqa) ในซีเรีย และเข้ายึดครองดินแดนที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในเมืองโมซูล (Mosul) และเมืองตามแนวชายแดนอิรักและซีเรีย (ความเป็นมาของกลุ่มรัฐอิสลาม, ออนไลน์: ๒๕๖๐) ซึ่งรัฐบาลของอิรักและซีเรียภายใต้การสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจทั้งสหรัฐฯ และรัสเซีย ได้ทำการต่อต้านกลุ่มไอเอสจนเกิดเป็นสงครามกลางเมือง อันส่งผลทำให้ประชาชนผู้บริสุทธิ์บาดเจ็บล้มตาย และมีผู้อพยพหนีภัยสงครามเข้าไปในยุโรปเป็นจำนวนมาก ซึ่งผลจากการรับผู้อพยพหนีภัยสงครามจากซีเรีย ส่งผลทำให้ประเทศในยุโรปเกิดการเผยแพร่แนวคิดสุดโต่งของกลุ่มไอเอสทั้งในฝรั่งเศส อังกฤษ สเปน เยอรมนี รัสเซีย และเบลเยียม อย่างไรก็ตามการปฏิบัติการของกลุ่มไอเอสทำให้ประเทศมหาอำนาจทั้งสหรัฐฯ รัสเซีย และกลุ่มประเทศพันธมิตรให้การสนับสนุนรัฐบาลอิรักและซีเรียในการต่อต้านกลุ่มไอเอสอย่างหนักจนทำให้เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ กองทัพรัฐบาลของอิรักได้เข้ายึดมัสยิดและพื้นที่โดยรอบในเมืองโมซูลที่กลุ่มไอเอสประกาศก่อตั้งประเทศได้สำเร็จ ซึ่งถือเป็นฐานที่มั่นสุดท้ายของกลุ่มไอเอส (รอวันนี้นานาน! นายกฯ ประกาศ ‘รัฐอิสลาม’ ในอิรักจบสิ้นแล้ว, ออนไลน์, ๒๕๖๐) ในขณะที่เมืองหลวงอย่างเมืองร็อกกาที่ถูกปิดล้อมโดยนักรบกลุ่มกองกำลังประชาธิปไตยซีเรียที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ ด้วยเช่นเดียวกัน

สำหรับการก่อการร้ายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น หากพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาแล้วพบว่าการก่อการร้ายมิใช่ประเด็นปัญหาใหม่สำหรับภูมิภาคนี้ ซึ่งการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในอดีตส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของการต่อต้านอำนาจรัฐ และการเรียกร้องความชอบธรรมทางการเมืองและสังคม โดยอาศัยอุดมการณ์ ศาสนา และชาติพันธุ์เป็นตัวขับเคลื่อน

ปัญหาทางอุดมการณ์นั้นเกิดขึ้นมาตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ที่มีการต่อต้านการขยายอิทธิพลเข้ามาของโปรตุเกสและชาติตะวันตกอื่นๆ โดยการรวบรวมพลังประชาชนและอาศัยจุดร่วมทางประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรม มาเป็นแนวทางในการต่อต้าน (ชัยโชค จุลศิริวงศ์, ๒๕๔๙: ๑๖) ต่อมาในช่วงสงครามเย็น ก็มีการเรียกร้องความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคมหรือที่เราเรียกว่า “อุดมการณ์คอมมิวนิสต์” ซึ่งเป็นที่นิยมของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหาร และรัฐบาลประชาธิปไตยในหลายประเทศ ทั้งอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย ซึ่งกลุ่มอุดมการณ์คอมมิวนิสต์บางกลุ่มก็มีการใช้วิธีการที่รุนแรง (ก่อการร้าย) ในการต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาล แต่ในที่สุดความขัดแย้งนั้นก็สามารถคลี่คลายและสงบลงพร้อมกับการสิ้นสุดของยุคสงครามเย็น

นอกเหนือจากปัญหาทางอุดมการณ์แล้วยังมีปัญหาคความมั่นคงอื่นๆ อาทิ ชนกลุ่มน้อยและการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดนซึ่งเกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขหลายประการ ได้แก่ การปักปันเส้นเขตแดนโดยประเทศเจ้าอาณานิคมที่กระทำโดยมิได้คำนึงถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์ส่งผลทำให้หลายๆ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีคนต่างเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกัน หรือกรณีที่ชาติพันธุ์เดียวกันแต่ถูกจับแยกให้ไปอยู่ในดินแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งในบางครั้งความแตกต่างและความไม่ชอบธรรม

ในสังคมบางอย่างกลายเป็นสิ่งเร้าหรือกระตุ้นให้ชนกลุ่มน้อยเหล่านั้นเกิดแนวคิดที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนหรือต่อต้านอำนาจรัฐ ตัวอย่างเช่น กลุ่มชนชาติต่างๆ ในเมียนมา อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย เป็นต้น ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ล้วนเกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์และความเชื่อทางศาสนาทั้งสิ้น โดยส่วนใหญ่เป็นปัญหาภายในประเทศมากกว่าที่จะเป็นประเด็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายระหว่างประเทศ

แต่ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ก่อการร้าย “9/11” ในวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ การก่อการร้ายในภูมิภาคได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การก่อการร้ายระหว่างประเทศมากขึ้น มีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงข้ามประเทศและมีปฏิบัติการที่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลก โดยกลุ่มที่สำคัญในภูมิภาคมีอยู่ด้วยกันหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม “เจมาห์ อิสลามียาห์” (Jemaah Islamiyah: JI) หรือกลุ่ม “เจไอ” ที่มีศูนย์บัญชาการอยู่ในอินโดนีเซีย (จุฬาทิพย์ คล้ายทับทิม, ๒๕๔๘: ๑๒ - ๑๓) ซึ่งมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับ กลุ่ม “อัลกออิดะห์” (Al - Qaeda) และเป็นกลุ่มอิสลามหัวรุนแรงในตะวันออกกลาง อีกทั้งยังมีความเชื่อมโยงกับกลุ่ม “อาบูไซยาฟ” (Abu Sayyaf) ที่มีบทบาทอย่างมากในการต่อต้านรัฐบาลฟิลิปปินส์ ซึ่งแยกตัวออกมาจากกลุ่ม “แนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติโมโร” (Moro National Liberation Front: MNLF) (ฟิลิปปินส์ - กลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติโมโร (Moro National Liberation Front: MNLF) (บทเรียนสู่สันติภาพที่ยาวไกล, ๒๕๕๖: ๑ - ๒) รวมทั้งกลุ่ม “กัมปูตัน มูญาฮิดีน” (Kumpulan Mujahideen Malaysia: KMM) ในมาเลเซีย

ภายหลังจากที่ นายโອซามา บิน ลาดเดน ถูกสังหารทำให้กลุ่ม “อัลกออิดะห์” มีบทบาทลดลงเป็นอย่างมาก แต่ถึงอย่างไรก็ตามแนวคิดของการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์นักรบหัวรุนแรงก็ยังคงมีการสานต่อโดย “รัฐอิสลามแห่งอิรักและซีเรีย” (The Islamic State in Iraq and Syria: ISIS) หรือกลุ่ม “ไอเอส” ที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ในอิรักและซีเรียและเป็นชนวนที่ดึงดูดให้กลุ่มที่มีแนวคิดหัวรุนแรงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลั่งไหลเข้าไปในสมรภูมิดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการแพร่ขยายแนวคิดการตั้งรัฐอิสลามจากตะวันออกกลางเข้ามายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (การหลั่งไหลของนักรบต่างชาติ...สู่สมรภูมิอิรัก - ซีเรีย, ๒๕๕๗: ๑ - ๒) กล่าวคือ

สถานการณ์การก่อการร้ายใน *อินโดนีเซีย* ปรากฏเด่นชัดหลังเหตุการณ์ระเบิดที่กรุงจาการ์ต้า เมื่อ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ทางกรอินโดนีเซียแถลงยืนยันว่ากลุ่มไอเอสอยู่เบื้องหลังเหตุระเบิดในครั้งนี้ โดยมีกลุ่มนิยมความรุนแรงในอินโดนีเซียที่ประกาศภักดีกับกลุ่มไอเอส คือ กลุ่ม “คาติบะห์ นูซันตารา ลิด เดาลาห์ อิสลามียาห์” (Katibah Nusantara Lid Daulah Islamiyyah) หรือ หมู่เกาะมาเลย์เพื่อรัฐอิสลามในอิรักและซีเรีย *มาเลเซีย* เผชิญภัยก่อการร้ายที่เชื่อมโยงมาจากกลุ่ม “คาติบะห์ นูซันตารา ลิด เดาลาห์ อิสลามียาห์” ซึ่งมีฐานที่มั่นอยู่ในอินโดนีเซียเช่นกัน โดยเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ทางกรมาเลเซียได้จับกุมสมาชิกของกลุ่มฯ จำนวน ๗ คน ซึ่งต้องสงสัยว่าเตรียมการวางแผนโจมตีสถานที่สำคัญๆ ในมาเลเซีย เพื่อตอบโต้มาเลเซียที่มีการยกระดับการต่อต้านกลุ่มก่อการร้ายในระดับการเตรียมพร้อมสูงสุด *ฟิลิปปินส์* มีการแพร่ขยายแนวคิดมุสลิมหัวรุนแรงโดยกลุ่มที่เดินทางกลับมาจากการเข้าร่วมรบกับกลุ่มไอเอสในซีเรียได้นำแนวความคิดการจัดตั้งรัฐที่ปกครองด้วยหลักศาสนาอิสลามบริสุทธิ์กลับมายังเกาะมินดาเนาด้วย

เหตุการณ์ล่าสุดในฟิลิปปินส์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงจิตวิทยาในวงกว้าง และทำให้ทุกประเทศต้องหันมาให้ความสำคัญกับแนวความคิดการก่อตั้ง “รัฐอิสลาม” ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ

อาเซียนคือการบุกยึดเมืองมาราวิของกลุ่มก่อการร้าย “มาอูเต” (Maute) ซึ่งเป็นกลุ่มก่อการร้ายที่เริ่มออกปฏิบัติการเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยกลุ่ม “มาอูเต” มีความสัมพันธ์กับกลุ่ม “อาบูไซยาฟ” ภายใต้การประสานงานของอิหม่ามบันตาเยาจนทำให้นายอิสนีลอน ฮาปิลอน (Isnilon Hapilon) ผู้นำของกลุ่ม “อาบูไซยาฟ” เดินทางจากฐานที่มั่นของตนใน “บาซัน” มุ่งหน้าเข้าร่วมกับกลุ่ม “มาอูเต” ที่ฐานที่มั่นในเมืองบูติก (Butig) การเข้าร่วมกลุ่มของนาย “อิสนีลอน ฮาปิลอน” ทำให้กลุ่ม “มาอูเต” กลายเป็นกลุ่มก่อการร้ายสาขาของกลุ่มไอเอสโดยสมบูรณ์ มีการใช้ธงสีดำ ใช้ผ้าคาดศีรษะ การแต่งกาย และเสื้อสัญลักษณ์ของกลุ่มไอเอสอย่างเปิดเผย มีการตั้งฉายาของกลุ่มว่า “ไอเอสแห่งลานา” จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ประธานาธิบดีดูเตอร์เตแห่งฟิลิปปินส์ก็ได้ประกาศว่ากลุ่ม “มาอูเต” มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มไอเอสอย่างชัดเจน

สำหรับประเทศไทยมีการเผชิญกับปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาอย่างยาวนานอันมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ และปัจจัยทางศาสนาอิสลามที่ถูกผู้ก่อความไม่สงบนำมาตีความเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำของตน อีกทั้งดินแดนภาคใต้ของไทยก็ถูกประกาศผนวกเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของรัฐอิสลามในอาเซียนที่กินพื้นที่ครอบคลุมประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

จะเห็นได้ว่าการขยายอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของกลุ่มไอเอสเป็นภัยคุกคามที่สำคัญของอาเซียนในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากกลุ่มนิยมความรุนแรงชาวอินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ที่เคยเข้าร่วมรบกับกลุ่มไอเอสในตะวันออกกลางได้เดินทางกลับมาประเทศของตน และพยายามสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับกลุ่มก่อการร้ายระหว่างประเทศ จากการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหา รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง : บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน” เพื่อศึกษาความเป็นมาของปัญหา รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ศึกษาสาเหตุการก่อเกิดและพัฒนาการของสถานการณ์ต่างๆ และศึกษาอิทธิพลของปัญหา รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลางที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียน เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบเหตุการณ์ในตะวันออกกลางและอาเซียน และเสนอบทเรียนด้านความมั่นคงให้แก่ภูมิภาคอาเซียน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบในการจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนปฏิบัติงานเพื่อเตรียมการรับมือกับการก่อการร้ายทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาคอาเซียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของปัญหา รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอิทธิพลของปัญหา รัฐอิสลาม (Islamic State) ที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียน

๒. เพื่อศึกษา/วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างเหตุการณ์ที่นำไปสู่การก่อตั้งรัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลางกับอาเซียน

๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการกำหนดนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศของอาเซียนและไทย เพื่อการป้องกัน/เสริมสร้างความมั่นคงและป้องกันปัญหาการขยายตัวด้านการก่อการร้ายของภูมิภาคอาเซียน รวมถึงประเทศไทยในอนาคต

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง : บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน” ผู้วิจัยได้มีการกำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา : สถานการณ์และพัฒนาการของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บริบทการก่อการร้ายของอาเซียน และการวิเคราะห์เปรียบเทียบเหตุการณ์ในตะวันออกกลางและอาเซียนผ่านตัวแปรต่างๆ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อค้นหาข้อเสนอแนะในการกำหนดนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนและไทย เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ภูมิภาค

ขอบเขตด้านประชากร : กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังป้องกันปัญหาการก่อการร้ายของไทยและมิตรประเทศในอาเซียน จำนวน ๖ ท่าน

ขอบเขตด้านระยะเวลา : การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการทั้งสิ้น ๘ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ - พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้แบ่งประเภทและหมวดหมู่ของการรวบรวมข้อมูลออกเป็น ๒ ลักษณะ กล่าวคือ **ส่วนแรก** ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ที่มีความรู้ มีหน้าที่โดยตรง หรือมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวัง การป้องกันปัญหาการก่อการร้ายของไทยและมิตรประเทศ และ **ส่วนที่สอง** ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ ที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าเอาไว้แล้ว ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก และจัดสนทนากลุ่มย่อย (In - depth Interview) เพื่อรวบรวมแนวคิดจากผู้เชี่ยวชาญที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการติดตาม เฝ้าระวัง ป้องกันปัญหาการก่อการร้ายของไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกอันนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้แก่หน่วยงานภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. การวิจัยเอกสาร (Papers Research) เป็นวิธีการศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากตำรา หรือเอกสารวิจัยต่างๆ ที่มีผู้ศึกษาเอาไว้แล้ว ได้แก่ วารสาร บทความ หนังสือพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หนังสือทั่วไป สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย เพื่อประกอบการวิจัยและหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน ตลอดจนสอบถามความถูกต้องของข้อมูลเบื้องต้น

๓. ประมวลและสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดเพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศของอาเซียนและไทย เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ภูมิภาค โดยจัดทำเป็นเอกสารวิจัยฉบับสมบูรณ์ เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่หน่วยงานที่สนใจนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ข้อจำกัดของการวิจัย

ถึงแม้ว่ากลุ่มประชากรที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในกระบวนการตัดสินใจ เกี่ยวข้องกับการป้องกันและการต่อต้านการก่อการร้ายโดยตรง และเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทำการศึกษาเรื่องการก่อการร้ายมาเป็นอย่างดี แต่ด้วยภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติของแต่ละท่าน ส่งผลให้มีเวลาในการให้สัมภาษณ์ค่อนข้างจำกัด ไม่สามารถลงรายละเอียดได้ครบทุกประเด็น

ส่วนข้อจำกัดในเรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิในการวิจัย เนื่องจากเป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นความเข้าใจ องค์กรความรู้ ทักษะคิด และความรู้สึกร่วมกัน ที่เชื่อมโยงกับบริบทในมิติต่างๆ ตลอดจนปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละท่าน ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิอื่นๆ โดยข้อมูลที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์เป็นข้อมูลให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีอยู่ ณ ขณะนั้น และมีโอกาสหรือความเป็นไปได้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์ ไม่สามารถตอบคำถามตรงไปตรงมาได้ทั้งหมด เนื่องจากเป็นข้อมูลที่อาจไม่สมควรเปิดเผย เป็นต้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทราบถึงความเป็นมาของปัญหาที่นำไปสู่การก่อตั้งรัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง สถานการณ์และพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอิทธิพลของรัฐอิสลาม (Islamic State) ที่ส่งผลต่อการก่อการร้ายในภูมิภาคอาเซียน

๒. บทเรียนที่ได้จากการศึกษา/วิเคราะห์ เปรียบเทียบ ความเหมือนและความต่างระหว่างเหตุการณ์ที่นำไปสู่การก่อตั้งรัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลางกับอาเซียน

๓. ได้ข้อเสนอแนะแนวทางในการกำหนดนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศของอาเซียนและไทย เพื่อการป้องกัน/เสริมสร้างความมั่นคงและป้องกันปัญหาการขยายตัวด้านการก่อการร้ายของภูมิภาคอาเซียน รวมถึงประเทศไทยในอนาคต

คำจำกัดความ

รัฐอิสลาม (Islamic State)	หมายถึง	รัฐที่ถูกปกครองตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามโดยสมบูรณ์ มีพระคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นรัฐธรรมนูญสูงสุด อำนาจอธิปไตยขึ้นอยู่กับพระอัลเลาะห์และเอกสิทธิ์ในการออกกฎหมายเป็นของพระองค์แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งรัฐอิสลามก่อนหน้านี้ ในสมัยของท่านศาสดามูฮัมหมัด ซึ่งมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่นครมาดีนะห์ หลังจากสมัยของคุลาฟาอ์-รอชิดีน รัฐดังกล่าวค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เช่น การแย่งชิงอำนาจ การ
---------------------------	---------	---

โยกย้าย ศูนย์กลางแห่งการปกครอง สงครามครูเสด การแทรกซึมของอิทธิพลตะวันตก การเป็นอาณานิคมของโลกตะวันตก ตลอดจนการดิ้นรนเพื่ออิสรภาพ ในที่สุดก็ได้กลายเป็นรัฐหลายๆ รัฐในตะวันออกกลางทุกวันนี้ ซึ่งเรียกกันใหม่ว่า “รัฐมุสลิม” ทั้งนี้เนื่องมาจากประเทศทั้งหลายเหล่านี้มิได้ถูกปกครองตามหลักบัญญัติของอิสลามโดยตรง หากแต่ได้เปลี่ยนมาใช้ระบอบการปกครองต่างๆ เช่น ระบอบประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ และแต่ละระบอบก็ยังมีถูกรุกแหยกแยะ ต่อเติม และตัดทอนออกไปอีก

การก่อการร้าย (Terrorism)	หมายถึง	<p>การปฏิบัติการคุกคาม หรือใช้ความรุนแรงของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีความมุ่งหวังผลตามเงื่อนไขข้อเรียกร้องของตน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งส่วนใหญ่จะมีปฏิบัติการล่องล่ำเขตอธิปไตย หรือเกี่ยวพันกับชาติอื่นๆ โดยการกระทำนั้นๆ เป็นไปอย่างเอกเทศปราศจากการสนับสนุนจากรัฐใดรัฐหนึ่ง หรืออาจมีรัฐใดรัฐหนึ่งสนับสนุนและรู้เห็นด้วยก็ได้ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของชาติ พันธกรณีระหว่างประเทศ นโยบายของชาติด้านการเมือง การป้องกันประเทศ เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา ชื่อเสียง และเกียรติภูมิของชาติ อีกทั้งมีความหมายครอบคลุมถึงการใช้ความรุนแรงนอกกฎหมาย หรือข่มขู่/คุกคามด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การลอบสังหาร การทรมาน การทำลายเพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองบางอย่าง เช่น เพื่อให้บุคคลหรือองค์กรเสียขวัญอันเป็นผลมาจากการต่อต้านอำนาจของกลุ่มก่อการร้าย หรือเพื่อเป็นวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลหรือทรัพย์สิน หรือการบังคับขู่เข็ญอีกฝ่ายหนึ่งให้ยอมสวามิภักดิ์ ต่ออำนาจของกลุ่มก่อการร้าย</p>
------------------------------	---------	--

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)	หมายถึง	<p>การรวมตัวกันของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ได้แก่ บรูไน กัมพูชา ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สปป.ลาว เมียนมา มาเลเซีย สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม ให้เป็นชุมชนที่มีความแข็งแกร่ง สามารถสร้างโอกาสและรับมือต่อความท้าทายในมิติด้านต่างๆ ทั้งด้านการเมืองและความมั่นคง เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงภัยคุกคามรูปแบบใหม่ โดยสมาชิกในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี สามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น และสมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประเทศสมาชิกในภูมิภาค ชำรงไว้ซึ่งสันติภาพ เสถียรภาพ</p>
--	---------	---

และความมั่นคงทางการเมือง สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า
ทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม การกินดี
อยู่ดีบนพื้นฐานของความเสมอภาค และผลประโยชน์ร่วมกันของ
ประเทศสมาชิกทั้ง ๑๐ ประเทศ

ตะวันออกกลาง
(Middle East)

หมายถึง

คำว่า “ตะวันออกกลาง” เป็นคำจำกัดความของภูมิภาคอย่าง
กว้างๆ ไม่มีการกำหนดขอบเขตพรมแดนของอาณาบริเวณของ
ภูมิภาคนี้ไว้อย่างเจาะจง แต่โดยความหมายทั่วไปแล้วเป็นที่เข้าใจ
กันว่า ภูมิภาคตะวันออกกลางนั้นจะครอบคลุมพื้นที่ประเทศต่างๆ
ได้แก่ บาห์เรน อียิปต์ อิหร่าน ตุรกี อิรัก อิสราเอล จอร์แดน
คูเวต เลบานอน โอมาน กาตาร์ ซาอุดีอาระเบีย ซีเรีย สหรัฐ
อาหรับเอมิเรตส์ เยเมน และดินแดนปาเลสไตน์ (เวสต์แบงก์และ
ฉนวนกาซา)

บทที่ ๒

ทฤษฎีและพัฒนาการของการก่อการร้าย

กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม (Islamic State: IS) หรือกลุ่มไอเอสได้ก่อตัวและแสดงบทบาทอย่างโดดเด่นต่อสถานการณ์ด้านความมั่นคงในภูมิภาคตะวันออกกลางมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ ซึ่งนอกจากการปฏิบัติการของกลุ่มไอเอสจะประสบความสำเร็จในการควบคุมพื้นที่ในอิรักและซีเรียได้ในช่วงเวลาหนึ่ง ยังแสดงศักยภาพให้ประชาคมโลกเห็นถึงขีดความสามารถในการคุกคามกิจกรรมต่างๆ ขององค์การระหว่างประเทศได้อีกด้วย ส่วนสถานการณ์ในภูมิภาคอาเซียน หลังเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝันในเมืองมาราวิ บนเกาะมินดาเนา ทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์ เมื่อมีกลุ่มติดอาวุธมาอูเต (Maute) ที่ประกาศสวามิภักดิ์ต่อกลุ่มไอเอสได้ทำการเข้ายึดพื้นที่เมืองมาราวินานกว่า ๕ เดือน ก่อนที่ผู้นำกลุ่มกบฏมาอูเตจะถูกสังหารระหว่างปะทะกับเจ้าหน้าที่ของฝ่ายรัฐบาล ซึ่งจากสถานการณ์ในภูมิภาคตะวันออกกลางและอาเซียนแสดงให้เห็นว่ากลุ่มไอเอสเป็นขบวนการหนึ่งในลัทธิการก่อการร้ายที่มีความโดดเด่นและสำคัญอีกขบวนการหนึ่งที่หน่วยงานในมิติด้านความมั่นคงทั่วโลกไม่อาจมองข้าม โดยเนื้อหาในบทนี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี พัฒนาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย ตามที่มีผู้รู้ได้เคยศึกษาค้นคว้าไว้เป็นเอกสาร และบทความทางวิชาการต่างๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลวิทยุมิประกอบการวิจัยของผู้วิจัยให้มีข้อมูลครบถ้วนรอบด้าน ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้

ทฤษฎีเกี่ยวกับการก่อการร้าย

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายมีหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีที่เกี่ยวกับศาสนา ปรัชญา เศรษฐศาสตร์ และสังคมวิทยา ซึ่งทุกทฤษฎีต่างมุ่งที่จะอธิบายว่า “ทำไมจึงเกิดการก่อการร้าย” หรือ “อะไรเป็นสาเหตุของการก่อการร้าย” โดยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องไว้หลายทฤษฎี แต่ก่อนอื่นเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในความหมาย และสร้างความชัดเจนในประเด็นต่างๆ ของการก่อการร้ายให้มากขึ้น ผู้วิจัยจึงขออธิบายเกี่ยวกับ “การก่อการร้าย” ดังนี้

๑. ความหมายของการก่อการร้าย

“การก่อการร้าย” เป็นคำที่มาจากภาษาฝรั่งเศส เนื่องจากเหตุการณ์รุนแรงทางการเมืองในฝรั่งเศสภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี ค.ศ. ๑๗๘๙ ที่มีประชาชนกลุ่มหนึ่งพยายามก่อความไม่สงบขึ้นโดยใช้วัตถุระเบิดเป็นอาวุธทำให้มีผู้เสียชีวิตและทรัพย์สินเสียหายเป็นจำนวนมาก รัฐบาลฝรั่งเศสจึงดำเนินการปราบปรามและลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างเด็ดขาด โดยชาวฝรั่งเศสได้เรียกการกระทำอันรุนแรงนี้ว่า “Terrorism” สำหรับในปัจจุบันได้มีการนิยามการก่อการร้ายไว้อย่างหลากหลายและแตกต่างกันออกไป (วรเกียรติ รัตนานนท์, ๒๕๕๙: ๗ - ๘) ดังนี้

สำนักงานประมวลข่าวกลางสหรัฐฯ (Central Intelligence Agency: CIA) ได้ให้ความหมายของการก่อการร้ายไว้ว่าเป็นปฏิบัติการที่มีการเตรียมการล่วงหน้า (Premeditated) ที่กระทำต่อเป้าหมายซึ่งไม่สามารถสู้รบได้ (Noncombatant Targets) และมีมูลเหตุจูงใจทางการเมือง เป็นการกระทำโดยขบวนการหรือกลุ่มที่มีได้เป็นของรัฐ (Sub - National Groups) และเป็นของรัฐ ส่วนองค์กรข่าวกรองลับของอังกฤษ (Secret Intelligence Service: SIS) ได้ให้คำนิยามที่สอดคล้องกันว่าการก่อการร้ายคือการใช้วิธีรุนแรงที่มีการวางแผนและเตรียมการ โดยหวังผลทางการเมืองเพื่อข่มขู่ทำให้เสียขวัญหรือตื่นตระหนก เช่น การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง การโค่นล้มรัฐบาล การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการแบ่งแยกดินแดนออกไปตั้งรัฐอิสระ เป็นต้น นอกจากนี้พระราชบัญญัติป้องกันการก่อการร้ายของสหราชอาณาจักร (The United Kingdom's Prevention of Terrorism Act) ยังระบุเกี่ยวกับการก่อการร้ายไปในแนวทางที่สอดคล้องกันว่าเป็น การใช้ความรุนแรงเพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมือง และรวมถึงการใช้ความรุนแรงใดๆ ก็ตามเพื่อจุดมุ่งหมายในการทำให้สาธารณชน หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของชุมชนเกิดความหวาดกลัว

สำหรับประเทศไทยได้ให้ความหมายของการก่อการร้ายไว้ในพระราชบัญญัติรักษาความสงบภายในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ว่าหมายถึงการปฏิบัติการคุกคามหรือใช้ความรุนแรงของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีมุ่งหวังผลตามเงื่อนไขข้อเรียกร้องทางการเมือง นอกจากนี้ยังมีพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้ายในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ กำหนดไว้ว่าการก่อการร้ายเป็นการกระทำที่เป็นความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา หรือการกระทำที่ผิดตามกฎหมายซึ่งอยู่ภายใต้ขอบเขตของอนุสัญญาและพิธีสารระหว่างประเทศเกี่ยวกับการก่อการร้ายที่ประเทศไทยเป็นภาคีหรือรับรอง ทั้งนี้ ไม่ว่าจะการกระทำที่เป็นความผิดนั้นได้กระทำขึ้นในราชอาณาจักรหรือนอกราชอาณาจักร

โดยสรุปการก่อการร้ายเป็นการดำเนินการที่มีการเตรียมการไว้แล้วโดยใช้ความรุนแรงหรือการคุกคามให้เกิดความหวาดกลัว โดยมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองและเพื่อบีบบังคับให้รัฐบาลต้องยอมรับข้อเสนอ โดยที่มีเป้าหมายคือการทำให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนผู้บริโภค

๒. ทฤษฎีทางปรัชญาว่าด้วยการศาสนา

ในปัจจุบันกลุ่มก่อการร้ายส่วนใหญ่ล้วนเป็นกลุ่มที่มีแรงจูงใจทางศาสนา (วรเกียรติรัตนานนท์, ๒๕๕๙: ๑๐ - ๑๑) ดังนั้นทฤษฎีทางปรัชญาว่าด้วยศาสนาจึงสามารถที่จะอธิบายปรากฏการณ์ของการก่อการร้ายในปัจจุบันได้ดี เนื่องจากการตีความคำสอนทางศาสนาไปในแนวทางการต่อสู้ (Militant Interpretation) เพราะประเพณีทางศาสนาส่วนใหญ่มีภาพลักษณ์ของความรุนแรงและการทำลายล้าง หรือการทำลายตัวเอง (Self - Destruction) อยู่แล้ว รวมทั้งการมีความเชื่อที่ว่าพระเจ้ายอมรับการกระทำและมีบัญชาให้พวกตนกระทำซึ่งถือได้ว่าปัจจัยเหล่านี้เป็นแกนกลางของตรรกะเบื้องหลังการก่อการร้ายที่ยึดศาสนาเป็นต้นเหตุแห่งอุดมการณ์ในการรวมกลุ่มก่อตั้งการก่อการร้ายขึ้น โดยศาสนาเองมักจะหาคำอธิบายว่า ภายใต้การสร้างสรรค์และดูแลการปกครองของพระเจ้านั้นสิ่งที่ชั่วร้ายเกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งการอธิบายในเรื่องนี้อธิบายว่าเป็นการทดสอบศรัทธาของผู้นับถือศาสนา และเป็นผลมาจากการตัดสินใจอิสระของมนุษย์ (Free Will) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สอนให้มนุษย์รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก และเป็นส่วนหนึ่งของแผนการของพระเจ้า จากคำอธิบายนี้ทำให้ผู้ก่อการร้ายมักจะใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายพฤติกรรมเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำของตน

รูปแบบการก่อการร้ายทางศาสนาจะเริ่มต้นจากผู้นำทางจิตวิญญาณซึ่งเป็นที่พึงทางใจของผู้นับถือศาสนาที่มักอ้างอิงคำสอนของตนเองกับคำสอนกระแสหลัก (Mainstream) ทางศาสนา และบางส่วนของคำสอนซึ่งไม่ค่อยได้รับความสนใจหรือถูกลืมไป และมักจะถูกนำมาฟื้นฟูและให้ความสำคัญใหม่อีกครั้งโดยอ้างว่าเป็นส่วนสำคัญในประวัติศาสตร์ทางศาสนาที่ถูกกลืนและหลงลืมกันมานาน รวมทั้งมีการผสมผสานประเด็นทางการเมืองและศาสนาเข้าด้วยกัน และมักจะกล่าวโทษใครบางคนว่าเป็นผู้รับผิดชอบต่อการละเลยมรดกที่ศักดิ์สิทธิ์นี้ โดยในขั้นแรกมักกล่าวโทษนักการเมืองในประเทศว่าเป็นตัวการ แต่หลังจากนั้นจะเน้นไปที่การต่อต้านอิทธิพลจากภายนอก เช่น แนวคิดแยกศาสนาออกจากการเมือง หรือแนวคิดสมัยใหม่อื่นๆ ส่วนผู้ปฏิบัติจะเน้นการปฏิบัติบูชาโดยอุทิศตนทำงานให้แก่พระเจ้าหรือกระทำในนามของพระเจ้า กลุ่มก่อการร้ายทางศาสนามักนิยมใช้ห้วงเวลาการไว้อาลัยหรือวันสำคัญของกลุ่ม เช่น วันครบรอบการเสียชีวิตของผูุ้ทิศตน (Martyr) เพื่อชักจูง (Recruit) ผู้ที่มีความเชื่อให้เข้าร่วมขบวนการ หลังจากการชักจูงแล้วก็จะส่งไปศึกษาอบรม (Reeducation) เพื่อแลกเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับความดีและความชั่วทั้งหมด ส่วนสิ่งใดก็ตามที่สนับสนุนการต่อสู้สูงสุดต่อศัตรู (รวมถึงการสังหารผู้บริสุทธิ์) จะถือว่าเป็นความดี ด้วยเหตุนี้การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มก่อการร้ายทางศาสนา จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นผูุ้ทิศตน (Martyrdom) ด้วย เพราะผูุ้ทิศตนมิได้เป็นแค่เครื่องมือสำคัญในการโฆษณาชวนเชื่อและชักจูงผู้เข้าร่วมขบวนการใหม่ๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานทั้งหมดของความเชื่อของกลุ่มหรืออาจเรียกว่ากระบวนการในการทำให้เป็นวีรบุรุษผูุ้ทิศ (Process of Metrology)

๓. ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ (Globalization Theory)

ทฤษฎีโลกาภิวัตน์เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาใช้อธิบายการศึกษาได้หลายสาขา (ศิริวรรณ สุนทรธมาน, ๒๕๕๙: ๑๔ - ๑๕) โดยคำว่า Globalization เริ่มใช้ในกลุ่มสังคมศาสตร์ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๖๐ แพร่หลายและเป็นที่นิยมในบรรดานักเศรษฐศาสตร์ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๘๐ ทฤษฎีโลกาภิวัตน์เป็นทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษารัฐศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นโดยก้าวข้ามอำนาจความเป็นรัฐ พรหมแดนรัฐ และเป็นปรากฏการณ์ที่เชื่อมโยงสังคมและรัฐชาติเข้าไว้ด้วยกันทั่วโลก ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการอธิบายถึงสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงการก่อการร้ายและรูปแบบการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งศึกษาปัญหาเรื่องการก่อการร้ายสากลใหม่มองว่าโลกาภิวัตน์เป็นระบบวัฒนธรรมโลกที่พัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองและเอื้ออำนวยต่อการก่อเกิดของระบบผูกขาดไร้พรหมแดน เพื่อให้คนทั้งโลกขึ้นต่อวัฒนธรรมที่เรียกว่า Neo - Westernization ที่เป็นการสร้างกระแสบริโภคนิยมที่นิยมทุกอย่างที่เป็นตะวันตก การเกิดกระแสบริโภคนิยมและการไหลตามกระแสนั้นเป็นการรุกรานความเป็นท้องถิ่นและประเพณีดั้งเดิมของคนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก และส่งผลกระทบต่อในกลุ่มชาตินิยม ประเพณีนิยม และศาสนานิยม ด้วยเหตุนี้โลกาภิวัตน์จึงมักถูกนำมาใช้อธิบายปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ด้วยเหตุผลที่ว่าโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อเกี่ยวข้องกับทุกด้านในปัจจุบันที่กล่าวมาข้างต้นโดยเฉพาะการกระทบเรื่องแนวคิดทางศาสนาและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาตินิยม ศาสนานิยม ฯลฯ ผลกระทบดังกล่าวทำให้นักวิชาการหลายคนนำแนวคิดโลกาภิวัตน์มาใช้อธิบายว่าเป็นสาเหตุหนึ่งของการเกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างชนชาติตะวันตกกับกลุ่มมุสลิมชาตินิยม ในส่วนนี้เองที่นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าทำให้เกิดความ

ไม่พอใจในกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์นำมาซึ่งการแทรกแซงและการรุกรานทางวัฒนธรรม อันส่งผลให้เกิดการสูญเสียชนบประเพณีเดิม หรือการประทุพผิตจากจารีตของศาสนา

๔. ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement)

การเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) (บุญชู เกิดโชค, ๒๕๕๕: ๑๙ - ๒๒) เป็นทฤษฎีที่นักวิชาการด้านการก่อการร้ายเชื่อว่าสามารถให้แนวคิด (Concept) และเครื่องมือ (Tools) ในการทำความเข้าใจการก่อการร้าย โดย รอดนีย์ สตาร์ค (Rodney Stark) และดอนนาเทลลา เดลลาพอร์ตา (Donnatella Della Porta)

สตาร์คเป็นนักสังคมวิทยาที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านศาสนาซึ่งศึกษาวิวัฒนาการของภัยคุกคาม (Threat Evolution) ผ่านการเคลื่อนไหวทางสังคม หัวใจของแนวคิดของสตาร์คอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมกระทำโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง โดยสตาร์คระบุว่าเงื่อนไขแรกในพัฒนาการของภัยคุกคามเกิดขึ้นเมื่อบางคนในสังคมมีความรู้สึกคับข้องใจ (Grievance) ร่วมกับคนอื่น และปรารถนาจะแก้ไขปัญหานั้นร่วมกันไม่ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสังคมหรือขัดขวางไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยรูปแบบความคับข้องใจอาจเป็นความหวัง (Hopes) และความปรารถนา (Aspirations) ซึ่งโดยรวมเรียกว่า “ความต้องการที่ไม่ได้รับการเติมเต็ม” (Unfulfilled Needs) ความต้องการดังกล่าวนี้อาจไม่มีเหตุมีผลหรือไม่มี ความชอบธรรม

ส่วน เดลลา พอร์ตา ศาสตราจารย์ทางด้านสังคมวิทยาชาวอิตาลีเป็นนักวิชาการคนสำคัญที่บุกเบิกการเชื่อมโยงการเคลื่อนไหวทางสังคมกับการก่อการร้าย โดยแบ่งออกเป็น ๒ ปัจจัย ดังนี้

ปัจจัยแรก คือ ประสบการณ์ส่วนตัว ซึ่งตามทัศนะของเดลลา พอร์ตา ประสบการณ์ส่วนตัว เช่น การถูกกระทำทารุณโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ และความคับข้องใจ ทำให้การรับรู้ความชอบธรรมของรัฐบิดเบี้ยวไป และเป็นต้นเหตุของการทำให้เป็นหัวรุนแรง (Radicalization) โดยจากกรณีศึกษาในอิตาลี โครงสร้างโอกาสทางสังคม (Political Opportunity Structure) ในห้วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองไม่อยู่ในสถานะที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ และเมื่อความต้องการบางส่วนไม่ได้รับการเติมเต็มจึงทำให้เกิดการปะทะระหว่างผู้ชุมนุมประท้วงกับกองกำลังของรัฐ

ปัจจัยที่สอง คือ อุดมการณ์หัวรุนแรง ซึ่งกรณีดังกล่าวอาจทำให้ง่ายต่อการแยกตัวของประชาชนออกจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งอาจนำไปสู่การใช้ความรุนแรง เช่น การก่อความไม่สงบ หรือการก่อการร้าย อีกทั้งอุดมการณ์หัวรุนแรง (Radical Ideologies) ที่อาจล่อลวงให้ประชาชนยอมรับการใช้ความรุนแรง ความรุนแรงในหลักการก็มีได้ใช้ความรุนแรงโดยสมำเสมอ กลุ่มที่ใช้ความรุนแรงโดยสมำเสมอจะกระทำไปจากการได้รับปัจจัยภายใน (อุดมการณ์) และปัจจัยภายนอก (การกระทำของรัฐ) ซึ่งการป้องกันตนเอง (Self - defense) เป็นเหตุผลที่ทรงพลังที่สุดที่ทำให้ปัจเจกชนรวมตัวกันใช้ความรุนแรงโดยสมำเสมอ ด้วยตรรกะนี้การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในกรอบความคิดของทฤษฎีนี้

๕. ทฤษฎีโครงสร้าง (Structural Theory)

ปฏิบัติการก่อการร้ายสร้างความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันทำให้มีผู้คนบาดเจ็บ และล้มตายเป็นจำนวนมาก (ดลยา เทียนทอง, ๒๕๔๙: ๑๗ - ๑๙) ได้ส่งผลทำให้การศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลผลักดันให้แสดงออก ซึ่งพฤติกรรมของปฏิบัติการก่อการร้ายยิ่งกลายเป็นสิ่งสำคัญเพราะอย่างน้อยเมื่อทราบว่าเป็นเหตุใดแล้วก็

อาจจะทำให้เข้าใจต้นตอของปัญหาได้อย่างแท้จริงว่าเพราะเหตุใด หรืออะไรเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมกรรมการก่อการร้ายขึ้น โดยทฤษฎีโครงสร้าง (Structural Theory) นั้น เป็นแนวทางการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environmental Analysis) ที่พิจารณาจากสภาพแวดล้อมรอบตัวที่เกิดขึ้นทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม ฯลฯ ว่าเป็นอย่างไร ถึงมีอิทธิพลทำให้เกิดพฤติกรรมกรรมการก่อการร้ายขึ้น การวิเคราะห์ในลักษณะนี้ถือเป็นการวิเคราะห์แบบกว้างดังนี้

สภาพแวดล้อมทางการเมือง

ภายในประเทศ การก่อการร้ายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศทางการเมืองภายในประเทศที่เต็มไปด้วยความไม่เอื้ออำนวย ปิดการให้โอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองไปจนกระทั่งบีบคั้น กดขี่ ข่มเหง ทำร้าย ใช้ความรุนแรงและสร้างความหวาดกลัวให้ประชาชนโดยเฉพาะประชาชนที่ต่อต้าน อันอาจเป็นผลทางตรงและทางอ้อมจากการใช้ลัทธิเผด็จการรูปแบบต่างๆ ในการรวมอำนาจปกครองประเทศ รวมทั้งการที่ผู้นำมีนโยบายเลือกปฏิบัติให้ความสำคัญต่อตนเอง และพวกพ้อง

ภายนอกประเทศ สภาพแวดล้อมทางการเมืองภายนอกประเทศก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดพฤติกรรมกรรมการก่อการร้ายได้เช่นกัน นั่นคือการที่อาณาจักรที่รุ่งเรือง หรือประเทศมหาอำนาจในอดีตใช้นโยบายแผ่ขยายพื้นที่ และเขตอิทธิพลสร้างลัทธิจักรวรรดินิยม เพื่อล่าอาณานิคมโดยใช้กำลังและวิเทโศบาย รุกราน ครอบงำ และแทรกแซงดินแดน หรือประเทศที่อ่อนแอกว่า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นดินแดน หรือประเทศที่ยังด้อยพัฒนา รวมทั้งการที่บางประเทศสนับสนุนปฏิบัติการก่อการร้ายให้เกิดขึ้นในประเทศที่ตนต้องการบ่อนทำลายความมั่นคง อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการที่ปฏิบัติการก่อการร้ายทวีความรุนแรง ขยายตัว และมีเครือข่ายกระจายกระจายในหลายพื้นที่ดังเช่นกลุ่มก่อการร้ายอัลกออิดะฮ์นั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากระบบการเมืองโลกต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลการชี้นำของการครอบงำ การแทรกแซงทั้งทางตรงและทางอ้อมจากมหาอำนาจสหรัฐฯ แบบชั่วคราว โดยเฉพาะในพื้นที่ตะวันออกกลางซึ่งมีอิสราเอลเป็นพันธมิตรสำคัญ

สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ

ความทุกข์ยาก แค้นแค้นของประชาชนอันเนื่องมาจากการฉกฉวยแสวงประโยชน์ ความเหลื่อมล้ำ การทุจริตคอร์รัปชัน และการถูกเอารัดเอาเปรียบขูดรีดจากรัฐกลายเป็นปัจจัยร่วมสำคัญที่นำไปสู่พฤติกรรมกรรมการก่อการร้าย นอกจากนี้การแผ่ขยายลัทธิจักรวรรดินิยมในอดีตที่ทำให้เกิดสภาวะการตักตวงผลประโยชน์มหาศาลในเรื่องทุน วัตถุดิบ และแรงงาน โดยตรงจากประเทศอาณานิคมอย่างไร้ความชอบธรรม รวมทั้งการแพร่สะพัดแนวทางทุนนิยมเสรีในปัจจุบัน ผนวกกับลัทธิจักรวรรดินิยมแบบใหม่ได้ถูกสร้างขึ้นบนความชอบธรรมในการเอารัดเอาเปรียบและตักตวงผลประโยชน์จากประเทศเล็กโดยอาศัยกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนที่เป็นสากลรองรับ จึงยิ่งเท่ากับทำให้พฤติกรรมกรรมการก่อการร้ายรุนแรงมากขึ้น

สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมและศาสนา

ชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมที่ปราศจากความยุติธรรมมีการแบ่งแยกชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา ประชาชนถูกเอารัดเอาเปรียบ ขาดการเหลียวแล และถูกทอดทิ้งจากรัฐ สภาพสังคมที่เป็นไปอย่างล้าหลัง การศึกษา การสาธารณสุข โภชนาการ สาธารณูปการ และการสาธารณสุข รวมทั้งการติดต่อสื่อสาร และการคมนาคมขนส่งยังไม่ดีพอ นอกจากนี้การที่ชนบทรอบเนินม ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต

วัฒนธรรม และการนับถือศาสนาที่แตกต่างถูกมองอย่างมีอคติ (Prejudice) และแปลกแยก (Discrimination) ไปจนกระทั่งถูกล่วงละเมิด ทั้งนี้สภาพแวดล้อมลักษณะดังกล่าวล้วนแล้วแต่สามารถทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ทั้งสิ้น ขณะเดียวกันการก้าวล่วงชนบทรรมนิยม ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม และศาสนาแบบดั้งเดิม ด้วยความเจริญทางวัตถุและค่านิยมสมัยใหม่ในรูปแบบต่างๆ ก็อาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวด้วยเช่นกัน

แม้ว่าการเกิดสภาพแวดล้อมแต่ละด้านในลักษณะดังกล่าวจะเป็นคำตอบได้ในเบื้องต้น แต่ยังไม่สามารถอธิบายได้ในบางกรณี โดยแนวทางการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเป็นเพียงการวิเคราะห์เฉพาะภายนอกทำให้มีจุดอ่อนคือไม่สามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดภายใต้สภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในลักษณะดังกล่าวไม่ส่งผลทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีพฤติกรรมก้าวร้าวไปด้วย ด้วยเหตุนี้แนวทางการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอที่จะเป็นคำตอบได้ทั้งหมด จำเป็นต้องอาศัยแนวทางการวิเคราะห์ที่ตัวบุคคลผู้กระทำควบคู่ไปด้วย

๖. ทฤษฎีความเกี่ยวข้องกับการถูกกีดกัน (Relative Deprivation)

การวิเคราะห์ตัวบุคคลผู้กระทำ (Actor Analysis) แนวทางการวิเคราะห์ตัวบุคคลผู้กระทำ (Actor Analysis) ตามทฤษฎีความเกี่ยวข้องกับการถูกกีดกัน (Relative Deprivation) กล่าวว่า “ความรู้สึกถูกกีดกัน ปีนัด และความคับข้องใจ เป็นรากฐานของปัจเจกบุคคลที่ตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งความคาดหวังของกลุ่มเมื่อต้องประสบกับการระงับให้ตกชั้นอยู่ต่อการมีฐานะเป็นบุคคลชั้นสอง รวมทั้งการได้รับความไม่ยุติธรรมอื่นๆ ในสังคม” (ดลยา เทียนทอง, ๒๕๔๙: ๑๙ - ๒๑) สิ่งเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับการถูกกีดกัน ซึ่งสามารถนำไปสู่การเกิดความรุนแรงได้ นอกจากนี้การถูกตัดสิทธิ์หรือการถูกกีดกันอย่างสมบูรณ์ (Absolute Deprivation) ในเรื่องความต้องการพื้นฐานเพื่อความอยู่รอดหรือปัจจัยสี่โดยรัฐหรือสังคมก็ยิ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมความรุนแรงได้เช่นกัน แต่การวิเคราะห์ตามทฤษฎีความเกี่ยวข้องกับการถูกกีดกันก็มีจุดอ่อนหลายประการ อาทิ มีการวิจัยทางจิตวิทยาพบว่าความก้าวร้าวรุนแรงไม่ค่อยเกิดมากนัก เมื่อมีเงื่อนไขเกี่ยวกับการถูกกีดกัน หรือทฤษฎีการวิเคราะห์นี้เป็นการอธิบายที่เข้ากับปัจเจกบุคคลมากกว่ากลุ่มบุคคล เป็นต้น

การวิเคราะห์ทางจิตวิทยา (Psychological Approach) เป็นการวิเคราะห์เพื่อค้นหาแรงจูงใจจากข้างใน (Motivation) ว่าทำไมถึงผลักดันให้แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่พึงปรารถนาดังกล่าวในขณะที่คนอื่นกลับไม่กระทำ คำอธิบายที่ปรากฏคือมีแรงจูงใจเฉพาะจากข้างใน ๔ ประการ ซึ่งผลักดันให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว ได้แก่ (๑) ความมั่นใจทางศีลธรรม (Moral Convictions) (๒) การนิยามอย่างง่าย ๆ ระหว่างความดีและความชั่วร้าย (Simplified Definition of Good and Evil) (๓) การแสวงหาสังคมในอุดมคติ (Seeking Utopia) และ (๔) การอุทิศตน (Codes of Self - sacrifice) โดยมีเป้าหมายเพื่อ (๑) ให้ได้รับสิ่งที่ถูกปฏิเสธโดยไม่ชอบธรรม เช่น ที่ดิน เสรีภาพ สิทธิขั้นพื้นฐาน รวมทั้งโอกาส (๒) ทำให้เกิดเอกลักษณ์ สถานภาพ สิทธิความเป็นเจ้าของที่ถูกทำลายหรือสูญเสียไปกลับมาใหม่ (๓) การปกป้องตัวตนที่ถูกข่มขู่หรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่ดี และ (๔) เพื่อรื้อฟื้นสิทธิ ผลประโยชน์ สิทธิพิเศษ ที่ถูกเพิกถอนหรือถูกยึดเอาไป ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้ส่งผลทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวที่เกิดขึ้นกลายเป็นสิ่งที่ชอบธรรม และมีความสมเหตุสมผล

ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความครอบคลุมในการวิเคราะห์ทางจิตวิทยา จะขอแบ่งระดับการวิเคราะห์ เป็น ๒ ระดับ ดังนี้

ระดับบุคคล (Individual Level) การที่บุคคลจะกระทำการก่อการร้ายได้นั้นบ่อยครั้งที่พบว่าต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะ โดยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการประสบเหตุการณ์สำคัญในชีวิตของเขา (เขาพยายามตีความตามความรู้สึกของตนเองตามสภาพที่เป็นจริง ซึ่งแตกต่างจากความเข้าใจของรัฐบาล และสังคมที่เขาเผชิญ) จนทำให้เขารู้สึกต่อต้านสังคมอย่างรุนแรง โดยที่เขาจะพยายามหาทางปรับปรุงแก้ไขสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ หรือต้องการจะชดเชย ไปจนกระทั่งต้องการแก้แค้นสภาพแวดล้อมรอบตัวเขา

ระดับกลุ่มบุคคล (Group Level) แม้ว่าความรุนแรงทางการเมืองเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่คุ้นเคยต่อบางคน แต่เมื่อใดก็ตามที่กระบวนการถูกผนวกเข้ากับการประกาศความต้องการของกลุ่มแล้วความเป็นปัจเจกบุคคลก็จะหมดไป ความสำคัญของกลุ่มจะเข้ามาแทนที่ นอกจากนี้ยังอาศัยแรงจูงใจทางจิตวิทยา และการปลุกกระตือรือร้นของผู้ผู้นำไปสู่ความเข้มข้นของการเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อการร้าย ซึ่งพวกเขาต้องการความเป็นเอกฉันท์ร่วมกัน แรงกดดันที่จะขยายความถี่และความรุนแรงของการปฏิบัติการยังคงมีอยู่ การประนีประนอมจะถูกปฏิเสธ และกลุ่มก่อการร้ายจะมุ่งมั่นไปสู่ความต้องการสูงสุด

อย่างไรก็ดีอาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นเพื่อตอบโต้ต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์ส่วนใหญ่ถือเป็นการก่อการร้ายที่มีวัตถุประสงค์ เจตนาธรรม และอุดมการณ์ที่ชัดเจน รวมทั้งมีการเตรียมการเพื่อสร้างระบบสังคมใหม่ขึ้นมาแทนที่ นอกจากนี้ยังมีแนวร่วมจากมวลชนเป็นจำนวนมากซึ่งอาจเกิดจากความเชื่อในตัวผู้นำ การปลุกกระตือรือร้น หรือความรู้สึกมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งหากการก่อการร้ายประสบความสำเร็จจนได้รับการยอมรับในเวลาต่อมา กลุ่มก่อการร้ายนั้นๆ ก็จะได้รับการยกย่อง และเปิดโอกาสให้แสดงบทบาทของตัวเองอย่างชอบธรรม อาทิ องค์การปลดปล่อยปาเลสไตน์ (Palestine Liberation Organization: PLO) เป็นต้น

ในขณะที่ก็มีการกล่าวว่าการก่อการร้ายไม่ได้ถูกกำหนดโดยเหตุผล และความแน่วแน่ที่มีพื้นฐานความเข้าใจอันถูกต้องตามความเป็นจริง ความมุ่งหมายที่แท้จริงของบุคคลหรือกลุ่มก่อการร้ายคือต้องการโน้มน้าวให้ผู้ดูหรือผู้ฟังมีมุมมองเช่นเดียวกับตน โดยเฉพาะมุมมองเกี่ยวกับความขัดแย้งซึ่งฝ่ายก่อการร้ายและฝ่ายรัฐบาลพยายามตีความในเรื่องนี้บนมาตรฐานความชอบธรรมทางการเมืองของตน

ที่น่าสนใจไปกว่านั้นคือการเกิดประเด็นคำถามที่ว่าหากสภาพแวดล้อมในสังคมปกติสุขดีแล้วจะปรากฏพฤติกรรมการก่อการร้ายขึ้นหรือไม่ คำตอบที่ได้คือนับจากอดีตเป็นต้นมา มีการก่อการร้ายหลายครั้งภายใต้สภาพแวดล้อมที่เป็นปกติ ซึ่งพบว่าเกิดจากการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ไม่มีวัตถุประสงค์ เจตนาธรรม หรืออุดมการณ์ที่ชัดเจน แต่ต้องการเพียงสร้างความระส่ำระสาย ทำลายความสงบสุขในสังคมให้เกิดขึ้น อาทิ การกระทำของกลุ่ม Anarchist ไปจนกระทั่งอาจเรียกว่าเป็นผู้ป่วยทางจิต (Mental illness) เลยก็ได้ ขณะเดียวกันก็อาจเป็นการกระทำโดยกลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็นไม่ลงรอย และต่อต้านรัฐ (Dissident Terrorist) ด้วยเหตุผลทางกายภาพ มุมมอง ความคิด รวมถึงการมีผลประโยชน์ที่แตกต่าง เช่น การก่อการร้ายโดยกลุ่มที่เคร่งศาสนา การก่อการร้ายเพื่อการปฏิวัติ ดังคำกล่าวของนักปฏิวัติชาวรัสเซียที่ว่า “การก่อการร้ายเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้การโค่นล้มระบบซาร์ประสบความสำเร็จ” หรือการก่อการร้ายโดยกลุ่มชาตินิยม เป็นต้น

๗. ทฤษฎีคลื่น (Waves Theory)

ทฤษฎีคลื่นสี่ลูกของการก่อการร้ายสมัยใหม่ (The Four Waves of Modern Terrorism) ได้ถูกสร้างขึ้นมาจากความเข้าใจของ David C. Rapoport ภายหลังจากที่ได้ทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับ “การก่อการร้าย” มายาวนานหลายสิบปี โดยสาระสำคัญของทฤษฎีคือการแบ่งห้วงระยะเวลาของการก่อการร้าย (เท็ดสยาม บุญยะเสนา, ออนไลน์: ๒๕๖๑) ซึ่งมีจุดเริ่มต้นและมีพัฒนาการมากกว่า ๑๓๐ ปี โดย Rapoport ได้มีการแบ่งแยกคลื่นของการก่อการร้ายออกเป็น ๔ คลื่น ดังนี้

คลื่นลูกที่หนึ่ง “การสร้างหลักการ” โดยจุดสำคัญของลักษณะคลื่นลูกที่หนึ่งนั้นเป็นการดำเนินการของผู้ก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ ๑๘๙๐ ซึ่งบางครั้งเรียกว่า “ยุคทองของการลอบสังหาร” โดยในห้วงเวลาดังกล่าวผู้ก่อการร้ายจะใช้รูปแบบ หรือวิธีการก่อเหตุด้วยการลอบสังหารบุคคลสำคัญๆ โดยในห้วงระยะเวลาของคลื่นลูกที่หนึ่งนี้ จะยังไม่เป็นการที่ก่อให้เกิดปัญหาระหว่างประเทศตามความเห็นของ Rapoport

คลื่นลูกที่สอง เป็นยุคของ “การสร้างภาษาขึ้นมาใหม่” ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ผู้ก่อการร้ายมองว่าประเด็นปัญหาทางการเมืองได้ก่อให้เกิดแนวคิดที่บุคคลที่อ้างว่าเป็นการต่อสู้เพื่อเสรีภาพ (Freedom Fighter) ซึ่งผู้ก่อการร้ายไม่ต้องการใช้คำว่า “ผู้ก่อการร้าย” เนื่องจากเป็นคำที่ให้ความหมายไปในแง่ลบ แต่จะใช้คำอื่นแทนเพื่อเป็นการเรียกร้องความเห็นใจจากผู้สนับสนุน โดยใช้ยุทธวิธีที่มุ่งเน้นการสังหารตัวแทนของรัฐ ซึ่งตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือการทำสงครามกองโจร และการสร้างภาษาขึ้นมาใหม่ ซึ่งทำให้เป็นสิ่งที่น่าสนใจของประชาคมระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) เริ่มให้ความสนใจในประเด็นปัญหาผู้ก่อการร้ายที่ต่อสู้กับลัทธิล่าอาณานิคมในฐานะที่เป็นผู้ที่ต่อสู้เพื่อเสรีภาพ

คลื่นลูกที่สาม เป็น “ปัญหาระหว่างประเทศ” โดยการก่อการร้ายในห้วงคลื่นลูกที่สามนี้ เริ่มต้นขึ้นในทศวรรษที่ ๑๙๘๐ ซึ่งภาครัฐมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหการก่อการร้ายอย่างเป็นรูปธรรม โดยการสร้างกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศผ่านทาง การประสานงานของเจ้าหน้าที่รัฐ (เจ้าหน้าที่ตำรวจ) ทั้งหลาย แสดงให้เห็นว่าประชาคมระหว่างประเทศเริ่มมีความตระหนักรู้ถึงภัยคุกคามความมั่นคงที่มาจากปัญหการก่อการร้าย ซึ่งไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยรัฐใดเพียงรัฐหนึ่งได้อีกต่อไป

คลื่นลูกที่สี่ เกิดขึ้นในห้วงยุคปัจจุบันและกำลังดำเนินอยู่ ซึ่งเป็นปัญหการก่อการร้ายตามความเชื่อทางศาสนา (Religious Waves)

อาจกล่าวได้ว่าความล้มเหลวของการปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยส่งผลทำให้เกิดคลื่นการก่อการร้ายลูกที่หนึ่ง ต่อมาความต้องการกำหนดความเป็นเสรีภาพของรัฐส่งผลทำให้เกิดการก่อการร้ายในคลื่นลูกที่สอง และปัญหาของคลื่นลูกที่สามเป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบที่ใช้การปกครองที่มีใช่เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ส่วนคลื่นลูกที่สี่นั้นแสดงให้เห็นถึงปัญหาของการต่อต้านการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเนื่องจากแนวความคิดเรื่องประชาธิปไตยไม่สอดคล้องกับหลักความเชื่อทางศาสนาบางประการ โดยสาเหตุที่เป็นแรงจูงใจของการก่อการร้ายนั้นเป็นเรื่องสำคัญซึ่งแสดงออกมาให้เห็นจากพฤติกรรมของผู้ก่อการร้ายในแต่ละยุคดังกล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งองค์ประกอบของการก่อการร้ายสามารถสรุปถึงสาเหตุสำคัญได้ ๒ ประการ ได้แก่

๑) ความไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคมและการเมืองจึงส่งผลให้ประชาชนผู้ที่ถูกกดขี่เลือกที่จะเป็นผู้ก่อการร้าย ด้วยเหตุที่พวกเขาเหล่านี้พยายามเรียกร้องสิทธิที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมทางการเมือง หรือสังคม หรือในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา

๒) ความเชื่อที่ว่าความรุนแรง หรือการสร้างภัยคุกคาม จะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ เชื่อว่าต้องใช้วิธีการที่รุนแรงจึงจะทำให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ ผู้ก่อการร้ายในประวัติศาสตร์นั้นแสดงให้เห็นว่าพวกเขาจำเป็นต้องใช้วิธีการที่รุนแรงเนื่องจากพวกเขาไม่มีทางเลือก หรืออยู่ในสถานการณ์นั้นมาตั้งแต่เกิด

สาเหตุที่แท้จริงของการก่อการร้ายคือความสำเร็จของการก่อการร้ายสามารถเรียกร้องความสนใจ หรือผู้ก่อการร้ายเองได้รับประโยชน์อย่างต่อเนื่องจากการก่อเหตุ และคาดว่าผู้ก่อการร้ายจะยังคงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องตราบใดที่สังคมระหว่างประเทศยังคงไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ก่อการร้าย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ เบรน เจนกินส์ ในปี ค.ศ. ๑๙๗๕ ที่ว่า “ผู้ก่อการร้ายต้องการให้ประชาชนจำนวนมากมองเห็นพวกเขาและต้องการให้ประชาชนจำนวนมากฟังพวกเขา แต่เขาไม่ได้ต้องการให้ประชาชนเสียชีวิต” ภายใต้เงื่อนไขที่ผู้ก่อการร้ายอาจเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิดโดยตรง โดยอ้อม ไปจนถึงเป็นผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเลยก็เป็นได้

ส่วนแรงจูงใจของการก่อการร้ายนั้นมิได้เกิดขึ้นมาจากประชาชนแต่เพียงอย่างเดียว ในอดีตการก่อการร้ายมีตั้งแต่ผู้ก่อการร้ายที่เป็นปัจเจกบุคคลจนถึงระดับรัฐ จากประวัติศาสตร์ของการก่อการร้ายสามารถแบ่งลักษณะของการก่อการร้ายได้ดังนี้

๑) ผู้ก่อการร้ายเป็นทั้งปัจเจกบุคคล องค์กร รัฐ และอาจมีรูปแบบของความร่วมมือ หากความร่วมมือนั้นสามารถประสานผลประโยชน์กันได้ (ความเชื่อ ศาสนา ปรัชญา และอุดมคติ) โดยการก่อการร้ายมีทั้งที่แสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนและปกปิดเป็นความลับ

๒) การก่อการร้ายในอดีตจนถึงปัจจุบันแม้ว่าจะมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ก็ยังคงไว้ซึ่งการโฆษณาเกี่ยวกับการกระทำอันส่งผลทางด้านจิตวิทยาต่อผู้ที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารของผู้ก่อการร้าย โดยถือว่าเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการก่อการร้าย รวมถึงเป็นการอ้างความรับผิดชอบในการก่อเหตุด้วย

๓) การก่อการร้ายมักจะทำร้ายความชอบธรรมจากการตีความ หรือแปลความหมายจากลัทธิ ความเชื่อ ปรัชญา ศาสนา หรือทัศนคติทางการเมือง เพื่อให้การกระทำของตนเองได้รับการยอมรับจากกลุ่มของตนเองและผู้อื่น

๔) เหยื่อของการก่อการร้ายนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ถูกกระทำเท่านั้น แต่ผู้ก่อการร้ายเองอาจตกเป็นเหยื่อเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการพิจารณาสภาพแวดล้อมและสถานะข้อเท็จจริงในขณะนั้น ฉะนั้นผู้ที่เป็นเหยื่อของการก่อการร้ายจึงมีตั้งแต่ผู้ก่อการร้ายเอง ผู้ที่ถูกกระทำโดยตรง และผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยอ้อม เป็นต้น

๘. รูปแบบของการก่อการร้าย

การก่อการร้ายไม่ใช่เรื่องใหม่ของประชาคมโลกแต่เป็นเรื่องเก่าที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน และมีประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ซึ่งเกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก การก่อการร้ายในแต่ละยุคสมัยจะมีรูปแบบและลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถแบ่งรูปแบบของการก่อเหตุออกตามช่วงระยะเวลาในแต่ละยุคได้ (สุรชัย นิระ, ๒๕๔๘: ๑๑ - ๑๒) ดังนี้

รูปแบบการก่อการร้ายในยุคเริ่มแรก กลุ่มผู้ก่อการร้ายมักจะใช้รูปแบบหรือวิธีการก่อเหตุใน ๕ ลักษณะ ดังนี้

- ๑) การลักพาตัวบุคคลสำคัญ หรือบุคคลเป้าหมาย เพื่อเรียกเงินค่าไถ่ หรือรีดความลับ
- ๒) การปล้น หรือการยึดอากาศยาน หรือยานพาหนะ เพื่อเรียกร้องในสิ่งที่ต้องการ หรือนำยานพาหนะที่ยึดได้นั้นไปใช้ก่อเหตุในลักษณะต่างๆ
- ๓) การข่มขู่ว่าจะก่อวินาศกรรมในสถานที่สำคัญๆ หรือการข่มขู่ว่าจะสังหารบุคคลสำคัญหากรัฐบาลในประเทศนั้นๆ ไม่ยินยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้อง
- ๔) การจับตัวประกันไว้ในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น โรงแรม สำนักงาน เป็นต้น
- ๕) การบุกยึดสถานที่สำคัญๆ หรือแหล่งทรัพยากรต่างๆ เช่น โรงพยาบาล สถานทูต เป็นต้น

รูปแบบการก่อการร้ายในยุคกลาง กลุ่มผู้ก่อการร้ายได้มีวิวัฒนาการในการก่อเหตุเพิ่มขึ้นจากเดิมอีก ๖ ลักษณะ ได้แก่

- ๑) การก่อเหตุวินาศกรรมที่มุ่งเป้าไปที่สถานที่สำคัญหรือสถานที่อันเป็นสัญลักษณ์ต่างๆ โดยไม่มีการยื่นข้อเรียกร้องใดๆ เช่น กรณีการก่อเหตุจี้เครื่องบินพาณิชย์พุ่งชนอาคาร World Trade Centre หรือตึกแฝดในนครนิวยอร์ก และพุ่งชน Pentagon ในรัฐเวอร์จิเนีย เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งเป็นโศกนาฏกรรมครั้งใหญ่ของสหรัฐฯ โดยการก่อเหตุครั้งนั้นส่งผลทำให้มีผู้เสียชีวิต ๒,๙๙๒ คน และได้รับบาดเจ็บ ๖,๒๙๑ คน
- ๒) การก่อเหตุโจมตีเครื่องบินพาณิชย์ เช่น กรณีการใช้จรวดแซมยิงสายการบิน Arkia Isracli Airlines เที่ยวบินที่ ๕๘๒ ที่เมือง Mombasa ประเทศเคนยา เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕ แต่จรวดพลาดเป้าหมาย
- ๓) การลอบสังหารบุคคลเป้าหมาย เช่น กรณีที่ผู้ก่อการร้ายกลุ่ม Al - Qaeda สัญชาติคูเวต ๒ คน ได้ใช้ปืนลอบสังหารทหารสหรัฐฯ ขณะกำลังซ้อมรบร่วมกับทหารคูเวต เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งส่งผลทำให้มีทหารสหรัฐฯ เสียชีวิต ๑ คน และได้รับบาดเจ็บอีก ๑ คน
- ๔) การก่อเหตุในสถานที่ที่มีการรักษาความปลอดภัยไม่รัดกุม หรือไม่แน่นหนา เช่น กรณีการก่อเหตุวางระเบิดสถานที่ท่องเที่ยวในเกาะบาห์ลีซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมแห่งหนึ่งของประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ซึ่งส่งผลทำให้มีผู้เสียชีวิต ๒๐๒ คน และได้รับบาดเจ็บจำนวนมาก และกรณีชาวอิสราเอลก่อเหตุวางระเบิด Car Bomb ที่โรงแรม Paradise ในเมือง Mombasa ประเทศเคนยา เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕ ส่งผลทำให้มีผู้เสียชีวิต ๑๖ คน และได้รับบาดเจ็บ ๘๐ คน เป็นต้น สำหรับ Soft Target อื่นๆ ที่เป็นเป้าหมายของกลุ่มผู้ก่อการร้ายก็ได้แก่ ศูนย์การค้า โรงเรียน ศาสนสถาน รถไฟ เรือบรรทุกน้ำมัน โรงกลั่นน้ำมัน ท่อส่งน้ำมัน เป็นต้น
- ๕) การก่อเหตุโดยใช้สารเคมี หรือสารพิษเข้าโจมตีกลุ่มเป้าหมาย เช่น กรณีกลุ่มลัทธิออมชินริเกียวได้ใช้ก๊าซซารินโจมตีรถไฟใต้ดินในกรุงโตเกียวของประเทศญี่ปุ่นเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ซึ่งส่งผลทำให้มีผู้เสียชีวิต ๑ คน และมีผู้ได้รับบาดเจ็บต้องนำตัวส่งโรงพยาบาล อีกกว่า ๕,๕๐๐ คน

๖) การก่อเหตุโจมตีกลุ่มเป้าหมายด้วยเชื้อโรค เช่น กรณีการส่งจดหมายเชื้อโรค Anthrax ในสหรัฐฯ และการส่งจดหมายเชื้อโรค Anthrax ไปประเทศเคนยาในช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นต้น

รูปแบบการก่อการร้ายในยุคปัจจุบัน มีการพัฒนารูปแบบการก่อเหตุที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น ทั้งการใช้กองกำลังขนาดใหญ่ และการก่อเหตุด้วยจำนวนคนเพียง ๒ - ๓ คน หรืออาจก่อเหตุเพียงคนเดียว (พรประสิทธิ์ กล่ำสมบัติ, ๒๕๕๘: ๒๕ - ๒๘) ดังนี้

๑) การก่อเหตุโดยใช้กองกำลังนักรบกลุ่มใหญ่ (ตั้งแต่ ๑๐ คนขึ้นไป) เข้าโจมตีและยึดครองพื้นที่เมืองสำคัญๆ ในภูมิภาคตะวันออกกลาง เช่น กรณีกลุ่มไอเอสใช้กลุ่มกองกำลังนักรบเข้าโจมตีและยึดครองพื้นที่รัคคาในประเทศซีเรีย เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ การบุกยึดเมืองรามาดิ ซึ่งเป็นเมืองเอกของจังหวัดอันบาร์ทางตะวันตกของประเทศอิรัก และการยึดครองเมืองโบรอนแพลไมราณ ซึ่งเป็นอาณาจักรแห่งประวัติศาสตร์ในยุคโรมัน เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นต้น

๒) การก่อเหตุโดยใช้กองกำลังนักรบขนาดเล็ก (๒ - ๓ คน) ก่อเหตุโจมตีสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยม เช่น กรณีที่มีมือปืนสองคนใช้อาวุธปืนกราดยิงนักท่องเที่ยวที่กำลังเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานบาร์โด ซึ่งเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในกรุงตูนิส เมืองหลวงของประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งทำให้มีผู้เสียชีวิต ๒๑ คน และได้รับบาดเจ็บอีก ๒๔ คน

๓) การก่อเหตุโดยลำพังเพียงคนเดียว (Lone Wolf) เช่น กรณีคนร้ายขับรถพุ่งชนฝูงชนในย่านสถานที่ท่องเที่ยวในเมืองบาร์เซโลนา ประเทศสเปน เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งส่งผลทำให้มีผู้เสียชีวิต ๑๓ คน และได้รับบาดเจ็บอีกกว่า ๕๐ คน และการที่คนร้ายขับรถพุ่งชนฝูงชนที่กำลังชมการแสดงพลดอกไม้ไฟเนื่องในวันชาติฝรั่งเศส ในย่านพรอมนาต เดส อองเกลส์ เมืองนีซ ประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งส่งผลทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า ๘๔ คน และได้รับบาดเจ็บอีกกว่า ๕๐ คน เป็นต้น

๔) การก่อเหตุวินาศกรรมด้วยการวางระเบิดสถานที่ราชการของประเทศเป้าหมาย เช่น กรณีกลุ่มไอเอสก่อเหตุระเบิดรถยนต์ของสถานกงสุลของสหรัฐฯ ในเมืองเออร์บิล ซึ่งเป็นเมืองหลวงของเขตปกครองตนเองชาวเคิร์ด ประเทศอิรัก เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งส่งผลทำให้มีผู้เสียชีวิต ๓ คน และได้รับบาดเจ็บอีก ๑๔ คน

๕) การก่อเหตุลักพาตัวประกันชาวต่างชาติที่เข้ามาทำงานในอิรักและซีเรีย เช่น กรณีกลุ่มไอเอสลักพาตัวนายจอร์น เคนท์ลี ช่างภาพ และผู้สื่อข่าวอิสระสัญชาติอเมริกันในประเทศซีเรีย เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕

๖) การใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อ และเผยแพร่คลิปวิดีโอในลักษณะการข่มขู่ หรือทำให้ผู้คนหวาดกลัว เช่น กรณีที่กลุ่มไอเอสเผยแพร่คลิปวิดีโอฆ่าตัดคอชายชาวซีอาร์ท ๘ คน ในจังหวัดฮามา ทางตอนใต้ของประเทศซีเรีย เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ และการเผยแพร่คลิปวิดีโอที่เป็นภาพเด็กทารกแรกเกิดกำลังนอนหลับอยู่บนอาวุธปืนและระเบิดมือ พร้อมใบสูติบัตรที่อ้างว่าเป็นใบเกิดใบแรกของประชาชนภายใต้รัฐอิสลาม เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขในทางประวัติศาสตร์สามารถทำให้เราเข้าใจพื้นฐานและลักษณะของการก่อการร้ายตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดพื้นฐานของการก่อ

การร้ายยังคงไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมากนัก แต่รูปแบบและวิธีการของการก่อการร้ายมีการพัฒนาไปตามความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

๙. ประเภทของการก่อการร้าย

ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่าการก่อการร้ายสามารถแบ่งได้อย่างน้อย ๖ ประเภท (สุรชาติ บำรุงสุข, ๒๕๔๙: ๙ - ๑๑) ได้แก่

๙.๑ การก่อการร้ายชาตินิยม (Nationalist Terrorism) ต้องการสถาปนารัฐของเชื้อชาติตนเองขึ้นมาโดยใช้วิธีการต่อสู้เพื่อเรียกร้องความสนใจจากประชาคมโลก กลุ่มก่อการร้ายชาตินิยมนี้มีแนวโน้มจะใช้ความรุนแรงอย่างจำกัดเพื่อให้ได้รับความสนใจ ตัวอย่างของกลุ่มก่อการร้ายชาตินิยม ได้แก่ กลุ่ม The Irish Republican Army (IRA) และกลุ่ม Palestine Liberation Organization (PLO)

๙.๒ การก่อการร้ายทางศาสนา (Religious Terrorism) ต้องการใช้ความรุนแรงเพื่อบรรลุหรือเสริมสร้างสิ่งที่ตนเห็นว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของ หรือศาสนาที่ตนศรัทธา นับถือสั่งสอนไว้ กลุ่มก่อการร้ายทางศาสนาไม่ได้ต้องการเรียกร้องแรงสนับสนุนจากเพื่อนร่วมชาติหรือร่วมอุดมการณ์ แต่ต้องการเคลื่อนไหวเพื่อบรรลุสิ่งซึ่งตนเองเชื่อว่าเป็นวัตถุประสงค์ของพระเจ้า เป้าหมายในการก่อเหตุของกลุ่มเหล่านี้อาจเป็นใครก็ได้ที่ไม่ใช่ผู้นับถือศาสนา หรือลัทธิของกลุ่มก่อการร้ายเหล่านั้น ตัวอย่างของกลุ่มก่อการร้ายทางศาสนา ได้แก่ กลุ่มอัลกออิดะฮ์ กลุ่ม Hamas ในปาเลสไตน์ กลุ่ม Hezbollah ในเลบานอน กลุ่มหัวรุนแรงชาวยิวที่เกี่ยวข้องกับสาธุคุณ Meir Kahane นาย Buruch Goldstein (เป็นผู้กราดยิงชาวมุสลิมในสุหระา เมืองเฮบรอน ๑๙๙๔) และกลุ่ม Aum Shinrikyo เป็นต้น

๙.๓ การก่อการร้ายที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ (State - Sponsored Terrorism) ถูกใช้เป็นเครื่องมือของกลุ่มหัวรุนแรง (Radical States) ในฐานะเครื่องมือสำหรับนโยบายต่างประเทศ ซึ่งเป็นวิธีที่มีต้นทุนต่ำในการทำสงครามอย่างไม่เปิดเผย เช่น กรณีรัฐบาลอิหร่านหลังโค่นล้มพระเจ้าชาห์สนับสนุนให้นักศึกษาหัวรุนแรงบุกจับตัวประกันในสถานทูตสหรัฐฯ ในกรุงเตหะรานเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๙ ปัจจุบันรัฐซึ่งถูกสหรัฐฯ ระบุว่าให้การสนับสนุนการก่อการร้าย ได้แก่ อิหร่าน คิวบา อิรัก ซีเรีย ซูดาน เกาหลีเหนือ และลิเบีย โดยกลุ่มก่อการร้ายที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ และถูกจับตาเป็นพิเศษ ได้แก่ กลุ่ม Hezbollah (ได้รับการสนับสนุนจากอิหร่าน) กลุ่ม Abu Nidal Organization (ได้รับการสนับสนุนจากซีเรียและลิเบีย) เป็นต้น

๙.๔ การก่อการร้ายของฝ่ายซ้ายจัด (Left - wing Terrorism) ต้องการทำลายระบอบทุนนิยม และสถาปนาระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ หรือสังคมนิยมขั้นแทน ระยะหลังกลุ่มเหล่านี้แทบไม่เหลือให้เห็นอีกแล้ว เช่น กลุ่ม Baader - Meinhof (เยอรมนี) กลุ่ม Japanese Red Army (รับสัญญาทำงานเป็นครั้งคราวให้แก่ลิเบีย)

๙.๕ การก่อการร้ายของฝ่ายขวาจัด (Right - wing Terrorism) เป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งเป็นระบบน้อยที่สุดในบรรดากลุ่มก่อการร้ายด้วยกัน มักเป็นการรวมตัวของพวกนาซีใหม่ (Neo - Nazi) หรือนำโดยกลุ่มอันธพาล Skinhead ที่ต้องการทำลายรัฐบาลประชาธิปไตยเสรีนิยม และก่อตั้งรัฐบาลเผด็จการฟาสซิสต์ขั้นแทน กลุ่มฟาสซิสต์ใหม่เหล่านี้มักโจมตีผู้เข้าเมืองหรือผู้อพยพจากประเทศกำลังพัฒนาจึงถือได้ว่าเป็นทั้งพวกเหยียดผิว (Racist) และต่อต้านชาวตะวันออก (Antisemitist)

๙.๖ การก่อการร้ายของพวกอนาธิปไตย (Anarchist Terrorism) เคยมีบทบาทในช่วงปี ค.ศ. ๑๘๗๐ และหมดบทบาทไปหลังปี ค.ศ. ๑๙๒๐ แต่ผู้เชี่ยวชาญบางคนเห็นว่าสัญญาณของความรุนแรงในลักษณะอนาธิปไตยนี้อาจปรากฏขึ้นอีกในปัจจุบันที่มีการประท้วงต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์อย่างรุนแรง

นอกเหนือจากการแบ่งประเภทของการก่อการร้ายเป็น ๖ กลุ่มดังกล่าวมาแล้ว ยังมีการแบ่งประเภทของการก่อการร้ายหรือกลุ่มก่อการร้ายด้วยปัจจัยอื่นๆ อีก อาทิเช่น **แบ่งตามพื้นที่** เป็นการก่อการร้ายในประเทศ และการก่อการร้ายระหว่างประเทศ **แบ่งตามผู้อุปถัมภ์** เป็นการก่อการร้ายที่ไม่เกี่ยวข้องกับรัฐ การก่อการร้ายโดยการสนับสนุนจากรัฐ และการก่อการร้ายที่เป็นการขัดแย้งกันเอง **แบ่งตามจุดประสงค์** เช่น เพื่ออุดมการณ์ทางการเมือง และเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว **แบ่งตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง** เช่น การปฏิวัติการแทรกแซงอำนาจรัฐ หรือเพื่อครองอำนาจเหนือกว่ากลุ่มอื่นๆ ในสังคม นอกจากนี้ยังมีการก่อการร้ายประเภทใหม่ล่าสุดที่กำลังเป็นที่สนใจอย่างมาก ได้แก่ **การก่อการร้ายโดยอาศัยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต** ซึ่งมีหลายวิธี เช่น Hacker คือการบุกรุกเข้าไปใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ของผู้อื่น, IP Spoofing เป็นการปลอมแปลงภาษาที่ใช้ในการติดต่อทางอินเทอร์เน็ต, E-mail Attack เป็นการส่งข่าวสารทางอิเล็กทรอนิกส์จำนวนมหาศาลไปยังเครื่องแม่ข่ายจนระบบใช้การไม่ได้, Virus Attack เป็นการโจมตีด้วยโปรแกรมขนาดเล็กทำให้เครือข่ายคอมพิวเตอร์เสียหาย และการก่อการร้ายที่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลกในปัจจุบัน จากการที่กลุ่มไอเอสได้ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ หรือ Social Media เป็นเครื่องมือเผยแพร่กิจกรรมและเป็นการโฆษณาชวนเชื่ออย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการปฏิบัติการแบบ “Lone Wolf” หรือการก่อการร้ายที่ทำเพียงลำพังคนเดียว และทำให้สามารถระดมทุนบอสาจากต่างชาติเพื่อเข้าร่วมรบกับกลุ่มไอเอสได้อย่างกว้างขวาง

พัฒนาการของการเกิดการก่อการร้าย

การก่อการร้ายเป็นปรากฏการณ์ที่มีมาอย่างยาวนาน และเพื่อให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของการก่อการร้ายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาประวัติศาสตร์ของการก่อการร้าย (เท็ดสยาม บุญยะเสนา, ออนไลน์: ๒๕๖๑) ดังนี้

๑. การก่อการร้ายในยุคโบราณ

การก่อการร้ายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน โดยจากประวัติศาสตร์การก่อการร้ายระบุไว้ว่าราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑ กลุ่มซาคารี (Sacarii) ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มก่อการร้ายกลุ่มแรกที่เป็นพวกหัวรุนแรงนิกายหนึ่งของซีลอตส์ (Zealots) อันเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวยิวเพื่อต่อต้านการปกครองของจักรวรรดิโรมันในดินแดนศักดิ์สิทธิ์ (Holy Land) หรือดินแดนปาเลสไตน์ (Palestine) กลุ่มซาคารีได้ใช้กลยุทธ์ในการก่อการร้ายโดยการสร้างสภาวะแห่งความหวาดกลัว (Environment of Fear) เช่น การลอบสังหาร การลักพาตัว เป็นต้น โดยใช้อาวุธที่สำคัญคือกริชส่งผลให้เกิดความหวาดกลัวและแตกแยกกันในสังคมโรมัน

ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๑ และ ๑๒ ได้มีการรวมกลุ่มของมุสลิมนิกายชีอะห์ที่เรียกว่า Assasins จัดตั้งขึ้นเพื่อลอบสังหารชาวมุสลิมนิกายสุหนี่ (Sunni) ที่เป็นนักการเมืองหรือครูสอนศาสนาที่ไม่ตีความศาสนาอิสลามตามแบบพวกตน ซึ่งคนกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการอุทิศตนในการเดินทางไปสู่สุรวงสวรรค์ โดยใช้วิธีการปลอมตัวและใช้ดาบโค้งเป็นอาวุธ โดยเกิดขึ้นแถบเปอร์เซียและ

ต่อมาขยายตัวไปยังซีเรีย ถือได้ว่ากลุ่ม Assasins เป็นพวกแรกที่ใช่วิธีการปลอมตัวในการโจมตีอำนาจของพวกผู้ลอบสังหารได้ขยายออกไปทั่วเอเชียตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในตะวันออกกลาง และในที่สุดได้แพร่ขยายไปยังทวีปยุโรปและกลายเป็นรูปแบบของการลอบสังหารในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามกลุ่ม Assasins ไม่สามารถดำเนินการตามเป้าหมายได้เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกน้อย และถูกพวกมองโกลปราบปรามไปในช่วงศตวรรษที่ ๑๓ ส่วนในอินเดียมีกลุ่ม “ธัคกี” (Thuggee) ที่นับถือศาสนาฮินดู และเป็นกลุ่มก่อการร้ายในอินเดียมาหลายศตวรรษ สมาชิกในกลุ่มธัคกีได้สืบต่อกันมาตามบรรพบุรุษ ตามปกติสมาชิกในกลุ่มจะดำรงชีวิตตามปกติและไม่ได้ประกอบอาชญากรรม แต่ต่อมากลุ่มธัคกีได้มีการฆาตกรรมบุคคลหลายพันคนเพื่อเอาสิ่งของมีค่าโดยใช้วิธีการตีสนิทกับผู้ที่เดินทางมาตามท้องถนนเพื่อสร้างความเชื่อใจและได้ข่มขู่เดินทางเหล่านี้และนำเอาศพไปทิ้งในถ้ำ ซึ่งทำให้กลุ่มธัคกีกลายเป็นผู้ก่อการร้ายเนื่องจากการฆาตกรรมของพวกเขาได้สร้างความหวาดกลัวไปทั่วทั้งภูมิภาค แต่หากพิจารณาเปรียบเทียบกับในปัจจุบันแล้วการกระทำของพวกเขาอาจเป็นความผิดทั่วไปโดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากแรงจูงใจเมื่อเทียบกับปัจจุบันเพราะถึงแม้ว่าจะมีการเอาทรัพย์สินแต่แรงจูงใจในเรื่องทรัพย์สินดูเหมือนจะน้อยกว่าเรื่องกิจกรรมที่เขากำหนดคือการบูชาพระแม่กาลี (Kali) จึงถูกมองว่าเป็นการฆ่าในพิธีกรรมเพื่อเป็นการสังเวยตามความเชื่อ ต่อมาอังกฤษได้ลงโทษกลุ่มธัคกีโดยการแขวนคอและจำคุกมากกว่า ๓,๐๐๐ คน ที่เป็นสมาชิกกลุ่มดังกล่าว ในช่วงระยะเวลา ๗ ปี และในปี ค.ศ. ๑๘๓๐ กลุ่มธัคกีก็ลิดรอนหายไป

จะเห็นได้ว่าการก่อการร้ายในยุคนั้นเป็นการสร้างความหวาดกลัวโดยใช้การลอบสังหาร โดยมีอาวุธ คือ กริช ดาบ และกลยุทธ์การสร้างความหวาดกลัวยังเป็นกลยุทธ์ที่ผู้ก่อการร้ายนำมาใช้ อยู่จนถึงปัจจุบัน

๒. การก่อการร้ายสมัยใหม่

การก่อการร้ายในยุคสมัยใหม่ถือได้ว่าเป็นการเกิดการก่อการร้ายโดยรัฐ (State Terrorism) ขึ้นเป็นครั้งแรกในช่วงของการปฏิวัติฝรั่งเศสในตอนปลายของศตวรรษที่ ๑๘ โดยกลุ่มจาโคแบง (Jacobains) ที่มี มาซิมีลิอง โรเบสปีแยร์ (Maximilien Robespierre) เป็นแกนนำคนสำคัญ ได้ก่อเหตุโดยการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เป็นศัตรูของการปฏิวัติเพื่อรักษาอำนาจรัฐและผลของการปฏิวัติไว้เนื่องจากในขณะนั้นฝรั่งเศสได้เผชิญปัญหาจากภายนอกคือการแทรกแซงของรัสเซียและออสเตรียที่ต้องการให้ฝรั่งเศสกลับไปปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เหมือนเดิม และปัญหภายในคือชาวนาที่ต่อต้านการปกครองจากพวกจาโคแบง จากมาตรการการใช้ความรุนแรงนี้ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ช่วงเวลาดังกล่าวจึงได้ชื่อว่ายุคสมัยแห่งความหวาดกลัว (Reign of Terror) อย่างไรก็ตามการใช้ความรุนแรงไม่สามารถปราบปรามกลุ่มกบฏและต่อต้านการรุกรานจากกองทัพของรัสเซียและออสเตรียได้ในระยะยาว ทั้งยังไม่สามารถรักษาผลของการปฏิวัติไว้ได้ เช่นเดียวกันเนื่องจากต่อมาได้เกิดเหตุความวุ่นวายขึ้นในฝรั่งเศสทำให้เนโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte) ขึ้นปกครองฝรั่งเศส จะเห็นได้ว่าการก่อการร้ายในยุคนี้เปลี่ยนจากการก่อการร้ายทางศาสนาไปเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา (Secular)

ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ รูปแบบการก่อการร้ายเป็นการลอบสังหารผู้นำประเทศและหัวหน้ารัฐบาลของหลายๆ ประเทศ เช่น นายสเปนเซอร์ เพอร์ซีวัล (Spencer Perceval) นายกรัฐมนตรีอังกฤษ ในปี ค.ศ. ๑๘๑๒ ประธานาธิบดีมารี ฟรังซัวร์ ซาดิ กาโนต์ (Marie Francois Sadi Carnot)

แห่งฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. ๑๘๙๔ นายกรัฐมนตรีอันโตนิโอ คาโนวาส เดล คาสติลโย (Antonio Canovas Del Castillo) ของสเปน รวมทั้งจักรพรรดินีออลิซาเบซแห่งออสเตรีย (Empress Elizabeth of Austria) ในปี ค.ศ. ๑๘๙๘ และกษัตริย์อุมแบร์โตที่ ๑ แห่งอิตาลี (King Umberto I of Italy) ในปี ค.ศ. ๑๙๐๐ โดยมีอาวุธ คือ ปืนและระเบิด

ในช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ มีเหตุการณ์ก่อการร้ายที่สำคัญคือการลอบปลงพระชนม์ เจ้าชาย ฟรานซ์ เฟอร์ดินานด์ (Franz Ferdinand) แห่งออสเตรีย ในปี ค.ศ. ๑๙๑๔ โดยผู้สังหารเป็น ชาวเซอร์เบีย และเป็นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๑ จะเห็นได้ว่าการก่อการร้ายในช่วง ศตวรรษที่ ๑๙ และช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ เป็นการสร้างความรุนแรงที่เกิดจากความเกลียดชังต่อ ผู้ปกครองที่มีอำนาจ ทำให้เป้าหมายส่วนใหญ่เป็นผู้นำประเทศ

๓. การก่อการร้ายในศตวรรษที่ ๒๐

การก่อการร้ายในศตวรรษที่ ๒๐ มีเหตุการณ์ที่สำคัญๆ รวมทั้งยังแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการ การก่อการร้ายที่มีอิทธิพลในปัจจุบันอีกด้วย ซึ่งสามารถสรุปได้ ๓ ช่วง ดังนี้

การก่อการร้ายในศตวรรษที่ ๑๙๕๐

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุโรปได้มีการตั้งกลุ่มต่อต้านนาซี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือ ชาวเยอรมัน และได้ใช้กลยุทธ์ของการก่อการร้ายโดยการลอบสังหารและการใช้ระเบิด ต่อมาภายหลัง สงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดการต่อสู้ของหลายชาติเพื่อให้พ้นจากการเป็นอาณานิคม และเกิดการปฏิวัติขึ้น หลายครั้งทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ ซึ่งการก่อการร้ายในช่วงนี้จะมีลักษณะที่เป็นแบบกองโจรที่เป็นการ ใช้กลยุทธ์ที่ดำเนินการแบบมีใช้สงครามในรูปแบบปกติ แต่เป็นการใช้กองกำลังทหารหรือกองโจรในเมือง เพื่อก่อการร้ายทำให้ฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบต่อผู้ที่ได้เปรียบในสงครามมาตลอด นอกจากนี้รัฐบาลของ หลายประเทศยังมีการใช้การก่อการร้ายเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจของตนเองไว้เนื่องจากรัฐบาล ไม่สามารถต่อสู้กับการปฏิวัติได้แต่ยังสามารถรักษาอำนาจไว้ได้ด้วยการข่มขู่พลเมืองของตนเองมิให้ ทำการปฏิวัติ

การก่อการร้ายในศตวรรษที่ ๑๙๗๐

ในช่วงนี้การก่อการร้ายเริ่มเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประชาคมระหว่างประเทศเนื่องจาก เกิดเหตุการณ์ที่กระทบต่อความรู้สึกของประชาชนทั่วโลกคือการระเบิดที่ลือคเคอร์บี ประเทศสกอต แลนด์ และเหตุการณ์การก่อการร้ายในกีฬาโอลิมปิกที่เมืองมิวนิคในเดือนกันยายน ปี ค.ศ. ๑๙๗๒ ซึ่ง กลายเป็นเหตุการณ์เดือนกันยายนทมิฬ (Black September) นอกจากนี้ยังเกิดเหตุการณ์การจี้เครื่องบิน ที่ดาวนส์ฟีลด์ (Dawson's Field) ในประเทศจอร์แดน โดยผู้ก่อการร้ายได้จี้เครื่องบินจำนวน ๓ ลำ และต่อมาได้ระเบิดเครื่องบิน ๒ ลำ ต่อหน้าผู้สื่อข่าว ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวมีผลต่อการก่อการร้ายใน ยุคต่อมา

จะเห็นได้ว่าการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ ๑๙๗๐ มีแรงจูงใจมาจากการไม่เห็นด้วย ทางการเมืองโดยใช้ความรุนแรงและเรื่องระหว่างชนกลุ่มน้อย ซึ่งถือได้ว่าเป็นความเกี่ยวข้องกับการเมือง ระหว่างประเทศ และทำให้องค์การสหประชาชาติได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหา จนทำให้ ต่อมาสหรัฐฯ ที่เป็นประเทศที่มีบทบาทในเวทีโลกเป็นอย่างมากโดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลก ครั้งที่ ๒ ได้เข้ามาเกี่ยวข้องโดยได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายและคำว่า “การต่อต้านการ

ก่อการร้าย” และ “การก่อการร้ายระหว่างประเทศ” เริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในประชาคมระหว่างประเทศในช่วงทศวรรษนี้

การก่อการร้ายในทศวรรษที่ ๑๙๙๐

ในช่วงทศวรรษนี้ความเชื่อทางศาสนาได้เข้ามามีบทบาทอีกครั้ง โดยมีการจัดตั้งกลุ่มที่มีความเชื่อทางศาสนาและนำมาเป็นแรงจูงใจทำให้เกิดการก่อการร้าย โดยกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงที่มีความเชื่อในศาสนาอิสลาม เช่น กลุ่มอัลกออิดะห์ ฮามาส และอิซบิลละาะห์ที่เป็นกลุ่มมุสลิมชีอะห์ดีดอวูซของเลบานอน แต่ก็มีได้มีเพียงกลุ่มหัวรุนแรงของศาสนาอิสลามเพียงศาสนาเดียวเท่านั้น ยังพบกลุ่มความรุนแรงของกลุ่มศาสนาอื่น เช่น กลุ่มชาวยิวหรือกลุ่มชาวฮินดูด้วย นอกจากนี้จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของโลกในยุคหลังสงครามเย็น หรือโลกยุคโลกาภิวัตน์ทำให้ผู้ก่อการร้ายสามารถครอบครองเทคโนโลยีและอาวุธที่ทันสมัย พร้อมทั้งสามารถที่จะเคลื่อนย้ายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจากความเชื่อทางศาสนาและการพัฒนาของเทคโนโลยีดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มก่อการร้ายพัฒนารูปแบบในการก่อเหตุที่มีความหลากหลายขึ้น

จากการศึกษาการก่อการร้ายในอดีตที่ผ่านมาจะเห็นว่าผู้ก่อการร้ายเป็นได้ทั้งปัจเจกบุคคล องค์กร รัฐ และรวมถึงความร่วมมือในการก่อการร้ายจากผู้ที่มีความเชื่อทางศาสนา ปรัชญา และอุดมการณ์เดียวกัน ที่ผู้ก่อการร้ายมักจะอ้างความชอบธรรมจากการตีความหรือแปลความหมายจากลัทธิความเชื่อ ปรัชญาศาสนาหรือทัศนคติทางการเมือง เพื่อให้การกระทำของตนเองได้รับการยอมรับจากกลุ่มของตนและผู้อื่น สำหรับเหยื่อของผู้ก่อการร้ายนั้นมีตั้งแต่ผู้ก่อการร้ายเอง ผู้ที่ถูกกระทำโดยตรงและผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยอ้อม ทำให้เกิดผลจากความกลัวขึ้นในหมู่สาธารณชน ส่งผลทางด้านจิตใจและจิตวิทยาต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบและรับรู้ข้อมูลการก่อการร้าย อาจถือว่าการวัดความสำเร็จของการก่อการร้ายรวมถึงการอ้างความรับผิดชอบในการก่อการร้ายด้วย

๔. กลุ่มก่อการร้ายที่สำคัญในตะวันออกกลาง

ตะวันออกกลางนับเป็นภูมิภาคที่มีความขัดแย้งทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอกภูมิภาค ส่งผลให้เกิดกลุ่มก่อการร้ายหลายกลุ่มในภูมิภาคนี้ และมักจะมี ความเชื่อ แรงจูงใจ และเป้าหมายที่คล้ายกันคือศาสนาและการต่อต้านชาติตะวันตก ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มตาลีบัน (Taliban) ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อนำพาประเทศอัฟกานิสถานเข้าสู่ความเป็น “รัฐอิสลาม” กลุ่มอัลกออิดะห์ (Al - Qaeda) ก่อตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านการรุกรานของสหภาพโซเวียตในอัฟกานิสถานและต่อต้านชาติตะวันตก กลุ่มอิซบิลละาะห์ (Hezbollah) ก่อตั้งขึ้นโดยชาวมุสลิมชีอะห์ในเลบานอนและอิหร่านเพื่อต่อต้านอิสราเอล เป็นต้น (IS Pace Thailand, ออนไลน์: ๒๕๖๑) ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่สำคัญในตะวันออกกลาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งยังเป็นต้นแบบให้กับกลุ่มก่อการร้ายที่มีอิทธิพลต่อโลกในปัจจุบันอย่างกลุ่มรัฐอิสลาม (Islamic State: IS) อีกด้วย ดังนั้นในการศึกษาในครั้งนี้นี้จึงได้ทำการศึกษากลุ่มก่อการร้ายเหล่านี้เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการก่อนที่จะเป็นกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑) กลุ่มตาลีบัน (Taliban) ได้ถือกำเนิดขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๙๑ โดยกลุ่มนักเรียนศาสนาในเมืองทางตอนใต้ของประเทศอัฟกานิสถานได้รวมตัวกันจับอาวุธลุกขึ้นสู้กับสหภาพโซเวียตภายใต้การนำของครูสอนศาสนาที่ชื่อว่า มุลละห์ โมฮัมหมัด โอมาร์ ในช่วงแรกกลุ่มตาลีบันได้รับการสนับสนุนจากประชาชนชาวอัฟกัน รวมไปถึงนักวิชาการ และนักการศาสนา ที่ต้องการให้เกิดความสงบขึ้นในอัฟกานิสถาน และได้รับการสนับสนุนด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ และเงินทุนจากรัฐบาลปากีสถาน ทำให้

กลุ่มตาลีบันสามารถปราบปรามกลุ่มติดอาวุธอื่นๆ สามารถที่จะเข้ายึดกรุงคาบูลและจัดตั้งรัฐบาลได้ แต่รัฐบาลไม่ได้รับการรับรองจากสหประชาชาติ มีเพียง ๓ ประเทศเท่านั้นที่ให้การรับรองความชอบธรรมของรัฐบาลตาลีบัน คือ ปากีสถาน ซาอุดีอาระเบีย และสหรัฐอเมริกา กลุ่มตาลีบันได้เปลี่ยนประเทศอัฟกานิสถานเป็น Islamic Emirate of Afghanistan และปกครองด้วยกฎเกณฑ์ที่สร้างมาจากการตีความอิสลามแบบสุดขั้วผสมผสานกับแนวคิดชาวพาสตุนเป็นใหญ่ (Pro - Pashtunism) ซึ่งเป็นกฎอนุรักษ์นิยม โดยการห้ามจัดงานรื่นเริง ดนตรี หรืออะไรก็ตามที่แสดงถึงแนวคิดแบบตะวันตก

แต่การปกครองอัฟกานิสถานของกลุ่มตาลีบันได้ยุติลงเมื่อเกิดเหตุการณ์โจมตีตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ปี ค.ศ. ๒๐๐๑ ทำให้สหรัฐฯ หันมาทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายในตะวันออกกลาง และเรียกร้องให้รัฐบาลตาลีบันส่งตัวผู้นำกลุ่มอัลกออิดะห์ทั้งหมด รวมถึงนายโอซามา บิน ลาดิน ให้สหรัฐฯ พร้อมกันนี้ยังปิดค่ายฝึกผู้ก่อการร้ายทุกค่ายที่อยู่ในอัฟกานิสถาน แต่รัฐบาลตาลีบันไม่ได้ทำตามที่สหรัฐฯ ต้องการ จนกระทั่งในวันที่ ๗ ตุลาคม ปี ค.ศ. ๒๐๐๑ สหรัฐฯ และพันธมิตร รวมถึงกลุ่มต่อต้านตาลีบันได้เข้ายึดกรุงคาบูลและหัวเมืองอื่นๆ เพื่อจับตัวนายโอซามา บิน ลาดิน และโค่นล้มอำนาจกลุ่มตาลีบัน เพื่อไม่ให้กลุ่มก่อการร้ายสามารถใช้อัฟกานิสถานเป็นฐานทัพและค่ายฝึกทหาร ซึ่งสหรัฐฯ ใช้เวลาเพียงแค่สองเดือนก็สามารถยึดกรุงคาบูลและควบคุมอัฟกานิสถานเอาไว้ได้ ทำให้กลุ่มตาลีบันถอยร่นกลับไปสู่หุบเขาแต่ไม่ได้ประกาศยอมแพ้ ในปัจจุบันกลุ่มตาลีบันยังมีบทบาทในฐานะกองกำลังต่อต้านรัฐบาล แย่งชิงพื้นที่ควบคุมกับฝั่งรัฐบาล โดยการก่อเหตุทั้งวางระเบิด ลักพาตัว ฆาตกรรม ระเบิดพลีชีพ กระจายไปทั่วทั้งประเทศ (วรรณสิงห์ ประเสริฐกุล, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

๒) กลุ่มอัลกออิดะห์ เป็นมุสลิมหัวรุนแรงนิกายสุหนี่ ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๘๙ ในประเทศอัฟกานิสถาน โดยนายโอซามา บินลาดิน เพื่อต่อต้านการรุกรานอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต และมีเป้าหมายที่สำคัญคือส่งเสริมการต่อสู้เพื่อรวมชาติอิสลาม (Pan - Islamic) โค่นล้มการปกครองในประเทศอิสลามเนื่องจากรัฐบาลไร้ความสามารถในการบริหารประเทศ รวมทั้งมีการทุจริตคอร์รัปชัน ทำให้กลุ่มนี้ต้องการที่จะสถาปนาระบอบการปกครองด้วยศาสนาอิสลามแทน นอกจากนี้ยังต้องการลดทอนอำนาจและผลักดันสหรัฐฯ ออกจากตะวันออกกลาง

กลุ่มอัลกออิดะห์มีการขยายพื้นที่ปฏิบัติการของกลุ่มด้วยการโจมตี การสร้างความขัดแย้ง การเผชิญหน้า โดยรูปแบบของการโจมตีสามารถแบ่งได้ ๒ รูปแบบ ได้แก่ (๑) การโจมตีโดยตรงที่เกิดขึ้นในภูมิภาคตะวันออกกลาง เช่น การระเบิดค่ายทหารสหรัฐฯ และการโจมตีเรือรบในซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น (๒) การโจมตีที่ไม่ได้พุ่งเป้าหมายโดยตรงต่อกำลังทหารสหรัฐฯ ไม่ว่าจะในที่ตั้งหรือระหว่างปฏิบัติการ โดยการโจมตีนี้จะต้องเลือกเป้าหมายที่เป็นที่รู้จักและเมื่อโจมตีแล้วต้องเป็นข่าวใหญ่ เช่น เหตุการณ์โจมตีตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ ที่มหานครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ปี ค.ศ. ๒๐๐๑ ทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า ๓,๐๐๐ คน เป็นจุดเริ่มต้นให้สหรัฐฯ ทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายในตะวันออกกลาง และไล่ล่ากลุ่มอัลกออิดะห์จนสามารถสังหาร นายโอซามา บิน ลาดิน ภายในบ้านพักในเมืองอับบอตอับด์ ประเทศปากีสถาน ได้สำเร็จ การเสียชีวิตของ นายโอซามา บิน ลาดิน ส่งผลทำให้กลุ่มอัลกออิดะห์อ่อนแอลงและสูญเสียอำนาจทางการเมืองการปกครองในอัฟกานิสถาน แต่ก็ยังคงมีกำลังพล และในปัจจุบันยังคงปฏิบัติการสู้รบอยู่ในอัฟกานิสถาน จากความอ่อนแอของ

กลุ่มอัลกออิดะห์ทำให้เกิดกลุ่มก่อการร้ายใหม่ที่เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของโลกมากที่สุดในปัจจุบันนั่นคือกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม (IS) (วาร์เกียรตี รัตนานนท์, ๒๕๕๙: ๓๒ - ๓๓)

๓) กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม หรือไอเอส (IS) เป็นขบวนการของนักรบหัวรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการก่อตั้งของนายอาบู มูซาบ อัล - ชาร์กาวิ ผู้ก่อตั้งกลุ่มอัลกออิดะห์ในประเทศอิรักในปี ค.ศ. ๒๐๐๔ ผู้นำคนปัจจุบันของกลุ่มไอเอส คือ อาบู บาการ์ อัล - บักห์ดาดี สำหรับเป้าหมายของกลุ่มไอเอสคือการก่อตั้งรัฐอิสลามในดินแดนของชาวมุสลิมสุหนี่ในอิรัก และซีเรีย กลุ่มไอเอสได้ดำเนินการโดยการยึดเมืองที่สำคัญทั้งในอิรักและซีเรีย โดยได้เมืองรัคคา (Raqqa) เป็นเมืองหลวง และยึดเมืองสำคัญๆ เช่น เมืองโมซูล (Mosul) เมืองรามาดิ (Ramadi) และเมืองฟอลลูจาห์ (Fallujah) เป็นต้น

นอกจากนี้กลุ่มไอเอสยังได้เผยแพร่แนวคิดสุดโต่งที่เป็นแนวคิดนิยมความรุนแรงไปทั่วโลกผ่านการโฆษณาชวนเชื่อและการปฏิบัติการด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Operation) โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อครอบงำและดึงดูดนักรบจากทั่วโลกให้มาร่วมขบวนการในอิรักและซีเรีย แนวคิดนี้ยังส่งผลให้ผู้ที่อยู่ในภูมิภาคอื่นๆ เช่น ยุโรป อเมริกา เอเชีย แอฟริกา ก่อเหตุในประเทศที่ตนอาศัยอยู่ได้ นอกจากนี้กลุ่มไอเอสยังมีหน่วยก่อการร้ายที่เรียกว่า เซลล์ (Cell) อยู่ในยุโรป ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังเหตุก่อการร้ายในยุโรป (รัตพล อ่อนสนธิ, ออนไลน์: ๒๕๖๑) แม้ในปัจจุบันรัฐบาลอิรักและซีเรียภายใต้การช่วยเหลือจากสหรัฐฯ และรัสเซีย จะยึดเมืองหลักๆ กลับมาจากไอเอสได้หมดแล้ว แต่กลุ่มไอเอสยังเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของโลกต่อไป

๕. พัฒนาการของการก่อการร้ายในอาเซียน

สำหรับความเป็นมาของการก่อการร้ายในอาเซียนนั้น หากพิจารณาถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานของภูมิภาคอาเซียนแล้วจะพบว่าการก่อการร้ายนั้นมิใช่ประเด็นปัญหาใหม่สำหรับภูมิภาคนี้ในอดีตบรรดาประเทศต่างๆ ในอาเซียนมักประสบปัญหาการก่อการร้ายที่ใช้กองกำลังและความรุนแรงเพื่อแย่งชิงอำนาจและแก้ไขประเด็นความขัดแย้ง และรวมถึงการต่อต้านรัฐบาลกลาง ทั้งนี้ โดยมีต้นตอมาจากปัญหาทางอุดมการณ์ ความแตกต่างทางศาสนา และชาติพันธุ์ ซึ่งการก่อการร้ายในลักษณะนี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่หนึ่งจะเริ่มขึ้น (ชัยโชค จุลศิริวงศ์, ๒๕๔๙: ๑๖ - ๑๙) และบางปัญหาก็ยังคงดำรงอยู่จวบจนถึงปัจจุบัน

สำหรับการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในอาเซียนในอดีตส่วนใหญ่เป็นการต่อต้านรัฐบาลและเรียกร้องความชอบธรรมในทางการเมืองและสังคมโดยอาศัยอุดมการณ์ศาสนาและชาติพันธุ์เป็นตัวนำ ในส่วนของปัญหาทางอุดมการณ์นั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ ๑๖ ที่มีการต่อต้านการเข้ามาของโปรตุเกสและชาติตะวันตกอื่นๆ โดยการรวบรวมพลังประชาชนและอาศัยจุดร่วมทางประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรม มาเป็นแนวทางในการต่อต้าน

ส่วนอีกอุดมการณ์หนึ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มที่เรียกร้องความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคมซึ่งเกิดขึ้นในช่วงสงครามเย็น คือ “อุดมการณ์คอมมิวนิสต์” ซึ่งเป็นที่นิยมของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหาร และรัฐบาลประชาธิปไตยในหลายประเทศ ทั้ง ประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย ซึ่งกลุ่มอุดมการณ์คอมมิวนิสต์บางกลุ่มก็มีการใช้วิธีการที่รุนแรง (ก่อการร้าย) ในการต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาล แต่ในที่สุดความขัดแย้งนั้นก็สามารถคลี่คลายและสงบลงพร้อมกับการสิ้นสุดของยุคสงครามเย็น ซึ่งโดยภาพรวมแล้วการต่อสู้กันนี้เป็นปัญหาภายในของแต่ละประเทศ

สำหรับกลุ่มก่อการร้ายที่เคลื่อนไหวอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น จากรายงานการวิจัยของสภาองค์กรสหรัฐฯ เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ปี ค.ศ. ๒๐๐๓ เรื่องการก่อการร้ายในอาเซียนนั้น กลุ่มอัลกออิดะห์ได้เข้ามาในภูมิภาคนี้โดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งเครือข่ายในท้องถิ่นเพื่อให้การสนับสนุนเครือข่ายของปฏิบัติการในระดับโลก นั่นคือการทำลายเป้าหมายที่เป็นของชาติตะวันตกและเป็นแหล่งพักพิงหลบหนีจากการตามล่าของหน่วยข่าวกรองสหรัฐฯ รวมถึงช่วยเหลือในการจัดตั้งกลุ่มเจมาห์ อิสลามียาห์ (Jemaah Islamiyah: JI) ให้เป็นเครือข่ายย่อยเพื่อปฏิบัติการในภูมิภาค นอกจากนี้ยังสนับสนุนกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลที่มีอยู่แล้วในภูมิภาคทั้งด้านงบประมาณ และการฝึกอาวุธ

ส่วนในฟิลิปปินส์นั้นจากรายงานฯ กลุ่มอัลกออิดะห์ ได้สนับสนุนด้านการเงินแก่กลุ่มอาบูไซยาฟ (Abu Sayyaf) และกลุ่มแนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยอิสลามโมโร (Moro Islamic Liberation Front: MILF) รวมทั้งเหล่าสมาชิกของกลุ่มเหล่านี้ให้เข้าไปฝึกอบในค่ายฝึกที่อัฟกานิสถาน นอกจากนี้ยังมีรายงานเพิ่มเติมว่ากลุ่มอัลกออิดะห์ได้ให้การสนับสนุนกลุ่มในท้องถิ่นอื่นๆ ในอินโดนีเซียและมาเลเซียอีกด้วย

ต่อมาในช่วงกลางทศวรรษที่ ๑๙๙๐ กลุ่มก่อการร้ายอีกกลุ่มหนึ่งที่ถูกล่ามำหาว่าอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ระเบิดในหลายแห่ง คือ กลุ่มเจมาห์ อิสลามียาห์ (Jemaah Islamiyah: JI) มีเป้าหมายเพื่อก่อตั้งรัฐอิสลามที่ครอบคลุมพื้นที่คาบสมุทรมลายูคือตั้งแต่มาเลเซีย ดินแดนตอนใต้ของไทย อินโดนีเซีย และหมู่เกาะทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์ ปัจจุบันกลุ่มเจโอมีเครือข่ายของสมาชิกอยู่ในอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย ซึ่งผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มเจโอตามข้อกล่าวหาของสหรัฐฯ คือนายออบูบาคาร์ บาสซีร์ (Abu Bakar Baasyr) และนายอับดุลเลาะห์ ซงการ์ (Abdullah Sungkar) ที่เป็นผู้รู้ทางศาสนาในอินโดนีเซีย โดยทั้งสองคนได้หลบหนีไปอยู่ในมาเลเซียในปี ค.ศ. ๑๙๘๕ และได้รวบรวมชาวอินโดนีเซีย และมาเลเซีย เพื่อส่งไปช่วยชาวอัฟกานิสถานในการสู้รบกับกองกำลังของโซเวียตที่เข้ารุกรานในเวลาต่อมาคนเหล่านั้นก็ได้เข้าร่วมการฝึกอบในค่ายของกลุ่มอัลกออิดะห์ โดยในช่วงปี ๑๙๙๓ - ๑๙๙๔ ได้ประสานงานกับกลุ่มอัลกออิดะห์ในการจัดตั้งขบวนการที่ปฏิบัติการและเคลื่อนไหวในภูมิภาคอาเซียน

ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๙๔ - ๒๐๐๐ กลุ่มเจโอได้ใช้เวลาในการพัฒนาเครือข่าย รวบรวมสมาชิกฝึกการต่อสู้ และช่วยเหลือสนับสนุนปฏิบัติการต่างๆ ของกลุ่มอัลกออิดะห์ ซึ่งมีรายงานว่าสมาชิกของกลุ่มเจโอหลายคนถูกส่งตัวไปยังค่ายฝึกของกลุ่มอัลกออิดะห์ ในอัฟกานิสถานและค่ายฝึกของกลุ่ม MILF

๖. กลุ่มก่อการร้ายในอาเซียน

ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ก่อการร้าย “9/11” ในวันที่ ๑๑ กันยายน ปี ค.ศ. ๒๐๐๑ การก่อการร้ายในภูมิภาคนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การก่อการร้ายระหว่างประเทศมากขึ้น มีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงข้ามประเทศและมีปฏิบัติการที่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลก โดยกลุ่มที่สำคัญในภูมิภาคมีอยู่ด้วยกันหลายกลุ่ม (จุฑาทิพย์ คล้ายทับทิม, ๒๕๔๘: ๑๒ - ๒๗) ดังนี้

กลุ่มเจมาห์ อิสลามียาห์ (Jemaah Islamiyah: JI)

มีวิวัฒนาการมาจากกลุ่มการเมืองชื่อดารุลอิสลามในอินโดนีเซีย ซึ่งต้องการเรียกร้องเอกราชจากเนเธอร์แลนด์ และสถาปนารัฐอิสลามบริสุทธิ์ ผู้นำของดารุลอิสลาม คือ เซกามัดยี มาริดจัน

กาโตสุวีร์โจ ภายหลังจากอินโดนีเซียได้รับเอกราชกลุ่มดาร์อุลอิสลามได้ถูกปราบปรามโดยรัฐบาลซูการ์โน แต่กลุ่มนี้ยังทำการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล โดยก่อความไม่สงบในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๕๘ - ๑๙๖๙

ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ ผู้ศรัทธากลุ่มดาร์อุลอิสลาม หรืออับดุลลา อาหมัด ชุงกา และ อาบูบาการ์ บาซีร์ ชาวอินโดนีเซียเชื้อสายอาหรับ ได้ก่อตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นบริเวณ เกาะชวาตอนกลาง เป้าหมายของกลุ่มคือการจัดตั้งรัฐอิสลามบริสุทธิ์ โดยชุงกาและบาซีร์ ได้ใช้โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถานที่อบรมปลูกฝังคำสอนศาสนาอิสลามและฝึกสอนการใช้อาวุธ

ชุงกาและบาซีร์มีการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลอินโดนีเซียอยู่เรื่อยๆ จนในที่สุดทั้ง ๒ คน ถูกจับกุมและถูกจำขังเป็นระยะเวลา ๔ ปี เมื่อพ้นโทษออกมา ชุงกาและบาซีร์ทำการก่อความไม่สงบ จนในปี ค.ศ. ๑๙๘๔ เกิดการปะทะกันกับฝ่ายรัฐบาลอินโดนีเซีย เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ชุงกาและบาซีร์ ตัดสินใจลี้ภัยไปอยู่มาเลเซีย ในปี ค.ศ. ๑๙๘๕ ชุงกาและบาซีร์เปิดโรงเรียนสอนศาสนาชื่อ “อัลทาปิยาร์ ลุกมานุล ฮาคิม” ซึ่งตั้งอยู่ในรัฐยะโฮร์ เป็นแหล่งบัญชาการทางด้านการเผยแพร่คำสอนศาสนาอิสลาม และประสานงานการฝึกอาวุธ

ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๙๓ กลุ่มเจไอ ได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการโดย อาบูบาการ์ บาซีร์ และริดวาน บิน อิชามัตดิน ฉายา “ฮัมบาลี” เป้าหมายของกลุ่มคือการต่อต้านชาติตะวันตก การบังคับใช้กฎหมายศาสนาซารีอะห์ และสถาปนารัฐอิสลามบริสุทธิ์ แนวคิดนี้เกิดขึ้นหลังจากฮัมบาลีกลับมาจาก อัฟกานิสถานที่ซึ่งเขาใช้ชีวิตอยู่นาน ๓ ปี เพื่อร่วมรบกับนักรบอัฟกันขับไล่ทหารโซเวียต

“ฮัมบาลี” เป็นลูกชายคนโตของพี่น้อง ๑๒ คน ในครอบครัวเกษตรกรแห่งเมืองสุกามาเนาห์ บนเกาะชวาตะวันตก ในยุคของประธานาธิบดีซูฮาร์โต ฮัมบาลีถูกกดดันทางการเมืองจากรัฐบาล เขาจึงหลบหนีไปอยู่มาเลเซียเมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. ๑๙๙๑ และเดินทางต่อไปยังอัฟกานิสถานก่อนจะกลับมาร่วมก่อตั้งกลุ่มเจไอกับบาซีร์ที่มาเลเซีย ซึ่งฮัมบาลีถือเป็นหัวหน้าใหญ่ฝ่ายปฏิบัติการของกลุ่มเจไอ และเป็นที่ต้องการตัวของรัฐบาลสหรัฐฯ และอีก ๔ ประเทศในอาเซียน ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์ ข้อมูลข่าวกรองของประเทศเหล่านี้ถือว่าฮัมบาลีเป็น “บุคคลที่อันตรายที่สุดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” เปรียบเสมือน บิน ลาเดน ของภูมิภาคนี้

ในวันที่ ๑๑ สิงหาคม ปี ค.ศ. ๒๐๐๓ ฮัมบาลีแกนนำคนสำคัญของกลุ่มเจมาห์ อิสลามิยาห์ ถูกทางการไทยจับได้ในประเทศไทย ฮัมบาลีเคยเข้าร่วมในการปฏิบัติการวางแผนร่วมกันกับมุสลิมหัวรุนแรงในประเทศไทย และกลุ่มแบ่งแยกดินแดนทางภาคใต้ของประเทศฟิลิปปินส์ โดยเฉพาะกลุ่มแนวหน้าเพื่อการปลดปล่อยชาวโมโร หรือ MILF ที่กลายเป็นพันธมิตรร่วมกันที่เรียกว่า Rabatitul ปัจจุบันผู้นำคนสำคัญของกลุ่มเจไอคือชุงกา ซึ่งเสียชีวิตแล้วในขณะที่บาซีร์ดำรงตำแหน่งผู้นำสูงสุดทางจิตวิญญาณ

กลุ่มลัทธิญิฮาด (Laskar Jihad: LJ)

ก่อตั้งในปี ค.ศ. ๑๙๙๘ มีการปฏิบัติการในมาลุก (Maluku) มีศูนย์ฝึกกองกำลังอยู่ที่ โบกอร์ ใกล้กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย โดยกลุ่มลัทธิญิฮาด มีสมาชิกประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน มีรายงานว่ากลุ่มอัลกออิดะห์มีความสัมพันธ์กับกลุ่มลัทธิญิฮาด แต่ผู้ก่อตั้งกลุ่มนี้ได้ออกมาปฏิเสธความสัมพันธ์นี้ โดยกลุ่มลัทธิญิฮาด ได้รับการสนับสนุนจาก Indonesia's Armed Force: TNI

กลุ่มกบฏอาเจห์ (Free Aceh Movement: FAM)

ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. ๑๙๗๖ โดยมีเป้าหมายในการแยกตัวเป็นอิสระจากอินโดนีเซีย นิยมใช้ความรุนแรงต่อประชาชนในอาเจห์ โดยใช้ยุทธวิธีการข่มขู่ การลอบวางระเบิด และการสังหาร โดยจะกระทำการในดินแดนอาเจห์เท่านั้น นอกจากนี้กลุ่มกบฏอาเจห์ยังโจมตีประชาชนและผลประโยชน์ของสหรัฐฯ เช่น บริษัทน้ำมัน Exxon - Mobil นอกจากนี้กลุ่มกบฏอาเจห์ได้ส่งนักรบไปฝึกที่ลิเบียในค่ายฝึกผู้ก่อการร้ายของกัตดาฟี และมีการพบปะกับกลุ่มก่อการร้ายต่างๆ ในระดับผู้นำ รวมทั้งมีการฝึกกองกำลังร่วมกับกลุ่ม MILF

ในเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. ๒๐๐๕ รัฐบาลอินโดนีเซียได้ทำข้อตกลงสันติภาพร่วมกับกลุ่มกบฏ อาเจห์ ณ กรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ ตามข้อตกลงดังกล่าวนี้กลุ่มกบฏอาเจห์จะต้องยุติการเรียกร้องเอกราชและกลุ่มติดอาวุธที่มีประมาณ ๓,๐๐๐ คน ต้องวางอาวุธเพื่อแลกกับการปกครองตนเอง ตั้งแต่วันที่ ๒๒ สิงหาคม ปี ค.ศ. ๒๐๐๕ อินโดนีเซียก็ได้เริ่มถอนทหารชุดแรกจำนวน ๑,๓๐๐ นาย ออกจากทางเหนือของอาเจห์

กลุ่มอาบูไซยาฟ (Abu Sayyaf)

เป็นกลุ่มที่มีบทบาทอย่างมากในการต่อต้านรัฐบาลฟิลิปปินส์ กลุ่มอาบูไซยาฟซึ่งแยกตัวออกมาจากกลุ่ม “แนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติโมโร” (Moro National Liberation Front: MNLF) ในปี ค.ศ. ๑๙๙๑ โดยกลุ่มอาบูไซยาฟมีพื้นที่ปฏิบัติการอยู่ในบริเวณหมู่เกาะมินดาเนาตะวันตก และเกาะซูลู วัตถุประสงค์ของกลุ่มก็คือการจัดตั้งรัฐอิสลามขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว

กลุ่มอาบูไซยาฟมีกำลังติดอาวุธประมาณ ๑,๕๐๐ คน โดยเริ่มปฏิบัติการอย่างจริงจังมากขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๙๔ ไม่ว่าจะเป็นการวางระเบิด การลักพาตัว การเรียกค่าไถ่ชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก โดยกลุ่มอาบูไซยาฟเชื่อว่าการใช้กำลังเป็นหนทางเดียวเท่านั้นในการแก้ปัญหา แม้จะต่อสู้กับขบวนการมุสลิม แต่กลุ่มอาบูไซยาฟก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกลุ่มแนวหน้าเพื่อการปลดปล่อยชาวโมโร (MILF) แต่อย่างใด

ผู้ก่อตั้งกลุ่มอาบูไซยาฟคืออับดุลราซัคจาก จันจาลานี (Abdurajak Janjalani) จันจาลานีใช้เวลาครั้งแรกของทศวรรษที่ ๑๙๘๐ ทำการศึกษาอยู่ในซาอุดีอาระเบียและลิเบีย ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๘๘ เขารับการฝึกทางทหารจากกลุ่มมาฟาฮีดีน (Mafahideen) ที่เมืองเปชวา ในปากีสถาน เพื่อเป็นอาสาสมัครทำสงครามกับโซเวียตในอัฟกานิสถาน โดยจันจาลานีเดินทางกลับฟิลิปปินส์ในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ และได้ก่อตั้งกลุ่มอาบูไซยาฟขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอัลกออิดะห์ ซึ่งให้ความช่วยเหลือทางการเงินและบุคลากรในการฝึกกองกำลัง

ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างกลุ่มอัลกออิดะห์กับกลุ่มอาบูไซยาฟเห็นได้จากการที่กลุ่มอัลกออิดะห์ได้ส่งรามซี ยูเซฟ (Ramzi Yousef) ชาวปากีสถาน ผู้ซึ่งเคยทำการวางระเบิดตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ ในปี ค.ศ. ๒๐๐๑ มาเป็นผู้ฝึกสอนทางด้านยุทธวิธีให้กับกลุ่มอาบูไซยาฟ โดย ยูเซฟมีบทบาทสำคัญในการลอบวางระเบิดสายการบินฟิลิปปินส์แอร์ไลน์ในเดือนพฤศจิกายน ปี ค.ศ. ๑๙๙๔ และการวางระเบิดอพาร์ทเมนท์ในกรุงมะนิลา ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. ๑๙๙๕

กลุ่มแนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยอิสลามโมโร (Moro Islamic Liberation Front: MILF)

เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่แยกตัวมาจากกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติโมโร (Moro National Liberation Front: MNLF) เฉกเช่นเดียวกับกลุ่มอาบูไซยาฟ กลุ่ม MILF มีเป้าหมายในการสร้างรัฐอิสระอิสลามโมโร โดยได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากองค์การอิสลามจากต่างประเทศ โดยเฉพาะ

มาเลเซีย ปากีสถาน และตะวันออกกลาง โดยกลุ่ม MILF มีความสัมพันธ์กับกลุ่มอัลกออิดะห์ด้วยการส่งสมาชิกไปฝึกฝนกับกลุ่มอัลกออิดะห์ที่อัฟกานิสถาน นอกจากนี้กลุ่ม MILF ได้ทำการฝึกอาวุธให้กับกลุ่มอื่นในภูมิภาคนี้ด้วย เช่น กลุ่มเจไอ ในปัจจุบัน กลุ่ม MILF มีสมาชิกประมาณ ๓๕,๐๐๐ คน

กลุ่มกัมปูตัน มูญาฮีดีน มาเลเซีย (Kumpuran Mujahideen Malaysia: KMM)

เป็นกลุ่มมุสลิมแนวจารีตนิยม (Fundamentalism) มีเป้าหมายในการตั้งเขตปกครอง “สหภาพอิสลาม” ซึ่งประกอบด้วย มาเลเซีย เกาะมินดาเนาของฟิลิปปินส์ และดินแดนอิสระของมุสลิมในอินโดนีเซีย ซึ่งสมาชิกในกลุ่มหลายคนได้รับการฝึกฝนการใช้อาวุธและวัตถุระเบิดจากอัฟกานิสถานแล้วได้กลับมาปฏิบัติการก่อการร้ายทั้งใน มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

กลุ่มพูโล (Pattani United Liberation Organization: PULO)

เป็นกลุ่มก่อการร้ายทางภาคใต้ของไทย ซึ่งมีเป้าหมายในการจัดตั้งรัฐปัตตานี โดยเชื่อว่ามามาก่อนที่รัฐไทยจะเข้ามามีอำนาจปกครองเหนือดินแดนแห่งนี้ กลุ่มพูโลนิยมใช้ยุทธวิธีการก่อการร้ายอันได้แก่ การวางระเบิด วางเพลิง และการลอบสังหาร กลุ่มพูโลมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มกบฏอาละห์ โดยการขายอาวุธให้แกกัน มีรายงานว่ากลุ่มพูโลมีการตั้งเยาวชนเข้าไปร่วมทำสงครามในอัฟกานิสถาน ซึ่งทำให้กลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มอัลกออิดะห์

๗. ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียน

ในอดีต

ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนในอดีตนั้นเห็นได้จากการที่นายโอซามา บิน ลาเดน ผู้นำกลุ่มอัลกออิดะห์ ใช้อาเซียนเป็นฐานลงทุน และแหล่งป้อนเงินเพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน โดยมี โมฮัมหมัด จามาล คาลิฟะ ซึ่งเป็นน้องภรรยาของ บิน ลาเดน เป็นผู้ดูแลธุรกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ในสิงคโปร์ มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ โดยคาลิฟะเป็นเจ้าของบริษัทที่ทำธุรกิจส่งออกโดยเฉพาะเฟอร์นิเจอร์หวาย และยังมีธุรกิจอื่นรวมทั้งองค์กรการกุศลอีก ๑๓ แห่ง

ช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีรายงานว่าเงินของ บิน ลาเดน ได้ผ่านกระบวนการฟอกเงิน โดยผ่านธนาคารหลายแห่งในฮ่องกง และมาเลเซีย เพื่อนำเงินสนับสนุนส่งต่อไปยังกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียน เช่น กลุ่มอาบูไซยาฟ ในฟิลิปปินส์ ซึ่งความสัมพันธ์ที่ติระหว่งกลุ่มอาบูไซยาฟกับกลุ่มอัลกออิดะห์เห็นได้จากการที่คาลิฟะเองก็เป็นทีปรึกษาให้กับกลุ่มอาบูไซยาฟ ในเมืองซัมบวงกา บนเกาะมินดาเนาด้วย เช่นเดียวกับกลุ่มกัมปูตัน มูญาฮีดีน ในมาเลเซียที่ได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านการเงินและอาวุธเพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน

รูปแบบการทำธุรกรรมทางเศรษฐกิจของกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนจะอาศัยช่องโหว่ของกฎหมาย และความหละหลวมของเจ้าหน้าที่ โดยจะอาศัยความเชื่อใจในการทำธุรกรรมทางการเงินในรูปแบบที่เรียกว่า “ฮาวาลา” หรือ “โพยก๊วน” โดยเป็นระบบธนาคารแบบดั้งเดิมที่ไม่มีเอกสารในการดำเนินงานเพื่อทำให้ไม่สามารถติดตามร่องรอยได้ ซึ่งใช้กันแพร่หลายในเอเชียใต้และหมู่ชาวจีนในเอเชียตะวันออก นอกจากคาลิฟะ และกลุ่มอัลกออิดะห์ ยังมี ไฮตรา บิน ลาติน ซึ่งเป็นหลานโดยไฮตราเป็นผู้บริหารบริษัทซาอูตีบินลาติน ที่ลงทุนทำธุรกิจฟาร์มกุ้งในประเทศมาเลเซียร่วมกับรัฐเคดาห์

ปัจจุบัน

ภายหลังจากที่ นายโอซามา บิน ลาเดน ถูกสังหารทำให้กลุ่ม “อัลกออิดะห์” มีบทบาทลดลงไปอย่างมาก อย่างไรก็ตามแนวคิดของการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์นักรบหัวรุนแรงและการก่อการร้ายก็ยังคงมีการสานต่อ โดย “รัฐอิสลามแห่งอิรักและซีเรีย” (The Islamic State in Iraq and Syria: ISIS) หรือกลุ่มไอเอส ที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ในอิรักและซีเรีย และเป็นชนวนที่ดึงดูดให้กลุ่มที่มีแนวคิดหัวรุนแรงในอาเซียนหลังไหลเข้าไปในสมรภูมิดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการแพร่ขยายแนวคิดการตั้งรัฐอิสลามจากตะวันออกกลางเข้ามายังภูมิภาคอาเซียน (ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ๒๕๖๐: ๑) กล่าวคือ อินโดนีเซียและมาเลเซียต่างเผชิญกับกลุ่มก่อการร้ายที่ประกาศภักดีกับกลุ่มไอเอสคือกลุ่มคาคิบาห์ นูซันตารา ลิด เดาลาห์ อิสลามียาห์ (Katibah Nusantara Lid Daulah Islamiyyah) หรือหมู่เกาะมาเลย์เพื่อรัฐอิสลามในอิรักและซีเรีย โดยเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ทางกรอินโดนีเซียแถลงยืนยันว่ากลุ่มไอเอสอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ระเบิดที่กรุงจาการ์ต้า และทางการมาเลเซียได้จับกุมสมาชิกของกลุ่มดังกล่าว จำนวน ๗ คน ซึ่งต้องสงสัยว่าเตรียมการวางแผนโจมตีสถานที่สำคัญๆ ในมาเลเซีย เพื่อตอบโต้มาเลเซียที่มีการยกระดับการต่อต้านกลุ่มก่อการร้ายในระดับการเตรียมพร้อมสูงสุด

สำหรับฟิลิปปินส์มีการบุกยึดเมืองมาราวิของกลุ่มก่อการร้ายมาอูเต (Maute) ซึ่งเป็นกลุ่มก่อการร้ายที่เริ่มออกปฏิบัติการเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยกลุ่มมาอูเตมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอาบูไซยาฟ ภายใต้การประสานงานของอิหม่ามบันตาดายา จนทำให้นายอิสนิลอน ฮาปิลอน (Isnilon Hapilon) ผู้นำของกลุ่มอาบูไซยาฟเดินทางจากฐานที่มั่นของตนในบาซาลัน มุ่งหน้าเข้าร่วมกับกลุ่มมาอูเตที่ฐานที่มั่นในเมืองบูติค (Butig) ซึ่งการเข้าร่วมกลุ่มของนายฮาปิลอนทำให้กลุ่มมาอูเตกลายเป็นกลุ่มก่อการร้ายสาขาของกลุ่มไอเอสโดยสมบูรณ์ มีการใช้ธงสีดำ ใช้ผ้าคาดศีรษะ การแต่งกายและเสื้อสัญลักษณ์ของกลุ่มไอเอสอย่างเปิดเผย มีการตั้งฉายาของกลุ่มว่า “ไอเอสแห่งลาเนา” จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ประธานาธิบดีดูเตอร์เต แห่งฟิลิปปินส์ก็ได้ประกาศว่ากลุ่มมาอูเตมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มไอเอสอย่างชัดเจน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าภัยจากการก่อการร้ายไม่ว่าจะเกิดขึ้นในประเทศใดในภูมิภาคอาเซียนก็ส่งผลกระทบต่อทั้งภูมิภาค ซึ่งแต่ละประเทศก็ให้ความสำคัญกับการต่อต้านการก่อการร้ายแตกต่างกันไป แม้ในช่วงแรกจะไม่ได้มีการตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาการก่อการร้ายระหว่างประเทศมากนัก แต่เมื่อมีการปฏิบัติการโดยอาศัยความรุนแรงทั้งเพื่อการต่อต้านรัฐบาลและการทำร้ายชาวต่างชาติ เช่น การระเบิดที่เกาะบาห์ลี การระเบิดสถานทูตออสเตรเลีย การระเบิดโรงแรมเจดับบลิว แมริออท ในอินโดนีเซีย การจับกุมตัวชาวต่างชาติ การระเบิดที่เมืองซัมบวงก้า ในฟิลิปปินส์ เป็นต้น ประเด็นการก่อการร้ายระหว่างประเทศนี้จึงเป็นประเด็นที่ทุกประเทศให้ความสนใจเนื่องจากดินแดนของตนมีปัจจัยเสี่ยงค่อนข้างมาก ทั้งยังง่ายต่อการแทรกซึมของกลุ่มก่อการร้ายระหว่างประเทศอีกด้วย

สถานการณ์การก่อการร้ายที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคอาเซียนทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในหลายประการ และเป็นการยากที่จะคาดเดาว่าสถานการณ์การก่อการร้ายจะทวีความรุนแรงมากขึ้นหรือไม่ ในขณะที่เดียวกันในปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดอธิบายถึงสาเหตุของการก่อการร้ายได้อย่างชัดเจน ดังนั้นการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหา รัฐอิสลาม

(Islamic State) ในตะวันออกกลาง : บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน” จะมีส่วนสำคัญในการนำเสนอ บทเรียนและเตรียมการรับมือกับการก่อการร้ายทั้งในระดับโลกและระดับภูมิภาคอาเซียนต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย

การก่อการร้ายเป็นปัญหาที่มีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน ไม่ใช่ปัญหาที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนับวันยิ่งทวีความรุนแรงและขยายวงกว้างมากขึ้น โดยมีความเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมือง แนวคิดทางศาสนา อุดมการณ์ และจิตวิทยาของผู้นำกลุ่ม อันเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่การก่อการร้าย ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัญหาการก่อการร้ายมิใช่ภัยไกลตัว เป็นภัยคุกคามที่มีพลังอำนาจ มีการพลิกผันรวดเร็ว มีการใช้กองกำลัง และมีเครือข่ายที่ซับซ้อน จึงเป็นปัญหาที่สังคมโลกและประเทศไทยต้องจับตามองอย่างใกล้ชิด ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลจากรายงานวิจัยพบว่าที่ผ่านมามีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “การก่อการร้าย” อยู่หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญพอสังเขป ดังนี้

หยาดพิรุณ นาชัยสินธุ์ ทำการศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การต่อต้านการก่อการร้ายทางไซเบอร์ในประเทศไทย (Strategies to Counter Cyber Terrorism in Thailand)” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความก้าวหน้าทางไซเบอร์ที่มีการนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์การก่อการร้ายในประเทศไทย และพัฒนายุทธศาสตร์การต่อต้านการก่อการร้ายทางไซเบอร์ในประเทศไทย (หยาดพิรุณ นาชัยสินธุ์, ๒๕๖๐: ๑ - ๒)

ผลการศึกษาพบว่าความก้าวหน้าทางไซเบอร์คือการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่สามารถเชื่อมต่อกันได้อย่างรวดเร็วและสะดวกขึ้น การก่อการร้ายทางไซเบอร์เป็นการใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์แท็บเล็ต หรือเครื่องมือประเภทอื่นๆ ที่สามารถเชื่อมต่อทางอินเทอร์เน็ตเพื่อการก่อการร้าย ซึ่งระบบอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางที่สำคัญของกลุ่มก่อการร้ายเพื่อใช้ในการก่อเหตุ ยุทธศาสตร์การต่อต้านการก่อการร้ายทางไซเบอร์ในประเทศไทย คือ “READ : CLIP” อันประกอบไปด้วย ๑) R: Research ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างการวิจัยเพื่อการพัฒนาทางไซเบอร์ ๒) E: Education ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาในการสร้างพื้นฐานของประชาชนในประเทศไทย ๓) A: Awareness ยุทธศาสตร์การสร้างการตระหนักรู้ทางไซเบอร์ให้กับประชาชน ๔) D: Development ยุทธศาสตร์การพัฒนาความก้าวหน้าทางไซเบอร์ ๕) C: Coordinate ยุทธศาสตร์การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ๖) L: Law ยุทธศาสตร์การกำหนดใช้กฎหมายทางไซเบอร์และการบังคับใช้กับประชาชน ๗) I: Integration ยุทธศาสตร์การบูรณาการร่วมกันเพื่อแบ่งปันข้อมูล และ ๘) P: Perception Prepares and Protect ยุทธศาสตร์การรับรู้ทางไซเบอร์ร่วมกัน เตรียม และปกป้องทางไซเบอร์ ฉะนั้นภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการสร้างการตระหนักรู้ทางไซเบอร์ให้กับประชาชน โดยกำหนดนโยบายทางการศึกษา สร้าง หรือพัฒนาหลักสูตรทางไซเบอร์ให้แก่เยาวชน กำหนดนโยบายการวิจัยทางไซเบอร์ในระดับประเทศ และให้มีหน่วยงานเจ้าภาพรับผิดชอบหลักที่มีการดูแล ป้องกัน และต่อต้านภัยคุกคามทางไซเบอร์ในภาพรวม ภาครัฐควรกำหนดกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านอาชญากรรมและการก่อการร้ายทางไซเบอร์โดยให้มีผลบังคับใช้ได้ทั้งในทางปฏิบัติอีกทั้งควรสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในรูปแบบของทวิภาคีและพหุภาคี เพื่อต่อต้านการก่อการร้ายทางไซเบอร์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (หยาดพิรุณ นาชัยสินธุ์, ๒๕๖๐: ๓ - ๑๐)

ดวงตา ราชาอาษา และคณะ ทำการศึกษาเรื่อง “การผลักดันนโยบายการต่อต้านการก่อการร้ายภายในประเทศ : มิติด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์” มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการต่อต้านการก่อการร้ายภายในประเทศ โดยอาศัยแนวทางการร่วมมือต่างๆ ของภูมิภาคเอเชีย และเสนอแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการป้องกันและปราบปรามการคุกคามจากการก่อการร้าย พร้อมทั้งเสนอแนวคิดของการปรับตัวและการดำเนินนโยบายของผู้บริหารภายในประเทศไทย (ดวงตา ราชาอาษา และคณะ, ๒๕๕๙: ๑๔๑ - ๑๔๓)

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินนโยบายการต่อต้านการก่อการร้ายให้ประสบความสำเร็จได้นั้น การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อรับมือกับการต่อต้านการก่อการร้ายอาจจะต้องทำภายใต้บริบทที่ว่าแสวงหาพันธมิตรต่อผู้ร่วมกันทั่วทั้งสังคม และชุมชนระหว่างประเทศ ปฏิบัติการต่อสู้บนพื้นฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่น และความชำนาญในยุทธภูมินั้นๆ เพราะจากการศึกษาการดำเนินการด้านนโยบายต่อต้านการก่อการร้ายของต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศที่เป็นต้นแบบอย่างสหรัฐฯ นั้นสรุปได้ว่าสงครามการต่อต้านการก่อการร้ายไม่สามารถมองเห็นจุดสิ้นสุดได้ ดังนั้นการดำเนินนโยบายจึงควรมีความรอบคอบ และพิจารณาอย่างถี่ถ้วนถี่ในการร่วมมือต่อต้านการก่อการร้ายภายในประเทศให้ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งควรพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้มากขึ้น เพราะการต่อต้านการก่อการร้ายจะประสบผลสำเร็จต้องอาศัยความเป็นพันธมิตรระหว่างประเทศต่างๆ ภายในเอเชียเข้ามามีส่วนร่วมด้วย โดยเฉพาะการผลักดันและเร่งส่งเสริมความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (ARF) ในการผลักดันการต่อต้านการก่อการร้ายโดยอาศัยการให้ผลประโยชน์ต่างตอบแทนแก่รัฐที่ให้ความร่วมมือเพื่อป้องกันปัญหาการก่อการร้ายจากภายนอก (ดวงตา ราชาอาษา และคณะ, ๒๕๕๙: ๑๔๔ - ๑๕๕)

วรเกียรติ รัตนานนท์ ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม (The Islamic State: IS) และกลุ่มอัลกออิดะห์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างในแง่มุมต่างๆ ของการก่อการร้ายโดยกลุ่มไอเอส และกลุ่มอัลกออิดะห์ วิเคราะห์ผลกระทบจากการก่อการร้ายโดยกลุ่มไอเอสต่อความมั่นคง โดยเฉพาะผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือแม้กระทั่งประเทศไทย เพื่อเสนอแนะแนวทางในการต่อต้านการก่อการร้ายที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย (วรเกียรติ รัตนานนท์, ๒๕๕๙: ๕๐ - ๕๑)

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มไอเอสและกลุ่มอัลกออิดะห์มีความแตกต่างกันในหลายมิติ ทั้งในเรื่องการถือกำเนิดของกลุ่มก่อการร้าย รูปแบบภัยคุกคามที่ใช้ การปกครองโดยใช้กฎหมาย Sharia การใช้ประโยชน์จากความรุนแรง แนวทางการใช้กำลัง การสร้างแรงบันดาลใจให้บุคคลที่บ่มเพาะแนวคิดรุนแรงด้วยตนเอง การก่อเหตุเพียงลำพัง (Lone Wolf) การลวงและอำพราง และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการโฆษณาชวนเชื่อ ส่วนผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทยคือเป็นที่ตั้งของผลประโยชน์ของชาติตะวันตกและพันธมิตร ประเทศไทยอาจถูกใช้เป็นพื้นที่พบปะหารือ วางแผนทางผ่าน ที่พักพิง ฝึกอาวุธ จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก และการมีความเสี่ยงที่ชาวไทยมุสลิมอาจถูกชักจูงเพื่อบ่มเพาะแนวคิดรุนแรง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและความเชื่อมั่นของประเทศได้ ส่วนแนวทางในการต่อต้านการก่อการร้ายที่เหมาะสมนั้นประเทศไทยต้องเสริมสร้างความร่วมมือกับมิตรประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติที่เหมาะสม การแสดงท่าทีให้ประชาสังคมเห็นและรับทราบถึงแนวทางที่ชัดเจนของภาครัฐเพื่อสร้างความเชื่อมั่น

ในการรักษาความมั่นคงปลอดภัย กำหนดหน่วยงานเจ้าภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายที่ชัดเจน การปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการก่อการร้ายให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับหลักสากล รัฐควรมีการกำหนดมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมเพื่อความมั่นคงปลอดภัยทางด้านไซเบอร์ เพื่อควบคุมการเผยแพร่แนวคิดและเนื้อหาที่บิดเบือนอันอาจจะส่งผลทำให้เกิดการบ่มเพาะแนวคิดรุนแรง (วรเกียรติ รัตนานนท์, ๒๕๕๙: ๕๑ - ๕๓)

ศิริวรรณ สุนทรมาน ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางดำเนินการของประเทศไทยในการรับมือกับภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นจากกลุ่มกองกำลังรัฐอิสลาม” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์กองกำลังรัฐอิสลาม (Islamic State) หรือกลุ่มไอเอส และผลกระทบต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะผลกระทบต่อประเทศไทย และเพื่อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินการที่เหมาะสมภายใต้ขอบเขตการวิจัยในการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ของกลุ่มไอเอสตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ การดำเนินการที่ผ่านมาของประเทศไทย และแนวทางในการดำเนินการที่เหมาะสมในการรับมือกับภัยคุกคามที่อาจเกิดจากกลุ่มไอเอส (ศิริวรรณ สุนทรมาน, ๒๕๕๙: ๗๐ - ๗๑)

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มไอเอสเป็นกลุ่มก่อการร้ายที่มีศักยภาพสูงเนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ ได้แก่ การมีเขตพื้นที่ในการปฏิบัติการ มีแหล่งทุน มีอาวุธยุทโธปกรณ์ และมีกำลังเป็นจำนวนมาก ประกอบกับการที่กลุ่มไอเอสประสบความสำเร็จในการใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อโดยมีเป้าหมายเพื่อจัดตั้งรัฐเคาะลีฟะฮ์ หรือรัฐอิสลาม ที่มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามอย่างเคร่งครัดในทุกพื้นที่ที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่ สำหรับประเทศไทยถือว่าได้รับผลกระทบทางอ้อมจากการถูกใช้เป็นทางผ่าน พื้นที่พักพิง และแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกของกลุ่มไอเอส ดังนั้นแนวทางในการดำเนินการเพื่อรับมือกับภัยคุกคามจากกลุ่มไอเอสในระดับนโยบายคือรัฐบาลต้องให้ความสำคัญกับภัยคุกคามจากการก่อการร้าย การออกกฎหมายที่ทันสมัยและเหมาะสมเพื่อรองรับการปฏิบัติตามนโยบาย และการสร้าง หรือกำหนดองค์กร หรือกลไก สำหรับรองรับการแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายที่เหมาะสม ส่วนในระดับผู้ปฏิบัติงานต้องมียุทธศาสตร์ที่เท่าทันกับกลุ่มก่อการร้าย ต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มีการสร้างความร่วมมือด้านการข่าวและการแลกเปลี่ยนข้อมูล อีกทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องจัดทำแผนงานเพื่อรองรับนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม (ศิริวรรณ สุนทรมาน, ๒๕๕๙: ๗๒ - ๗๓)

ปริพัฒน์ ผลาสินธุ์ ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการฝึกของ ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้ายสากลเพื่อรองรับภัยคุกคามจากการก่อการร้ายสากลในอนาคต” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์จุดอ่อนของขีดความสามารถเชิงรับในมิติด้านการฝึกของศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้ายสากลในการรองรับภัยคุกคามด้านการก่อการร้ายสากลที่เกิดผลกระทบจากสถานการณ์การก่อการร้ายสากลและแนวโน้มของสถานการณ์ฯ ในอนาคต รวมทั้งข้อจำกัดที่เกิดจากนโยบาย ระเบียบ และคำสั่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการก่อการร้ายสากล และการค้นหาแนวทางในการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการฝึกของศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้ายสากล เพื่อรองรับภัยคุกคามด้านการก่อการร้ายสากลในอนาคต โดยใช้ยุทธศาสตร์ด้านการฝึกของประเทศมหาอำนาจ หรือประเทศที่มีทักษะและประสบการณ์ด้านการต่อต้านการก่อการร้ายสากลเป็นกรณีศึกษา (ปริพัฒน์ ผลาสินธุ์, ๒๕๕๘: ๑๗๔ - ๑๗๖)

ผลการศึกษาพบว่าการก่อการร้ายสมัยใหม่มีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยมีการใช้ยุทธวิธีการโจมตีเป้าหมายที่อ่อนแอด้วยความรวดเร็ว รุนแรง เน้นความโหดร้าย ด้วยกำลังคน

(ผู้ก่อการร้าย) จำนวนน้อยที่เกิดขึ้นใหม่ ใช้อาวุธที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น ไม่เจาะจง และยอมพลีชีพตนเองเพื่อสร้างกระแสข่าวให้โด่งดัง โดยที่กลไกการต่อต้านการก่อการร้ายของประเทศไทยในแต่ละระดับไม่ได้ถูกออกแบบหรือฝึกมาเพื่อให้สามารถรองรับภัยคุกคามลักษณะนี้ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าประเทศทั้ง ๖ ประเทศ ได้แก่ สหรัฐฯ ออสเตรเลีย อังกฤษ นิวซีแลนด์ อิสราเอล และอินโดนีเซีย มีแนวทางในการต่อต้านการก่อการร้ายในระดับยุทธศาสตร์และยุทธการเช่นเดียวกับประเทศไทย แต่ให้ความสำคัญในการคัดเลือกบุคคลและทำการฝึกเพื่อเพิ่มขีดความสามารถแก่กำลังพลของหน่วยปฏิบัติการพิเศษที่เป็นกำลังในการแก้ไขสถานการณ์การก่อการร้ายในชั้นการปฏิบัติทางยุทธวิธีเท่านั้น ส่วนข้อเสนอแนะคือให้กลไกต่อต้านการก่อการร้ายสากลของประเทศไทยมีการเพิ่มระเบียบปฏิบัติมาตรฐาน (SOP) ในการรองรับเหตุการณ์การก่อการร้ายสมัยใหม่ที่รวดเร็วและตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างทันท่วงที (ทันเหตุการณ์) พร้อมทั้งทำการฝึกทักษะให้แก่เจ้าหน้าที่ในกลไกให้มีความชำนาญใน SOP โดยให้ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้ายสากลของเหล่าทัพ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติปรับการฝึกให้แก่หน่วยปฏิบัติการพิเศษ โดยการฝึกหน่วยทางยุทธวิธีให้มีทักษะในการรองรับภัยการก่อการร้ายสมัยใหม่ และทำการฝึกให้แก่กำลังพลของหน่วยปฏิบัติการพิเศษให้มีความสมบูรณ์ในเวลาไม่เกิน ๒ ปี ซึ่งการพัฒนายุทธศาสตร์การฝึกนี้จะช่วยทำให้กลไกต่อต้านการก่อการร้ายสากลของประเทศไทยมีความพร้อมในการรองรับภัยคุกคามจากการก่อการร้ายสากลทั้งในปัจจุบันและในอนาคต (ปริพัฒน์ ผลสินธุ์, ๒๕๕๘: ๑๗๕ - ๑๘๒)

พรประสิทธิ์ กล่ำสมบัติ ทำการศึกษาเรื่อง “ผลกระทบจากการก่อการร้ายของกลุ่มรัฐอิสลามต่อความมั่นคงของภูมิภาคอาเซียนและประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการก่อการร้ายของกลุ่มรัฐอิสลาม ผลกระทบทางตรงและทางอ้อมต่อความมั่นคงในภูมิภาคอาเซียนและประเทศไทย ศึกษารูปแบบการป้องปรามการก่อการร้ายของกลุ่มรัฐอิสลามในประเทศต่างๆ นำมาวิเคราะห์แนวทางการป้องปรามการก่อการร้ายของกลุ่มรัฐอิสลาม เพื่อความมั่นคงของภูมิภาคอาเซียนและประเทศไทย (พรประสิทธิ์ กล่ำสมบัติ, ๒๕๕๘: ๗๗ - ๗๙)

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มรัฐอิสลามเป็นขบวนการก่อการร้ายมุสลิมิกายสุหนี่หัวรุนแรง มีเป้าหมายเพื่อสร้างรัฐอิสลามตามแบบของกาหลิบแห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ มีพื้นที่ปฏิบัติการอยู่ในภาคเหนือของซีเรียและภาคใต้ของอิรัก โดยมีรูปแบบการก่อเหตุในลักษณะต่างๆ ได้แก่ การใช้กำลังนักรบอิสลามในรูปแบบทหาร การก่อวินาศกรรมด้วยการวางระเบิด การลักพาตัวประกันชาวต่างชาติ การใช้กองกำลังขนาดเล็กโจมตีแหล่งท่องเที่ยว การข่มขู่ให้เกิดความหวาดกลัว และการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อแสดงอำนาจรัฐ ซึ่งสหประชาชาติถือว่าการก่อการร้ายเป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ จึงได้จัดทำอนุสัญญาและพิธีสารออกมามากกว่า ๑๔ ฉบับ ประชาคมอาเซียนเองก็ได้จัดทำอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้ายเช่นเดียวกัน ส่วนประเทศไทยได้มีการแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติมในมาตรา ๑๓๕/๑ ถึง ๑๓๕/๔ และมีการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการสนับสนุนทางการเงินแก่การก่อการร้าย

การก่อการร้ายส่งผลทำให้สังคมในภูมิภาคอาเซียนมีความแตกแยก มีการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทำให้เกิดความขัดแย้ง ทำให้เกิดการขับไล่ผู้ที่นับถือศาสนาอื่นๆ ออกจากพื้นที่ และมีการเรียกร้องการปกครองตนเอง ส่วนประเทศไทยนอกจากจะทำให้เกิดความแตกแยกทางศาสนาเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอาเซียนแล้ว ยังมีการใช้กองกำลังเข้ายึดครองพื้นที่ ฆ่า จับ และ

ขับไล่ข้าราชการให้ออกจากพื้นที่ อีกทั้งประกาศแยกดินแดนเป็นรัฐอิสลามปัตตานีทำให้รัฐบาลจึงต้อง
ใช้กำลังทหารเข้าปราบปราม

ส่วนแนวทางในการป้องปรามการก่อการร้ายของกลุ่มรัฐอิสลามในภูมิภาคอาเซียนคือ
การจัดทำอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย การให้การศึกษาหลักศาสนาอิสลามที่
ถูกต้อง ออกกฎหมายป้องกันการก่อการร้าย การติดตามและควบคุมเส้นทางการเงินของกลุ่มรัฐอิสลาม
และการฝึกกำลังทหารให้สามารถรับมือกับภัยคุกคามจากกลุ่มรัฐอิสลาม ส่วนประเทศไทยควรเข้าร่วม
เป็นภาคีในอนุสัญญาและพิธีสารที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายของสหประชาชาติและอาเซียน การให้
การศึกษาหลักศาสนาอิสลามที่ถูกต้อง ออกกฎหมายระบุลักษณะความผิด การกำหนดมาตรการสกัดกั้น
การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ก่อการร้าย และกำหนดให้ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้ายสากล
(ศตท.) เป็นศูนย์ประสานงานของเหล่าทัพและสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (พรประสิทธิ์ กล่ำสมบัติ,
๒๕๕๘: ๗๙ - ๘๓)

หฤทัย รัตนระพี ทำการศึกษาเรื่อง “ความผิดฐานก่อการร้าย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา
ความเป็นมา ความหมาย รูปแบบ และลักษณะของการกระทำผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย โดยทำการศึกษา
ถึงบทบัญญัติที่อยู่ในกรอบความหมายของการก่อการร้ายตามแนวความคิดขององค์การสหประชาชาติ
อนุสัญญา และพิธีสารที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้าย ทั้งในต่างประเทศและประมวลกฎหมายอาญา
ของประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาของความผิดฐานก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา
ตลอดจนความชอบธรรมด้วยหลักการพื้นฐานในการกำหนดความผิดฐานก่อการร้ายของประเทศไทย
(หฤทัย รัตนระพี, ๒๕๕๖: ๑๑๓ - ๑๑๕)

ผลการศึกษาพบว่า การก่อการร้ายในปัจจุบันนับว่าเป็นภัยคุกคามที่สำคัญและทวี
ความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น มีรูปแบบและวิธีการที่แตกต่างกันออกไปจากเดิม รวมถึงมีการนำเทคโนโลยี
ที่ทันสมัยมาใช้ในการก่อเหตุ ซึ่งส่งผลทำให้ประชาคมโลกเกิดความหวาดกลัวต่อความปลอดภัยทั้งใน
ชีวิตและทรัพย์สิน ประเทศต่างๆ ทั่วโลกต้องตระหนักถึงความจำเป็นในการป้องกันและปราบปราม
การก่อการร้ายโดยการสร้างกรอบความร่วมมือระหว่างภาคีสมาชิกในอนุสัญญาและพิธีสารที่เกี่ยวข้อง
กับการก่อการร้าย พร้อมทั้งกำหนดมาตรการภายในประเทศของตนโดยการบัญญัติให้เป็นความผิดอาญา
ที่มีบทลงโทษตามกฎหมาย สำหรับประเทศไทยได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดในประมวล
กฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับความผิดฐานก่อการร้ายลักษณะ ๑/๑ มาตรา
๑๓๕/๑ ถึง มาตรา ๑๓๕/๔ แต่บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดขอบเขตฐานความผิดการก่อการร้ายไม่ชัดเจน
มีความซ้ำซ้อนกับความผิดอาญฐานอื่นๆ ซึ่งเป็นการกระทำที่เกินกว่าขอบเขตหรือเจตนารมณ์ของ
สหประชาชาติ และไม่เป็นไปตามหลักประกันในกฎหมายอาญา ซึ่งอาจส่งผลทำให้การบังคับใช้
กฎหมายอาญาไม่ถูกต้องตามเจตนารมณ์ และเกิดการแสวงหาประโยชน์จากเจ้าหน้าที่รัฐ ฉะนั้น
ภาครัฐจึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติความผิดฐานก่อการร้าย โดยการตัดนิยามในทาง
ปฏิเสธความหมายของการก่อการร้ายที่ปรากฏในบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๓๕/๑ วรรคสอง ปรับปรุง
บทลงโทษโดยเทียบเคียงกับความผิดฐานก่อการร้ายของประเทศเยอรมนี ซึ่งกำหนดให้ระวางโทษจำคุก
ตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และกำหนดให้นำบทบัญญัติในมาตรา ๑๓๕/๑ ถึง ๑๓๕/๔ ซึ่งเป็นบทบัญญัติใน
ลักษณะ ๑ ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรไทยมาบัญญัติไว้ในลักษณะ ๕ ความผิด
เกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชนเช่นเดียวกับความผิดฐานอั้งยี่ (หฤทัย รัตนระพี, ๒๕๕๖: ๑๑๕ - ๑๑๗)

บุญชู เกิดโชค ทำการศึกษาเรื่อง “การบูรณาการงานต่อต้านการก่อการร้ายของประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์นโยบายและโครงสร้างการแก้ปัญหการก่อการร้ายของประเทศไทยที่ผ่านมาในความรับผิดชอบและบทบาทของหน่วยงานต่างๆ ในโครงสร้างของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ในการต่อสู้กับ พคท. และตามที่กำหนดไว้ในนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหการก่อการร้าย พ.ศ. ๒๕๔๕ และเปรียบเทียบกับนโยบายการป้องกันและแก้ไขการก่อการร้ายของประเทศอื่นๆ ตลอดจนค้นหาแนวทางในการปรับปรุงแนวความคิดกระบวนการในการปรับบทบาท และโครงสร้างที่เป็นประโยชน์ต่อการบูรณาการงานทางด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหการก่อการร้ายของประเทศไทย (บุญชู เกิดโชค, ๒๕๕๕: ๗๙ - ๘๑)

ผลการศึกษาพบว่าจากอดีตจนถึงปัจจุบันประเทศไทยเคยเผชิญกับการก่อการร้ายใน ๓ รูปแบบ ได้แก่ กลุ่มที่ใช้ยุทธวิธีของการก่อการร้าย (Terrorism as Method) กลุ่มการก่อการร้ายที่มีโครงสร้างและการปฏิบัติด้วยการก่อการร้าย (Terrorism as Logic) และกลุ่มที่ใช้การก่อการร้ายเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง (Terrorism as Political) ส่วนการดำเนินการของประเทศไทยในการต่อต้านการก่อการร้ายได้มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง โดยได้มีการดำเนินการใน ๕ ระดับ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ ยุทธการ ยุทธวิธี กฎหมาย และองค์กระระหว่างประเทศ ซึ่งกลุ่มก่อการร้ายที่เข้ามาก่อเหตุในประเทศไทยส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิภาคตะวันออกกลาง ซึ่งประเทศไทยไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงหากแต่เป็นที่ตั้งผลประโยชน์ของกลุ่มประเทศเป้าหมายเหล่านั้น ฉะนั้นประเทศไทยจึงควรดำเนินมาตรการต่างๆ ด้วยความระมัดระวัง รู้เท่าทัน และไม่ตกเป็นเครื่องมือของมิตรประเทศ กล่าวคือ **ระดับยุทธศาสตร์** รัฐบาลควรมีความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อการร้ายอย่างชัดเจน กำหนดท่าทีต่อปัญหาที่ชัดเจนเพื่อให้นานาชาติเห็น การกำหนดให้มีหน่วยงานเจ้าภาพเพื่อเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก และส่งเสริมความร่วมมือกับมิตรประเทศด้านการป้องกันการก่อการร้าย **ระดับยุทธการ** ควรมีการกำหนด Code of Conduct ที่ชัดเจน ปรับบทบาทของศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้ายสากลให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน พัฒนาขีดความสามารถด้านการข่าว และติดตามสถานการณ์อย่างใกล้ชิด **ระดับยุทธวิธี** ควรเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่หน่วยปฏิบัติ เพิ่มพูนขีดความสามารถทางการข่าวยุทธวิธี จัดทำและพัฒนาแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับภัยคุกคาม และพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการต่อต้านการก่อการร้ายให้แก่บุคลากรให้มากขึ้น (บุญชู เกิดโชค, ๒๕๕๕: ๘๑ - ๘๔)

ปกรณ์ ศรีจันทร์งาม ทำการศึกษาเรื่อง “การแก้ไขปัญหการก่อการร้ายสากลในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและแนวโน้มของการก่อการร้ายสากลที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของโลกและประเทศไทย รวมทั้งศึกษาถึงปัญหาข้อขัดข้องในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหการก่อการร้ายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภายใต้กรอบนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหการก่อการร้าย (ปกรณ์ ศรีจันทร์งาม, ๒๕๕๓: ๓๖ - ๓๗)

ผลการศึกษาพบว่าสถานการณ์การก่อการร้ายในปัจจุบันทวีความรุนแรงและขยายวงกว้างเพิ่มมากขึ้น กลุ่มการก่อการร้ายมีการจัดโครงสร้างองค์กรและมีการสร้างเครือข่ายที่ซับซ้อนมากขึ้นสำหรับประเทศไทยมิได้เป็นประเทศเป้าหมายของขบวนการก่อการร้ายโดยตรง เป็นเพียงพื้นที่ที่ผู้ก่อการร้ายเข้ามาใช้พื้นที่เคลื่อนไหวเพื่อโจมตีผลประโยชน์ของประเทศเป้าหมายเท่านั้น ซึ่งปัจจุบันนโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหการก่อการร้ายของประเทศไทยไม่ได้รับการให้ความสำคัญอย่างจริงจัง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการติดตามและประเมินสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง ส่งผลทำให้ขาด

ทิศทางในการดำเนินการที่ชัดเจน จึงทำให้ประเทศไทยไม่สามารถประเมินปัญหาอุปสรรคและข้อเท็จจริง ในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง อีกทั้งบุคลากรขาดการพัฒนาให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยและ ต่อเนื่อง ในขณะที่ขบวนการก่อการร้ายมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งในด้านวิธีคิดและวิธีการก่อเหตุ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องผลักดันให้มีกฎหมายรองรับการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ควรมีฝ่ายกฎหมายที่ คอยให้การสนับสนุนแก่เจ้าหน้าที่เป็นการเฉพาะ และควรมีหน่วยงานเจ้าภาพที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง ด้านข้อมูล หรืองานด้านการข่าวเกี่ยวกับการก่อการร้ายอย่างเป็นระบบ (ปกรณ์ ศรีจันทร์งาน, ๒๕๕๓: ๓๗ - ๓๘)

ประภัสสร เทพชาตรี ทำการศึกษาเรื่อง “การก่อการร้าย (Terrorist)” มีวัตถุประสงค์เพื่อ มีความรู้ความเข้าใจถึงเรื่องการก่อการร้ายสากลที่ไม่มีพรมแดน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ มาตรการต่อต้านการก่อการร้าย ประเมินผลความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายในระดับ สากลว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร วิเคราะห์ถึงอุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้นกับการ แก้ไขปัญหาการก่อการร้ายในระดับสากล และเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาการก่อการร้ายสากล แบบบูรณาการ (ประภัสสร เทพชาตรี, ๒๕๕๐: ๑๖๕ - ๑๖๗)

ผลการศึกษาพบว่าปัญหาในระดับโลกที่สำคัญที่สุดในยุคหลังเหตุการณ์ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ คือปัญหาการก่อการร้ายสากลซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าสงครามต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ และการดำเนินยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ไม่ประสบความสำเร็จเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการก่อการร้าย จึงได้เสนอแนะสหรัฐฯ กล่าวคือจะต้องมีการทบทวนยุทธศาสตร์การต่อต้านการก่อการร้ายใหม่ และ ควรแก้ไขปัญหามาตรฐานการแก้ไขปัญหานั้นไปที่การแก้ไขปัญหที่รากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริง และควรบูรณาการการแก้ปัญหาทั้งในลักษณะการแก้ปัญหาในเชิงลบที่เน้นการแก้ปัญหาโดยการใช้ กำลังและการบังคับใช้กฎหมาย ส่วนการแก้ปัญหาในเชิงบวกต้องเน้นการแก้ที่รากเหง้าของปัญหา การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ การทำสงครามอุดมการณ์เพื่อเอาชนะจิตวิญญาณของประชาชน การแก้ปัญหาสิทธิครองความเป็นเจ้าของสหรัฐฯ การปรับนโยบายของสหรัฐฯ ใหม่ โดยเฉพาะนโยบาย ในตะวันออกกลาง การแก้ปัญหาการปะทะกันระหว่างอารยธรรม และการแก้ปัญหาภายในโลกมุสลิม (ประภัสสร เทพชาตรี, ๒๕๕๐: ๑๖๗ - ๑๗๐)

ชูชัย บุญย้อย ทำการศึกษาเรื่อง “ผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติจากลัทธิความเชื่อ ทางศาสนาในแนวทางที่รุนแรง : กรณีศึกษาแนวความคิดในการจัดตั้งรัฐอิสลามบริสุทธิ์” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวความคิดของลัทธิความเชื่อทางศาสนา หรืออุดมการณ์ของกลุ่มต่างๆ ที่มีแนวทางรุนแรง จนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมโดยทั่วไป และการเผยแพร่แนวความคิดในการจัดตั้งรัฐอิสลาม บริสุทธิ์ที่อาจก่อให้เกิดการแพร่ขยายการก่อการร้ายในภูมิภาคต่างๆ ว่ามีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยง หรือมีการสนับสนุนกันอย่างไร และเสนอแนะแนวทางในการป้องกันแนวคิดในการจัดตั้งรัฐอิสลาม บริสุทธิ์ของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงที่อาจจะแพร่ขยายจนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย (ชูชัย บุญย้อย, ๒๕๕๘: ๑๖๕ - ๑๖๗)

ผลการศึกษาพบว่าความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา หรืออุดมการณ์ต่างๆ ในแนวทางที่รุนแรงนั้น ปรากฏว่ามีหลายลัทธิที่มีการนำไปสู่ความเชื่อที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรง โดยถูกผู้นำลัทธิชักจูง ให้หลงเชื่อในแนวคิดที่ผิดๆ แนวคิดเกี่ยวกับรัฐอิสลามกำเนิดมาจากปราชญ์ทางอิสลามในปากีสถาน เป็นหลักการของรัฐอิสลาม ๒๒ ประการ โดยความเคลื่อนไหวในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น

มีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านชาติตะวันตกด้วยการทำสงครามจีฮาด ส่วนการบิดเบือนศาสนาที่นำไปสู่ความรุนแรงนั้นประกอบด้วย ๓ รูปแบบ ได้แก่ (๑) **แนวความคิดเกี่ยวกับจีฮาด (JIHAD)** ซึ่งเป็นการทำสงครามรูปแบบหนึ่งของจีฮาดที่ต้องกระทำด้วยความจำเป็นอย่างที่สุด โดยมีจุดประสงค์ที่เป็นหนทางเพื่ออัลลอฮ์ อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ เงื่อนไข และจรรยาบรรณอันสูงส่ง และไม่มีผู้ใดสามารถประกาศสงครามเว้นแต่ผู้นำสูงสุดของมุสลิม และเมื่อมีการประกาศจีฮาดแล้วมุสลิมคนใดบ้ายเบี่ยงหรือหลีกเลี่ยงถือว่าเป็นบาปที่ต้องได้รับโทษ (๒) **จีฮาดในชาติอาเซียนเพื่อจัดตั้งรัฐอิสลาม** เกิดจากคำสอนของศาสนาอิสลามที่ถูกตีความอย่างบิดเบือนจนกลายเป็นจุดเชื่อมนำไปสู่ขบวนการต่างๆ ของกลุ่มหัวรุนแรงที่ต้องการโยงเหตุการณ์เพื่อขยายผลโดยมีเป้าหมายเพื่อสถาปนารัฐอิสลาม (๓) **การบิดเบือนคำสอนศาสนาอิสลามในไทย** เป็นการนำคำสอนเรื่องจีฮาดในศาสนาอิสลามมาบิดเบือนเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่การสร้างความไม่สงบในพื้นที่

ฉะนั้นหน่วยงานด้านความมั่นคงควรทำการศึกษาปัญหานี้อย่างจริงจังเพื่อให้ทราบความเชื่อมโยงของกลุ่มก่อการร้ายที่ปฏิบัติการอยู่ในจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย ควรมีมาตรการป้องกันการบิดเบือนคำสอนของศาสนาอิสลามเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์บานปลาย ภาครัฐต้องหาแนวทางในการแก้ไขสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนใต้เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบในระยะยาว ส่วนแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับเอกสาร “เบอร์จีฮาด ดิ ปัตตานี” หรือ “การต่อสู้ที่ปัตตานี” ที่มีการบิดเบือนหลักคำสอนของศาสนาอิสลามไปใช้แนวทางที่รุนแรงนั้นภาครัฐควรมหามาตรการประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงกลุ่มผู้หลงผิด สร้างค่านิยมให้ชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนใต้ให้มีความรู้สึกหวงแหนแผ่นดินเกิดและจะแบ่งแยกไม่ได้ ควรเสริมสร้างความร่วมมือของประชาชนทุกศาสนาในพื้นที่เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาคความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จนนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (ชูชัย บุญย้อย, ๒๕๔๘: ๑๖๗ - ๑๖๗)

สุรชัย นิระ ทำการศึกษาเรื่อง “การต่อต้านการก่อการร้ายสากลของไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของการก่อการร้ายสากล กลุ่มก่อการร้ายสำคัญที่อาจเข้ามาก่อการร้ายในประเทศไทย และความเสี่ยงของประเทศไทยจากการก่อการร้ายสากล ศึกษาและวิเคราะห์นโยบายและมาตรการของประเทศไทยในการต่อต้านการก่อการร้ายสากล และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงการต่อต้านการก่อการร้ายสากลของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (สุรชัย นิระ, ๒๕๔๘: ๕๒ - ๕๓)

ผลการศึกษาพบว่าการก่อการร้ายสากลยังคงเป็นภัยคุกคามประเทศไทย ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีใช้ศัตรูดโดยตรงของกลุ่มก่อการร้ายสากลแต่ก็เป็นพื้นที่ที่มีทรัพย์สินและพลเมืองของประเทศเป้าหมายของกลุ่มก่อการร้ายสากลอยู่ในประเทศไทย ซึ่งแนวโน้มของสถานการณ์การก่อการร้ายในอนาคตคาดว่าจะมีความรุนแรงและมีการใช้อาวุธที่มีอำนาจในการทำลายล้างสูงเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ปัญหาคความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทยนั้นหากมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นก็อาจส่งผลทำให้กลุ่ม Al - Qaeda (AQ) กลุ่ม Ji และกลุ่มก่อการร้ายมุสลิมหัวรุนแรงในต่างประเทศส่งความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุน รัฐบาลจึงมีความจำเป็นต้องมีมาตรการต่อต้านการก่อการร้ายสากลอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนไทยตลอดจนเพื่อความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งที่ผ่านมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการต่อต้านการก่อการร้ายสากลมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ และได้มีการปรับปรุงนโยบายครั้งแรก ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖

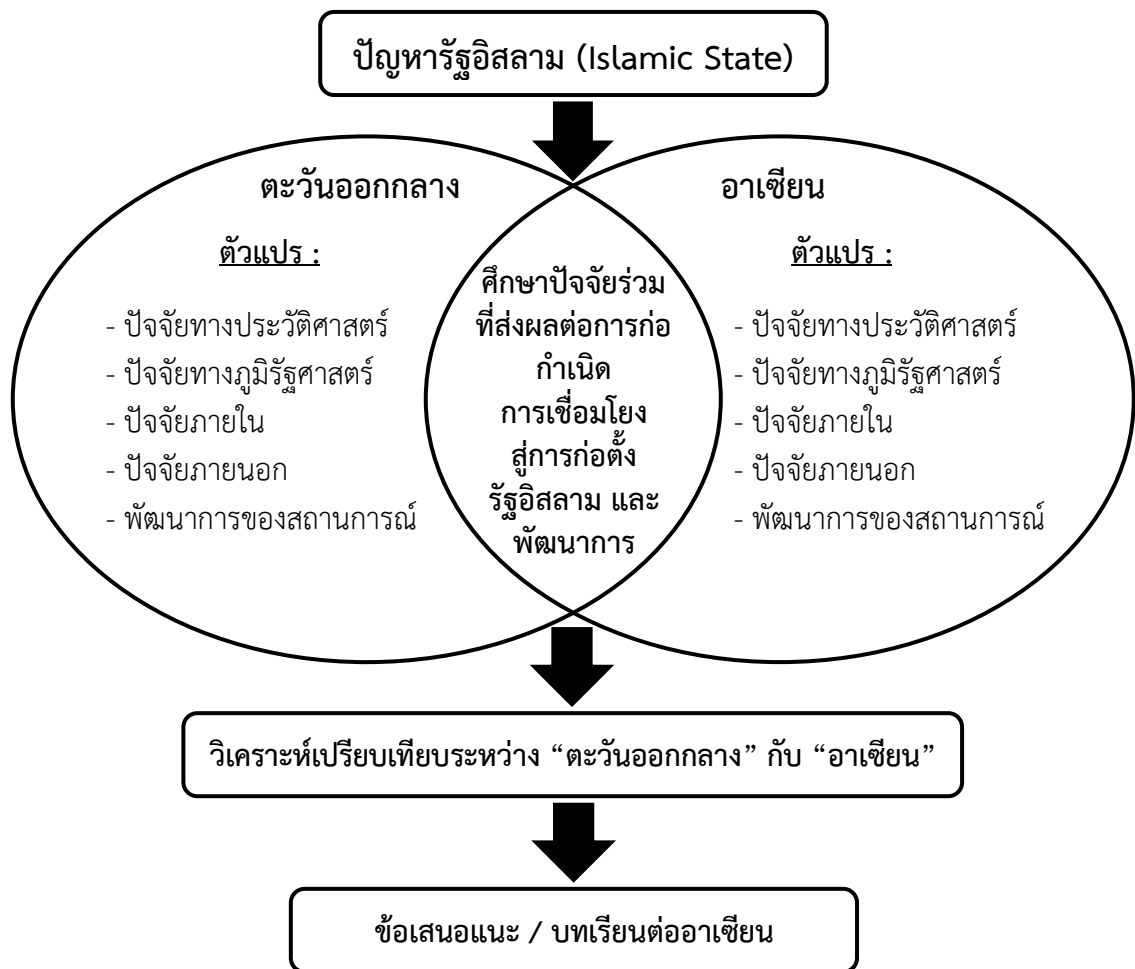
และครั้งที่สองในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ โดยการเปลี่ยนชื่อนโยบายเป็น “นโยบายการป้องกันและแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายแห่งชาติทั่วไป พ.ศ. ๒๕๔๕” รวมทั้งได้กำหนดเรื่องการต่อต้านการก่อการร้ายไว้ในนโยบายความมั่นคงแห่งชาติทั่วไป (พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๔๙) ซึ่งจากการศึกษาทำให้ทราบว่านโยบายและมาตรการของประเทศไทยในการต่อต้านการก่อการร้ายสากลที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน ฉะนั้น **ระดับนโยบาย** จึงควรมีการเพิ่มเติมเนื้อหาในประเด็นเกี่ยวกับการปฏิบัติการด้านการข่าวเชิงรุก การเพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมการนำเข้า ครอบครอง ซื้อมา - ขายสารเคมีและวัตถุที่สามารถนำมาใช้ประกอบเป็นวัตถุระเบิดได้ การจัดระบบการให้รางวัลหรือค่าตอบแทนแก่ผู้ที่แจ้งข่าวการออกกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยว่าจะกระทำความผิดฐานการก่อการร้ายได้ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในพื้นที่ล่อแหลม และ **ระดับปฏิบัติ** ควรเพิ่มเติมในเรื่องการฝึกและการใช้อาสาสมัครที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ล่อแหลม การใช้สุนัขดมกลิ่นเป็นหน่วยสนับสนุนการต่อต้านการก่อการร้าย และการกำหนดแนวทางการประสานงานกับต่างประเทศในการช่วยกันแก้ไขปัญหการก่อการร้ายสากล (สุรชัย นิระ, ๒๕๔๘: ๕๓ - ๕๕)

เรื่องเดช มหาศรานนท์ ทำการศึกษาเรื่อง “กฎหมายระหว่างประเทศและพันธกรณีของไทยในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายระหว่างประเทศ” มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบกฎหมายระหว่างประเทศและพันธกรณีของประเทศไทยในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายระหว่างประเทศที่มีอยู่ในปัจจุบันและแนวโน้มที่จะพัฒนาต่อไป และศึกษาบทบาทและนโยบาย รวมทั้งการดำเนินการของประเทศไทยในเรื่องกฎหมายระหว่างประเทศและการปฏิบัติตามพันธกรณีในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายระหว่างประเทศ เพื่อเสนอแนะการดำเนินนโยบายในเรื่องกฎหมายระหว่างประเทศของประเทศไทย (เรื่องเดช มหาศรานนท์, ๒๕๔๘: ๖๐ - ๖๑)

ผลการศึกษาพบว่าปัญหาสำคัญที่ยังคงเป็นอุปสรรคในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายที่ส่งผลต่อการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายคือความไม่ชัดเจนของการให้คำจำกัดความของ “การก่อการร้าย” พัฒนาการของกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายยังคงไม่มีความชัดเจน และไม่มีอนุสัญญาฉบับใดที่มีเนื้อหาครอบคลุมถึงการกระทำที่สนับสนุนการก่อการร้ายโดยตรง ซึ่งปัจจุบันกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเป็นอาชญากรรมระหว่างประเทศในลักษณะที่เป็นฐานความผิดสากล รวมทั้งมีความขัดแย้งเกี่ยวกับการให้คำจำกัดความของการก่อการร้าย ทำให้ศาลอาญาระหว่างประเทศยังไม่สามารถกำหนดให้มีความผิดฐานการก่อการร้ายระหว่างประเทศอยู่ในขอบเขตอำนาจศาลได้ คงมีเพียงแต่อาชญากรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ อาชญากรรมสงคราม และอาชญากรรมที่เป็นการรุกราน ฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมฐานความผิดโดยรวมเอาความผิดฐานการก่อการร้ายระหว่างประเทศเข้ามาไว้ในขอบเขตอำนาจของศาลอาญาระหว่างประเทศในฐานะที่เป็นศาลเสริมในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการก่อการร้ายด้วย สำหรับการดำเนินการตามพันธกรณีเกี่ยวกับการต่อต้านการก่อการร้ายของประเทศไทยนั้นจะเห็นได้ว่าประเทศไทยเองโดยลำพังและร่วมกับกลุ่มประเทศต่างๆ ในภูมิภาคได้มีการร่วมกันประณามการก่อการร้ายในทุกรูปแบบ โดยประเทศไทยมีการประกาศว่าพร้อมที่จะร่วมมือกับประชาคมระหว่างประเทศเพื่อปราบปรามการก่อการร้ายภายใต้กรอบของสหประชาชาติ ดังนั้นประชาคมระหว่างประเทศควรมีการหารือและตกลงในประเด็นเกี่ยวกับคำจำกัดความหรือคำนิยามเกี่ยวกับการก่อการร้ายให้มีความครอบคลุมมากขึ้น ส่วนประเทศที่เห็นว่าควรได้รับข้อยกเว้นสำหรับ

การก่อการร้าย รัฐบาลของประเทศนั้นๆ ควรจะต้องยึดถือและให้การปฏิบัติในแนวทางการต่อสู้เพื่อ การปลดแอกเท่านั้น ประชาคมระหว่างประเทศจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้าง กรอบความร่วมมือในทางกฎหมายระหว่างประเทศ ฐานความผิดในการก่อการร้ายควรจะได้รับ การพิจารณาจากศาลระหว่างประเทศเพิ่มเติมจากศาลของรัฐต่างๆ โดยถือว่าเป็นศาลเสริม ส่วนประเทศไทย ควรมีการประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ และเผยแพร่รายละเอียดของข้อกฎหมายระหว่างประเทศในส่วน ที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายให้ทุกภาคส่วนได้รับทราบ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาความมั่นคง ของชาติในภาพรวม (เรื่องเดช มหาศรานนท์, ๒๕๔๘: ๖๑ - ๖๓)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย เริ่มแรกเป็นการศึกษาสถานการณ์ของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State: IS) ในภูมิภาคตะวันออกกลางและอาเซียนผ่าน ๕ ตัวแปร ประกอบด้วย ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และพัฒนาการของสถานการณ์ เพื่อศึกษาปัจจัยร่วม ที่ส่งผลต่อการก่อกำเนิดที่เชื่อมโยงสู่การก่อตั้งรัฐอิสลาม (IS) และพัฒนาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่าง “ตะวันออกกลาง” กับ “อาเซียน” เพื่อเสนอแนะ แนวทางและบทเรียนต่ออาเซียนและประเทศไทยต่อไป

สรุป

การทบทวนวรรณกรรมในบทที่ ๒ สามารถสรุปได้ว่าทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายมีหลากหลาย แต่ละทฤษฎีจะมีจุดเด่นที่แตกต่างกัน ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยได้นำทฤษฎี ๖ ทฤษฎี มาอธิบายถึงปัจจัยภายในและภายนอก ที่ส่งผลต่อกลุ่มก่อการร้าย ดังนี้ **๑) ทฤษฎีทางปรัชญาว่าด้วยการศาสนา** ที่อธิบายถึงการใช้ศาสนาเป็นแรงจูงใจในการก่อเหตุ โดยการตีความคำสอนทางศาสนาไปในแนวทางของตน **๒) ทฤษฎีโลกาภิวัตน์** ที่ชี้ให้เห็นถึงการต่อต้านการบริโภคนิยมตะวันตกที่แทรกแซงเข้าไปในประเทศต่างๆ จนทำให้เกิดการสูญเสียขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม และการประหลาดใจจากจารีตศาสนา ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างชนชาติ จนเกิดการก่อการร้ายในที่สุด **๓) ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคม** ที่อธิบายว่าอุดมการณ์และการกระทำของรัฐ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความรุนแรง **๔) ทฤษฎีทางโครงสร้าง** ได้เสนอปัจจัยทางสภาพแวดล้อมที่เป็นสาเหตุให้เกิดการก่อการร้าย ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม **๕) ทฤษฎีเกี่ยวกับการถูกกีดกัน** ซึ่งเชื่อว่าเมื่อมนุษย์มีความรู้สึกถูกกีดกัน บีบคั้น และคับข้องใจ จะแสดงพฤติกรรมที่มีความรุนแรงออกมา **๖) ทฤษฎีคลื่น** เป็นการอธิบายการก่อการร้ายสมัยใหม่ โดยการแบ่งห้วงเวลาของการก่อการร้ายในยุคต่างๆ โดยในยุคแรกคือยุคการลอบสังหารบุคคลสำคัญ ยุคที่สองคือยุคแห่งการสร้างภาษาที่ใช้เรียกการก่อการร้ายขึ้นมาใหม่ ยุคที่สามคือยุคแห่งปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ เนื่องจากมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายขึ้น โดยการสร้างกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ และคลื่นลูกสุดท้ายคือปัญหาการก่อการร้ายทางศาสนา

อย่างไรก็ตามเพื่อให้การศึกษาการก่อการร้ายเกิดความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษารูปแบบและพัฒนาการการก่อการร้ายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากรูปแบบการก่อการร้ายในอดีตบางประการยังคงนำมาใช้ก่อเหตุจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังมีการพัฒนารูปแบบให้มีความซับซ้อนมากขึ้น กลุ่มก่อการร้ายในยุคปัจจุบันใช้ศาสนา ความเชื่อ แนวคิด และอุดมการณ์ในการดำเนินการของแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มก่อการร้ายในตะวันออกกลาง เช่น กลุ่มตาลีบัน อัลกออิดะห์ กลุ่มไอเอส เป็นต้น ส่วนกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนได้มีการนำปัจจัยดังกล่าวมาขับเคลื่อนด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนมีหลายกลุ่ม ส่วนใหญ่ปฏิบัติการอยู่ในประเทศมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย เช่น กลุ่มเจไอ กลุ่มอาเจาะห์ กลุ่มอาบูไซยาฟ เป็นต้น ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่ากลุ่มก่อการร้ายในตะวันออกกลางและในอาเซียนมีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งเห็นได้จากการใช้ภูมิภาคอาเซียนเป็นแหล่งฟอกเงิน การสนับสนุนทางการเงินให้กับกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียน การเดินทางของนักบวชหัวรุนแรงจากอาเซียนไปร่วมกับกลุ่มไอเอสในตะวันออกกลาง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มก่อการร้ายในตะวันออกกลางและอาเซียน

ผลจากการทบทวนวรรณกรรมทั้งแนวคิด ทฤษฎี รูปแบบ พัฒนาการการก่อการร้าย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สะท้อนให้เห็นถึงสาเหตุ แรงจูงใจ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อการร้าย ซึ่งในบทต่อไปจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความเหมือนและความแตกต่างระหว่าง ตะวันออกกลาง และอาเซียนผ่านตัวแปรต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และพัฒนาการของสถานการณ์

บทที่ ๓

การศึกษาปัญหา รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง และบริบทของการก่อการร้ายในอาเซียน

กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม (Islamic State: IS) ได้ก่อตัวและแสดงบทบาทอย่างโดดเด่นต่อสถานการณ์ด้านความมั่นคงในภูมิภาคตะวันออกกลาง และได้ขยายอิทธิพลไปยังภูมิภาคต่างๆ รวมถึงภูมิภาคอาเซียน เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับปัญหา รัฐอิสลามในตะวันออกกลาง และบริบทของการก่อการร้ายในอาเซียนซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีมาอย่างยาวนาน ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาผ่านปัจจัยตัวแปรต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ ความแตกต่างทางความเชื่อ และความขัดแย้งจากการแย่งอำนาจ รวมทั้งแรงขับเคลื่อนจากปัจจัยภายนอก เช่น บทบาทของชาติมหาอำนาจ การสนับสนุนของฝ่ายเดียวกัน และการพัฒนาของสถานการณ์การก่อการร้ายทั้งในภูมิภาคตะวันออกกลางและภูมิภาคอาเซียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

รัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง

ตะวันออกกลางเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของโลก เนื่องจากในสมัยโบราณมีอารยธรรมที่หลากหลายที่เจริญรุ่งเรืองเกิดขึ้นในดินแดนแห่งนี้ รวมทั้งยังเป็นถิ่นกำเนิดศาสนาที่สำคัญของโลกถึง ๓ ศาสนา ได้แก่ ศาสนาคริสต์ อิสลาม และลัทธิยิว และยังเคยเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิเปอร์เซีย กรีก โรมัน อาหรับ มองโกล ตาร์ตา และตุรกี จากประวัติศาสตร์ที่ยาวนานและเป็นถิ่นกำเนิดศาสนา อารยธรรม และการครอบครองของจักรวรรดินิยมหลายแห่งทำให้ตะวันออกกลางมีความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม และชาติพันธุ์ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการกำเนิดของรัฐอิสลามในตะวันออกกลาง เอกสารวิจัยฉบับนี้ขอเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคตะวันออกกลาง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยทางประวัติศาสตร์

สงครามโลกครั้งที่ ๑ นับว่าเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญมากต่อดินแดนในตะวันออกกลางเนื่องจากผลกระทบของสงครามได้นำไปสู่การก่อตั้งระบบรัฐสมัยใหม่ (Modern State System) ในภูมิภาค และเป็นรากฐานของระบบการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในโลกอาหรับ

หนึ่งในเหตุการณ์ที่มีส่วนสำคัญในการจัดตั้งรัฐสมัยใหม่ในตะวันออกกลางคือการจัดตั้งดินแดนใต้อาณัติ (Mandate System) เนื่องจากระบบและกลยุทธการบริหารปกครองที่ชาติมหาอำนาจนำมาใช้ปกครองดินแดนในอาณัติในสมัยนั้นถือเป็นรากฐานสำคัญที่จะทำให้เข้าใจระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมในรัฐตะวันออกกลางในยุคต่อมา

หลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๑ อาณาจักรออตโตมันล่มสลายเนื่องจากเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม ดินแดนต่างๆ ที่เคยอยู่ภายใต้สุลต่านออตโตมันได้ถูกแบ่งแยกและปกครองโดยชาติมหาอำนาจ ฝ่ายสัมพันธมิตรที่ชนะสงครามในฐานะดินแดนภายใต้อาณัติ (Mandate) ได้แก่ อิรักและปาเลสไตน์ ในอาณัติอังกฤษ ซีเรียและเลบานอนในอาณัติของฝรั่งเศส

การก่อตั้งรัฐตะวันออกกลางในยุคอาณานิคม

ระบบดินแดนในอาณัติของสันนิบาตชาติ (League of Nations Mandate) ที่มอบอำนาจให้อังกฤษและฝรั่งเศสแบ่งแยกดินแดนในตะวันออกกลาง กำหนดอาณาเขต และขีดเส้นพรมแดนในรูปแบบเมืองก่อนรัฐ (Proto - States) เพื่อปกครองได้อย่างอิสระ โดยมีได้คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายทางชนชาติและศาสนาของประชากร

การก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ในอีกรูปแบบหนึ่งคือการทำกรปฏิวัติระบอบการปกครอง การต่อต้านระบบจักรวรรดินิยม และการพิชิตดินแดน ดังจะเห็นได้จากดินแดนอะนาโตเลียที่ยังคงเป็นปึกแผ่นเดียวกันเนื่องจากรัฐบาลชาตินิยมตุรกี ซึ่งนำโดยมุสตาฟา เคมาล อตตาร์เติร์ก ทำสงครามประกาศอิสรภาพตุรกี (Turkish War of Independence) และสู้รบกับตัวแทนฝ่ายสัมพันธมิตร ได้แก่ กรีซบนแนวรบด้านตะวันตก และอาร์มีเนียบนแนวรบด้านตะวันออก ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๕ จนสามารถตั้งเป็นรัฐอิสระ (สาธารณรัฐตุรกีในปัจจุบัน) ได้อีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ (ศราวุฒิ อารีย์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

แผนภาพที่ ๓ - ๑ ดินแดนภายใต้ข้อตกลงไซคส์ - พิกอตต์ (Sykes - Picot Agreement)

ที่มา : ตะวันออกกลางยุคอาณานิคมและการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ (๑), อ้างถึงใน ศราวุฒิ อารีย์. ออนไลน์: ๒๕๖๑

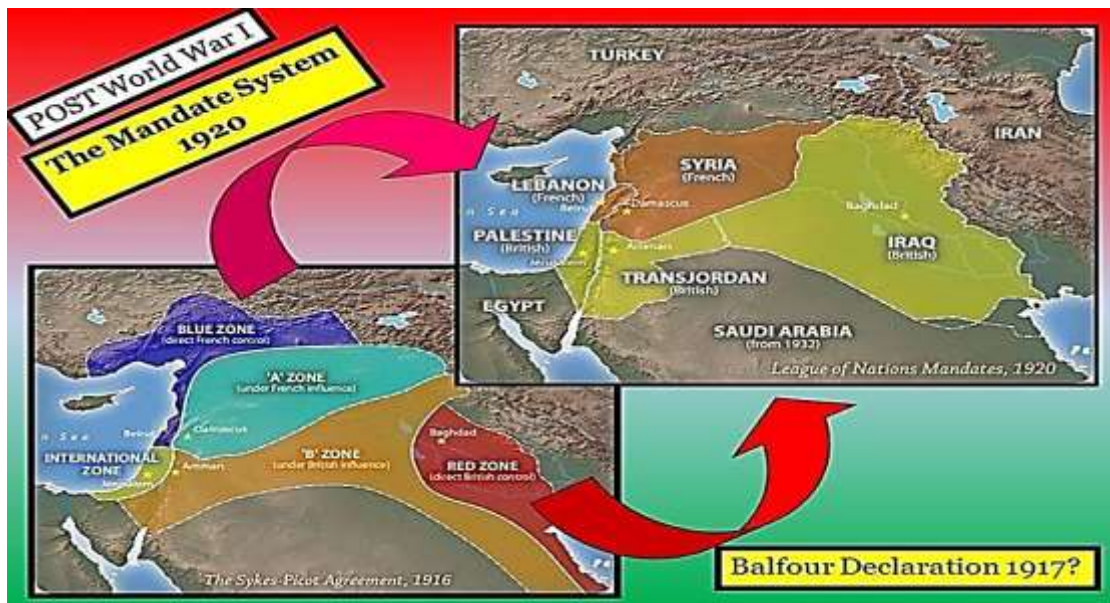
ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ชาตินิยมอำนาจฝ่ายสัมพันธมิตรได้ทำข้อตกลงเกี่ยวกับอาณาเขตดินแดนภายในอาณัติจักรวรรดิโรมันกับหลายฝ่าย ถึงแม้ว่าทุกข้อตกลงจะมีจุดร่วมเหมือนกัน คือ การแบ่งแยกดินแดนภายในอาณัติจักรวรรดิโรมันเดิม ทว่าแต่ละชาติต่างไม่ลงรอยกันในเรื่องของรูปแบบของการปกครองพื้นที่ดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากกรณีของการตัดสินเรื่องดินแดนในปาเลสไตน์ว่าจะให้ฝ่ายใดครอบครอง

หากดูตามสนธิสัญญาที่ลงนามโดย เซอร์เฮนรี แม็กมาฮอน (Sir. Henry McMahon) ข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษ มีเนื้อใจความระบุว่า อังกฤษจะให้เอกราชแก่ชาวอาหรับในดินแดนหลายส่วน ซึ่งรวมถึงปาเลสไตน์ หากชาวอาหรับช่วยอังกฤษทำสงครามรบกับเยอรมัน

ในอีกด้านหนึ่ง ลอร์ด อาร์เธอร์ เจมส์ บัลโฟร์ (Lord Arthur James Balfour) รัฐมนตรีต่างประเทศของอังกฤษในสมัยนั้น กลับลงนามใน “คำประกาศบัลโฟร์” แห่งปี พ.ศ. ๒๔๕๕ มอบดินแดนปาเลสไตน์ให้เป็นที่พักพิงถาวรของชาวยิว

แต่ในข้อตกลงไซคส์ - พิกอต (Sykes - Picot Agreement) อังกฤษและฝรั่งเศสกลับทำข้อตกลงลับระหว่างกันว่าจะให้ดินแดนปาเลสไตน์เป็น “ดินแดนสากล” (International Zone)

แผนภาพที่ ๓ - ๒ ดินแดนตะวันออกกลางหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑

ที่มา : ตะวันออกกลางยุคอาณานิคมและการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ (๒), อ้างถึงใน ศราวุฒิ อารีย์. ออนไลน์: ๒๕๖๑

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าก่อนที่จะเกิดการจัดตั้งรัฐอิสราเอล ดินแดนปาเลสไตน์ได้เป็นประเด็นที่ชาตินิยมอำนาจถกเถียงกันในเรื่องของกรรมสิทธิ์ครอบครองดินแดนโดยที่เสียงส่วนใหญ่ของชาวอาหรับไม่ได้รับการเหลียวแล

แรงสนับสนุนสิทธิในการปกครองตนเอง

ในขณะที่อังกฤษและฝรั่งเศสต้องการรักษาอำนาจอิทธิพลทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วยการรักษาดินแดนอาณานิคมของตน แต่สหรัฐฯ ซึ่งเริ่มเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ กลับสนับสนุนให้ดินแดนอาณานิคมมีสิทธิในการกำหนดชะตาชีวิตตนเอง (Self -

Determination) ตามหลักการสิบสี่ข้อของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา นายวูดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson's Fourteen Points)

การจัดตั้งระบบอาณัติ

แนวคิดที่ขัดแย้งกันของบรรดาชาติมหาอำนาจได้คลี่คลายลงหลังการประชุมสันติภาพที่ปารีส (Paris Peace Conference) ในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ซึ่งรัฐบาลต่างๆ ตกลงกันบริหารอาณัติบริเวณเหล่านี้ในนามของสันนิบาต เรียกว่า “ดินแดนใต้อาณัติ” (Mandate) ซึ่งได้รับการรับรองจากมาตรา ๒๒ (Article 22) ของกติกาสันนิบาตชาติ (The Covenant of the League of Nations) โดยมีคณะกรรมการจัดการดินแดนใต้อาณัติ (The Permanent Mandates Commission) เป็นผู้ดูแล

สนธิสัญญาแซฟร์ (Treaty of Sevres) กำหนดให้อังกฤษได้รับมอบดินแดนปาเลสไตน์และเมโสโปเตเมียในอาณัติ ส่วนฝรั่งเศสได้รับมอบดินแดนซีเรีย (ซึ่งรวมเลบานอนด้วย) ตามมาตรา ๒๒ ของกติกาสันนิบาตชาติและมติในที่ประชุมซาน เรโม (San Remo Conference) ในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ จึงกล่าวได้ว่า มาตรา ๒๒ (Article 22) ของกติกาสันนิบาตชาติมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการจัดตั้งระบบรัฐสมัยใหม่ในตะวันออกกลางเนื่องจากก่อให้เกิดระบบดินแดนใต้อาณัติที่ตอบสนองความต้องการของอังกฤษและฝรั่งเศสในการรักษาผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจในดินแดนตะวันออกกลาง ในขณะเดียวกัน สหรัฐฯ ก็ยังสามารถอ้างอิงหลักการ “กำหนดชะตาชีวิตตนเอง” ด้วยการสนับสนุนให้ประชากรภายใต้ดินแดนอาณัติมีความพร้อมและศักยภาพที่จะปกครองตนเองในอนาคตข้างหน้าหากมีความพร้อม จะเห็นได้ว่าชาติมหาอำนาจยุโรปมีอำนาจเด็ดขาดในการจัดการกับภูมิภาคตะวันออกกลาง โดยแบ่งแยกและรวมดินแดนในภูมิภาคภายใต้อาณัติของตน ซึ่งกำหนดโดยสนธิสัญญาที่ชาวอาหรับไม่มีส่วนรู้เห็น และมีได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการปกครองตนเอง ด้วยเหตุนี้ระบบดินแดนในอาณัติจึงขัดต่อคำแถลงการณ์ ๑๔ ประการของประธานาธิบดีวูดโรว์ วิลสัน คำสัญญาต่างๆ ที่อังกฤษทำไว้กับผู้นำอาหรับจึงไม่ได้รับการตอบสนองขณะที่ข้อเรียกร้องของชาวอาหรับก็ไม่ได้ได้รับความสนใจ

ดังนั้นการถ่วงดุลอำนาจของชาติมหาอำนาจยุโรปจึงเป็นอุปสรรคและปิดกั้นโอกาสในการพัฒนาการบริหารจัดการและการปกครองตนเองของชาวอาหรับในตะวันออกกลางภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ (ศราวุฒิ อารีย์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

รูปแบบและระบบการปกครองภายใต้อาณัติ

ชาติมหาอำนาจที่ปกครองดินแดนใต้อาณัติส่วนใหญ่จะใช้กลยุทธ์ของ “การแบ่งแยกและปกครอง” (Divide - and - Rule Strategy) ประชากรชาวอาหรับและชนกลุ่มน้อยๆ อื่นในดินแดนอาณัติไม่ว่าจะเป็นอิรัก ซีเรีย หรือเลบานอน รูปแบบการปกครองเช่นนี้สะท้อนความแตกต่างของประชากรในตะวันออกกลาง ในขณะเดียวกันก็ไปตอกย้ำความแตกต่างเพื่อให้เกิดความแตกแยกทางศาสนาหรือเชื้อชาติ ด้วยเหตุนี้ถึงแม้ว่าอังกฤษและฝรั่งเศสจะได้รับสิทธิในการปกครองดินแดนในตะวันออกกลางอย่างเต็มรูปแบบ การบริหารจัดการของแต่ละพื้นที่กลับประสบปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มากมาย เนื่องจากการลุกฮือต่อต้านเจ้าอาณานิคมของผู้นำขบวนการชาตินิยมอาหรับที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการกำหนดชะตาชีวิตตนเอง (Self - Determination) ของวูดโรว์ วิลสัน ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา รูปแบบการปกครองของระบบอาณัติจึงไม่เพียงแต่เปลี่ยนระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของดินแดนในตะวันออกกลางอย่างลึกซึ้ง แต่ยังทำให้ชาวอาหรับเคียดแค้นและไม่พอใจอำนาจและ

อิทธิพลของต่างชาติที่เข้ามาบูรณดินแดนตะวันออกกลางของตน ประวัติศาสตร์อันยาวนานของการบูรณของต่างชาติในรัฐตะวันออกกลางได้กลายเป็นสาเหตุของการจัดตั้งขบวนการต่อต้านมหาอำนาจต่างชาติต่างๆ เช่น ขบวนการชาตินิยม (Nationalist Movement) และอิสลามนิยม (Islamist Movement) ซึ่งแต่ละขบวนการล้วนสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของโลกอาหรับที่มองว่าตนเองถูกครอบงำโดยชาติมหาอำนาจตะวันตก

เมโสโปเตเมียหรืออิรักในอาณัติอังกฤษ (British Mandate of Mesopotamia/Iraq)

การมอบดินแดนอิรักให้อยู่ภายใต้อาณัติอังกฤษขัดกับคำมั่นสัญญาที่อังกฤษให้ไว้กับชาร์ฟ ฮุสเซน (Sharif Hussein of Mecca) ผู้นำเมืองมักกะฮ์ เรื่องการมอบดินแดนอาหรับที่เคยเป็นของออตโตมันแลกกับการช่วยอังกฤษรบกับฝ่ายเยอรมัน ดินแดนอิรักภายใต้อาณัติอังกฤษจึงถูกต่อต้านอย่างมากจากประชากรชาวอิรัก กลุ่มผู้พิทักษ์เอกราชอิรัก (The Guardians of Iraqi Independence) ระดมกำลังขึ้นต่อต้านอาณัติอังกฤษครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ต่อมาชาวอิรักก็ได้ประท้วงใหญ่อีกครั้งซึ่งเรียกกันว่า การปฏิวัติอิรักในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ (The Iraqi Revolt 1920) นำโดยผู้นำทางศาสนาชาวชีอะฮ์จากเมืองนาจัฟ (Najaf) และกัรบลา (Karbala) การประท้วงดังกล่าวมีความสำคัญเนื่องจากเป็นความร่วมมือของประชากรมุสลิมชาวอิรักจากทั้งสองนิกายและชีอะฮ์ต่อต้านผู้ครอบครองต่างชาติครั้งแรก และเป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการชาตินิยมที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองของอาหรับในสมัยต่อมา ในขณะเดียวกันการมอบดินแดนซีเรียให้อยู่ภายใต้อาณัติฝรั่งเศส (Mandate of Syria) ในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ ก็ทำให้เจ้าชายไฟซอล (Prince Faisal) ซึ่งเป็นลูกชายของชาร์ฟ ฮุสเซน และเป็นผู้ปกครองดินแดนซีเรียในขณะนั้นทำสงครามกับฝรั่งเศส เมื่อเจ้าชายไฟซอลแพ้สงครามและโดนฝรั่งเศสขับไล่ออกจากดินแดนซีเรีย อังกฤษจึงแก้ไขปัญหานี้ด้วยการแต่งตั้งเจ้าชายไฟซอลให้เป็นกษัตริย์ปกครองอิรักภายใต้อาณัติอังกฤษแทน และแต่งตั้งเจ้าชายอับดุลลอฮ์ (Abdullah I bin al - Hussein) น้องชายของเจ้าชายไฟซอลให้เป็นกษัตริย์ปกครองทรานส์จอร์แดน (Transjordan) ซึ่งแยกมาจากดินแดนปาเลสไตน์ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ถึงแม้ว่าอังกฤษจะแก้ไขปัญหาด้วยการล้มเลิกระบบอาณัติ และแต่งตั้งเจ้าชายไฟซอลให้เป็นกษัตริย์ปกครองราชอาณาจักรอิรัก (Kingdom of Iraq) ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ การรวบเอา ๓ จังหวัดจากดินแดนในออตโตมันแล้วก่อตั้งรัฐอิรัก ปกครองโดยระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) โดยมิได้คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายทางชนชาติและศาสนาของประชากรทำให้การปกครองดังกล่าวเป็นไปอย่างไม่ราบรื่น ประชากรภายในอิรักมองกษัตริย์ไฟซอลเป็นเพียงตัวแทนของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ ความแตกแยกความขัดแย้งทางเชื้อชาติและศาสนาของประชากรในชุมชนต่างๆ จึงยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากกรณีของการจัดตั้งกองทัพอิรักที่ล้มเหลวเนื่องจากกลุ่มชาวชีอะฮ์และเคิร์ดไม่พอใจกลุ่มชาวสุหนี่ที่มีประชากรมากกว่า ความไม่ลงรอยกันของแต่ละกลุ่มศาสนา นิกายและชนชาติภายในอิรักจึงเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการปกครองราชอาณาจักรอิรัก ในขณะเดียวกันชาวเคิร์ด (Kurds) ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยทางตอนเหนือของอิรักก็ได้เริ่มก่อกบฏต่อต้านการปกครองของอังกฤษเพื่อประกาศอิสรภาพ ในยุคนั้นปัญหาชาวเคิร์ดเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่เริ่มปรากฏให้เห็นหลังการแบ่งแยกดินแดนตะวันออกกลางให้อยู่ภายใต้อาณัติอังกฤษ เนื่องจากชาวเคิร์ดไม่ได้มองว่าตัวเองเป็นชาวอาหรับ ด้วยเหตุนี้ความพยายามของมหาอำนาจในการจัดตั้งรัฐอาหรับจึงทำให้ชาวเคิร์ดลุกฮือขึ้นต่อต้านเพื่อเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเอง (ศราวูฒิ อารีย์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

ปาเลสไตน์ในอาณัติอังกฤษ (British Mandate of Palestine)

คำประกาศบัลโฟร์ (Balfour Declaration) ซึ่งมีชื่อเรียกตามชื่อของรัฐมนตรีต่างประเทศอังกฤษสมัยนั้นคือ เซอร์ อาร์เธอร์ เจมส์ บัลโฟร์ (Sir Arthur James Balfour) ระบุว่ารัฐบาลอังกฤษให้ความเห็นชอบในการตั้งถิ่นฐานสำหรับชาวยิวขึ้นแห่งหนึ่งในประเทศปาเลสไตน์ คำแถลงการณ์ดังกล่าวได้นำไปสู่การอพยพของชาวยิวจากยุโรปตะวันออกและรัสเซียมาสู่ดินแดนปาเลสไตน์ในอาณัติของอังกฤษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๒๔๘๒ อังกฤษได้ออกมาตรการต่างๆ ขึ้นมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้อพยพชาวยิว (Aliyah) ได้เข้ามาในแผ่นดินปาเลสไตน์แบบไม่จำกัดจำนวน รวมทั้งสิ้น ๕ ครั้ง แต่ประเด็นที่เป็นปัญหาคือรัฐบาลอังกฤษสนับสนุนองค์กริยิวไซออนิสต์ (Zionist Organization) ให้จัดตั้งรัฐยิวขึ้นในปาเลสไตน์ โดยไม่ได้ปรึกษาหารือกับชาวอาหรับเจ้าของดินแดน แต่ประการใดทั้งสิ้น นอกจากนี้ประชากรภายในดินแดนปาเลสไตน์ในขณะนั้นยังประกอบไปด้วยชาวอาหรับมุสลิมร้อยละ ๘๕ ซึ่งครอบครองดินแดนถึงร้อยละ ๙๐ ส่วนชาวคริสเตียนและยิวรวมกันเป็นร้อยละ ๙ ซึ่งครอบครองดินแดนส่วนที่เหลืออีกร้อยละ ๑๐ การอพยพของชาวยิวที่เพิ่มมากขึ้นได้ทำให้สัดส่วนของการครอบครองที่ดินเปลี่ยนไป นำไปสู่การแก่งแย่งพื้นที่ในดินแดนปาเลสไตน์ และความเสียหายทางเศรษฐกิจต่อชุมชนอาหรับท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ชาวอาหรับปาเลสไตน์จึงก่อจลาจลขึ้นต่อต้านการอพยพเข้ามาของชาวยิว หลังอังกฤษประกาศแผน Peel Commission แบ่งแยกดินแดนปาเลสไตน์โดยให้ส่วนหนึ่งเป็นของยิว และอีกส่วนเป็นของชาวอาหรับปาเลสไตน์ ชาวปาเลสไตน์จึงเริ่มประท้วงเรียกร้องสิทธิทางการเมืองและเศรษฐกิจ พร้อมทั้งต่อต้านการอพยพเข้ามาของชาวต่างชาติ โดยหันมาใช้วิธีก่อจลาจลต่อต้านตำรวจอังกฤษ ทหาร และชาวยิวแทน อาจกล่าวได้ว่าการรับรองขบวนการไซออนิสต์ หรือขบวนการชาตินิยมยิวโดยอังกฤษ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๐ กลายเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่างอาหรับและอิสราเอล ความขัดแย้งดังกล่าวดำเนินมาอย่างต่อเนื่องเป็นวัฏจักรของความรุนแรงที่เริ่มเข้มข้นและขยายวงกว้างขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ (ศราวุฒิ อารีย์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

ซีเรียในอาณัติฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสได้รับมอบดินแดนซีเรียจากอังกฤษซึ่งถอนตัวออกไปในปี ๒๔๖๒ และปกครองซีเรียในอาณัติตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นต้นมา การที่ฝรั่งเศสเข้าครอบครองซีเรียนั้นขัดต่อความต้องการของสภาแห่งชาติซีเรีย (The Syrian National Congress) ที่ระบุนไว้ในบันทึกของคณะกรรมการคิง - แครน (The King - Crane Commission) ว่าต้องการให้อะมีร์ไฟซอลเป็นผู้ปกครองซีเรียในระบบกษัตริย์ และให้สหรัฐฯ ได้รับมอบอาณัติดินแดนซีเรียจนกว่าจะสามารถปกครองตนเองได้อย่างอิสระ มิใช่ฝรั่งเศส กระแสกบฏต่อต้านเจ้าอาณัติฝรั่งเศสจึงปะทุขึ้นอย่างรุนแรงตลอดระยะเวลา ๓ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๔๖๖ การปกครองดินแดนซีเรียใต้อาณัติของฝรั่งเศสประสบปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มากมาย จนรัฐบาลฝรั่งเศสปราบปรามขบวนการชาตินิยมซีเรียด้วยวิธีการแบ่งแยกและปกครอง (Divide and Rule) โดยแบ่งซีเรียออกเป็น ๕ รัฐย่อย ได้แก่ ดามัสกัส (Damascus) อเล็ปโป (Aleppo) อลาไวต์ (Alawites) ญาบัล - ดรูซ (Jabal Druze) และเลบานอน (Lebanon) โดยมอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดท้องถิ่นปกครองในนามของฝรั่งเศส การแบ่งแยกดินแดนเพื่อปกครองของฝรั่งเศสนี้แบ่งตามความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ และศาสนาของประชากรในซีเรีย ซึ่งนอกจากจะบั่นทอนพลังรวมตัวต่อต้านฝรั่งเศสของชาวซีเรียลงแล้วยังป้องกันการแผ่ขยายอิทธิพลของแนวคิดชาตินิยมอาหรับ

(Arab Nationalism) ซึ่งฝรั่งเศสมองว่าเป็นสิ่งทำลายอำนาจการปกครองและความเป็นอยู่ของชุมชนชาวคริสต์และชนกลุ่มน้อยชาวมุสลิม เช่น ชาวดรูซ และ ชาวอลาไวต์ เป็นต้น การปกครองในลักษณะดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อกีดกันมิให้กลุ่มขบวนการชาตินิยมซีเรียมีโอกาสแผ่ขยายอิทธิพลและสร้างฐานสนับสนุนในเขตพื้นที่หรือรัฐอื่นๆ นอกเหนือจากดามัสกัส อเล็ปโป ฮามา และฮอมส์ ผลกระทบที่ตามมาคือชนกลุ่มน้อยในเชิงศาสนาและชาติพันธุ์ในซีเรีย เช่น ชาวเคิร์ด อาร์เมเนียน ยิว และคริสต์ต่างไม่สามารถรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นได้ อย่างไรก็ตามแม้ชาวอลาไวต์และดรูซจะมีพลังรวมตัวทางการเมืองอย่างแนบแน่น แต่ท้ายที่สุดแล้ว ฝรั่งเศสก็รวมสองกลุ่มชนนี้เข้ากับรัฐซีเรียภายหลังระบบอาณัติสิ้นสุดลง ระบบการปกครองดินแดนซีเรียใต้อาณัติของฝรั่งเศสจึงไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์และศาสนาของประชากรในซีเรีย แต่ยังสามารถกลายเป็นจุดเปราะบางที่ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในรัฐซีเรียในเวลาต่อมาอีกด้วย (ศราวดี อารีย์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

แผนภาพที่ ๓ - ๓ การปกครองดินแดนซีเรียใต้อาณัติของฝรั่งเศส

ที่มา : ตะวันออกกลางยุคอาณานิคมและการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ (๕) : ซีเรียในอาณัติฝรั่งเศส, อ้างถึงในศราวดี อารีย์, ออนไลน์: ๒๕๖๑

เลบานอน

ฝรั่งเศสแยกพื้นที่ส่วนหนึ่งจากดินแดนในซีเรียออกมาจัดตั้งเลบานอนใหญ่ (Greater Lebanon) ในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ ตามข้อตกลงไซคส์ - ปิกอต ที่ทำไว้กับอังกฤษ เลบานอนไม่เคยเป็นรัฐที่มีอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจน เพียงแต่เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรออตโตมันที่ประกอบไปด้วยชาวคริสเตียนมาโรไนต์เป็นส่วนใหญ่ และชาวอาหรับมุสลิมเป็นส่วนน้อย การที่ฝรั่งเศสเข้าข้างชาวมาโรไนต์ที่อาศัยในเลบานอนทำให้ประชาชนชาวมุสลิมและศาสนาอื่นๆ รวมกันต่อต้านอำนาจฝรั่งเศส ฝรั่งเศสจึงใช้ระบบที่เรียกว่า “Confessionalism” เพื่อกระจายอำนาจทางการเมืองตามสัดส่วนของ

ประชากรภายในแต่ละชุมชนทางศาสนาและชาติพันธุ์ในเลบานอน จะเห็นได้ว่าฝรั่งเศสต้องใช้อยุทธวิธีแบ่งแยกและปกครองในแต่ละดินแดนใต้อาณัติเพื่อให้การปกครองดินแดนที่ประกอบไปด้วยกลุ่มชนหลากหลายกลุ่มเป็นไปอย่างเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้ปกครอง อย่างไรก็ตามแม้ฝรั่งเศสมีจุดมุ่งหมายที่จะขจัดขบวนการชาตินิยมในซีเรียด้วยการแบ่งแยกปกครองอย่างนี้ ระบบดังกล่าวกลับปลุกกระแสชาตินิยมเลบานอนขึ้นและเกิดปัญหาทางนิกายศาสนา (Sectarianism) ที่เป็นชนวนของข้อพิพาทอันยาวนานในเลบานอนภายหลังระบบอาณัติสิ้นสุดลง (ศราวดี อารีย์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

๒. ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์

ตะวันออกกลางคือดินแดนที่ตั้งอยู่ระหว่างทวีปยุโรป เอเชีย และแอฟริกา ครอบคลุมอาณาบริเวณตั้งแต่ภาคเหนือของทวีปแอฟริกา ชายฝั่งตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน หรือที่เรียกว่าพระจันทร์เสี้ยวอันอุดมสมบูรณ์ (Fertile Crescent) และบริเวณคาบสมุทรอาระเบีย รวมถึงดินแดนรอบอ่าวเปอร์เซีย ประกอบไปด้วยประเทศกาตาร์ คูเวต จอร์แดน ซาอุดีอาระเบีย ซีเรีย ตุรกี บาห์เรน มอริเตเนีย โมร็อกโก เยเมน ลิเบีย เลบานอน อิรัก อิหร่าน อิสราเอล อียิปต์ แอลจีเรีย โอมาน สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ และปาเลสไตน์ พื้นที่ทั้งหมดของตะวันออกกลาง มีจำนวนประมาณ ๗.๓ ล้าน ตร.กม. ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นทะเลทราย ที่ราบ และที่ราบสูง (ปณิตา โปธิ, ออนไลน์: ๒๕๖๑) อย่างไรก็ตามเรื่องอาณาเขตที่แน่นอนยังคงเป็นที่ถกเถียงกันจนถึงปัจจุบัน

แผนภาพที่ ๓ - ๔ ภูมิภาคตะวันออกกลาง

ที่มา : New online resource offers teachers wealth of Middle East material, อ้างถึงใน Constantine Alexander. Online: 2011

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ดินแดนแห่งนี้ได้ถูกเรียกว่าตะวันออกกลาง หรือ Middle East เป็นครั้งแรกโดยนักยุทธศาสตร์ทหารเรือชาวอเมริกัน ชื่อ Captain Alfred Thayer Mahan ซึ่งเขียนลงในบทความ The Persian Gulf and International Relations โดย Mahan มองว่าการเรียกดินแดนนี้ว่า Near East ไม่ครบถ้วนเพราะไม่ครอบคลุมดินแดนทั้งหมดและยังเป็นมุมมองที่ยึดติดกับความเป็นยุโรปและประเทศตะวันตก (Eurocentric) มากเกินไป การใช้คำว่า Middle East มีความเหมาะสมมากกว่า ประกอบกับเป็นดินแดนที่อยู่กึ่งกลางระหว่างสองอารยธรรมและเป็นจุดเชื่อมต่อ

ระหว่างสามทวีปอีกด้วย ความสำคัญของภูมิภาคตะวันออกกลางนั้นมิได้อยู่หลายมิติ ในด้านการเมือง ภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญเป็นที่ต้องการของจักรวรรดิและมหาอำนาจ และยังเป็นที่ชนวนและสนามรบของสงครามและความขัดแย้งที่สำคัญหลายครั้ง เช่น สงครามอ่าวเปอร์เซีย ครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ และความขัดแย้งอิสราเอลและปาเลสไตน์ที่ยังยืดเยื้อมาถึงปัจจุบัน ในมิติด้านเศรษฐกิจ ภูมิภาคตะวันออกกลางมีความโดดเด่นทั้งที่ตั้งที่เป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญในการเดินทางติดต่อค้าขายระหว่างตะวันตกกับตะวันออก และที่สำคัญเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าคือน้ำมัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่จำเป็นและสำคัญในระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน และในมิติด้านสังคม ภูมิภาคนี้เป็นแหล่งกำเนิดอารยธรรมโบราณที่สำคัญคืออารยธรรมลุ่มแม่น้ำไทกริส - ยูเฟรติส หรืออารยธรรมเมโสโปเตเมีย และยังเป็นแหล่งกำเนิดศาสนาที่สำคัญของโลกคือศาสนาคริสต์ อิสลาม และยูดาห์ นอกจากนี้ชาวตะวันออกกลางส่วนใหญ่มีเชื้อสายอาหรับ หากไม่นับรวมชาวเปอร์เซียจากอิหร่าน ชาวเติร์กจากตุรกี และชาวยิวในอิสราเอล (ขวลิต วรรษนัยวิวงศ์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

๓. สาเหตุจากปัจจัยภายใน

ความแตกต่างทางความเชื่อ

ปัจจุบันทั่วโลกมีผู้นับถือศาสนาอิสลาม ประมาณ ๑,๖๐๐ ล้านคน ในจำนวนนี้ ๙๔๐ ล้านคน หรือประมาณ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ นับถือนิกายสุหนี่ ในขณะที่อีก ๑๒๐ ล้านคน หรือประมาณร้อยละ ๑๐ นับถือนิกายชีอะห์ ประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือนิกายชีอะห์ ได้แก่ อิหร่าน อิรัก อาเซอร์ไบจาน และบาห์เรน และประเทศที่มีประชากรชีอะห์เกินร้อยละ ๒๐ ได้แก่ เลบานอน เยเมน คูเวต และตุรกี

แผนภาพที่ ๓ - ๕ ประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามนิกายสุหนี่และชีอะห์

ที่มา : เจาะกลุ่ม IS ผู้ก่อการร้ายสุดโต่ง, อ้างถึงใน SpokeDark.TV. ออนไลน์: ๒๕๕๘

ทั้งชาวสุหนี่ และชาวชีอะห์ ถือว่าอัลกุรอานเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ และเห็นพ้องต้องกันเรื่องหลักคำสอนพื้นฐานของอิสลาม แต่เห็นต่างกันในด้านประวัติศาสตร์ การเมือง ความสำคัญของญาติขององค์ศาสดา และการตีความพระคัมภีร์ หลังศาสดามูฮัมหมัดเสียชีวิต ผู้นำมุสลิมได้แตกออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรก

เชื่อว่าผู้ที่จะมาเป็นผู้นำสูงสุดหรือ “กาหลิบ” ต่อจากองค์ศาสนานั้น เป็นเพียงผู้นำทางการเมืองและสังคมเท่านั้น ไม่ได้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และผู้นำนี้ไม่จำเป็นต้องสืบสายเลือดจากองค์ศาสดา และไม่จำเป็นต้องถูกแต่งตั้งโดยองค์ศาสดา กลุ่มนี้จึงสนับสนุนให้ “อาบู บัคร์” ศิษย์ใกล้ชิดของศาสดามุฮัมมัด เป็นกาหลิบ องค์แรก ผู้สนับสนุนแนวคิดนี้ต่อมาได้กลายเป็นผู้นำนิกายสุหนี่ในทางตรงกันข้ามอีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าผู้นำที่จะสืบทอดจากศาสดามุฮัมมัดนั้นไม่ได้เป็นเพียงผู้นำทางการเมืองและสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณด้วย ผู้ที่จะเป็นกาหลิบต้องเป็นผู้ที่พระเจ้าเลือกมาผ่านศาสดามุฮัมมัด ดังนั้นกาหลิบจึงต้องเป็นผู้มีสายเลือดของศาสดา และเป็นผู้ที่องค์ศาสดาเลือกไว้ กลุ่มนี้จึงสนับสนุนให้ “อาลี” ซึ่งเป็นน้องเขยและลูกพี่ลูกน้องของศาสดามุฮัมมัด เป็นกาหลิบองค์แรก และให้ความสำคัญกับอิหม่ามที่สืบเชื้อสายมาจากศาสดามุฮัมมัดเป็นพิเศษ ผู้สนับสนุนแนวคิดนี้ต่อมาได้กลายเป็นผู้นำนิกายชีอะห์

คำว่า “สุหนี่” แปลว่าผู้ปฏิบัติตามคำของศาสดา ส่วน “ชีอะห์” มาจากคำว่า “ชีอาทอาลี” ซึ่งแปลว่า “ผู้สนับสนุนอาลี” ชาวชีอะห์ยังเชื่อด้วยว่า ในอนาคตจะมี “มะฮ์ดี” ที่พระเจ้าส่งมาเพื่อนำสันติภาพและความยุติธรรมมาสู่โลกมนุษย์ ชาวสุหนี่ที่เคร่งครัดกับแนวคิดสุหนี่ดั้งเดิมมักปฏิเสธแนวคิดนี้ แต่ก็ยังมีชาวสุหนี่อีกจำนวนมากก็รับเอาแนวคิดนี้มาเช่นกัน ในด้านพิธีกรรมชาวชีอะห์เชื่อในการแสวงบุญตามศาสนสถานที่ยูซาอิหม่ามผู้สืบเชื้อสายมาจาก ศาสดามุฮัมมัด แต่ชาวสุหนี่จำนวนมาก โดยเฉพาะที่นิกายฮาซาบีเชื่อว่าประเพณีนี้ขัดแย้งกับหลักอิสลามที่กำหนดให้บูชาพระเจ้าและศาสดาเท่านั้น ในทุกปีชาวชีอะห์จะจัดงานวันอาชูร่า หรือวันรำลึกการพลีชีพของฮุเซน อิบน์อาลี ซึ่งเป็นบุตรของท่านอาลีที่ถูกลอบสังหารโดยยาซิดที่เป็นกาหลิบในขณะนั้น โดยในวันสำคัญนี้ชาวชีอะห์ถือว่าเป็นงานที่โศกเศร้า จึงมักมีผู้ทรมานตัวเองโดยการทุบหน้าอก หรือใช้แส้ฟาดหลังตัวเองเพื่อรำลึกถึงความทุกข์ทรมานของฮุเซน และยังมี การอ่านคัมภีร์และเอกสารเกี่ยวกับฮุเซนด้วย ในขณะที่ชาวมุสลิมทั้งหลายต่างเชื่อว่า นครเมกกะ นครเมดินา และกรุงเยรูซาเล็มเป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ แต่ชาวชีอะห์ยังเชื่อว่าเมืองศักดิ์สิทธิ์มีอีก ๒ เมือง คือเมืองนาจาฟ และเมืองกัรบลาในอิรัก (พับลิคโพสต์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

จากความแตกต่างทางความเชื่อดังกล่าวส่งผลให้ทั้งสองนิกายเกิดความขัดแย้งกัน จนทำให้เกิดสงครามขึ้นในหลายประเทศในตะวันออกกลาง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

สงครามระหว่างอิหร่าน - อิรัก ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๓๑ หลังจากอิหร่านปฏิวัติศาสนาอิสลามในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ และซัดดัม ฮุสเซน ได้ก้าวขึ้นเป็นผู้นำอิรักในวันที่ ๑๖ กรกฎาคมปีเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศก็เลวร้ายลงเรื่อยๆ ทั้งนี้ เนื่องจากอียาตอลเลาะห์ โคมัยนีที่อิหร่านยกขึ้นเป็นผู้นำประเทศ และผู้นำศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์ มีความประสงค์ที่จะส่งผ่านแนวคิดของเขาไปยังประเทศอื่นๆ ในตะวันออกกลาง รวมทั้งอิรักซึ่งมีชนชั้นนิกายสุหนี่ แม้ว่าชาวอิรักส่วนใหญ่จะนิกายชีอะห์ก็ตาม กระแสสนับสนุนอียาตอลเลาะห์ โคมัยนี ระบาดไปทั่ว แต่ชนชั้นนำเหล่านี้ก็ปกครองประเทศมานานจึงยอมไม่ได้ที่จะให้อิหร่านมาทำลายความมั่นคงของพวกเขาตน ประกอบกับในช่วงเวลานั้นอิรักและอิหร่านขัดแย้งกันในเรื่องพรมแดนอยู่ก่อนแล้ว อิรักจึงตัดสินใจที่จะบุกอิหร่าน เริ่มแรกทั้งสองประเทศสู้รบกันอย่างประปรายตามแนวชายแดน กระทั่งเดือนกันยายน ปี พ.ศ. ๒๕๒๓ อิรักจึงเริ่มบุกอิหร่านอย่างเต็มขั้น โดยเริ่มรุกเข้าชายแดนของจังหวัดคูเซสถาน

เป็นอันดับแรก จนกระทั่งลูกหลานและกลายเป็นสงคราม ๘ ปีในที่สุด (ขวลิต กระจันยวิวงศ์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

สงครามในซีเรีย ประเทศซีเรีย ร้อยละ ๗๕ นับถือนิกายสุหนี่ แต่ประเทศนี้กลับถูกควบคุมโดยกลุ่ม Alawites เป็นสาขาของชีอะห์ มีน้อยกว่าร้อยละ ๑๕ ของประชากร ความขัดแย้งเป็นสงครามกลางเมืองในหมู่ผู้กุมอำนาจคือประธานาธิบดีบาชาร์ อัล - อัสซาด (จากครอบครัว Alawite) และกลุ่ม Alawite สายทหารตลอดจนกลุ่มกบฏที่นับถือนิกายสุหนี่

การลุกฮือในบาชาร์เรน ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๕ บาชาร์เรนเป็นประเทศเล็กๆ ในอ่าวเปอร์เซียที่มีนิกายชีอะห์มากที่สุด แต่กษัตริย์ผู้ครองประเทศนี้รวมทั้งทหารและผู้ปกครองระดับสูงนับถือนิกายสุหนี่ การประท้วงจึงเกิดขึ้นในยุคของ Arab Spring แต่ก็ได้รับการปราบปรามอย่างรุนแรงโดยมีชาวดิวอาละเบียให้ความช่วยเหลือด้านการปราบปราม (ประพันธ์ สานแสงทอง, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

ความขัดแย้งจากการแย่งอำนาจ

อิรัก

อิรักประสบปัญหาความแตกแยกและขัดแย้งภายในเนื่องจากความแตกต่างทั้งทางชนชาติและศาสนา โดยมีกลุ่มการเมืองสำคัญ ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มมุสลิมชีอะห์ กลุ่มมุสลิมสุหนี่ และกลุ่มเคิร์ด ปัจจุบันมีชาวเคิร์ดอาศัยอยู่ในสามจังหวัดทางตอนเหนือของอิรัก ได้แก่ Dohuk, Irbill และ Suleimaniyah ในเขตปกครองตนเองเคอร์ดิสถาน ภายใต้รัฐบาล Kurdistan Regional Government (KRG) ชาวเคิร์ดในอิรักมีความปรารถนาที่จะแยกตนเองออกจากอิรักมาช้านาน แต่เนื่องจากได้รับสิทธิในการปกครองตนเองและมีส่วนร่วมที่สำคัญในกระบวนการทางการเมืองของอิรัก เช่น การมีประธานาธิบดีที่เป็นชาวเคิร์ดทำให้ชาวเคิร์ดยังพอใจในสถานะของตน แต่อย่างไรก็ตาม ประเด็นการอ้างสิทธิเหนือเขต Kirkuk ซึ่งเป็นแหล่งน้ำมันมหาศาลและเป็นถิ่นดั้งเดิมของชาวเคิร์ดและชาวเติร์ก แต่ถูกชาวอาหรับเข้ามาครอบครองด้วยนโยบาย Arabisation ของซัดดัม ฮุสเซน ยังคงเป็นประเด็นที่สร้างความแตกแยกระหว่างชาวอาหรับและชาวเคิร์ดในอิรัก

ความแตกต่างทางศาสนาก็เป็นปัจจัยหนึ่งของเหตุการณ์ความรุนแรงและความแตกแยกทางการเมืองนับจากการล่มสลายของยุคซัดดัม ฮุสเซน ซึ่งเป็นยุคที่มุสลิมสุหนี่ซึ่งเป็นชนมุสลิมกลุ่มน้อยได้ครอบครองอำนาจการบริหารประเทศ ชาวมุสลิมชีอะห์ ซึ่งมีประมาณร้อยละ ๖๐ ของประชากรได้กลับเข้ามาครอบครองอำนาจและตำแหน่งสำคัญทางการเมือง กลุ่มมุสลิมสุหนี่ต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างทั้งในอุดมคติความเป็นชาตินิยมและทางศาสนามองว่ารัฐบาลอิรักเป็นพันธมิตรตะวันตก ดังนั้นกลุ่มหัวรุนแรง (เช่น อดีตสมาชิกพรรค Baath) รวมถึงกลุ่มอัลกออิดะห์ในอิรัก จึงตั้งเป้าโจมตีทั้งกองกำลังสหรัฐฯ และกองกำลังของรัฐบาลอิรัก ภายหลังจากจัดตั้งรัฐบาลอิรักอย่างเป็นทางการ รัฐบาลอิรักยังคงพยายามเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ ได้แก่ กลุ่มสุหนี่ กลุ่มชีอะห์ และกลุ่มเคิร์ด ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ รัฐสภาอิรักได้ยอมลบสัญลักษณ์ของอดีตประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน ออกจากธงชาติอิรัก ตามคำขอของกลุ่มเคิร์ด และยอมให้อดีตสมาชิกพรรค Baath ของอดีตประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน เข้ามามีตำแหน่งทางการเมืองอีกครั้ง อย่างไรก็ตามกระบวนการสมานฉันท์ในอิรักระหว่างกลุ่มชีอะห์ - สุหนี่ - เคิร์ด ยังไม่คืบหน้ามากนักเนื่องจากทุกฝ่ายยังไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องของการเจรจาแบ่งพื้นที่และรายได้จากน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ และยังคงมีปัญหาของกลุ่มกบฏพรรคแรงงาน

เคอร์ดีสถาน (Partiya Karkerên Kurdistan: PKK) ในพื้นที่เขตปกครองตนเองของชาวเคิร์ดทางตอนเหนือของอิรักที่โจมตีตุรกี เป็นเหตุให้เกิดความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างอิรักและตุรกีบ่อยครั้ง

สำหรับสถานการณ์ด้านความมั่นคงในอิรักนั้น ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๒ ความร่วมมือต่อต้านการก่อการร้ายของกลุ่มอัลกออิดะห์ ระหว่างกองกำลังสหรัฐฯ และกองกำลังชาวอิรักสุหนี่ Awakening Council ที่จัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ และมีจำนวนประมาณ ๑๕,๐๐๐ คน ได้มีส่วนลดจำนวนของการก่อการร้ายทั่วประเทศอิรักลง แต่ในขณะเดียวกันการมีส่วนร่วมของ Awakening Council กลับนำไปสู่การที่กลุ่มอัลกออิดะห์ เพิ่มความรุนแรงของการก่อการร้ายมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการที่อิรักยังถือว่าไม่มีความปลอดภัย มีรายงานสถานการณ์รุนแรงทั้งจากฝ่ายต่อต้านกองกำลังรัฐบาลอิรักและกองกำลังต่างชาติ การต่อสู้ระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ และการก่อการร้ายโดยกลุ่มอัลกออิดะห์อย่างต่อเนื่องทั้งในลักษณะการระเบิดสังหารและการจับตัวประกัน และการเรียกค่าไถ่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเกิดกลุ่มก่อการร้ายกลุ่มใหม่ในอิรักที่ชื่อว่ากลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม ซึ่งกลุ่มก่อการร้ายนี้มีอิทธิพลจนถึงปัจจุบัน (กระทรวงการต่างประเทศ, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

ซีเรีย

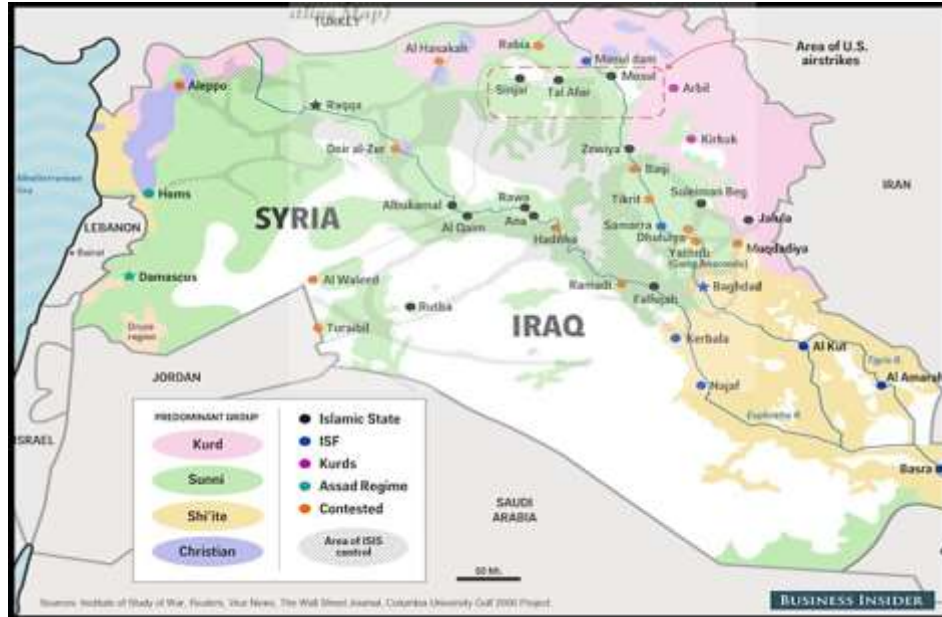
ก่อนสงครามในซีเรียจะปะทุขึ้น ชาวซีเรียต้องเผชิญกับปัญหาการว่างงาน คอร์รัปชัน การขาดเสรีภาพทางการเมือง ตลอดจนการปราบปรามอย่างเข้มงวดโดยรัฐ จนกระทั่งกลางเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ การลุกฮือของประชาชนเพื่อต่อต้านรัฐในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง หรืออาหรับสปริง (Arab Spring) ก็ได้จุดชนวนการประท้วงต่อต้านระบบการปกครองภายใต้การนำของประธานาธิบดี บาชาร์ อัล อัสซาด และรัฐบาลซีเรียที่กดขี่พวกเขาไปกว่า ๔๐ ปี

ในช่วงแรกกลุ่มกบฏผู้ต่อต้านรัฐบาลซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมนิกายสุหนี่ใช้เพียงแค่นำเพลงและเพลงเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องเสรีภาพและประชาธิปไตย แต่หลังจากที่รัฐบาลซีเรียซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของชาวมุสลิมนิกายชีอะห์ใช้กำลังปราบปรามกลุ่มกบฏอย่างรุนแรง เช่น การใช้กำลังทหารจับกุม และการบังคับให้สูญหาย กลุ่มกบฏจึงหันมาจับอาวุธ ในขณะที่ทหารซีเรียส่วนหนึ่งซึ่งไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลก็จัดตั้งกองกำลังปลดปล่อยซีเรีย (Free Syrian Army: FSA) ขึ้นเพื่อเป็นปีกทางการทหารให้แก่กลุ่มกบฏ ทำให้การต่อสู้เพื่อปกป้องตนเองของกลุ่มกบฏได้ถูกยกระดับไปสู่การต่อสู้เพื่อขับไล่กองกำลังรักษาความปลอดภัยของรัฐ และกลายเป็นสงครามกลางเมืองในที่สุด

ความพยายามของประธานาธิบดีอัสซาดที่จะปราบปรามกลุ่มกบฏนำไปสู่การใช้กำลังและความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งการทรมานและสังหาร การใช้อาวุธเคมี ตลอดจนการปล่อยตัวนักโทษกลุ่มซาลาฟิเจฮาด (Salafist - Jihadists) ซึ่งเป็นชาวมุสลิมนิกายสุหนี่ที่มีแนวคิดสุดโต่ง เพื่อให้เข้าร่วมกับกลุ่มกบฏ และทำให้พวกเขาสูญเสียความชอบธรรมในการต่อสู้กับรัฐบาล

ความพยายามที่จะยึดครองซีเรียของประธานาธิบดีอัสซาดนำไปสู่การแบ่งแยกนิกาย (Sectarianism) ในรัฐที่เคยเป็นกลางทางศาสนา (Secular State) และได้เปรียบเสมือนบัตรเชิญให้ต่างชาติและกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองต่างๆ ที่มีผลประโยชน์แตกต่างกันเข้ามาแทรกแซง ดังนั้นสงครามในซีเรียจึงยืดเยื้อยาวนานและเป็นมากกว่าแค่การสู้รบกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและกลุ่มกบฏผู้ต้องการประชาธิปไตย แต่กลับกลายเป็นสงครามตัวแทนของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากสงครามทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และศาสนา (พลอย ธรรมมาภิรานนท์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

แผนภาพที่ ๓ - ๖ กลุ่มประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามนิกายสุหนี่ ซีอะห์ และชาวเคิร์ดที่อาศัยอยู่ในอิรักและซีเรีย

ที่มา : Here's Why Obama's Middle East Allies Don't Trust Him Against ISIS, อ้างถึงใน Business Insider. Online: 2014

๔. แรงขับจากปัจจัยภายนอก บทบาทของชาติมหาอำนาจ

ประเทศมหาอำนาจหลายๆ ประเทศได้เข้ามามีบทบาทที่สำคัญในภูมิภาคตะวันออกกลาง โดยเฉพาะในสงครามอิรัก - อิหร่าน ฝ่ายอิรักได้รับการสนับสนุนอย่างมากมาจากชาติต่างๆ ในสงครามนี้ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษ หรือสหภาพโซเวียตในยุคสมัยนั้น โดยบรรดาชาติต่างๆ เหล่านี้ ได้ให้การสนับสนุนอาวุธสงคราม ซึ่งชาติตะวันตกมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับอิรัก และให้ความช่วยเหลือรัฐบาลแบกแดดตลอดช่วงสงคราม โดยเฉพาะในด้านการทหาร ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ สหรัฐฯ ได้ถอดชื่ออิรักออกจากรายชื่อชาติที่ให้การสนับสนุนการก่อการร้าย พร้อมทั้งได้ยกเลิกการคว่ำบาตรอิรัก และช่วยเหลืออิรักโดยการประสานงานกับประเทศต่างๆ เพื่อสนับสนุนอิรักในสงคราม (มุฮัมมัด ญะวาด วัฒนฤกษ์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

ส่วนในสงครามระหว่างอาหรับ - อิสราเอล ครั้งที่ ๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ สงครามครั้งนี้เกิดความวุ่นวายไปทั่วโลก สหรัฐฯ เข้าช่วยฝ่ายอิสราเอล รัสเซียช่วยอาหรับ อาหรับใช้น้ำมันเป็นเครื่องต่อรอง เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันไปทั่วโลก การปะทะกันเป็นไปอย่างรุนแรงจนกลายเป็นสงครามนิวเคลียร์ สหประชาชาติส่งทหารเข้ามาระงับเหตุ ทั้งสองฝ่ายจึงลงนามหยุดยิง องค์การสหประชาชาติและมหาอำนาจตะวันตกได้เข้ามาเจรจาเพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับคลองสุเอซ โดยให้อิสราเอลและอียิปต์ถอนทหารออกไป กระทั่งเดือนมีนาคม ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ทหารทั้ง ๒ ฝ่ายก็ได้ถอนกำลังออกจากคลองสุเอซ (วาทีน ศานดี สันติ, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

สงครามอ่าวเปอร์เซีย เมื่ออิรักทำการหยุดยิงกับอิหร่านในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ อิรักก็ประสบกับการล้มละลายอย่างแท้จริง โดยส่วนใหญ่เป็นหนี้ชาอุดีอาระเบีย และคูเวต อิรักกดดัน

ทั้งสองชาติให้ยกหนี้ทั้งหมดแต่ทั้งสองประเทศตอบปฏิเสธ อิรักยังได้กล่าวหาคูเวตว่าได้ผลิตน้ำมันเกินโควตาของโอเปกทำให้ราคาน้ำมันดิ่งลง ซึ่งส่งผลให้อิรักประสบกับปัญหาด้านเศรษฐกิจเพิ่มเข้าไปอีก การที่ราคาของน้ำมันตกลงส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของอิรักอย่างใหญ่หลวง รัฐบาลอิรักได้บรรยายว่า มันเป็นสงครามทางเศรษฐกิจซึ่งอ้างว่าคูเวตเป็นต้นเหตุ โดยการเจาะท่อลอดข้ามพรมแดนเข้าไปในทุ่งน้ำมันรูมาเลียของอิรัก

เมื่อปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ การเจรจาระหว่างอิรักกับคูเวตก็หยุดชะงัก อิรักส่งทหารจำนวนมากไปที่ชายแดน ในวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ อิรักก็เริ่มการโจมตี หัวหอกคือคอมมานโด ที่ส่งโดยเฮลิคอปเตอร์และเรือเพื่อเข้าโจมตีคูเวตซิตี ในขณะที่กองกำลังอื่นเข้ายึดสนามบินและฐานทัพอากาศอีกสองแห่ง หลังจากการต่อสู้อันดุเดือดสองวันกองทัพของคูเวตก็พ่ายแพ้ต่ออิรัก ต่อมาอิรักเข้ายึดคูเวต ทำให้สหรัฐฯ และประเทศพันธมิตรต้องใช้กำลังทหารผลักดันทหารอิรักออกจากคูเวต ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากสหประชาชาติและประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามทั่วโลก ภายใต้ยุทธการพายุทะเลทราย (Desert Storm) ทำให้เกิดสงครามอ่าวเปอร์เซียครั้งที่ ๑ (ทีนิวส์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ สหรัฐฯ และอังกฤษบุกโจมตีอิรักเพื่อโค่นล้มอำนาจของซัดดัม ฮุสเซน ด้วยข้ออ้างที่ว่ารัฐบาลของซัดดัม ฮุสเซน ครอบครองอาวุธอำนาจทำลายล้างสูง และให้การสนับสนุนขบวนการก่อการร้ายอัลกออิดะห์ (วอยซ์ทีวี, ออนไลน์: ๒๕๖๑) สหรัฐฯ และพันธมิตรได้โค่นล้มรัฐบาลซัดดัม ฮุสเซน สำเร็จและเข้าไปจัดการปกครองประเทศชั่วคราว โดยได้จัดตั้งคณะบริหารประเทศของกองกำลังพันธมิตร (Coalition Provisional Authority: CPA) ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๔๖ ขึ้นมาดูแลความมั่นคงและกระบวนการประชาธิปไตยก่อนจะส่งมอบอำนาจอธิปไตย คืนให้แก่รัฐบาลชั่วคราวของอิรัก (Iraqi Interim Government) เมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๗

เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘ อิรักได้จัดการเลือกตั้งสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ จำนวน ๒๗๕ ที่นั่ง เพื่อจัดตั้งรัฐบาลเปลี่ยนผ่าน (Transitional Government) โดยมีนาย Jalal Talabani ชาวเคิร์ดเป็นประธานาธิบดี และนาย Ibrahim Al - Jaafari ชาวชีอะห์ เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อทำหน้าที่บริหารประเทศชั่วคราวและจัดทำรัฐธรรมนูญ ซึ่งต่อมาได้รับการลงประชามติรับรองนำไปสู่การเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกของอิรักและการจัดตั้งรัฐบาลถาวรเมื่อเดือนธันวาคมปีเดียวกัน และได้ประหารชีวิตซัดดัม ฮุสเซน อดีตประธานาธิบดีอิรักเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ ถือเป็นการสิ้นสุดของการปกครองแบบเผด็จการของนายซัดดัม ฮุสเซน ที่ยาวนานกว่า ๓๐ ปี (กระทรวงการต่างประเทศ, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

ส่วนสงครามในซีเรียสหรัฐฯ ได้เข้ามามีบทบาทตั้งแต่ช่วงต้นของสงคราม สหรัฐฯ ส่งความช่วยเหลือที่ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง เช่น อาหารและรถบรรทุก ให้แก่กลุ่มกบฏ ภายหลังจากที่สงครามยกระดับความรุนแรงในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ สหรัฐฯ ก็เริ่มให้ความช่วยเหลือเป็นตัวเงิน อาวุธ รวมทั้งการส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมต่อสู้ อย่างไรก็ตามการที่สหรัฐฯ ไม่ใช่กำลังทหารโจมตีซีเรียหลังจากที่รัฐบาลของประธานาธิบดีอัสซาดใช้อาวุธเคมีเข้าปราบปรามกลุ่มกบฏทำให้หลายฝ่ายวิพากษ์วิจารณ์ว่าการต่อต้านการใช้ความรุนแรงและการไม่สนับสนุนประธานาธิบดีอัสซาดของสหรัฐฯ เป็นเพียงการสร้างภาพเท่านั้น

เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มกบฏที่มีแนวคิดสุดโต่งมีจำนวนมากขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ สหรัฐฯ เปลี่ยนจุดมุ่งหมายจากการให้ความช่วยเหลือกลุ่มกบฏมาเป็นการทำสงครามต่อต้านกลุ่มก่อการร้าย รัฐอิสลามและกลุ่มก่อการร้ายอื่นๆ ในภูมิภาค สหรัฐฯ ได้จัดโครงการฝึกฝนและติดอาวุธให้แก่กองกำลังกลุ่มกบฏ แต่โครงการดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ คาดการณ์ว่ามีผู้เข้าร่วมโครงการเพียงประมาณ ๒๐๐ คน เนื่องจากข้อตกลงที่ไม่ให้สู้รบกับกองกำลังของประธานาธิบดีอัสซาด แต่จะสู้รบกับผู้ก่อการร้ายเท่านั้น

ในขณะเดียวกันรัสเซียเข้ามามีบทบาทในสงครามกลางเมืองซีเรียตั้งแต่ช่วงแรกโดยการจัดหาอาวุธ และส่งทหารเข้าไปฝึกการสู้รบให้กองกำลังฝ่ายรัฐบาล และที่สำคัญคือการใช้สิทธิวีโต้ (Veto) ในที่ประชุมคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเพื่อยับยั้งร่างมติหยุดยิงในอเลปโป และร่างมติคว่ำบาตรซีเรียเนื่องจากการใช้อาวุธเคมีของรัฐบาล การใช้สิทธิยับยั้งดังกล่าวทำให้รัสเซียถูกตำหนิจากนานาชาติโดยเฉพาะสหรัฐฯ และฝรั่งเศส

ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ รัสเซียได้เข้าแทรกแซงทางการทหารในซีเรียโดยการโจมตีทางอากาศ รัสเซียให้เหตุผลว่าเป็นการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย หรือ “War on Terror” ซึ่งในกรณีนี้ผู้ก่อการร้ายคือกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม แต่ในความเป็นจริงผู้ที่โดนกองทัพรัสเซียโจมตีกลับเป็นกองกำลังของกลุ่มกบฏ ดังนั้นการแทรกแซงของรัสเซียตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนดุลอำนาจ ทำให้กองกำลังฝ่ายรัฐบาลสามารถกลับมายึดครองซีเรียได้อีกครั้ง

เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ที่ผ่านมากองทัพฝ่ายรัฐบาลซีเรียได้พบคลังแสงที่มีอาวุธสงครามจำนวนมาก รวมทั้งโรงงานผลิตอาวุธ และยานยนต์หุ้มเกราะที่อยู่ภายในเมืองอัลมายาดีน (Al - Mayadeen) ฐานที่มั่นแห่งหนึ่งของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามหลังจากที่กองทัพรัฐบาลซีเรีย รัสเซียและพันธมิตรสามารถเข้ายึดเมืองนี้ไว้ได้ นอกจากนี้ยังพบว่าอาวุธบางส่วนผลิตโดยสหรัฐฯ อิสราเอล และประเทศอื่นๆ ในตะวันออกกลาง กองทัพซีเรียเปิดเผยว่าพวกผู้ก่อการร้ายยังได้ผลิตอาวุธขึ้นมาใช้เองในเมืองแห่งนี้ด้วย (ทีนิวส์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

แผนภาพที่ ๓ - ๗ บทบาทของประเทศมหาอำนาจในการให้การสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ในซีเรีย

ที่มา : syria-iran-assad-isis-hezbollah-russia-gulf-States-rebels-kurds, อ้างถึงใน me.me. Online: 2018

การสนับสนุนของฝ่ายเดียวกัน

การสนับสนุนของฝ่ายชีอะห์

อิหร่าน

อิหร่านเป็นประเทศที่สนับสนุนการก่อการร้ายในหลายประเทศทั้งกลุ่มที่ต่อต้านอิสราเอลและหลายๆ กลุ่มในหลายประเทศทั้งเยเมน อิรัก และซีเรีย โดยใช้ซีเรียเป็นเส้นทางในการลำเลียงอาวุธไปให้กลุ่มฮิซบอลเลาะห์ซึ่งเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวของชาวชีอะห์ในเลบานอนที่อิหร่านให้การสนับสนุน ประธานาธิบดีอัซฮาดเป็นพันธมิตรคนสำคัญที่สุดคนหนึ่งที่ช่วยให้อิหร่านรักษาสถานะความเป็นผู้นำในภูมิภาคไว้ได้ในช่วงสงคราม อิหร่านจึงส่งความช่วยเหลือให้ประธานาธิบดีอัซฮาดหลายอย่าง ทั้งที่ปรึกษาทางการทหาร กำลังทหาร อาวุธ สินเชื่อ รวมไปถึงน้ำมัน โดยมีการคาดการณ์ว่าอิหร่านเสียค่าใช้จ่ายเป็นเงินมากกว่าพันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อปี ในการประคับประคองให้ประธานาธิบดีอัซฮาดและรัฐบาลซีเรียอยู่ในอำนาจต่อไป นอกจากการให้ความช่วยเหลือโดยตรงแล้ว อิหร่านยังเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ชาวชีอะห์จากประเทศต่างๆ ทั้งอิรัก อัฟกานิสถาน และปากีสถาน ตลอดจนจนักรบจากกลุ่มฮิซบอลเลาะห์ในเลบานอนเข้าร่วมรบกับกองกำลังของรัฐบาลอัซฮาดด้วย

ตุรกี

รัฐบาลตุรกีไม่สนับสนุนประธานาธิบดีอัซฮาดและรัฐบาลซีเรียตั้งแต่การประท้วงต่อต้านเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะตุรกีมีดินแดนแทรก (Enclave) อยู่ในเมืองอเลปโปของซีเรีย นโยบายสนับสนุนกลุ่มกบฏของตุรกีมีตั้งแต่การจัดส่งอาวุธ การฝึกฝน และติดอาวุธให้กองกำลังฝ่ายกบฏ การอนุญาตให้ใช้ดินแดนตุรกีเป็นช่องทางลำเลียงอาวุธ เป็นที่ประชุมของแกนนำกลุ่มกบฏเป็นที่พำนักของผู้ลี้ภัยชาวซีเรีย ตลอดจนเป็นทางผ่านให้แก่กันรบของกองกำลังฝ่ายกบฏอย่างไรก็ตามนโยบายดังกล่าวกลับทำให้จิตตจากประเทศต่างๆ ใช้ตุรกีเป็นเส้นทางในการเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามเช่นเดียวกับรัฐอ่าวอาหรับ แม้ว่าตุรกีจะเข้าร่วมกับสหรัฐฯ ในการทำสงครามกับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม แต่มีรายงานว่าตุรกียังคงสนับสนุนกลุ่มอัล - นุสรา ที่มีแนวคิดสุดโต่งอยู่

นอกจากนี้ตุรกีและสหรัฐฯ ยังขัดแย้งกันในประเด็นเกี่ยวกับชาวเคิร์ดในซีเรีย กล่าวคือตุรกีเห็นว่าชาวเคิร์ดในซีเรียเป็นภัยคุกคามต่อประเทศของตน จึงโจมตีกองกำลังชาวเคิร์ดที่ยึดครองพื้นที่ทางตอนเหนือของซีเรีย ซึ่งสหรัฐฯ ให้การสนับสนุนในนามกองกำลังประชาธิปไตยซีเรีย (Syrian Democratic Forces: SDF) ทั้งนี้ ความขัดแย้งอันรุนแรงระหว่างตุรกีและชาวเคิร์ดซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในตุรกีเริ่มมาตั้งแต่การก่อตั้งสาธารณรัฐตุรกีในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ (พลอย ธรรมาภิรานนท์, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

การสนับสนุนของฝ่ายสุหนี่

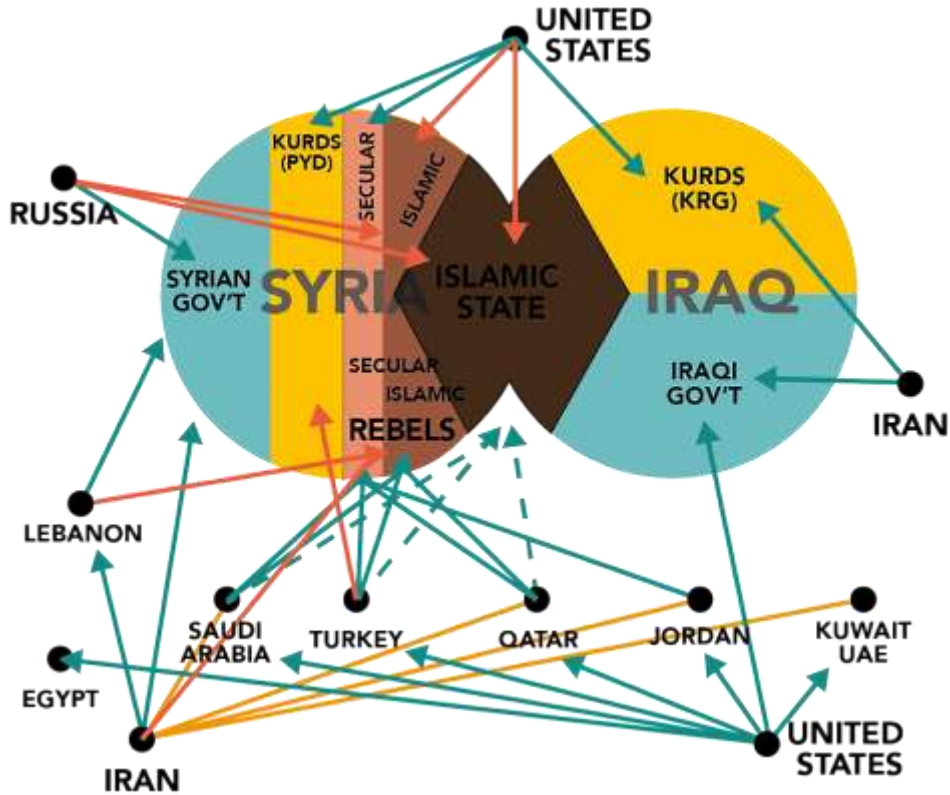
รัฐอ่าวอาหรับนำโดยซาอุดีอาระเบีย

รัฐอ่าวอาหรับซึ่งปกครองโดยชาวมุสลิมนิกายสุหนี่ให้ความช่วยเหลือกลุ่มกบฏโดยการส่งเงินและอาวุธผ่านทางตุรกีและจอร์แดน จุดมุ่งหมายของรัฐอ่าวอาหรับคือการต่อต้านอิทธิพลในภูมิภาคของอิหร่านซึ่งปกครองโดยชาวมุสลิมนิกายชีอะห์

รัฐอ่าวอาหรับได้เข้าร่วมกับสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามเนื่องจากกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้นในหมู่ชนกลุ่มน้อยชาวซาอุดีอาระเบีย อย่างไรก็ตามรัฐอ่าวอาหรับยังคงให้การสนับสนุนกลุ่มอัล-นุสรา ซึ่งสหรัฐฯ ถือว่าเป็นกลุ่มก่อการร้าย

แสดงให้เห็นว่ารัฐอ่าวอาหรับให้ความสำคัญกับการโค่นล้มประธานาธิบดีอัสซาดมากกว่าการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย

แผนภาพที่ ๓ - ๘ การให้การสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ของประเทศมหาอำนาจและประเทศในตะวันออกกลาง

ที่มา : Who supports whom in the middle east area? I mean what are the relations among each other? Lebanon, ISIS, UAE, Assad, Rebels, Israel etc, อ้างอิงใน quora. Online: 2015

๕. การพัฒนาของสถานการณ์

กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามมีเป้าหมายในการจัดตั้งรัฐอิสลามแห่งอิรักและซีเรียเนื่องด้วยความขัดแย้งกันของแกนนำของอัลกออิดะห์หลังจากที่รัฐบาลซัดดัมล่มสลายและสหรัฐฯ ก็เข้ายึดครองประเทศอิรัก ในช่วงเวลานี้ประชาชนชาวอิรักต่างไม่พอใจการยึดครองอิรักของสหรัฐฯ ซึ่งเป็นโอกาสที่ทำให้กลุ่มอัลกออิดะห์ในอิรักได้ขยายตัวและมีสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างมาก

ช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๕๐ ถือว่าเป็นช่วงเวลาอัลกออิดะห์ในอิรักพยายามที่จะสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นในอิรักโดยการสร้างสงครามสุหนี่กับชีอะห์ โดยถือว่าตนเองนั้นมีอำนาจทางการเมืองในอิรัก และในช่วงเวลานั้นก็ได้มีการปฏิบัติการระเบิดคาร์บอมจำนวนมากต่อชาวชีอะห์และกองกำลังทหารของตะวันตก จนในที่สุดกลุ่มอัลกออิดะห์ในอิรักก็ได้รับการสนับสนุนจากชาวสุหนี่และอดีตสมาชิกของพรรคบาธภายหลังการโค่นล้มของซัดดัม ฮุสเซน

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ด้วยการโจมตีทางอากาศของกองทัพสหรัฐฯ ทำให้อะบูอัมชะฮ์ อัลมุฮาดิร ซึ่งได้ขึ้นมาเป็นผู้นำกลุ่มอัลกออิดะห์ในอิรักได้ไม่นานนักถูกสังหารจนเสียชีวิต สภาชูรออ์ลุลมุญาฮิดีน ก็เลือกเอา อะบูมุฮัมมัด อัลบักดาดี ขึ้นมาเป็นผู้นำของกลุ่ม และได้เกิดกระบวนการใหม่ในการปฏิบัติการ

ของกลุ่มอัลกออิดะห์ในอิรัก หลังจากที่ได้ปฏิบัติการก่อความรุนแรงหลายครั้งในอิรักจึงประกาศสถาปนารัฐอิสลามอย่างเป็นทางการและเรียกร้องให้บรรดามุสลิมทั้งหมดในภูมิภาคปฏิบัติตามพวกตน

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ หลังจากทีอะบูอุมร์ อัลบักดาดี เสียชีวิตจากการโจมตีทางอากาศของกองกำลังสหรัฐฯ อะบูบักร์ อัลบักดาดี ก็เข้ามาเป็นผู้นำหลังจากการถอนตัวของทหารสหรัฐฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ การปฏิบัติการมีเพิ่มมากขึ้นและเกิดช่องว่างทางอำนาจเป็นโอกาสดีในการปฏิบัติการก่อการร้าย รวมถึงการจุดประทุเพลิงสงครามภายในประเทศจนนำไปสู่วิกฤติในซีเรีย ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งในการขยายอิทธิพลของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามไปยังซีเรียจนมีการจัดตั้งรัฐอิสลามในอิรักและซีเรีย

ในช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๔ กลุ่มอัลกออิดะห์ได้อาศัยบรรยากาศที่ปราศจากความมั่นคงของซีเรียในการจัดตั้งกลุ่มหนึ่งขึ้นมาที่เรียกกันว่าญับฮะตุลนุศเราะฮ์ และให้การสนับสนุนบางประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางทั้งเปิดเผยและซ่อนเร้น

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ หลังจากการให้สัตยาบันของอะบูมูฮัมหมัด อัลญุลานี ผู้นำกลุ่มญับฮะตุลนุศเราะฮ์กับอะบูบักร์ อัลบักดาดี ทั้งสองกลุ่มได้รวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวและประกาศสถาปนา “รัฐอิสลามแห่งอิรักและซีเรีย” เรียกตามภาษาอาหรับว่า “อัลดะละฮ์อิสลามียะฮ์ฟิลอิรัก วัชชาม” เรียกชื่อย่อว่า “ดาอิช” หรือในภาษาอังกฤษเรียกว่า Islamic State แล้วกลายมาเป็นกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามจนถึงปัจจุบันนี้

ดังนั้นสามารถกล่าวสรุปได้ถึงขั้นตอนในการเกิดขึ้นของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามดังนี้

ขั้นตอนแรก (ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๖) ช่วงแรกของการก่อตั้งกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามโดยอะบูมูศอับ ซุรกอวี โดยมีเป้าหมายในการโค่นล้มกษัตริย์ของจอร์แดน

ขั้นตอนที่สอง (ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๔๙) อะบูมูศอับ ซุรกอวี ด้วยเป้าหมายในการต่อสู้กับการยึดครองอิรักของทหารสหรัฐฯ และการต่อสู้กับชาวซีอะห์ในอิรัก จึงได้จัดตั้งกลุ่มอัลกออิดะห์บัยนุลนะฮ์รียัน ซึ่งเป็นสาขาในอิรักของกลุ่มอัลกออิดะห์

ขั้นตอนที่สาม (ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ - ๒๕๕๔) หลังจากการถูกสังหารของซุรกอวีโดยการโจมตีทางอากาศของเครื่องบินสหรัฐฯ อะบูอุมร์ อัลบักดาดี ได้ถูกแต่งตั้งขึ้นเป็นผู้นำคนใหม่ของกลุ่มโดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งเครือข่ายเพื่อต่อสู้กับทหารสหรัฐฯ ที่เข้ามายึดครองประเทศอิรัก และสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวสุหนี่ อีกทั้งยังได้ร่วมมือกับกลุ่มก่อการร้ายต่างๆ ทั่วโลกเพื่อสร้างความรุนแรงและประกาศตัวในนาม รัฐอิสลามแห่งอิรักอย่างเป็นทางการ

ขั้นตอนที่สี่ (ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๗) เป็นช่วงเวลาของการเกิดขึ้นของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม ดาอิช ด้วยการถูกสังหารของอะบูอุมร์ อัลบักดาดี ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ และการถอนกองกำลังของสหรัฐฯ ออกจากอิรักในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ อะบูบักร์ อัลบักดาดี ก็กลายเป็นผู้นำคนใหม่ และเป็นการเริ่มต้นบทบาททางการเมืองของกลุ่มนี้โดยอาศัยการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจากการตื่นตัวของโลกอิสลาม

และการสร้างความวุ่นวายในซีเรียโดยการจัดตั้งกลุ่มญับฮะตุลนุศเราะฮ์ซึ่งเป็นหนึ่งในสาขาของกลุ่มอัลกออิดะห์ในซีเรีย แล้วในที่สุดก็ประกาศรวมตัวกันในนามของรัฐอิสลามแห่งอิรักและซีเรีย (ดาอิช) และช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๗ กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามได้อาศัยการเกิดช่องว่างทางด้านอำนาจในอิรักและซีเรีย และได้เข้ายึดครองพื้นที่อย่างกว้างขวางทั้งในอิรักและซีเรีย เป็นการบอกถึงการมีอิทธิพลต่อภูมิภาคนี้โดยทำให้มีกลุ่มก่อการร้ายจากประเทศต่างๆ

ทั่วโลกเข้าร่วมด้วย และได้กลายเป็นกลุ่มหนึ่งที่เป็นภัยคุกคามทางด้านความมั่นคง (หยาดฟ้า ไทยประทาน, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

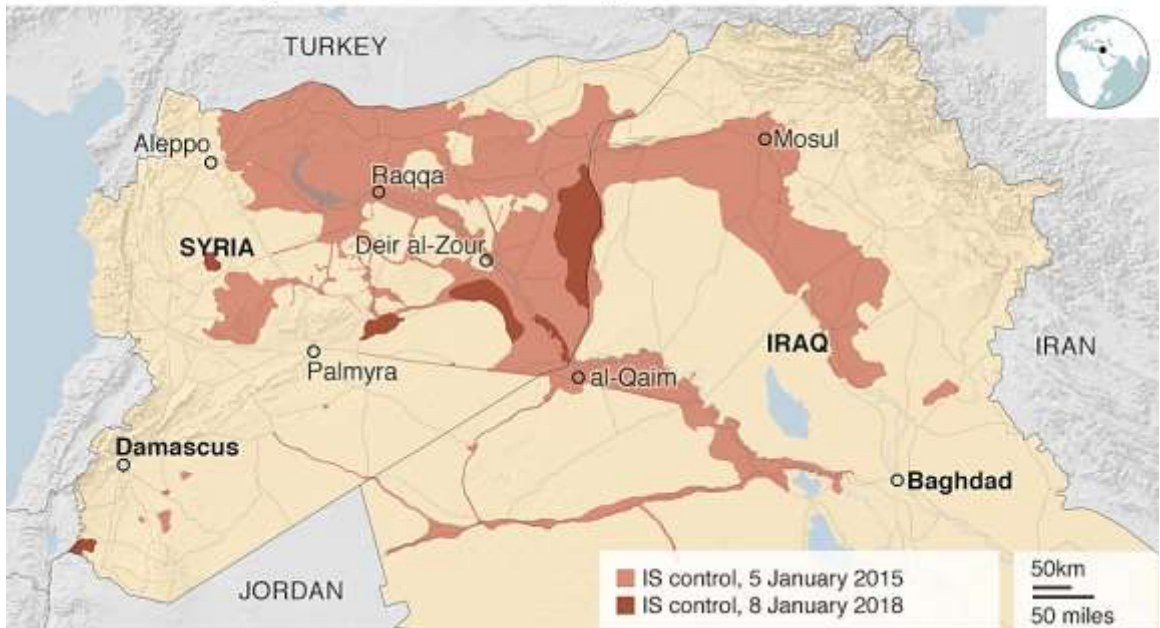
ขั้นตอนที่ห้า (ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ปัจจุบัน) (ชัยโชค จุลศิริวงศ์, ๒๕๕๙: ๑๖) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้มีการตั้งเมืองหลวงของกลุ่มรัฐอิสลามขึ้นมา ณ เมืองร็อกกา (Raqqqa) ในซีเรียและเข้ายึดครองดินแดนที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในเมืองโมซูล (Mosul) และเมืองตามแนวชายแดนอิรักและซีเรีย ซึ่งรัฐบาลของอิรักและซีเรียภายใต้การสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจทั้งสหรัฐฯ และรัสเซีย ได้ทำการต่อต้านกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม จนเกิดเป็นสงครามกลางเมืองอันส่งผลทำให้ประชาชนผู้บริสุทธิ์บาดเจ็บล้มตาย และมีผู้อพยพหนีภัยสงครามเข้าไปในยุโรปเป็นจำนวนมาก ซึ่งผลจากการรับผู้อพยพหนีภัยสงครามจากซีเรียส่งผลทำให้ประเทศในยุโรปเกิดการก่อการร้ายขึ้นทั้งในฝรั่งเศส อังกฤษ สเปน เยอรมัน รัสเซีย และเบลเยียม นอกจากนี้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามยังมีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) ทั้งเฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) ยูทูบ (Youtube) ฯลฯ โดยใช้ภาษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลกซึ่งถือได้ว่าเป็นการส่งผ่านแนวคิดและอุดมการณ์ของกลุ่มสู่บุคคลภายนอก ทำให้มีนักท่องเที่ยวมุสลิมจากทั่วโลกเดินทางเข้ามาร่วมปฏิบัติการกับกลุ่มไอเอส รวมถึงชาวมุสลิมในประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสด้วย

อย่างไรก็ตามจากปฏิบัติการของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามทำให้ประเทศมหาอำนาจทั้งสหรัฐฯ รัสเซีย และกลุ่มประเทศพันธมิตร ให้การสนับสนุนรัฐบาลอิรักและซีเรียในการต่อต้านกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามอย่างหนัก จนทำให้เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ กองทัพอากาศของอิรักได้เข้ายึดมัสยิดและพื้นที่โดยรอบในเมืองโมซูลที่กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามประกาศก่อตั้งประเทศได้สำเร็จ ซึ่งถือเป็นฐานที่มั่นสุดท้ายของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในอิรัก ขณะที่เมืองหลวงอย่างเมืองร็อกกาในซีเรียก็ถูกปิดล้อมโดยนักรบกลุ่มกองกำลังประชาธิปไตยซีเรียด้วยเช่นเดียวกัน

สำหรับรัสเซียได้เข้าให้ความช่วยเหลือรัฐบาลซีเรียในการต่อสู้กับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม โดยการสนับสนุนทางด้านอาวุธยุทโธปกรณ์และทหารในการโจมตีทางอากาศและภาคพื้น ทำให้สามารถยึดเมืองที่สำคัญจากกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามกลับคืนมาได้ เช่น เมืองอัล - มายาดีน (Al Mayadeen) ที่ถือได้ว่าเป็นคลังแสงเก็บอาวุธและเป็นฐานการผลิตอาวุธ (ไทยรัฐออนไลน์, ออนไลน์: ๒๕๖๑) นอกจากนี้ รัสเซียยังได้โจมตีกลุ่มก่อการร้ายทางอากาศอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ในปัจจุบันกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามเหลือพื้นที่ในการครอบครองแค่ประมาณร้อยละ ๑๐ จากที่เคยยึดครองทั้งในอิรักและซีเรียดังแสดงในแผนภาพที่ ๓ - ๙

แผนภาพที่ ๓ - ๙ เปรียบเทียบพื้นที่ในอิรักและซีเรียที่กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามครอบครอง ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๘ กับปี พ.ศ. ๒๕๖๑

How much territory IS has lost since January 2015

ที่มา : Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps, อ้างถึงใน BBC News. Online: 2018

แม้รัฐบาลอิรักและซีเรียจะสามารถเข้ายึดพื้นที่จากกลุ่มก่อการร้ายได้เกือบหมด แต่การสู้รบอาจจะมีต่อไปเนื่องจากผู้ก่อการร้ายที่รอดชีวิตได้ถอยร่นไปกบดานในเขตทะเลทรายบาติยัต อัล - ชาม ที่มีพื้นที่ครอบคลุม ๔ ประเทศ คือ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ในซีเรีย ภาคตะวันตกของอิรัก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจอร์แดน และภาคเหนือของซาอุดีอาระเบีย ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีในการรบใหม่โดยกลายเป็นกองกำลังใต้ดิน เน้นการโจมตีแบบกองโจร และระเบิดพลีชีพ รวมทั้งหาฐานที่มั่นในประเทศใหม่ๆ ทั้งในตะวันออกกลางและแอฟริกา เช่น ลิเบีย อัฟกานิสถาน เยเมน แอฟริกาเหนือ เป็นต้น เพื่อที่จะรวมตัวกันขึ้นมาใหม่อีกครั้งก็เป็นได้ (บวร โทศรีแก้ว, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

บริบทการก่อการร้ายในอาเซียน

การก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในอาเซียนมีพื้นฐานมาจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์ และภูมิรัฐศาสตร์ ในอดีตส่วนใหญ่ เป็นการต่อต้านรัฐบาลและเรียกร้องความชอบธรรมในทางการเมืองและสังคมโดยอาศัยอุดมการณ์และกลุ่มชาติพันธุ์เป็นตัวนำ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

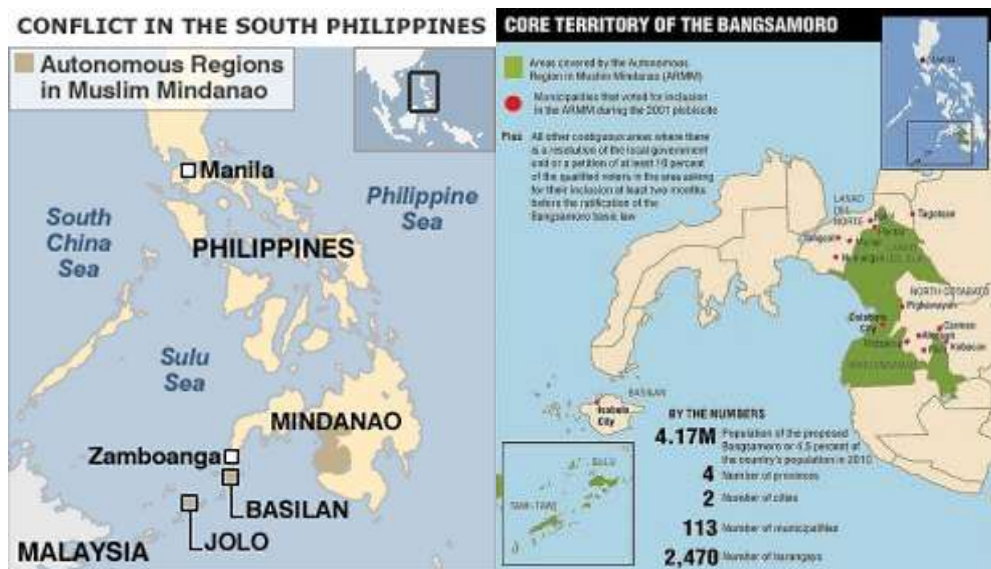
๑. ปัจจัยทางประวัติศาสตร์

ปัญหาการก่อการร้ายในภูมิภาคอาเซียนเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ ๑๖ ที่มีการต่อต้านการเข้ามาของโปรตุเกสและชาติตะวันตกอื่นๆ โดยการรวบรวมพลังประชาชนและอาศัยจุดร่วมทางประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรม มาเป็นแนวทางในการต่อต้าน ส่วนอีกอุดมการณ์หนึ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มที่เรียกร้องความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคม ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงสงครามเย็น คือ “อุดมการณ์คอมมิวนิสต์” ซึ่งเป็นที่นิยมของฝ่ายต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหาร และรัฐบาลประชาธิปไตย

ในหลายประเทศทั้งอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ มาเลเซีย และประเทศไทย ซึ่งกลุ่มอุดมการณ์คอมมิวนิสต์บางกลุ่มก็มีการใช้วิธีการที่รุนแรง (ก่อการร้าย) ในการต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาล แต่ในที่สุดความขัดแย้งนั้นก็สามารถคลี่คลายและสงบลงพร้อมกับการสิ้นสุดของยุคสงครามเย็น

ยกตัวอย่างกรณีฟิลิปปินส์ที่มีปัญหาการแบ่งแยกดินแดนภาคใต้มานานกว่า ๓ ทศวรรษ โดยรากเหง้าของปัญหาจริงๆ นั้น จากการศึกษาวิจัยทางชาติพันธุ์วิทยาและภาษาซึ่งชาวฟิลิปปินส์เองกล่าวว่าชนกลุ่มน้อยในฟิลิปปินส์นั้นไม่รวมถึงชาวมุสลิม แต่จะรวมพวกชนเผ่าพันธุ์ดั้งเดิมที่เป็นชนกลุ่มน้อยทั่วประเทศซึ่งมีถึง ๑๐๖ เผ่าพันธุ์ สำหรับมุสลิมแล้วเป็นชาติพันธุ์ต่างหากที่เรียกตนเองว่า “โมโร” (Moro) ซึ่งมาจากคำว่า Moors ที่สเปนเรียกมุสลิมที่ต่อต้านสเปนในขณะที่เข้าโจมตีทางใต้ของฟิลิปปินส์โดยในช่วงต้นศตวรรษที่ ๑๔ มุสลิมซึ่งเป็นพ่อค้าและผู้สอนศาสนาจากอาหรับ อินโดนีเซีย และคาบสมุทรมลายูมาตั้งถิ่นฐานที่เกาะซูลู (Sulu) มากินดาเนา (Maguindanao) และมาราเนา (Maranaos) และพยายามกล่อมเกลาชวพื้นเมืองดั้งเดิมให้เป็นมุสลิมโดยการจัดรูปแบบการปกครอง ตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามจนทำให้ชาวเมืองบางส่วนกลายเป็นมุสลิมตั้งแต่นั้นมา (สิตา สอนศรี, ๒๕๔๙: ๒ - ๓)

แผนภาพที่ ๓ - ๑๐ เขตปกครองพิเศษเดิมในเกาะมินดาเนา ทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์

ที่มา : ฟิลิปปินส์ลงนามสันติภาพมินดาเนา จบความขัดแย้งยาวนาน ๔๐ ปี, อ้างถึงใน โรงเรียนนักข่าวชายแดนใต้. ออนไลน์: ๒๕๕๕

ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ ๑๖ หลังจากที่สเปนเข้าครอบครองแล้ววัฒนธรรมสเปนจึงกระจายไปทั่วมินดาเนาและในมะนิลาแต่ก็ถูกต่อต้านจากชาวมุสลิมจนเกิดการก่อกบฏของชาวมุสลิมขึ้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการก่อกบฏของชาวมุสลิมมิใช่เกิดจากการรุกรานของสเปนแต่มาจากการแสดงความเป็นชาตินิยมของตัวเองมากกว่า ต่อมาเมื่อสหรัฐฯ เข้าครอบครองก็พยายามที่จะรวมมุสลิมภาคใต้เข้ามาอยู่ในโครงสร้างการพัฒนาของรัฐบาล แต่เนื่องจากการได้รับการต่อต้านจึงไม่สามารถพัฒนาในเขตที่มีมุสลิมในภาคใต้ได้อย่างเต็มที่ ซึ่งในช่วงนี้เองที่มุสลิมได้พัฒนาแนวคิดอิสลามเพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยมของอเมริกา

สำหรับอินโดนีเซีย มีความน่าสนใจ และถือว่าเป็นประเทศที่มีความเคลื่อนไหวของ ขบวนการมุสลิมที่สำคัญและมีความหลากหลายเนื่องจากอินโดนีเซียเป็นประเทศที่มีมุสลิมมากที่สุดในโลก ทั้งยังมีความหลากหลายด้านประชากร ศาสนา วัฒนธรรมค่อนข้างสูง และแม้ว่ามุสลิมจะเป็นประชากร ส่วนใหญ่ของประเทศแต่ก็ไม่ได้มีความเป็นเอกภาพเนื่องจากวิถีปฏิบัติอันแตกต่างกัน และมีมุมมองที่ ขัดแย้งกันเกี่ยวกับแนวคำสอนทางศาสนาอิสลาม การเคลื่อนไหวของกลุ่มหรือขบวนการมุสลิมจึงเป็น ปัญหาที่ละเอียดอ่อนและเปราะบางมากต่ออินโดนีเซีย

ปัจจัยร่วมที่สำคัญที่ทำให้เกิดพลังขับเคลื่อนในสังคมจนกระทั่งก่อตัวเป็นรัฐเช่นในปัจจุบัน คือศาสนาอิสลาม ซึ่งศาสนาอิสลามได้ฝังรากลึกกลงไปในชุมชนทั่วไปอย่างมั่นคง แม้จะถูกควบคุมอย่าง หนักจากดัตช์ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมอยู่ตลอดคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ และตรงจุดนี้เองที่เป็นส่วนสำคัญใน การก่อเกิดกระบวนการขยายอิทธิพลทางศาสนาที่เรียกว่า “อิสลามทั้งหมด” (Pan - Islam) ในส่วนของ ดัตช์นั้นมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ในหมู่เกาะอินโดนีเซียอยู่แล้ว ประกอบกับในระยะหลังดัตช์เริ่มตระหนักถึงความคลั่งไคล้ศาสนาอิสลามของมุสลิมบางกลุ่ม จึงได้ใช้ นโยบายกีดกันคนมุสลิมในเรื่องต่างๆ เช่น การขัดขวางไม่ให้คนมุสลิมเดินทางไปแสวงบุญในนครเมกกะ ได้อย่างสะดวกเนื่องจากดัตช์เห็นว่าการเดินทางไปแสวงบุญเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้อิทธิพลของพวก คลั่งไคล้ศาสนาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งในประเด็นนี้เองคนมุสลิมจึงเกิดความรู้สึกว่าศาสนารวมกับความรู้สึกที่ ต่อต้านชาวตะวันตกจึงได้กลายเป็นชนวนเหตุสำคัญในการต่อสู้

ขบวนการต่อต้านรัฐของมุสลิมในอินโดนีเซียเริ่มขึ้นตั้งแต่ได้รับเอกราชจากเนเธอร์แลนด์ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ซึ่งเกิดจากสาเหตุที่แตกต่างกันออกไป แต่มีสาเหตุสำคัญอยู่ ๒ ประการ (สุภาคีพรรณ ตั้งตรงไพโรจน์, ๒๕๔๙: ๙ - ๑๐) ได้แก่ (๑) การประกาศก่อตั้งสาธารณรัฐอินโดนีเซียให้เป็นรัฐทางโลก (Secular State) ไม่ใช่รัฐอิสลาม (Islamic State) ของประธานาธิบดีซูการ์โน ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๕๐๘ โดยศาสนาอิสลามไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลซูการ์โน ผลลัพธ์หรือผลผลิตที่เกิดขึ้นจากเหตุ ดังกล่าวมีด้วยกันหลายกลุ่มที่สำคัญคือขบวนการนะห์ดาตุล อุลามะ (Nahdlatul Ulama: NU) และ กลุ่มเจมาห์ อิสลามียาห์ (Jemaah Islamiyah: JI) ซึ่งต่อมาภายหลังได้หันมาต่อต้านตะวันตกด้วย (๒) สาเหตุที่ทำให้เกิดการต่อต้านรัฐคือการเข้าครอบครองดินแดนที่ไม่ใช่ของตนของรัฐบาลจาร์กาตา หลังจากได้รับเอกราช อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากระบอบอาณานิคมในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้ส่งผลให้ เกิดสำนึกในการปกครองตนเอง และก่อให้เกิดขบวนการเรียกร้องเอกราชและแบ่งแยกดินแดนที่สำคัญ คือขบวนการอาเจห์เสรี (Gerakan Aceh Merdeka: GAM)

ดังนั้นปัญหาการกำหนดเอกลักษณ์ที่แท้จริงในศาสนาอิสลามในอินโดนีเซียที่มีผู้นับถือ ทั่วประเทศมากกว่าร้อยละ ๙๐ รวมไปถึงการจัดการและการดำเนินนโยบายต่อกลุ่มมุสลิมที่ต่อต้านรัฐนั้น เป็นปัญหาที่ทำทนายรัฐบาลจาร์กาต้ามายังจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ แนวคิดทางศาสนาอิสลามจากตะวันออก กลางเริ่มขยายเข้ามาสู่สังคมมุสลิมบนเกาะชวาตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ความขัดแย้งจากความ แตกต่างทางความคิดระหว่างมุสลิมหัวเก่าและมุสลิมหัวใหม่ที่กล่าวว่าศาสนาอิสลามไม่ใช่หลักการ สำคัญของรัฐ อินโดนีเซียไม่ได้เป็นรัฐอิสลามแต่เป็นรัฐทางโลก กฎหมายอิสลามมีบทบาทน้อยมากใน ระบบกฎหมายของประเทศ และยึดหลักการสำคัญของรัฐเป็นหลัก ๕ ประการเรียกว่า “ปัญจศีล” ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้คนมุสลิมจำนวนหนึ่งเห็นว่ารัฐบาลกำลังกำจัดบทบาทของอิสลาม จึง ก่อให้เกิดความตึงเครียดทางศาสนา และแสดงออกมาในรูปแบบของขบวนการฟื้นฟูศาสนาอิสลาม

๒. ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์

ประเทศต่างๆ ในอาเซียน ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา เวียดนาม บรูไนและไทย มีประชากรรวมกันกว่า ๖๐๐ ล้านคน ซึ่งประชากรประมาณร้อยละ ๔๐ เป็นมุสลิม ประกอบกับภูมิภาคนี้มีเกาะแก่งกระจุกกระจายมากมายอันเป็นลักษณะที่ก่อให้เกิดตำแหน่งทางภูมิศาสตร์เฉพาะ โดยมีเกาะที่ไม่มีผู้อยู่อาศัยประมาณ ๖,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ เกาะที่กระจายอยู่ทั่วทั้งภูมิภาค โดยเฉพาะประเทศที่เป็นประเทศหมู่เกาะทั้งอินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้กลุ่มติดอาวุธ รวมทั้งอาชญากรหลบซ่อนตัวหรือหนีพ้นจากเงื้อมมืออำนาจรัฐได้ง่าย ดังแสดงในแผนภาพที่ ๓.๑๑

แผนภาพที่ ๓ - ๑๑ ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน

ที่มา : โครงการเชื่อมโยงอาเซียน, อ้างถึงใน กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. ออนไลน์: ๒๕๖๑

นอกจากนี้อาเซียนยังมีปัญหาการแบ่งแยกดินแดนจากกลุ่มก่อการร้ายดั้งเดิมอย่างกลุ่มเจมาห์ อิสลามียาห์ หรือกลุ่มเจไอ และกลุ่มอาบูไซยาฟ (Abu Sayyaf) เป็นต้น โดยกลุ่มไอเอส เคยอ้างถึง “วิลายะฮ์” หรือพื้นที่ปกครองของ “รัฐอิสลาม” นอกจากในอิรักและซีเรียแล้ว ปัจจุบันมีอีก ๘ พื้นที่ หนึ่งในนั้นอยู่ในอาเซียน พื้นที่เหล่านี้ (สถาบันคลังปัญญาด้านยุทธศาสตร์ชาติ, ออนไลน์: ๒๕๖๑) ได้แก่ บางส่วนของ (๑) ลิเบีย (๒) คาบสมุทรมลายูของอียิปต์ (๓) อัลจีเรีย (๔) พรหมแดนอัฟกานิสถาน - ปากีสถาน (๕) เยเมน (๖) แอฟริกาตะวันตก (๗) ดินแดนคอเคซัสตอนเหนือ และ (๘) เกาะบาชิลัน ฟิลิปปินส์ตอนใต้ โดยจุดรวมของพื้นที่เหล่านี้คือเป็นพื้นที่ที่มีสูญญากาศทางอำนาจ มีสงครามกลางเมือง หรือเป็นที่ที่อำนาจรัฐไม่สามารถควบคุมปกครองอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด กลุ่มไอเอส

ก็จะอาศัยช่องโหว่นี้แทรกตัวเข้าไปร่วมมือกับ “กลุ่มก่อการร้าย” ในพื้นที่ ซึ่งฝ่ายหลังก็ได้ยกระดับ ศักยภาพและชื่อเสียงของพวกเขาจนจากระดับท้องถิ่นมาสู่ระดับภูมิภาคเพื่อให้คนทั่วโลกรู้จัก

ยกตัวอย่างกรณีเหตุการณ์การระเบิดในดัตช์ Sari ที่บาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ หรือกรณีเกาะมินดาเนา ซึ่งเป็นเกาะใหญ่ทางภาคใต้ของฟิลิปปินส์ ที่ตกอยู่ในภาวะระส่ำระสายมานานหลายทศวรรษทั้งจากปัญหาอาชญากรรม การก่อความไม่สงบ และ ขบวนการแบ่งแยกดินแดน ดังนั้นปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์จึงถูกใช้เป็นข้ออ้างที่เหมาะสมสำหรับ กลุ่มไอเอสและองค์กรก่อการร้ายอื่นๆ ในการย้ายศูนย์บัญชาการมายังภูมิภาคนี้

ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ของอาเซียนมีเส้นแบ่งเขตแดนที่ชัดเจนเป็นกลุ่มรัฐภาคพื้นทวีป และกลุ่มรัฐหมู่เกาะริมทะเลที่ต่างประสบปัญหา ตลอดจนระดับความรุนแรงในการก่อการร้ายแตกต่างกัน สามารถอธิบายได้ดังนี้

๑) กลุ่มรัฐภาคพื้นทวีป

กลุ่มรัฐภาคพื้นทวีป ได้แก่ เมียนมา สปป.ลาว เวียดนาม กัมพูชา และไทย ยกตัวอย่าง กรณี *เมียนมา* มีภูมิประเทศที่มีความสลับซับซ้อน และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ส่งผลให้เมียนมา ถูกมองว่าเป็นฐานที่มั่นของขบวนการก่อการร้ายซึ่งมีสายสัมพันธ์กับกองกำลังชนกลุ่มน้อยซึ่งต้องการ แยกตัวออกจากรัฐบาลเมียนมา แต่ขณะเดียวกันก็ต่อต้านจักรวรรดินิยมตะวันตก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ กลุ่มโรฮิงจา รัฐยะไข่ ในเขตอาระกัน ซึ่งมีพรมแดนติดกับอินเดีย และบังกลาเทศ โดยมีสายสัมพันธ์ กับเหตุการณ์วินาศกรรมในเขตปกครองด้านตะวันตกของเมียนมา ตลอดจนเขตปกครองอัสสัมและ มณีปุระทางด้านตะวันออกของอินเดีย นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนาคาแลนด์ซึ่งมีจุดมุ่งหมายแยกตัวเป็น อิสระจากอินเดีย โดยมีเมียนมาเป็นฐานที่มั่นและลี้ภัยเมื่อถูกปราบปราม ดังนั้นขบวนการก่อการร้ายใน เมียนมาจึงมีความสัมพันธ์ต่อความมั่นคงของเมียนมา อินเดีย และบังกลาเทศมากกว่าภูมิภาคอาเซียน โดยรวม สำหรับ *ประเทศไทย* เผชิญกับกลุ่มพูโล (Pattani United Liberation Organization: PULO) ซึ่งเป็นกลุ่มก่อการร้ายทางภาคใต้ของไทย โดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งรัฐปัตตานีซึ่งเชื่อว่ามาก่อนที่ รัฐไทยจะเข้ามามีอำนาจปกครองเหนือดินแดนแห่งนี้

๒) กลุ่มรัฐหมู่เกาะริมทะเล

กลุ่มรัฐหมู่เกาะริมทะเล ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ และบรูไน โดยเฉพาะอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย ต่างเผชิญกับกลุ่มเจมาห์ อิสลามิยาห์ หรือกลุ่มเจไอ ที่มีศูนย์บัญชาการอยู่ในอินโดนีเซีย ซึ่งมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับกลุ่มอัลกออิดะห์ (Al - Queda) และเป็นกลุ่มอิสลามหัวรุนแรงในตะวันออกกลาง อีกทั้งยังมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มอาบูไซยาฟ (Abu Sayyaf) ที่มีบทบาทอย่างมากในการต่อต้านรัฐบาลฟิลิปปินส์ซึ่งแยกตัวออกมาจากกลุ่มแนวร่วม ปลดปล่อยแห่งชาติโมโร (Moro National Liberation Front: MNLF) รวมทั้งกลุ่มกัมปูลัน มูญาฮิดีน (Kumpuran Mujahideen Malaysia: KMM) ในมาเลเซีย

สำหรับสถานการณ์การก่อการร้ายในอินโดนีเซียปรากฏเด่นชัดหลังเหตุการณ์ระเบิดที่ กรุงจาการ์ต้าเมื่อ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ทางกรอินโดนีเซียแถลงยืนยันว่ากลุ่มไอเอสอยู่เบื้องหลัง เหตุระเบิดในครั้งนี้ โดยมีกลุ่มนิยมความรุนแรงในอินโดนีเซียที่ประกาศภักดีกับกลุ่มไอเอสคือกลุ่ม Katibah Nusantara Lid Daulah Islamiyyah หรือหมู่เกาะมาเลย์เพื่อรัฐอิสลามในอิรักและซีเรีย โดยมี เป้าหมายเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ต้องการเดินทางไปร่วมรบในซีเรีย ซึ่งแตกต่างจากการก่อการร้าย

ในอินโดนีเซียในอดีตเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๖ เมื่อกลุ่มเจไอถูกมองว่าเป็นผู้ก่อเหตุ แต่ในปัจจุบันกลายเป็นกลุ่มไอเอสที่เข้ามาใช้ความรุนแรง (ศราวดี อารีย์, ออนไลน์: ๒๕๕๙) ดังแผนภาพที่ ๓ - ๖

แผนภาพที่ ๓ - ๑๒ กลุ่มก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ที่มา : Malaysian militants plan to start ISIS faction in South-east Asia, อ้างถึงใน Raul Dancel online: 2015

แผนภาพที่ ๓ - ๑๓ กลุ่มก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สนับสนุนโดยกลุ่มไอเอส

ที่มา : Muslim leaders in Australian will say what?, อ้างถึงใน Australians morning mail, online: 2015

๓. สาเหตุจากปัจจัยภายใน

ความแตกต่างทางความเชื่อ

ศาสนาอิสลามเข้ามาในภูมิภาคอาเซียนจากการบุกเบิกของพ่อค้าชาวอาหรับและเปอร์เซียตามบริเวณเมืองท่าต่างๆ ในอาเซียนและจีนตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๗ เป็นต้นมา ส่งผลให้ภายในคริสต์ศตวรรษที่ ๘ เกิดชุมชนมุสลิมขนาดใหญ่อยู่ตามเมืองท่าทั้งในอาเซียนและจีนหลายแห่ง โดยเป็นชุมชนที่แยกออกจากชาวพื้นเมือง

ในช่วงแรกนี้ชาวอาหรับมุสลิมในชุมชนยังไม่มีความต้องการที่จะเผยแพร่ความเชื่อทางศาสนาให้กับชาวพื้นเมืองเนื่องจากเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างประเทศเท่านั้น

จนกระทั่งถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ก็เริ่มมีการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในอาเซียนอย่างจริงจัง โดยผู้ที่ทำการเผยแพร่กลับไม่ใช่ชาวอาหรับมุสลิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนแต่เป็นชาวมุสลิมจากอินเดีย โดยเฉพาะจากแคว้นกัจราข (Gujarat) ที่เป็นพ่อค้าคนกลางระหว่างทวีปเอเชียกับทวีปยุโรป (สุภาศักดิ์พรหม ตั้งตรงไพโรจน์, ๒๕๕๐: ๓)

พ่อค้าอินเดียเหล่านี้ได้นำสินค้าหุรหุราจำพวกอัญมณี งาช้าง สิ่งทอ เครื่องนุ่งห่ม และสินค้าเครื่องเทศ เช่น พริกไทย กานพลูและลูกจันทน์เทศ จากตลาดอินเดีย จีนและอาเซียน ไปขายยังยุโรป ซึ่งในการดำเนินธุรกิจนั้นพ่อค้าจากแคว้นกัจราขบางคนได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในเมืองท่าต่างๆ ของหมู่เกาะอินโดนีเซีย โดยบางคนได้แต่งงานอยู่กับชาวพื้นเมืองจนประสบความสำเร็จในชีวิตและมีฐานะมั่นคง จากนั้นได้ยกสถานภาพทางสังคมของตนขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งสมาชิกชาวกัจราขบางคนสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับงานแต่งงานกับสมาชิกครอบครัวของชนชั้นปกครองในเมืองท่านั้น ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ เมืองท่าต่างๆ บนเกาะสุมาตราได้เต็มไปด้วยคนมุสลิมทั้งที่เป็นพ่อค้า ชาวพื้นเมือง รวมถึงชนชั้นปกครอง

ปัจจุบันอาเซียนเป็นดินแดนที่มีมุสลิมในกายสุหนี่เป็นจำนวนมาก ประมาณ ๒๔๐ ล้านคน ทั่วทั้งภูมิภาค หรือคิดเป็นร้อยละ ๔๐ ของประชากรในภูมิภาค และคิดเป็นร้อยละ ๑๕ ของประชากรมุสลิมในกายสุหนี่ทั่วโลก อันทำให้อาเซียนเป็นหนึ่งในศูนย์กลางของโลกอิสลาม โดยชาวมุสลิมในภูมิภาคนี้ประกอบไปด้วยมุสลิมสายกลาง หรือเป็นหนึ่งในเดียว (Syncretic) มุสลิมที่เคร่งครัด รวมถึงมุสลิมแนวจารีตนิยมซึ่งได้รับอิทธิพลจากซาอูดิอาระเบีย อัฟกานิสถาน และปากีสถาน (จุฑาทิพย์ คล้ายทับทิม, ๒๕๔๘: ๑๒ - ๑๗)

อย่างไรก็ตามมุสลิมแนวจารีตนิยมแม้ว่าจะมีจำนวนน้อยกว่ามุสลิมกลุ่มอื่นแต่กลับมีบทบาทเด่นในด้านการต่อต้านอิทธิพลตะวันตก และไม่ยอมรับในหลักการอยู่ร่วมกันกับศาสนิกชนกลุ่มอื่น ความต้องการสถาปนารัฐอิสลามบริสุทธิ์นี้เองจึงกลายเป็นแรงจูงใจของกลุ่มมุสลิมแนวจารีตนิยมในการจัดตั้งกลุ่มก่อการร้ายทำการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลของตน รวมทั้งต่อต้านอิทธิพลตะวันตก ดังปรากฏเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียกับกลุ่มกบฏอาเจาะห์ และกลุ่มเจมาห์ อิสลามิยาห์ ดังนั้นความหลากหลายทางชาติพันธุ์และความแตกต่างทางความเชื่อจึงเป็นปัจจัยเร่งให้การก่อการร้ายในอาเซียนทวีความรุนแรง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าความพิเศษของชาวมุสลิมในภูมิภาคนี้ก็คือแม้จะเป็นกลุ่มคนที่ดำเนินวิถีอิสลามอย่างเคร่งครัดที่สุด แต่ก็มีแนวคิดสายกลาง ไม่นิยมความรุนแรงมากที่สุดเช่นกัน ซึ่งลักษณะอย่างนี้เป็นสิ่งขัดแย้งกับความเข้าใจของคนทั่วไปส่วนหนึ่งที่มีมุมมองว่าความเคร่งครัดในศาสนาของชาวมุสลิมมักนำไปสู่ความสุดโต่งรุนแรง ซึ่งการกำเนิดของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม (Islamic State: IS) หรือกลุ่มไอเอส และข่าวการเข้าร่วมสู้รบเคียงบ่าเคียงไหล่กับกลุ่มไอเอสของมุสลิมในอาเซียนไม่ว่าจะเป็นชาวสิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ทำให้ความเป็นสายกลางของมุสลิมในภูมิภาคนี้ถูกตั้งคำถามอีกครั้ง ขณะเดียวกันรัฐบาลของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคก็กังวลว่าหากันกรบเหล่านี้ได้กลับมาประเทศของตนหลังร่วมรบในสมรภูมิซีเรียและอิรักก็อาจกลายเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของชาติได้ในอนาคต

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์อย่างนี้เชื่อว่าจะไม่เคยเกิดขึ้น เนื่องจากช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เยาวชนจำนวนหนึ่งจากอาเซียนก็เคยเข้าไปในปากีสถานเพื่อร่วมรบกับกลุ่มกัมพูตัมมูญฮิดีนเพื่อต่อต้าน

สหภาพโซเวียตในอัฟกานิสถาน หลังสงครามครั้งนั้นหลายคนตัดสินใจอยู่ต่อเพื่อใช้ชีวิตร่วมกับพี่น้องมุสลิมร่วมอุดมการณ์ที่มาจากส่วนต่างๆ ของโลก และซึมซับการต่อสู้แบบติดอาวุธตามแนวทางของกลุ่มอัลกออิดะห์ นอกจากนี้หลายคนลักลอบกลับบ้านเกิดของตนในอาเซียน แล้วสร้างเครือข่ายติดอาวุธของตนเองขึ้นมา ตัวอย่างที่มักอ้างถึงอยู่บ่อยๆ คือ กลุ่มเจมาห์ อิสลามียาห์ หรือกลุ่มเจไอที่ก่อเหตุวินาศกรรมในภูมิภาคหลายครั้ง

แผนภาพที่ ๓ - ๑๔ การขยายอิทธิพลของกลุ่มไอเอสสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Islamic State group's influence expanding in Southeast Asia

ที่มา Philippines, Indonesia, Malaysia team up in terror fight, อ้างถึงใน Retired Analyst Key Philippine Military and Insurgency-Related Events. online: 201

ตามความเห็นของ Joseph Chinyong Liow ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านการต่างประเทศจากสิงคโปร์ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้มุสลิมจากอาเซียนเข้าร่วมรบกับกลุ่มไอเอสว่ามีอยู่ด้วยกัน ๓ ประการ (ศราวุฒิ อารีย์, ออนไลน์: ๒๕๖๑) ได้แก่

ประการแรก มุสลิมจำนวนหนึ่งในภูมิภาคนี้เห็นว่าการกำเนิดของกลุ่มไอเอสสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่ศาสนาได้อธิบายไว้ล่วงหน้า โดยเฉพาะในเรื่องการมาถึงของเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมที่จะปกครองประชาคมมุสลิมในยุคสุดท้าย ซึ่งตามความเชื่อนี้การปรากฏตัวของอิมามมะฮ์ดีหรือเคาะลีฟะฮ์ยุคสุดท้ายจะเกิดขึ้นพร้อมกับการลงมาของศาสดาอีซา (พระเยซู) หรือช่วงเวลาใกล้เคียงกัน โดยขณะที่อิมามมะฮ์ดีเตรียมกำลังพลภายใต้ธงสีดำเพื่อจะสู้รบกับดัจญ์อัล (Antichrist) ท่านได้ตั้งแถวเพื่อจะละหมาดศุบฮิ ศาสดาอีซาก็ลงมาที่หอประกาศาสีขาวทางทิศตะวันออกของกรุงดามัสกัส หรือกล่าวได้ว่ามุสลิมในอาเซียนจำนวนหนึ่งมองว่ากลุ่มไอเอสหรือผู้นำของกลุ่มซึ่งใช้ธงดำเป็นสัญลักษณ์ในการต่อสู้ขณะนี้อาจเป็นเคาะลีฟะฮ์ในยุคสุดท้ายตามที่มีการอธิบายไว้ล่วงหน้าแล้วก็เป็นได้ จึงตัดสินใจเข้าร่วม

ประการที่สอง ประเด็นเรื่องความแตกต่างทางนิกายศาสนา ซึ่งการที่กลุ่มไอเอสต่อสู้กับระบอบอัสซาดในซีเรียถูกมองว่าเป็นรัฐบาลนิกายชีอะห์ที่โหดเหี้ยมเช่นข่ามุสลิมนิกายสุหนี่รวมถึงการที่ไอเอสสู้รบกับรัฐบาลนิกายชีอะห์ที่ผูกขาดอำนาจในอิรัก ซึ่งการสู้รบเหล่านี้ถูกมองว่ามีความชอบธรรม ขณะที่มุสลิมนิกายชีอะห์ในอาเซียนก็ไม่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางอยู่แล้ว โดยเฉพาะในมาเลเซียและอินโดนีเซีย ฉะนั้นความขัดแย้งประเด็นเรื่องความแตกต่างทางนิกายศาสนาในตะวันออกกลางจึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่เป็นแรงจูงใจให้ชาวมุสลิมในอาเซียนบางส่วนตัดสินใจเข้าร่วมรบกับกลุ่มไอเอส

ประการสุดท้าย คือ ประเด็นด้านมนุษยธรรม กล่าวคือวิกฤติด้านมนุษยธรรมในซีเรียเป็นเรื่องสำคัญอันหนึ่งที่ไม่ควรมองข้าม ซึ่งเป็นเรื่องที่มุสลิมในภูมิภาคนี้ต่างมีความเห็นอกเห็นใจจนเกิดเป็นเครือข่ายของการช่วยเหลือพี่น้องมุสลิมผู้ทุกข์ยาก หลายกลุ่มเสี่ยงอันตรายเข้าไปให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมถึงสมรภูมिरบในซีเรีย แต่บางคนเมื่อไปถึงดินแดนภายใต้การควบคุมของกลุ่มไอเอสก็อาจหลงไปกับแนวทางการต่อสู้และอุดมการณ์ของกลุ่มไอเอสจนถึงขั้นเข้าร่วมการต่อสู้ต่างๆ ที่ความตั้งใจเดิมคือการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมเท่านั้น

แผนภาพที่ ๓ - ๑๕ กลุ่มนักรบต่างชาติที่ปฏิญาณตนสวามิภักดิ์กับกลุ่มไอเอส

ที่มา Harta qe e publikoi “Independent” zbulon forcën e Shtetit Islamik, อ้างถึงใน Bota-Rrapi. online: 2015

ความขัดแย้งจากการแย่งอำนาจ

ประเด็นปัญหาการก่อการร้ายในอาเซียนมีสาเหตุมาจากปัญหาความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์เป็นตัวนำ โดยการรวบรวมพลังประชาชนและอาศัยจุดร่วมทางประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรม มาเป็นแนวทางในการต่อต้าน การมีคนต่างเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกัน หรือกรณีที่ชาติพันธุ์เดียวกันแต่ถูกจับแยกให้ไปอยู่ในดินแดนของประเทศเพื่อนบ้าน การต่อต้านรัฐบาล และเรียกร้องความชอบธรรมในทางการเมืองและสังคม

ยกกรณีตัวอย่างของอินโดนีเซีย หลังจากอินโดนีเซียประกาศเอกราชในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ นายซูการ์โน ได้ขึ้นมาเป็นประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย สถานการณ์ของรัฐบาลในช่วง ๕ ปีแรก ต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์หลายด้านทั้งด้านการควบคุมกองทัพไม่ได้ นโยบาย

ต่างประเทศที่ล้มเหลว และปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ รวมทั้งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างคนในจารีกาท่าและเมืองสำคัญบางแห่งบนเกาะชวากับคนที่อยู่ตามหมู่เกาะชั้นนอก ส่วนศาสนาอิสลามนั้นก็ไม่ได้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ที่สำคัญยิ่งก็คือการที่ฝ่ายชาตินิยมสามารถผลักดัน “หลักปรัชญาศีล” เป็นหลักการของรัฐแทนที่จะใช้หลักการแห่งรัฐอิสลาม ซึ่งปัญหาข้อนี้เองที่ไปสัมพันธ์กับขบวนการดารุลอิสลาม และวิวัฒนาการมาเป็นขบวนการก่อตั้งรัฐอิสลามในที่สุด โดยมีการ์โตซูวีร์โจ (Kartosuwirjo) คนชาติที่มีบทบาทสำคัญในกลุ่มมัสยิมเป็นผู้นำ โดยการโตซูวีร์โจแสดงออกอย่างเปิดเผยว่าไม่ยอมรับรัฐปรัชญาศีลของผู้นำชาตินิยมอย่างซูการ์โนและโมฮัมหมัด ฮัตตา (Mohammad Hatta) ดังนั้นเขาจึงได้ประกาศสถาปนารัฐอิสลามแห่งอินโดนีเซียขึ้นมาเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ โดยมีชาโราะห์ (Shariah) กฎหมายอิสลามเป็นรากฐานแห่งรัฐธรรมนูญ และปลุกระดมคนมุสลิมให้ทำสงครามเพื่อศาสนาตลอดช่วงปี พ.ศ. ๒๔๙๓

สำหรับฟิลิปปินส์ กลุ่มแบ่งแยกดินแดนที่ต่อต้านอำนาจรัฐเริ่มเกิดขึ้นในปี ๒๕๐๓ เป็นคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มาจากครอบครัวชนชั้นนำแต่มีการศึกษาสูง เนื่องจากได้รับทุนจากรัฐบาลฟิลิปปินส์ให้ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยของรัฐในมะนิลาคือที่มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ (University of the Philippines) และที่ประเทศอาหรับหลายประเทศ จุดประสงค์เริ่มแรกของพวกเขาก็คือต้องการรวมมุสลิมให้เข้ากับรัฐบาล โดยหลังจากจบการศึกษาแล้วก็ได้เผยแพร่อุดมการณ์นี้แก่มุสลิมท้องถิ่นทำให้ได้รับความเชื่อถือมาก โดยเฉพาะ นูร์ มิซูอารี ซึ่งจบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ แล้วไปศึกษาต่อที่ประเทศลิเบีย หลังจากนั้นก็กลับมาเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ และมีนโยบายที่จะกลมกลืนมุสลิมให้เข้ากับคริสเตียนส่วนใหญ่ของประเทศ ด้วยเหตุนี้ทำให้ชนชั้นนำมุสลิมในท้องถิ่นไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควรเนื่องจากมิได้ทำอะไรเพื่อชาวมุสลิมภาคใต้เลย ทำให้ความนิยมผู้นำแบ่งแยกดินแดนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะพวกเขามีอุดมการณ์ที่จะพัฒนามินดาเนาให้เจริญ

ในขณะเดียวกันรัฐบาลฟิลิปปินส์ก็ได้แต่งตั้งให้ผู้นำบางคนเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญในการเมือง เช่น เป็นที่ปรึกษาในคณะกรรมการต่างๆ โดยเฉพาะในรัฐบาลมาร์กอส เนื่องจากรัฐบาลต้องการหล่อหลอมบุคคลเหล่านี้ให้เข้ากับรัฐบาล แต่ปัญหาคือรัฐบาลใช้ทหารเข้าปราบปรามกลุ่มโมโรที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนเหล่านี้ เนื่องจากกลัวกลุ่มนี้จะต่อต้านรัฐบาล เพราะรัฐบาลมาร์กอสนิยมพวกมาร์กซิสทำให้เกิดขบวนการต่อต้านรัฐบาลขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ในเมืองโคตาบาโต

ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อให้เกิดขบวนการดังกล่าว อาจมาจากปัจจัยภายในก็คือผู้นำมุสลิมบางกลุ่มต้องการรักษาอำนาจของตนเองในการควบคุมทรัพยากรต่างๆ ในท้องถิ่น และปัจจัยด้านอุดมการณ์ของกลุ่มหัวรุนแรง ส่วนปัจจัยภายนอกคือการใช้กำลังของกองกำลังทหารของรัฐบาลเข้าปราบปราม ทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างผู้ควบคุมทรัพยากรผู้ยึดถืออุดมการณ์และชนชั้นต่างๆ ในสังคมโคตาบาโต

จากพฤติกรรมของมาร์กอสดังกล่าว ทำให้มิซูอารีได้พัฒนาแนวคิด Bangsaamor (Moro Nation) ขึ้นมา คำว่า Bangsa นั้นอาจหมายถึง ผู้สืบสายโลหิตเดียวกันเผ่าเดียวกัน เชื้อชาติเดียวกันหรือชาติเดียวกัน คำว่าโมโร สเปนเคยใช้กับกลุ่มมุสลิมภาคใต้ ที่ต่อต้านสเปน มิซูอารีได้นำคำนี้มาใช้ในเชิงบวกดังกล่าวข้างต้น และให้ความหมายว่า โมโรมิใช่ชาวฟิลิปปินส์ แต่ต้องการแยกออกเป็นชาติของตัวเองต่างหาก การจับประเด็นดังกล่าวทำให้มุสลิมหัวรุนแรงได้เข้าร่วมขบวนการดังกล่าวเป็นจำนวนมาก และคำนี้เองที่เป็นคำขวัญของพวกก่อกบฏต่อต้านรัฐบาล

ภายในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มิซูอารี ก็ได้จัดตั้งกองกำลังทหารต่อต้านรัฐบาลได้สำเร็จ ทำให้รัฐบาลมาร์กอสต้องใช้งบประมาณกับกองกำลังรักษาความปลอดภัยเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๒๐ รัฐบาลก็ได้เจรจากับ OIC และ MNLF จนนำมาสู่ข้อตกลงตรีโปลี (Tripoli Agreement) ที่ยินดีจะให้มุสลิมทางใต้ปกครองตนเอง แต่ในระยะเวลาต่อมา มาร์กอสก็ได้ให้งบประมาณและการดำเนินการปกครองตามที่ได้ตกลงไว้ในข้อตกลงตรีโปลี ความไม่พอใจรัฐบาลมาร์กอสจึงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในหมู่นักเคลื่อนไหวชาวมุสลิม จนกระทั่งได้มีพลังประชาชนโค่นล้มรัฐบาลมาร์กอสสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ซึ่งกลุ่ม MNLF ก็รวมอยู่ในกระบวนการนี้ด้วย

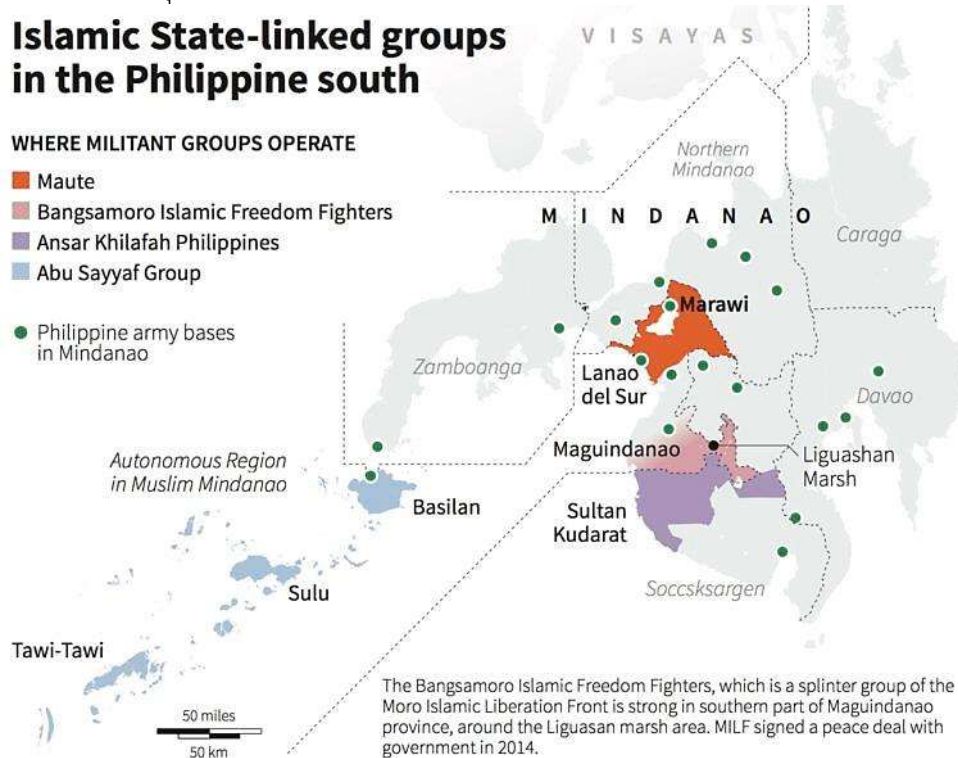
แผนภาพที่ ๓ - ๑๖ กลุ่มก่อการร้ายในฟิลิปปินส์

Islamic State-linked groups in the Philippine south

WHERE MILITANT GROUPS OPERATE

- Maute
- Bangsamoro Islamic Freedom Fighters
- Ansar Khilafah Philippines
- Abu Sayyaf Group

- Philippine army bases in Mindanao

ที่มา Primed by Saudi Money and Influence, the ISIS Diaspora Reaches the Philippines, อ้างถึงใน Darius Shahtahmasebi. online: 2017

๔. แรงขับจากปัจจัยภายนอก

บทบาทของชาติมหาอำนาจ

ชาติมหาอำนาจหลายประเทศได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายในอาเซียนแต่ที่เห็นได้ชัดคือสหรัฐฯ และออสเตรเลีย เนื่องจากภัยคุกคามด้านการก่อการร้ายในอาเซียนมีนัยสำคัญหลายประการต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ดังนั้นสหรัฐฯ จึงไม่ปรารถนาให้ภูมิภาคนี้ถูกคุกคามหรือถูกปิดล้อมโดยขบวนการก่อการร้าย

สำหรับออสเตรเลียก็เป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ปัญหาความมั่นคงใดๆ ที่บั่นทอนเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความเจริญรุ่งเรืองของภูมิภาคย่อมเป็นปัญหาความมั่นคงของออสเตรเลียด้วยเช่นกัน ดังนั้นการที่ออสเตรเลียเข้าไปมีบทบาทในการต่อต้านการก่อการร้ายในภูมิภาค

อาเซียนจึงไม่ใช่เรื่องแปลก โดยบทบาทของชาติมหาอำนาจที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องนั้นจะเป็นไปในลักษณะการดำเนินนโยบายต่อต้านการก่อการร้าย และการสร้างความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายในภูมิภาค ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะเชิงบวกหรือเป็นการสร้างความร่วมมือมากกว่าการสร้าง ความขัดแย้งเกลียดชัง อย่างไรก็ตามปฏิเสธไม่ได้ว่าการร่วมต่อต้านการก่อการร้ายกับสหรัฐฯ ของ ประเทศอาเซียนบางประเทศส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มก่อการร้ายภายในประเทศ เช่น ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลอิสลามสายกลางของอินโดนีเซียกับกลุ่มอาแจห์ และกลุ่มเจมาห์ อิสลามียาห์ ซึ่งเป็นอิสลามหัวรุนแรง และต่อต้านสหรัฐฯ

จากสถานการณ์การก่อการร้ายที่กล่าวมาข้างต้นส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงใน ภูมิภาคอาเซียนทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยในด้านการเมืองการก่อการร้ายทำให้ ชาติมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ต้องให้ความสำคัญและแสดงบทบาทของตนในภูมิภาคนี้อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ยกตัวออกไปตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเย็น ทำให้นโยบายต่างประเทศของประเทศในภูมิภาคฯ ถูกกดดันโดยอิทธิพลของรัฐบาลสหรัฐฯ มากขึ้น โดยเฉพาะในสมัยของรัฐบาล จอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) ในส่วนของการเมืองภายในประเทศ ประเด็นเรื่องการก่อการร้ายได้ถูกหยิบยก ขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการทำลายนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามในหลายประเทศ (ชัยโชค จุลศิริวงศ์, ๒๕๔๙: ๑๙) ต่อมาหลังจากเหตุการณ์การลอบวางระเบิดบนเกาะบาห์ลีในอินโดนีเซียในปี ๒๕๔๕ เอกอัครราชทูต ของสหรัฐฯ ประจำอินโดนีเซีย นาย Ralp Boyce กล่าวว่าสหรัฐฯ จะถอนเจ้าหน้าที่ทูตกลับทันทีหาก อินโดนีเซียไม่จัดการกับผู้ก่อการร้ายในประเทศ สำหรับออสเตรเลียได้เผชิญกับเหตุการณ์การลอบวาง ระเบิดบนเกาะบาห์ลีในอินโดนีเซียในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เช่นกัน ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์ก่อการร้ายที่สร้าง ความเสียหายครั้งใหญ่ในภูมิภาคอาเซียนและเป็นครั้งแรกที่ออสเตรเลียต้องเผชิญกับการก่อการร้าย และสูญเสียชีวิตพลเมืองเป็นจำนวนมากถึง ๘๘ คน

เหตุการณ์ครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มก่อการร้ายได้เปลี่ยนแปลงเป้าหมายการโจมตีไปสู่ การโจมตีเป้าหมายแบบเปราะบาง (Soft Targets) เช่น ร้านอาหาร ไนท์คลับ โรงละคร หรือสถานที่ ท่องเที่ยวที่เต็มไปด้วยผู้คนพลุกพล่าน ซึ่งเป็นเป้าหมายที่มีความเปราะบาง มีการเฝ้าระวังและรักษา ความปลอดภัยในระดับต่ำ โดยมุ่งหวังผลทางจิตวิทยาเพื่อสร้างความหวาดกลัวต่อเป้าหมายในวงกว้าง ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสร้างความตื่นตระหนกให้กับรัฐบาลและประชาชนชาวออสเตรเลียเป็นอย่างมาก โดยสาเหตุที่ออสเตรเลียตกเป็นเป้าหมาย ของการโจมตีครั้งนี้เนื่องจากออสเตรเลียเข้าร่วมเป็นพันธมิตร กับสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้าย ประกอบกับออสเตรเลียเคยเข้าไปมีบทบาทใน การแยกตัวเป็นเอกราชของติมอร์ตะวันออกซึ่งทำให้ชาวมุสลิมไม่พอใจเป็นอย่างมาก โดยออสเตรเลีย ไม่เพียงแต่ตกเป็นเป้าหมายการโจมตีเพียงแค่นี้ในการลอบวางระเบิดบนเกาะบาห์ลีเท่านั้น แต่ยังถูกโจมตี จากกลุ่มก่อการร้ายในอินโดนีเซียอีกหลายครั้ง ได้แก่ การลอบวางระเบิดโรงแรมเจดับบลิวแมริออทใน กรุงจาการ์ตาปี พ.ศ. ๒๕๔๖ การลอบวางระเบิดสถานทูตออสเตรเลียปี พ.ศ. ๒๕๔๗ และการลอบ วางระเบิดบนเกาะบาห์ลีปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งเหตุการณ์ทั้งหมดข้างต้นล้วนมีกลุ่มเจโอเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง และมีเป้าหมายโจมตีชาติตะวันตกรวมทั้งออสเตรเลียทั้งสิ้น (จิราภรณ์ ศิริระวรกุล, ๒๕๖๐: ๒๗๒๙ - ๒๗๓๑)

โดยจุดเริ่มต้นของการดำเนินนโยบายต่อต้านการก่อการร้ายของออสเตรเลียเกิดขึ้น หลังจากเกิดเหตุการณ์ 9/11 เมื่อการก่อการร้ายกลายเป็นภัยคุกคามสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อชาติ

ตะวันตก โดยภัยคุกคามของชาติตะวันตกย่อมเป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่อออสเตรเลียเช่นกัน ซึ่งออสเตรเลียในฐานะประเทศพันธมิตรเก่าแก่ของสหรัฐฯ มาตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จึงประกาศเข้าร่วมทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายอย่างรวดเร็วเพื่อต้องการแสดงให้เห็นสหรัฐฯ เห็นถึงการเป็นพันธมิตรที่จงรักภักดีและพร้อมที่จะเผชิญกับภัยคุกคามร่วมกัน จึงทำให้การเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายกลายเป็นประเด็นสำคัญในยุทธศาสตร์ความมั่นคงของออสเตรเลีย

ทั้งนี้หลังเกิดเหตุการณ์ 9/11 การเกิดขึ้นของภัยการก่อการร้ายที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติตะวันตกนั้นทำให้นายจอห์น โฮเวิร์ด นายกรัฐมนตรีของออสเตรเลียมองว่าออสเตรเลียจำเป็นต้องยับยั้งการขยายตัวของการก่อการร้ายก่อนที่การก่อการร้ายจะส่งผลกระทบต่อออสเตรเลีย ดังนั้นออสเตรเลียจึงให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายต่อต้านการก่อการร้ายตามแนวทางของสหรัฐฯ ที่เน้นการใช้หลักการโจมตีก่อนเพื่อตอบโต้กับกลุ่มก่อการร้าย และนำไปสู่การเข้าร่วมทำสงครามโจมตีกลุ่มอัลกออิดะห์ในอัฟกานิสถานในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ และการเข้าโจมตีอิรักเพื่อโค่นล้มรัฐบาลซัดดัม ฮุสเซน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายนั้น ออสเตรเลียไม่เพียงแต่ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในการบรรลุข้อตกลงการค้าเสรีระหว่างออสเตรเลียกับสหรัฐฯ เท่านั้น แต่สหรัฐฯ ยังสามารถเป็นหลักประกันด้านความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิกให้กับออสเตรเลียด้วยเช่นกัน

การเติบโตขึ้นของกลุ่มไอเอสอาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและเป็นภัยคุกคามต่อผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคและที่อื่นๆ ในหลายมิติ เช่น อาจนำไปสู่การโจมตีประชาชนหรือผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคโดยตรง รวมถึงการต่อต้านสหรัฐฯ หรืออาจเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการแสวงหาสมาชิกใหม่เพื่อปฏิบัติการก่อการร้ายในประเทศต่างๆ ในอาเซียน ซึ่งเป็นการเพิ่มความเสี่ยงต่อทั้งรัฐบาลท้องถิ่นและรัฐบาลตะวันตก การเดินทางกลับประเทศของเหล่านักบวชต่างชาติที่เข้าไปร่วมรบในอิรักและซีเรีย และการขยายตัวของอุดมการณ์ของกลุ่มไอเอสผ่านสื่อสังคมออนไลน์อาจนำไปสู่การโจมตีและการคุกคามมิตร พันธมิตร และผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของสหรัฐฯ เป็นต้น ดังนั้นเพื่อจัดการกับภัยคุกคามด้านการก่อการร้ายจากอาเซียน สหรัฐฯ จึงใช้ความพยายามที่หลากหลายในการเสริมสร้างความร่วมมือและความสามารถในการประนีประนอมนี้กับประเทศต่างๆ ในภูมิภาค โดยสหรัฐฯ ได้ประสานงาน เข้าร่วม หรือให้คำแนะนำในองค์กรระดับภูมิภาคและระดับโลกที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายในการต่อต้านการก่อการร้าย หรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีรัฐบาลอาเซียนเข้าร่วมด้วย ตัวอย่างเช่น

- The Global Counterterrorism Forum ซึ่งเป็นองค์กรพหุภาคีเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มีเป้าหมายในการลดความเสี่ยงของบุคคลต่อการก่อการร้ายโดยการป้องกัน ต่อสู้ และดำเนินคดีการก่อการร้ายอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการต่อต้านการยั่วยุ ปลุกปั่น และการสรรหาบุคคลเข้าสู่การก่อการร้าย

- คณะทำงานผู้เชี่ยวชาญด้านการก่อการร้ายของกรอบการประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียนกับรัฐมนตรีกลาโหมประเทศคู่เจรจา (ASEAN Defense Ministers' Meeting Plus: ADMM Plus) ให้ความสำคัญกับการสร้างความแข็งแกร่งให้กับความร่วมมือด้านความมั่นคงและกลาโหมในภูมิภาค

- สำนักป้องกันการก่อการร้าย (Terrorism Prevention Branch) ของสำนักงานป้องกันยาเสพติดและปราบปรามอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UN Office on Drugs and Crime:

UNODC) มีหน้าที่รับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือประเทศต่างๆ ในการให้สัตยาบันและดำเนินการตามกลไกทางกฎหมายในการต่อต้านการก่อการร้าย

- การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (ASEAN Regional Forum: ARF) สนับสนุนการพูดคุยและการปรึกษาหารือเกี่ยวกับประเด็นการเมืองและความมั่นคง รวมถึงการต่อต้านการก่อการร้ายในภูมิภาค

- Regional Strategic Initiative ของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ สนับสนุนเอกอัครราชทูตและคณะทำงานในการพัฒนาแนวทางระดับภูมิภาคในการต่อต้านการก่อการร้าย

- คณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อดำเนินมาตรการทางการเงินเกี่ยวกับการฟอกเงิน (Financial Action Task Force: FATF) เป็นกลไกการกำหนดนโยบาย และกำหนดมาตรฐานระหว่างประเทศ มีเป้าหมายสำคัญในการต่อต้านการฟอกเงินและการสนับสนุนด้านการเงินต่อกลุ่มก่อการร้าย FATF เป็นกลไกระดับภูมิภาคที่ทำให้รัฐบาลของประเทศในภูมิภาคได้มาร่วมประชุมกันเพื่อประเมินตนเองและส่งเสริมแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด ซึ่งโดยทั่วไปรัฐบาลของประเทศในอาเซียนยินดีรับความช่วยเหลือในการต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ

โดยในสมัยของรัฐบาลโอบามาได้ให้ความสำคัญในโครงการต่างๆ ที่สนับสนุนการต่อสู้กับลัทธิหัวรุนแรงสุดโต่ง (Combating Violent Extremism: CVE) ในยุทธศาสตร์การให้ความช่วยเหลือในการต่อต้านการก่อการร้ายของสหรัฐฯ โดยประธานาธิบดีโอบามาเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมการต่อต้านลัทธิหัวรุนแรงสุดโต่ง (Summit on Countering Violent Extremism) ที่วอชิงตัน ดี.ซี. เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๘

ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๙ กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ เปลี่ยนชื่อสำนักงานต่อต้านการก่อการร้าย (Bureau of Counterterrorism) เป็นสำนักงานต่อต้านการก่อการร้ายและต่อต้านลัทธิหัวรุนแรงสุดโต่ง (Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism) นายโทนี บลิงเคน (Tony Blinken) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้กล่าวสุนทรพจน์ประกาศว่าความเปลี่ยนแปลงของเป้าหมายก็คือ “การทำให้ประเด็นที่มีความสำคัญนี้เป็นแกนหลักของนโยบายต่างประเทศ และรับประกันว่าจะมีความยั่งยืนผ่านแนวทางเชิงรุกและมีบูรณาการ” นายบลิงเคนประกาศว่ารัฐบาลจะแสวงหาการเพิ่มงบประมาณสำหรับโครงการสนับสนุนการต่อสู้กับลัทธิหัวรุนแรงสุดโต่ง (CVE) แต่ค่าใช้จ่ายนี้จะไม่ลดงบประมาณของโครงการต่อต้านการก่อการร้ายอื่นๆ (กุลนันท์ คันธิก, ๒๕๖๑: ๑๑)

นอกจากนี้รัฐบาลสหรัฐฯ ยังได้ให้ความช่วยเหลือด้านการต่อต้านการก่อการร้าย (Anti-Terrorism Assistance: ATA) จากบัญชีความช่วยเหลือต่างประเทศ Nonproliferation, Anti-Terrorism, Demining, and Related Programs (NADR) แก่อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และไทย

สำหรับอินโดนีเซีย โครงการ NADR - ATA ให้ความช่วยเหลือด้านการฝึกและอุปกรณ์แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการป้องกัน สืบค้น และตอบสนองต่อภัยคุกคามจากการก่อการร้าย ให้ความช่วยเหลือในการต่อต้านการก่อการร้ายแก่มาเลเซียมุ่งเป้าไปที่การฝึกและความมั่นคงชายแดนเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ก่อการร้ายต่างชาติเข้ามาหรือใช้มาเลเซียเป็นเส้นทางผ่าน ส่วนในกรณีของฟิลิปปินส์ ให้ความช่วยเหลือของสหรัฐฯ เช่น โครงการในการเสริมสร้างทักษะทางยุทธศาสตร์และยุทธวิธีเช่นเดียวกับเพิ่มขีดความสามารถในการสืบสวนของกองกำลังความมั่นคงของพลเรือนใน

ภูมิภาค (Regional Civilian Security Forces) โดยเฉพาะในมินดาเนา ในส่วนของเงินทุน NADR - ATA สำหรับไทยนั้นมีเป้าหมายเพื่อช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการควบคุมชายแดน การฝึกฝน ตำรวจในการเจรจาเมื่อมีการจับตัวประกัน และเสริมสร้างขีดความสามารถในการตรวจสอบค้นหา วัตถุระเบิด ส่วนเงินทุน NADR อื่นๆ สำหรับการสนับสนุนประเทศเหล่านี้ก็เพื่อใช้ในการต่อสู้กับอาวุธ ทำลายล้างสูง ดังแสดงในตารางที่ ๓ - ๑

ตารางที่ ๓ - ๑ งบประมาณความช่วยเหลือในโครงการ NADR และ NADR - ATA (หน่วย : พันเหรียญสหรัฐฯ)

โครงการ	อินโดนีเซีย	มาเลเซีย	ฟิลิปปินส์	ไทย
งบ NADR ประจำปีงบประมาณปี ๒๕๕๘ (ตามจริง)	๕,๕๕๐	๑,๒๗๐	๖,๑๐๐	๑,๓๒๐
งบ NADR ประจำปีงบประมาณปี ๒๕๕๙ (ตามการร้องขอ)	๕,๕๕๐	๑,๒๗๐	๓,๕๙๐	๑,๓๒๐
NADR - ATA (ตามการร้องขอ)	๔,๖๐๐	๘๐๐	๓,๐๐๐	๖๕๐

ที่มา : การก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, อ้างถึงใน กุลนันท์ คันธิก. ๒๕๖๑: ๑๑

นอกเหนือไปจากโครงการ NADR เหล่านี้แล้ว การร้องขอของงบประมาณปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ของรัฐบาลสหรัฐฯ ระบุว่าโครงการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ (Economic Support Funding) จะถูกใช้ไปในโครงการสนับสนุนการต่อสู้กับลัทธิหัวรุนแรงสุดโต่ง (CVE) เพื่อลดทอนความชอบธรรมของอุดมการณ์ เรื่องราว ยุทธวิธี และความพยายามในการแสวงหาสมาชิกใหม่ของกลุ่มไอเอส และกลุ่มหัวรุนแรงสุดโต่งอื่นๆ โดยมีเป้าหมายไปที่ชุมชนในทางฝั่งตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ประเทศรอบอ่าวอาหรับ แอฟริกาเหนือด้านตะวันตกของคาบสมุทรบอลข่าน และเอเชีย ซึ่งเป็แหล่งที่มาสำคัญของนักรบต่างชาติ

นอกจากนี้สหรัฐฯ และออสเตรเลียยังสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถในการต่อต้านการก่อการร้ายของอินโดนีเซีย เช่น การให้ความช่วยเหลืออินโดนีเซียในการพัฒนาหน่วยต่อต้านการก่อการร้าย Detachment 88 ซึ่งมีความรับผิดชอบในการประสานนโยบายต่อต้านการก่อการร้ายและบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการก่อการร้ายของอินโดนีเซีย

ความพยายามของสหรัฐฯ ในการสนับสนุนฟิลิปปินส์เพื่อจัดการกับปัญหาการก่อการร้ายระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๗ หน่วย U.S. Joint Special Operations Task Force Philippines (JSOTF - P) ซึ่งเป็นกองกำลังลับเปลี่ยนหมุนเวียนที่มีเจ้าหน้าที่ทหารสหรัฐฯ ประมาณ ๕๐๐ คน ทำหน้าที่ช่วยเหลือกองทัพฟิลิปปินส์ต่อสู้กับกลุ่มอาบูไซยาฟ ความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายระหว่างฟิลิปปินส์กับสหรัฐฯ เช่น ความร่วมมือทางการทหารและมนุษยธรรม ซึ่งช่วยลดจำนวนสมาชิก ศักยภาพ และอิทธิพลด้านอุดมการณ์ของกลุ่มอาบูไซยาฟ สำหรับความพยายามของสหรัฐฯ ในการสนับสนุนฟิลิปปินส์ในการต่อต้านการก่อการร้ายในปัจจุบันนั้น (สิตา สอนศรี, ออนไลน์: ๒๕๖๑) พันธมิตรเก่าอย่างสหรัฐฯ ภายใต้สนธิสัญญา ๑๙๕๑ (Mutual Treaty Agreement 1951) ตามข้อตกลง Mutual Defense Board และ Security Engagement Board ที่จะเข้ามาช่วยเหลือฟิลิปปินส์ด้านความมั่นคงเมื่อมีปัญหา และทหารที่สังกัดตามสนธิสัญญานี้เคยเป็นหน่วยรบใน U.S. Pacific Command ซึ่งการเข้ามาครั้งนี้ตามข้อตกลง Balikatan ภายใต้ Visiting Force Agreement

คือหน่วย Joint Special Operations Task Force Philippines (JSOTF-P) ซึ่งเป็นข้อตกลงทำให้ทหารสหรัฐฯ เข้ามาซ้อมรบและช่วยฟิลิปปินส์เมื่อมีปัญหาการก่อการร้ายจากกลุ่มหัวรุนแรงโดยไม่เข้าไปร่วมรบหรือโจมตีเมื่อมีเหตุการณ์ไม่สงบในฟิลิปปินส์ เพียงแต่ช่วยเหลือทางด้านเทคนิค ด้านการสอดแนม การลาดตระเวน การส่งสัญญาณดาวเทียม และอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ ที่ฟิลิปปินส์ยังขาดอยู่ โดยร่วมกับกองทัพฟิลิปปินส์ที่มีฐานที่ตั้งอยู่ที่ Western Mindanao ที่คอยสอดส่องดูแลเหตุร้ายในเมือง Basilan, Jolo และ Tawi - Tawi

การสนับสนุนของฝ่ายเดียวกัน

สิ่งหนึ่งที่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนยังคงเคลื่อนไหวอยู่ได้ คือ การสนับสนุนในด้านต่างๆ ที่สำคัญได้แก่

๑) แหล่งทุน

หากไม่มีทุนทรัพย์ ไม่ว่าจะกลุ่มก่อการร้ายใดๆ คงริเริ่มแผนการไม่ได้เลย ซึ่งรัฐบาลหลายประเทศตระหนักในข้อนี้ดี โดยเฉพาะสหรัฐฯ ซึ่งมีธนาคารที่รับฝากทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งสอบสวนในภายหลังแล้วพบว่าเป็นผู้ก่อการร้ายอยู่หลายแห่ง เช่น กรณีทรัพย์สินของฮัมบาลีที่ถูกกระงับการเบิกถอนใดๆ โดยรัฐบาลสหรัฐฯ ตามคำสั่งพิเศษที่ ๑๓๒๔๔ (Executive Order 13244) ลงวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๖ แต่ยังมีทรัพย์สินอีกเป็นจำนวนมากที่รัฐบาลสหรัฐฯ ไม่สามารถใช้อำนาจระงับการเคลื่อนไหวหรือยึดไว้เป็นของรัฐได้

นับตั้งแต่ศูนย์กลางการเงินของกลุ่มอัลกออิดะห์ในเมืองอาบู ดาบี้ (Abu Dhabi) และส่วนอื่นๆ ในสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ล่มสลายลง กลุ่มอัลกออิดะห์ได้มุ่งหน้ามายังภูมิภาคอาเซียนเพื่อใช้เป็นแหล่งเก็บทุนแหล่งใหม่และด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ความใกล้ชิดของเครือข่ายทางการเงินของกลุ่มอัลกออิดะห์มีมากขึ้น อันจะนำไปสู่การวางแผนการปฏิบัติการที่ง่ายยิ่งขึ้นด้วย

สำหรับกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนในอดีต เช่น กลุ่มเจไอ นั้น ได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากกลุ่มอัลกออิดะห์ในการปฏิบัติการแต่ละครั้ง เช่น กรณีปฏิบัติการที่เกาะบาหลี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ต่อมาภายหลังกลุ่มอัลกออิดะห์ได้ช่วยเหลือและให้คำแนะนำกลุ่มเจไอให้สร้างขีดความสามารถทางการเงินด้วยตนเองซึ่งก็ทำได้ในระดับหนึ่ง จึงกล่าวได้ว่าโครงสร้างทางการเงินของกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนนั้นค่อนข้างซับซ้อน และใช้การดำเนินธุรกิจทั้งภายในและระหว่างประเทศบังหน้าเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อนให้ได้มาซึ่งทุนทรัพย์ในการก่อการร้าย โดยเงินทุนสนับสนุนหรือแหล่งรายได้หลักๆ ของกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนมีที่มาจาก ๓ ทาง (สุภาคีพรหม ตั้งตรงไพโรจน์, ๒๕๕๐: ๒๖ - ๒๗) ได้แก่

(๑) การบริจาคเพื่อศาสนาที่เรียกว่า “ซะกาต” (Zakat)

เป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติ ๕ ประการของศาสนาอิสลามที่กำหนดให้ชาวมุสลิมบริจาคเงินเก็บของตนอย่างน้อยร้อยละ ๒.๕ ให้คนยากจนทุกปี โดยสมาชิกกลุ่มก่อการร้ายในอดีต เช่น กลุ่มเจไอหลายคนมีฐานะค่อนข้างดี และมักจะบริจาคให้องค์กรอยู่เป็นประจำ ที่สำคัญคือ ฟะอิช บิน อบู บากร์ บะฟะนะห์ (Faiz bin Abu Bakar Bafana) นักธุรกิจชาวมาเลเซียที่สนับสนุนทางการเงินแก่กลุ่มเจไออย่างสม่ำเสมอจนกระทั่งได้รับการรับรองจากผู้นำระดับสูงให้เข้าเป็นสมาชิกสภาที่ปรึกษาระดับภูมิภาค

(๒) จากองค์กรการกุศลมุสลิม (Islamic Charities)

เจ้าหน้าที่หน่วยข่าวกรองของอินโดนีเซียเชื่อว่าองค์กรการกุศลมุสลิมในอินโดนีเซียให้การสนับสนุนทางการเงินกลุ่มเจไอร้อยละ ๑๕ ถึง ร้อยละ ๒๐ ของรายได้ทั้งหมดขององค์กร ขณะที่

ฟิลิปปินส์ประเมินในประเทศตัวเองไว้สูงถึงเกือบร้อยละ ๕๐ - ๖๐ อันที่จริงศาสนาอิสลามมีหลักปฏิบัติ อยู่แล้วว่ามีมุสลิมทุกคนที่มีรายได้อาจต้องบริจาคให้คนยากจนหรือองค์การการกุศลร้อยละ ๒.๕ ของเงินเดือน ทุกปีที่เรียกว่าชะกาตดังกล่าวข้างต้น แต่ทั้งนี้ประเด็นสำคัญที่ว่าคนมุสลิมส่วนใหญ่ไม่ได้ “ชะกาต” ให้รายบุคคลแต่มักจะมอบให้ผู้นำชุมชนหรือสถาบันที่เชื่อถือได้อย่างองค์การเอกชนที่ไม่หวังผลกำไร และเมื่อบริจาคไปแล้วมักไม่มีการออกหลักฐานใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งไม่มีการตรวจสอบและควบคุมจากรัฐบาล ดังนั้นจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่กลุ่มก่อการร้ายใช้เป็นแหล่งกระจายเงินให้สมาชิกเพื่อใช้ปฏิบัติการ

(๓) ฮาวาลา (Hawala)

ฮาวาลา เป็นอีกหนึ่งช่องทางที่กลุ่มเจไอ และกลุ่มก่อการร้ายต่างๆ ใช้โอนเงินเพื่อสนับสนุนปฏิบัติการการก่อการร้ายทั่วภูมิภาคและทั่วโลก ระบบฮาวาลาเป็นวิธีการโอนเงินแบบไม่เป็นทางการ จากสถานที่หนึ่งไปอีกสถานที่หนึ่งโดยผ่านทางตัวแทนที่เรียกว่า “Hawaladar” มีหลักการทำงานอยู่บนพื้นฐานแห่งความไว้วางใจ หลักการทำงานไม่ซับซ้อน เพียงแค่ลูกค้าจากประเทศต้นทางแจ้งความประสงค์ต้องการโอนเงินแล้วทำการมอบเงินจำนวนนั้นให้แก่ตัวแทน หรือ Hawaladar ประเทศต้นทาง ตัวแทนก็จะให้รหัสเพื่อใช้ในการรับเงินแล้วลูกค้าก็ไปแจ้งให้ผู้รับเงินประเทศปลายทางทราบ ขณะเดียวกัน Hawaladar ประเทศต้นทางก็จะแจ้ง Hawaladar ประเทศปลายทางให้ทราบรหัสตัวเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อใช้ตรวจสอบเวลาลูกค้ามาขอรับเงินด้วยหลักการทำงานที่ไม่มีหลักฐานแม้แต่ชื่อลูกค้า ส่งผลให้ระบบนี้เป็นที่นิยมสำหรับผู้ที่ทำผิดกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ก่อการร้ายวิธีนี้จะดูเป็นวิธีที่สะดวก รวดเร็ว และปลอดภัยที่สุดวิธีหนึ่ง

เหตุการณ์ล่าสุด กรณีกลุ่มมาอูเตบุกยึดเมืองมาราวิของฟิลิปปินส์นั้น กองทัพฟิลิปปินส์ บุกยึดทรัพย์สินของกลุ่มนักรบมาอูเตหลังพบว่ามิเงินสะพัดกว่า ๕๐๐ ล้านบาท ซึ่งในจำนวนนี้เป็นเงินสดราว ๓๖ ล้านบาท และเช็ค ประมาณ ๑๘ ล้านบาท โดยกองทัพฟิลิปปินส์เปิดเผยว่ากองกำลังทหารและตำรวจพร้อมอาวุธครบมือปิดล้อมพื้นที่และบุกค้นที่พักอาศัยแห่งหนึ่งในเมืองมาราวิหลังพบจำนวนเงินและทรัพย์สินมหาศาลภายในบ้าน เจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถระบุแหล่งที่มาของจำนวนเงินดังกล่าวได้ แต่จำนวนเงินมากมายเหล่านี้เป็นสัญญาณชี้ชัดว่ากลุ่มมาอูเตมีทุนสนับสนุนจากกลุ่มผู้ก่อการร้ายข้ามชาติ และมีการประสานงานกับกลุ่มไอเอสอย่างใกล้ชิด (สถาพร เกื้อสกุล, ออนไลน์: ๒๕๖๑)

๒) การคัดเลือกสมาชิกและการฝึกอบรม

การค้นหานักก่อการร้ายที่มีศักยภาพเข้าเป็นสมาชิกในองค์กรนั้นเป็นไปอย่างช้าๆ และขั้นตอนการคัดเลือกสมาชิกองค์กรที่ใช้ในอินโดนีเซียและมาเลเซีย มี ๓ ระดับ (สุภาคีพรรณ ตั้งตรงไพโรจน์, ๒๕๕๐: ๒๙ - ๓๐) ได้แก่

(๑) การคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติที่ตรงกับวัตถุประสงค์สำคัญขององค์การคือการสถาปนารัฐอิสลามโดยพิจารณาไปถึงพื้นฐานทางครอบครัวและความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

(๒) หลังจากคัดเลือกได้แล้วผู้ที่ถูกคัดเลือกจะถูกส่งไปเรียนในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามภายในประเทศ และมีบางส่วนส่งไปเรียนยังป่ากีสถานและอัฟกานิสถาน

(๓) ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการฝึกฝนทางร่างกายและทางการทหาร สถานที่ใช้ฝึกมีทั้งที่แคมป์ของอัลกออิดะห์ ในอัฟกานิสถาน และแคมป์ Abu Bakar กับ Hudaybiyya ของกลุ่ม MILF บนเกาะมินดาเนา โดยสมาชิกทุกคนต้องเรียนเกี่ยวกับการประกอบระเบิด การฝึกใช้อาวุธสงครามไม่ว่าจะเป็น AK47s ปืนครก รวมถึงเทคนิคทางทหารทุกรูปแบบ การลาดตระเวน การก่อวินาศกรรม การ

ติดต่อสื่อสาร เป็นต้น นอกจากนี้ยังเรียนการจำลองการต่อสู้ด้วยปืนแฟนท์บอล (Paint-Ball) ซึ่งเป็นกีฬาที่นิยมเล่นกันในสหรัฐฯ และประเทศตะวันตกบางประเทศก็ถูกนำมาใช้ในการฝึกการยุทธ โดยจำลองเป็นสถานการณ์ต่อสู้จริงๆ เพียงแต่ใช้ปืนแฟนท์บอลเป็นอาวุธเท่านั้น

สำหรับในสิงคโปร์ ใช้การสอนศาสนาเป็นหลักเบื้องต้นในการคัดสรรสมาชิกใหม่โดยมีอิบราฮิม มัยดีน (Ibrahim Maidin) เป็นผู้สอน โดยคำสอนของ มัยดีน ยึดตามอุดมการณ์แห่งดารุลอิสลาม และต่อต้านตะวันตกอย่างแท้จริง กระบวนการสรรหาสมาชิกของมัยดีนมีสองขั้นตอน โดยขั้นตอนแรกเริ่มจากการแนะนำให้รู้จักชั้นสอนศาสนาของเขาซึ่งในชั้นเรียนจัดให้มีการสนทนาเกี่ยวกับจิตอาตและหลักปฏิบัติของมุสลิมทั่วโลกตามคำสอนแห่งคัมภีร์อัลกุรอาน จากนั้นเป็นขั้นตอนที่สองจะเป็นการสำรวจว่านักเรียนคนใดที่มีความสนใจที่จะเรียนรู้เพิ่มเติม โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามท่ามกลางความขัดแย้ง เช่น กรณีตัวอย่างในมินดาเนา เป็นต้น

โดยนักเรียนเหล่านี้จะต้องเรียนเพิ่มเติมหลังจบชั้นเรียนปกติแล้ว ซึ่งในชั้นเรียนของขั้นตอนที่สองนั้น มัยดีน จะเป็นผู้ตัดสินใจว่านักเรียนคนใดพร้อมสำหรับการเป็นสมาชิกกลุ่ม เมื่อได้รับการรับรองจาก มัยดีน นักเรียนผู้นั้นจะได้รับการอบรมและแนะนำให้รู้จักกลุ่มเจโอมากขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปทั้งสองขั้นตอนใช้เวลาประมาณ ๑๘ เดือน หลังจากที่ถูกนำผ่านขั้นตอนสุดท้ายได้แล้วจะถูกส่งไปฝึกที่มาเลเซียและอัฟกานิสถาน นับแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นต้นมา เมื่อกลุ่มเจโอจัดตั้งค่ายฝึกแห่งแรกหรือหุไดบียะห์ขึ้น ฟิลิปปินส์ได้กลายเป็นสถานที่ฝึกสำหรับชาวมุสลิมที่มาจากอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ไทย และชาวอาหรับ ซึ่งผู้ฝึกสอนส่วนใหญ่ไม่ใช่ชาวฟิลิปปินส์แต่ได้รับการฝึกโดยกลุ่มอัลกออิดะห์ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ กลุ่มไอเอสพยายามแทนที่การประกอบกิจการในประเทศของศาสนาอิสลามโดยเป็นศาสนาในลักษณะของกลุ่มไอเอสหัวรุนแรง การใช้วิธีการที่ทารุณ (ฆ่าตัดหัว) และการโจมตีแบบโหดเหี้ยมอำมหิตของกลุ่มนี้คงจะทำให้มีผู้รับเคราะห์และผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ซึ่งภัยคุกคามที่ยาวนานที่สุดจะเป็นการจัดตั้งค่ายฝึกผู้ก่อการร้าย ซึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นเหยื่อล่ออันกรบจากอาเซียนเท่านั้นแต่ยังจะล่อคนจากภูมิภาคอื่นๆ ให้มาร่วมด้วย ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้แสดงให้เห็นว่า ชาวอุยกูร์ที่เดินทางไปเข้าร่วมกับกลุ่มอัล - นุสราในซีเรีย หรือกลุ่มไอเอสในตะวันออกกลางไม่ได้เดินทางไปยังอินโดนีเซียแทน ซึ่งนักรบที่ได้รับการฝึกเหล่านี้จะเป็นภัยคุกคามต่อประเทศบ้านเกิดของคนเหล่านั้น

๕. การพัฒนาของสถานการณ์

การก่อเกิด

สำหรับการก่อการร้ายในภูมิภาคอาเซียนนั้น หากพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาแล้วพบว่า การก่อการร้ายมิใช่ประเด็นปัญหาใหม่สำหรับภูมิภาคนี้ ซึ่งการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในอดีตส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของการต่อต้านอำนาจรัฐ และการเรียกร้องความชอบธรรมทางการเมืองและสังคม โดยอาศัยอุดมการณ์ ศาสนา และชาติพันธุ์เป็นตัวขับเคลื่อน นอกจากนี้ยังมีปัญหาความมั่นคงอื่นๆ อาทิ ปัญหาชนกลุ่มน้อย ปัญหาการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดน ซึ่งเกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขหลายประการ ได้แก่ การปักปันเส้นเขตแดนโดยประเทศเจ้าอาณานิคมที่กระทำโดยมิได้คำนึงถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์ส่งผลทำให้หลายๆ ประเทศในอาเซียนมีคนต่างเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกัน หรือกรณีที่ชาติพันธุ์เดียวกันแต่ถูกจับแยกให้ไปอยู่ในดินแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งในบางครั้งความแตกต่างและความไม่ชอบธรรมในสังคมบางอย่างกลายเป็นสิ่งเร้าหรือกระตุ้นให้ชนกลุ่มน้อยเหล่านั้นเกิดแนวคิดที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน หรือต่อต้านอำนาจรัฐ ตัวอย่างเช่น กลุ่มชนชาติต่างๆ ในเมียนมา อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์

และประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ล้วนเกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์และความเชื่อทางศาสนา ทั้งสิ้น และเป็นปัญหาภายในประเทศมากกว่าที่จะเป็นประเด็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายระหว่างประเทศ แต่ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ก่อการร้าย “9/11” ในวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ การก่อการร้ายในภูมิภาคได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปสู่การก่อการร้ายระหว่างประเทศมากขึ้น มีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงข้ามประเทศและมีปฏิบัติการที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาค โดยกลุ่มที่สำคัญในภูมิภาค มีอยู่ด้วยกันหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเจมาห์ อิสลามิยาห์ (Jemaah Islamiyah: JI) หรือกลุ่มเจไอที่มีศูนย์บัญชาการอยู่ในอินโดนีเซีย ซึ่งมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับกลุ่มอัลกออิดะห์ (Al - Queda) และเป็นกลุ่มอิสลามหัวรุนแรงในตะวันออกกลาง กลุ่มอาบูไซยาฟ (Abu Sayyaf) ที่มีบทบาทอย่างมากในการต่อต้านรัฐบาลฟิลิปปินส์ ซึ่งแยกตัวออกมาจากกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติโมโร (Moro National Liberation Front: MNLF) รวมทั้งกลุ่มกัมปูลัน มูญาฮิดีน (Kumpulan Mujahideen Malaysia: KMM) ในมาเลเซีย

การขยายพื้นที่อิทธิพล

สำหรับการก่อการร้ายในอาเซียนนั้น พื้นที่ที่ข่าวการโจมตีเมืองมาราวี (Marawi) ของกลุ่มไอเอสในจังหวัดลาเนา เดล ซูร์ (Lanao Del Sur) บนเกาะมินดาเนาของประเทศฟิลิปปินส์ได้ถูกเผยแพร่สู่สายตาชาวโลก พร้อมๆ กับหลังจากนั้นไม่กี่ชั่วโมงก็เกิดเหตุระเบิดขึ้นในกรุงจาการ์ตาเมืองหลวงของประเทศอินโดนีเซียขึ้นมาอีก ก็ได้สร้างความวิตกกังวลขึ้นอย่างมากในสังคมโลก โดยเฉพาะกลุ่มประเทศอาเซียนเพราะดูเหมือนกลุ่มไอเอสได้เริ่มขยายปีกแห่งการก่อการร้ายเข้าสู่อาเซียนมากขึ้นเรื่อยๆ โดยหากสังเกตถึงการโจมตีเมืองมาราวีของกลุ่มไอเอสในครั้งนี้จะพบว่าชื่อของกลุ่มก่อการร้ายมาอูเต (Maute) มีความโดดเด่นจนต้องจับตามอง เพราะเป็นกลุ่มติดอาวุธที่นำกำลังเข้าปิดล้อมเมือง

กลุ่มมาอูเตเป็นกลุ่มก่อการร้ายที่ก่อตั้งขึ้นโดยนายอับดุลเลาะห์ มาอูเต (Abdullah Maute) ซึ่งเป็นชาวจังหวัดลาเนา เดล ซูร์ โดยกำเนิด เคยศึกษาที่ประเทศจอร์แดน สำหรับรองหัวหน้ากลุ่มคือน้องชายของเขาเองมีชื่อว่านายโอมาร์คัยยัม มาอูเต (Omarkhayam Maute) สำเร็จการศึกษาจากประเทศอินโดนีเซีย และนายอาบู ดาร์ (Abu Dar) ผู้นำกลุ่มก่อการร้ายคนสำคัญอีกคนหนึ่งในพื้นที่ลาเนา เดล ซูร์ โดย นายอาบู ดาร์ มีหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับผู้ก่อการร้ายต่างชาติที่เดินทางเข้ามาร่วมกับกลุ่มมาอูเต เช่น กลุ่มไอเอสในอินโดนีเซีย และมาเลเซีย หรือ “กาติบะห์ นูซันตารา” (Katibah Nusantara) ซึ่งผู้ก่อการร้ายต่างชาติเหล่านี้จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นครูฝึกให้กับกำลังพลของกลุ่มโดยอาศัยเส้นทางชายแดนทางทะเลผ่านจังหวัดกาลิมันตันตะวันออก (Kalimantan Utara) ของอินโดนีเซีย ลัดเลาะเข้ามาในพื้นที่เกาะ “ตาวี - ตาวี” (Tawi - Tawi) อันเป็นจุดเชื่อมต่อเดินทางไปมาหาสู่กัน

กลุ่มมาอูเตเริ่มออกปฏิบัติการครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยทำการโจมตีจุดตรวจของทางการฟิลิปปินส์ในเมืองมาดาลัม (Madalum) ซึ่งอยู่ทางตอนกลางของจังหวัด ในช่วงแรกนั้นกล่าวกันว่ามีความเชื่อมโยงกับกลุ่มเจมาห์ อิสลามิยาห์ (Jemaah Islamiyah) หรือกลุ่มเจไอซึ่งเป็นกลุ่มก่อการร้ายในอินโดนีเซีย และยังมีกรกล่าวอ้างว่าพวกตนเป็นสาขาหนึ่งของกลุ่มไอเอส แต่ก็ไม่มีการยืนยัน เพราะดูเหมือนเป็นเพียงการแอบอ้างเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับกลุ่มเท่านั้น แต่หลังจากนั้นกลุ่มมาอูเตได้มีการเชื่อมความสัมพันธ์กับกลุ่มอาบูไซยาฟภายใต้การประสานงานของ อิหม่าม บันตาดาเย จนทำให้นายอิสนิลอน ฮาปิลอน (Isnilon Hapilon) ผู้นำของกลุ่มอาบูไซยาฟ เดินทางจากฐานที่มั่นของตนในบาซิลัน มุ่งหน้าเข้าร่วมกับกลุ่มมาอูเต ที่เมืองบูติค (Butig) (ศนิโรจน์ ธรรมยศ, ๒๕๖๐: ๒๒)

แผนภาพที่ ๓ - ๑๗ การปฏิบัติการของกลุ่มมาอูเต ในเมืองมาราวี (Marawi) บนเกาะมินดาเนาของฟิลิปปินส์

ที่มา : Islamic State in the Philippines? Detailed Control Map & Timeline of the Marawi Conflict, อ้างถึงใน Political Geography Now. Online: 2017

นายอิสนี่ลอน ฮาปีลอน ผู้นี้คือผู้ประกาศตนว่าเป็น “อเมียร์” หรือ “เจ้าชาย” ของกลุ่มไอเอสในฟิลิปปินส์และเป็นผู้ก่อการร้ายหมายเลข ๑ ที่ทางการฟิลิปปินส์ต้องการตัวมากที่สุด โดยเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ นายอิสนี่ลอน ฮาปีลอน และ กลุ่มอาบูไซยาฟ ของเขาได้เผยแพร่ภาพวิดีโอพิธีสาบานตนเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มไอเอส พร้อมกับคล้องแขนทั้งสองข้างกับชายสวมหน้ากากสีดำจำนวนหนึ่ง ซึ่งล้อมเป็นวงกลม ทำการสาบานตนว่าจะจงรักภักดีต่อกลุ่มไอเอส และหัวหน้ากลุ่มไอเอสคือ นายอาบู บักการ์ บักกาตี วิดีโอชุดนี้เชื่อว่าถ่ายทำในฐานที่มั่นของกลุ่มอาบูไซยาฟในเกาะมินดาเนาทางตอนใต้ของฟิลิปปินส์ ก่อนที่จะถูกส่งมาอัฟโพลดลงยูทูปในประเทศอินโดนีเซีย

การเข้าร่วมกลุ่มของนายอิสนีลอน ฮาปิลอน ทำให้กลุ่มมาอูเตกลายเป็นกลุ่มก่อการร้ายสาขาของกลุ่มไอเอสเต็มตัว มีการใช้ธงสีดำ ผ้าคาดศีรษะ การแต่งกาย และเสื้อสัญลักษณ์ของกลุ่มไอเอสอย่างเปิดเผย มีการตั้งฉายาของกลุ่มว่า “ไอเอสแห่งลานา” จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ประธานาธิบดีคูเตอร์เตแห่งฟิลิปปินส์ก็ได้ประกาศว่ากลุ่มมาอูเตมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มไอเอสอย่างชัดเจน

การโจมตีเมืองมาราวิที่ผ่านมาได้ปรากฏภาพของนายอิสนีลอน ฮาปิลอน รวมอยู่ด้วย และเชื่อว่าปัจจุบันเขาน่าจะเป็นผู้นำระดับสูงคนหนึ่งของกลุ่มมาอูเต เคียงข้างกับนายอับดุลเลาะห์ มาอูเต โดยได้ประกาศอย่างชัดเจนว่าดินแดนในเกาะมินดาเนาแห่งนี้พร้อมจะเป็นสถานที่รองรับนักบวชศักดิ์สิทธิ์ที่แตกกระจัดกระจายจากการสู้รบในตะวันออกกลาง มุ่งหน้ามาเพื่อร่วมกันจัดตั้งรัฐอิสลามบริสุทธิ์ตามอุดมคติของกลุ่มไอเอสขึ้นในเกาะมินดาเนา

การดำเนินการของรัฐบาลฟิลิปปินส์

เส้นทางไปสู่ดินแดนในอุดมคติของกลุ่มมาอูเตมิได้เป็นเส้นทางที่สวยหรูและโรยด้วยกลีบกุหลาบ หากแต่ต้องเผชิญกับการปราบปรามอย่างรุนแรง โดยตั้งแต่ปลายเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ จนถึงเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ทางทหารฟิลิปปินส์ได้ส่งกำลังทหารเข้าปราบปรามอย่างรุนแรง โดยทำการเข้าโจมตีฐานที่มั่นของกลุ่มมาอูเต ที่เมืองบูติค และเมืองเปียกาโป โดยจัดกำลังจากกองบัญชาการมินดาเนาตะวันตก (Western Mindanao Command) มีที่ตั้งอยู่ที่ค่ายพลเอก นาวาร์โร (General Navarro) ในเมืองชามบวงก้า ซึ่งเป็นเมืองใหญ่อันดับ ๖ ของประเทศอยู่ทางตอนใต้สุดของเกาะมินดาเนา สำหรับภารกิจของกองบัญชาการนี้คือการต่อต้านการก่อการร้ายของกลุ่มต่างๆ ที่เคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยอิสลามโมโรหรือกลุ่มแนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติโมโรและกลุ่มอาบูไซยาฟ

หน่วยที่สำคัญที่สุดหน่วยหนึ่งของกองบัญชาการนี้ซึ่งทำหน้าที่เป็นแนวหน้าในการกวาดล้างกลุ่มมาอูเตคือกองพลทหารราบที่ ๑ หรือที่มีสมญานามอย่างเป็นทางการว่ากองพล “ทาบัก” (1st Infantry Tabak Division: “ทาบัก” แปลว่า ดาบ) ได้รับการจัดอันดับว่าเป็นหน่วยรบแบบสงครามกองโจรที่ดีที่สุดหน่วยหนึ่งในเอเชีย และยังมีกองพันต่อต้านการก่อการร้ายที่ ๑ (1st Light Reaction Battalion) ซึ่งเป็นหน่วยต่อต้านการก่อการร้ายที่จัดตั้งขึ้นด้วยงบประมาณจากสหรัฐฯ มูลค่ากว่า ๒๕ ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ 9/11 ที่อาคารเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ในนครนิวยอร์ก โดยสหรัฐฯ มุ่งหวังให้หน่วยนี้เป็นหน่วยต่อต้านการก่อการร้ายของภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก กำลังพลทั้งหมดของหน่วยจะได้รับการฝึกจากหน่วยรบพิเศษของกองทัพสหรัฐฯ ทำให้กลุ่มมาอูเตต้องประสบความสูญเสียเป็นอย่างมาก ทั้งกำลังพลและที่มั่นในเมืองเปียกาโปซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดลานา เดล ซูร์ นอกจากนี้การรบดังกล่าวยังส่งผลให้ผู้นำระดับสูงของกลุ่มคืออิหม่าม บันดาเยา เสียชีวิตอีกด้วย

บทเรียนจากมาราวิ

จากสถานการณ์ในเมืองมาราวิและเมืองลานา เดล ซูร์ ในเกาะมินดาเนา ของประเทศฟิลิปปินส์ ถูกกลุ่มมาอูเตและกลุ่มอาบูไซยาฟซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของกลุ่มไอเอสยึดครองเป็นเวลากว่า ๕ เดือน ส่งผลให้กองทัพฟิลิปปินส์ต้องส่งกองกำลังเข้าปราบปรามอย่างรุนแรง ทำให้เกิดการสู้รบเป็นสงครามในพื้นที่เขตเมืองที่ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของฟิลิปปินส์ จนกระทั่งรัฐบาลฟิลิปปินส์

สามารถยึดพื้นที่คืนมาได้ท่ามกลางความสูญเสียของทั้งสองฝ่ายและประชาชนกว่า ๕๐๐,๐๐๐ คน
ที่ตกอยู่ท่ามกลางการสู้รบ

แผนภาพที่ ๓ - ๑๘ สถานการณ์ในเมืองมาราวิ

ที่มา: เผยสภาพเมืองมาราวิพังยับ! พื้นที่ต่อสู้ฟิลิปปินส์-ไอเอสนาน ๕ เดือน, อ้างถึงใน ประชาชาติธุรกิจ.
ออนไลน์: ๒๕๖๐

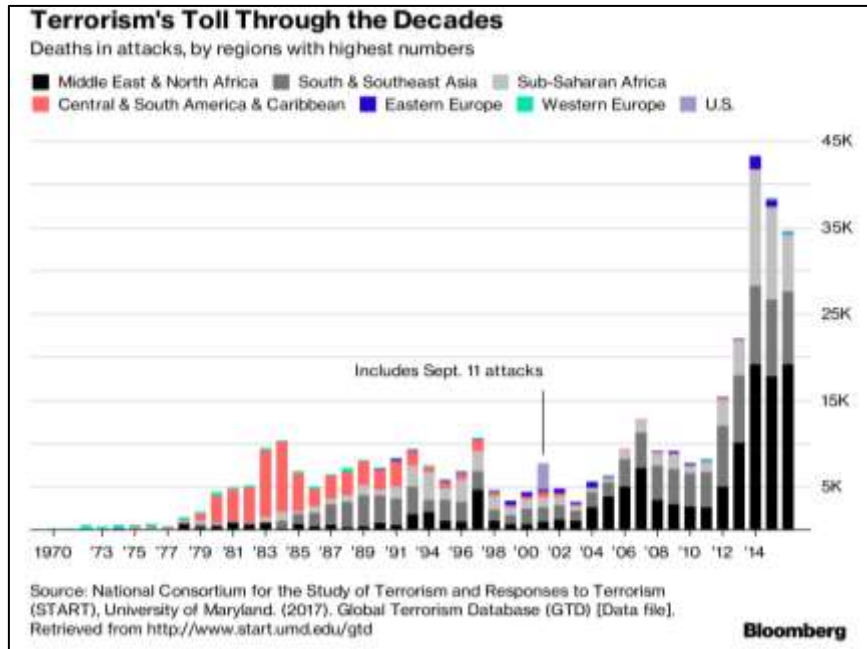
เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้รัฐบาลทั่วโลกเห็นแล้วว่า การประกาศให้เป็น Caliphate มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นจริง แม้จะไม่ใช่ทั่วทุกพื้นที่ของโลกอย่างที่กล่าวอ้างคือ “รัฐอิสลาม” แต่ได้มีการจัดให้อยู่ในรูปแบบของจังหวัดอิสลาม (Vilayat) แทน ทางกลุ่มจึงได้ใช้อำนาจกำลังรบที่อาศัยอาวุธที่ทันสมัยและสงครามจิตวิทยา หรืออาจกล่าวได้ว่ากลุ่มไอเอสนั้นใช้วิธีการ “Hybrid Adversary” ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในการก่อการร้าย ซึ่ง Hybrid Adversary ของกลุ่มไอเอสคือการรบแบบผสมผสานการรบทั้งสงครามตามแบบ (Conventional Warfare) และสงครามไม่ตามแบบ (Irregular Warfare) รวมไปถึงการปล้นสะดมตามแบบของกลุ่มอัลกออิดะห์ในโซมาเลีย (Al - Qaeda of Somalia) และอาบูไซยาฟ (Abu Sayyaf) เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมือง ซึ่งการต่อสู้แบบ Hybrid Adversary จะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในพื้นที่ The Gray - Zone (Conflict) และพื้นที่ห่างไกลจากการดูแลของฝ่ายรัฐ ดังเช่นตัวอย่างเหตุการณ์ที่มินดาเนาในฟิลิปปินส์ (พิศาล อมรรัตนานุกภาพ, ๒๕๖๐: ๓๔ - ๓๕)

สำหรับภูมิภาคอาเซียนนั้น ได้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นบ่อยครั้งและยาวนานมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงจัดได้ว่าเป็น The Gray - Zone (Conflict) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ห่างไกลของ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ โดยเฉพาะฟิลิปปินส์ถือเป็นเขตอิทธิพลของกลุ่มหัวรุนแรงในพื้นที่อย่างกลุ่มอาบูไซยาฟ และกลุ่มแนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยอิสลามโมโร (Moro Islamic Liberation Front: MILF) ที่เข้าครอบครองเขตทะเลซูลูและทะเลเซเลบีส ซึ่งกลุ่มอาบูไซยาฟมีความชำนาญในพื้นที่ทำให้สะดวกต่อการเคลื่อนที่เข้าโจมตีและถอนตัว ในขณะที่รัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติงานใน The Gray -

Zone (Conflict) ได้อย่างเต็มรูปแบบจนทำให้กลายเป็นแหล่งซ่อนสมุขของผู้กระทำความผิดกฎหมายต่างๆ เป็นระยะเวลานานส่งผลให้มีเหตุการณ์ความรุนแรงมาโดยตลอด ดังแสดงในแผนภาพที่ ๓ - ๗

เหตุการณ์ล่าสุดในฟิลิปปินส์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงจิตวิทยาในวงกว้างและทำให้ทุกประเทศต้องหันมาให้ความสำคัญกับแนวคิดการก่อตั้ง “รัฐอิสลาม” ในอาเซียน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคอาเซียนของกลุ่มไอเอสเป็นภัยคุกคามที่สำคัญของอาเซียนในปัจจุบัน

แผนภาพที่ ๓ - ๑๙ สถานการณ์การก่อการร้ายในระดับโลกและอาเซียน

ที่มา : terrorism - now, อ้างถึงใน Marc Championes. online: 2017

ความพยายามของกลุ่มไอเอสในการเข้ายึดพื้นที่เมืองมาราวิสร้าง ความกังวลให้กับประเทศต่างๆ ในอาเซียนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาเลเซียและอินโดนีเซียซึ่งต่างก็เป็นเป้าหมายของกลุ่มหัวรุนแรงที่ต้องการจัดตั้งรัฐตามอุดมคติของกลุ่มไอเอสขึ้น อันจะเห็นได้จากการประชุมคณะกรรมการชายแดนทั่วไปมาเลเซีย - อินโดนีเซีย ครั้งที่ ๔๐ ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ เมื่อปลายเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของมาเลเซีย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของอินโดนีเซียเป็นประธาน และทั้งสองประเทศจะเพิ่มฐานปฏิบัติการร่วม (Joint Post: POSGAB) ในพื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหวของกลุ่มไอเอส อีกจำนวน ๕ แห่ง ประกอบด้วย ฐานปฏิบัติการร่วมที่รัฐซาบฮ์ รัฐซาราวัก และเขตกาลิมันตัน ของอินโดนีเซียจากเดิมที่มีอยู่แล้ว ๔ แห่ง ซึ่งการเพิ่มฐานปฏิบัติการระหว่างมาเลเซียและอินโดนีเซียเป็นจำนวน ๙ แห่ง ในครั้งนี้จะทำให้กองทัพของทั้งสองประเทศสามารถตรวจสอบความเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อการร้ายที่อาศัยเขตแดนอันเต็มไปด้วยภูเขาสูงชันและป่าทึบ ในการแทรกซึมเข้าสู่ประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซียเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (ศรินทร์จณ์ ธรรมยศ, ๒๕๖๐: ๓๙)

สรุป

การก่อการร้ายในตะวันออกกลางเป็นปัญหาที่มีมาอย่างยาวนานเนื่องจากปัจจัยหลายๆ ปัจจัย เช่น ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิรัฐศาสตร์ ความเชื่อ ศาสนา การแทรกแซงจากประเทศมหาอำนาจ และประเทศในตะวันออกกลางด้วยกันเอง จนทำให้การก่อการร้ายกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามที่มีแนวทางและยุทธวิธีการก่อเหตุที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ เช่น การเผยแพร่แนวคิดสุดโต่งผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้ผู้ร่วมขบวนการเดินทางเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้ายกลุ่มนี้จากทั่วโลก

ในปัจจุบันถึงแม้ว่ารัฐบาลอิรักและซีเรียที่ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ และรัสเซียจะสามารถเข้ายึดพื้นที่จากกลุ่มก่อการร้ายได้เกือบหมด แต่การสู้รบอาจจะมีต่อไปเนื่องจากผู้ก่อการร้ายที่รอดชีวิตได้ถอยร่นไปกบดานในเขตทะเลทราย ซึ่งอาจรวมกลุ่มกันขึ้นมาและเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีในการรบใหม่โดยกลายเป็นกองกำลังใต้ดิน เน้นการโจมตีแบบกองโจร และระเบิดพลีชีพ รวมทั้งหาฐานที่มั่นในประเทศใหม่ๆ ทั้งในตะวันออกกลางและแอฟริกา เช่น ลิเบีย อีฟกานีสถาน เยเมน แอฟริกาเหนือ เป็นต้น เพื่อที่จะรวมตัวกันขึ้นมาใหม่อีกครั้งก็เป็นได้

สำหรับอาเซียนมักประสบปัญหาการก่อการร้ายที่ใช้กองกำลังและความรุนแรงเพื่อแย่งชิงอำนาจและแก้ไขประเด็นความขัดแย้ง และรวมถึงการต่อต้านรัฐบาลกลาง ทั้งนี้ โดยมีต้นตอมาจากปัญหาทางอุดมการณ์ ความแตกต่างทางศาสนา และชาติพันธุ์ ซึ่งการก่อการร้ายในลักษณะนี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่หนึ่งจะเริ่มขึ้น และบางปัญหาก็ยังคงดำรงอยู่จวบจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการบุกยึดเมืองมาราวิชของกลุ่มมาอูเต (Maute) ที่มีความสามารถในการชักชวนนักรบรุ่นใหม่มาเข้าร่วม มีการสะสมอาวุธจำนวนมาก และสามารถทนต่อการโจมตีของรัฐบาลฟิลิปปินส์ได้นานถึง ๑๕๔ วัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคของกลุ่มไอเอสเป็นภัยคุกคามที่สำคัญของอาเซียนในปัจจุบัน เพราะถึงแม้รัฐบาลฟิลิปปินส์จะสามารถยึดพื้นที่ที่กลับมาจากกลุ่มมาอูเตได้ แต่ภัยของการก่อการร้ายยังคงมีอยู่และไม่มีวันหมดไป เพียงแต่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายอ่อนแอลงในช่วงหนึ่งเท่านั้นเพราะกลุ่มก่อการร้ายจะแต่งตั้งผู้นำคนใหม่ซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดและความเชื่อขึ้นมาสานต่ออุดมการณ์แทน และระดมการแพร่กระจายแนวคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ของกลุ่มต่อไป ประกอบกับกลุ่มก่อการร้ายที่มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) ทั้งเฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) ยูทูบ (Youtube) ฯลฯ โดยใช้ภาษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการส่งผ่านแนวคิดและอุดมการณ์ของกลุ่มสู่บุคคลภายนอกอีกทางหนึ่ง ซึ่งการศึกษาปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง และบริบทของการก่อการร้ายในอาเซียน ทำให้ทราบถึงปัจจัยทางประวัติศาสตร์และภูมิรัฐศาสตร์ สาเหตุจากปัจจัยภายใน แรงขับจากปัจจัยภายนอก รวมทั้งการพัฒนาของสถานการณ์ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการเปรียบเทียบเพื่อเสนอบทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียนต่อไป

บทที่ ๔

การวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อเสนอบทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน

กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามถือกำเนิดขึ้นในภูมิภาคตะวันออกกลาง โดยเป็นกลุ่มที่มีเป้าหมายพื้นที่ ยุทธวิธี ในการปฏิบัติการแตกต่างจากกลุ่มก่อการร้ายอื่นๆ แต่ในปัจจุบันรัฐบาลอิรักและซีเรียได้ยึดพื้นที่ส่วนใหญ่จากกลุ่มรัฐอิสลามกลับคืนมาได้ และทำให้ผู้ก่อการร้ายหลบหนีไปหาฐานที่มั่นแห่งใหม่ รวมถึงในภูมิภาคอาเซียน เพื่อที่จะกลับมาปฏิบัติการอีกครั้ง ดังนั้นในบทนี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความขัดแย้งและทำให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามกำเนิดขึ้นมาในตะวันออกกลาง และค้นหาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียน และวิเคราะห์ เปรียบเทียบ ความเหมือนและความต่างระหว่างเหตุการณ์ที่นำไปสู่การก่อตั้งรัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลางกับอาเซียน เพื่อเสนอแนะแนวทาง การกำหนดนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศของอาเซียนและไทย รวมทั้งเพื่อการป้องกันปัญหาการขยายตัวด้านการก่อการร้ายและเสริมสร้างความมั่นคงของภูมิภาคอาเซียน รวมถึงประเทศไทยในอนาคต โดยทำการศึกษารายละเอียดตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

การวิเคราะห์เปรียบเทียบผ่านตัวแปรต่างๆ

๑. ปัจจัยทางประวัติศาสตร์

ภูมิภาคตะวันออกกลาง

จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ ๒ และ ๓ เห็นได้ว่าประวัติศาสตร์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ภูมิภาคตะวันออกกลางมีความขัดแย้งมาอย่างยาวนานและถือว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามเกิดขึ้น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรก การปกครองของประเทศมหาอำนาจอย่างอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งเป็นผู้ชนะสงครามโลกครั้งที่ ๑ เนื่องจากอาณาจักรออตโตมันเข้าร่วมกับฝ่ายมหาอำนาจกลาง ที่ประกอบไปด้วยเยอรมันนี ออสเตรีย - ฮังการี และอิตาลี ซึ่งเป็นผู้แพ้สงคราม จึงทำให้อังกฤษและฝรั่งเศสเข้ามาปกครองและแบ่งแยกดินแดนในตะวันออกกลาง ภายใต้การรับรองขององค์การสันนิบาตชาติ มาตราที่ ๒๒ และสนธิสัญญาแซฟร์ (Treaty of Sevres) ที่กำหนดให้อิรักและปาเลสไตน์อยู่ในอาณัติของ อังกฤษ ส่วนซีเรียและเลบานอนอยู่ภายใต้อาณัติของฝรั่งเศส โดยใช้กลยุทธ์การปกครองแบบ “แบ่งแยกและปกครอง” (Divide - and - Rule Strategy) ต่อประชากรชาวอาหรับและชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ในดินแดนอาณัติ ไม่ว่าจะเป็นอิรัก ปาเลสไตน์ ซีเรีย และเลบานอน

ประการที่สอง การกำหนดเส้นเขตแดนของประเทศมหาอำนาจ อังกฤษและฝรั่งเศสได้กำหนดอาณาเขต และขีดเส้นพรมแดนในรูปแบบเมืองก่อนรัฐ (Proto - States) เพื่อที่จะได้ปกครองได้อย่างอิสระ โดยมีได้คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายทางชนชาติ และศาสนาของประชากร

รูปแบบการปกครองและการกำหนดเขตแดนเช่นนี้ สะท้อนความแตกต่างของประชากรในตะวันออกกลาง ในขณะที่เดียวกันก็ตอกย้ำความแตกต่างเพื่อให้เกิดความแตกแยกทางศาสนาหรือเชื้อชาติอีกด้วย

การจัดการดังกล่าวทำให้ชาวมุสลิมเกิดความเคียดแค้นและไม่พอใจอำนาจและอิทธิพลของชาติมหาอำนาจที่เข้ามารุกรานดินแดนของตน จนทำให้เกิดการจัดตั้งขบวนการต่อต้านมหาอำนาจต่างๆ เช่น ขบวนการชาตินิยม (Nationalist Movement) และอิสลามนิยม (Islamist Movement) รวมถึงกลุ่มก่อการร้ายอื่นๆ

ในอิรักเกิดกลุ่มผู้พิทักษ์เอกราชอิรัก (The Guardians of Iraqi Independence) ระดมกำลังขึ้นต่อต้านอาณัติอังกฤษครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ต่อมาชาวอิรักก็ได้ประท้วงใหญ่อีกครั้งซึ่งเรียกกันว่า การปฏิวัติอิรักในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ (The Iraqi Revolt 1920) นำโดยผู้นำทางศาสนาชาวชีอะห์จากเมืองนาจัฟ (Najaf) และกัรบาลา (Karbala) ส่วนในซีเรียได้เกิดกบฏต่อต้านเจ้าอาณัติฝรั่งเศสขึ้นอย่างรุนแรงตลอดระยะเวลา ๓ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๓ - ๒๔๖๖

ดังนั้นการแทรกแซงของมหาอำนาจด้วยการปกครอง นโยบาย และการแบ่งเส้นเขตแดนที่ไม่เป็นธรรมนี้ จึงกลายเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้งของประเทศในตะวันออกกลาง โดยเฉพาะในอิรักและซีเรียมาจนถึงปัจจุบันนี้ และด้วยการแทรกแซงของมหาอำนาจในยุคปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามขึ้นอีกด้วย

ภูมิภาคอาเซียน

สำหรับปัญหาการก่อการร้ายที่มีพื้นฐานมาจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์นั้น พิจารณาได้ทั้งประเด็นที่คล้ายคลึงและประเด็นที่แตกต่างกันจากภูมิภาคตะวันออกกลาง ดังนี้

ประการแรก ความคล้ายคลึงกับภูมิภาคตะวันออกกลาง ในเรื่องการเข้ามาของประเทศเจ้าอาณานิคม ทั้งการเข้ามาปกครอง การแบ่งแยกดินแดน กำหนดอาณาเขตและขีดเส้นพรมแดน โดยมีได้คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายทางชนชาติ และศาสนาของประชากร ซึ่งการจัดการดังกล่าวก่อให้เกิดความเคียดแค้นและไม่พอใจอำนาจและอิทธิพลของต่างชาติที่เข้ามารุกรานดินแดนของตน

สำหรับอาเซียน ความเคียดแค้นและไม่พอใจดังกล่าว เริ่มปรากฏขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ ๑๖ ที่มีการต่อต้านการเข้ามาของประเทศเจ้าอาณานิคมต่างๆ เช่น สเปน โปรตุเกส และชาติตะวันตกอื่นๆ ที่ได้นำศาสนาและวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่ ทำให้กลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมแสดงความเป็นชาตินิยมของตนออกมาโดยการรวบรวมพลังประชาชนและอาศัยจุดร่วมทางประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรม มาเป็นแนวทางในการต่อต้าน ตัวอย่างเช่น

กรณีฟิลิปปินส์ ในช่วงศตวรรษที่ ๑๖ หลังจากที่สเปนเข้าครอบครองแล้ว วัฒนธรรมสเปนก็ได้แพร่กระจายไปทั่วเกาะมินดาเนาและในกรุงมะนิลา แต่ก็ถูกต่อต้านจากชาวมุสลิมจนเกิดการก่อกบฏ

ของชาวมุสลิมขึ้น ซึ่งการก่อกบฏของชาวมุสลิมมิใช่เกิดจากการรุกรานของสเปน แต่มาจากการแสดงความเป็นชาตินิยมของตัวเองมากกว่า และต่อมาเมื่อ สหรัฐฯ เข้าครอบครองก็พยายามที่จะรวมมุสลิมภาคใต้เข้ามาอยู่ในโครงสร้างการพัฒนาของรัฐบาล แต่เนื่องจากได้รับการต่อต้าน จึงไม่สามารถพัฒนาในเขตที่มีมุสลิมในภาคใต้ได้อย่างเต็มที่ ทำให้พื้นที่นั้นไม่ได้รับการพัฒนาจากรัฐบาล จนกลายเป็นพื้นที่ปลอดอำนาจรัฐในที่สุด

กรณีอินโดนีเซีย การเข้ามาของชาวต่างชาติ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการเผยแพร่วิทยาศาสตร์นิกายโปรเตสแตนต์ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย จึงได้ใช้นโยบายกีดกันคนมุสลิมในเรื่องต่างๆ เช่น การขัดขวางไม่ให้คนมุสลิมเดินทางไปแสวงบุญในนครเมกกะได้อย่างสะดวก การห้ามปฏิบัติศาสนกิจ เป็นต้น ซึ่งในประเด็นนี้เองทำให้คนมุสลิมเกิดความรู้สึกถึงความแตกต่างทางศาสนา จนเป็นชนวนเหตุสำคัญในการเริ่มต้นต่อต้านชาวตะวันตก

ประการที่สอง ประเด็นที่ต่างจากตะวันออกกลางคือเป้าหมายทางการเมืองที่แตกต่างกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองจนนำมาสู่การต่อต้านอำนาจรัฐ ตัวอย่างเช่น

กรณีของอินโดนีเซีย เกิดขบวนการต่อต้านรัฐของชาวมุสลิมหลังจากอินโดนีเซียได้รับเอกราชจากเนเธอร์แลนด์ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ โดยการประกาศก่อตั้งสาธารณรัฐอินโดนีเซียให้เป็นรัฐทางโลก (Secular State) ไม่ใช่รัฐอิสลาม (Islamic State) โดยการประกาศให้ หลักปัญจศีล (Panjasila) ได้แก่ (๑) นับถือพระเจ้าสูงสุดหนึ่งเดียว (๒) เป็นมนุษย์ที่เจริญและเที่ยงธรรม (๓) ความเป็นเอกภาพของอินโดนีเซีย (๔) อำนาจอธิปไตยของปวงชนซึ่งบริหารโดยนโยบายทรงปัญญาที่มีมาจากการใคร่ครวญและเห็นพ้องกัน และ (๕) ความยุติธรรมทางสังคมต่อชาวอินโดนีเซียทั้งหมด เป็นอุดมการณ์หรือปรัชญาแห่งรัฐของประธานาธิบดีซูการ์โน ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ - ๒๕๐๘ ซึ่งเป็นผู้นำทางการเมืองคนแรกของอินโดนีเซีย โดยเป้าหมายทางการเมืองของผู้ปกครองหรือกลุ่มผู้นำต้องการให้ประเทศมีการใช้แนวทางการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ส่วนเป้าหมายทางการเมืองของผู้ถูกปกครองดั้งเดิมบางกลุ่ม เช่น ขบวนการนะห์ดาตุลอุลามา (Nahdlatul Ulama: NU) ต้องการให้รัฐชาติวางอยู่บนพื้นฐานของศาสนาอิสลามแนวจารีตนิยม

สำหรับการประกาศใช้ปัญจศีลของซูการ์โนนั้น ก็เพื่อตอบโต้กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองอิสลาม ซึ่งต้องการสถาปนาอินโดนีเซียเป็นรัฐอิสลาม และต้องการปกป้องสังคมอินโดนีเซีย ซึ่งมีความเป็นพหุชาติพันธุ์และศาสนา ตลอดจนเสริมสร้างความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างหลากหลายในหมู่เกาะอินโดนีเซีย แม้ในช่วงแรก หลักปัญจศีลมิได้ถูกนำมายึดถือปฏิบัติอย่างจริงจัง แต่พอมาในยุคระเบียบใหม่ภายใต้เผด็จการรัฐบาลซูฮาร์โต หลักปัญจศีลถูกนำมาใช้ในฐานะอุดมการณ์หรือปรัชญาแห่งรัฐอย่างจริงจัง องค์กรมุสลิมบางส่วนไม่ยอมรับและลุกขึ้นมาต่อต้าน แต่ก็นำไปสู่การปราบปรามอย่างรุนแรงจากรัฐบาลเผด็จการซูฮาร์โต จนท้ายที่สุดก็ถูกกดดันอย่างหนักจากรัฐบาล จนทำให้ทุกกลุ่มชนในอินโดนีเซียต้องน้อมรับและยึดถือปฏิบัติ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มุสลิมจำนวนหนึ่งเห็นว่า รัฐบาลกำลังจำกัดบทบาทของอิสลาม ก่อให้เกิดความตึงเครียดทางศาสนา และแสดงออกมาในรูปของขบวนการฟื้นฟูศาสนาอิสลาม อันหมายถึงการกลับไปสู่หลักการศาสนาอย่างเคร่งครัดในเวลาต่อมา

๒. ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์

ภูมิภาคตะวันออกกลาง

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ตะวันออกกลางเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์การเมือง และเศรษฐกิจ โดยปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญ คือ ภูมิภาคนี้เป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างทวีปยุโรป เอเชีย และแอฟริกา ซึ่งถือได้ว่าเป็นเส้นทางในด้านการค้าและเศรษฐกิจที่สำคัญ และมีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ภาษา และศาสนา รวมทั้งยังมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ และทะเลทราย ทำให้ไม่สามารถแบ่งเส้นเขตแดนได้อย่างชัดเจน รวมทั้งยังมีน้ำมันและก๊าซธรรมชาติซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เป็นที่ต้องการของทุกประเทศโดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจ เช่น สหรัฐฯ รัสเซีย เป็นต้น

ดังนั้นภูมิภาคนี้จึงเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ที่ประเทศมหาอำนาจทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ต้องการที่จะครอบครองและเข้ามาแทรกแซง เพื่อนำทรัพยากรไปพัฒนาประเทศของตน รวมทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ใช้ถ่วงดุลอำนาจกันเองของประเทศมหาอำนาจ จนนำไปสู่การเกิดสงครามกลางเมืองและสงครามตัวแทนในประเทศอิรักและซีเรีย ส่งผลให้รัฐบาลของทั้งสองประเทศไม่สามารถที่จะบริหารประเทศได้ จนทำให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามก่อตัวขึ้นและสามารถที่จะเข้ายึดเมืองสำคัญที่มีทรัพยากรที่จำเป็นต่อการสู้รบ คือ (๑) ทูตทรัพย์ ที่ได้จากการเข้ายึดธนาคาร รวมทั้งนำทรัพยากรอื่นๆ ในพื้นที่ เช่น น้ำมัน และวัตถุโบราณ ออกจำหน่ายในตลาดมืด (๒) อาวุธและที่ตั้งทางทหาร ที่ยึดได้จากกองทัพอิรักและซีเรีย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวของรัฐบาลอิรักและซีเรียที่ไม่สามารถบริหารประเทศและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

นอกจากนี้ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบทะเลทราย จึงเอื้อให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามใช้ในการปฏิบัติการยึดเมืองและรับความช่วยเหลือจากประเทศที่ให้การสนับสนุน ทั้งยังเป็นแหล่งกบดาน และช่องสุมกำลังที่สำคัญของกลุ่มก่อการร้ายอีกด้วย

ภูมิภาคอาเซียน

สำหรับปัญหาการก่อการร้ายที่มีพื้นฐานมาจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ในอาเซียนนั้น พิจารณาได้ทั้งประเด็นที่คล้ายคลึงและประเด็นที่แตกต่างจากภูมิภาคตะวันออกกลาง ดังนี้

ประการแรก ความคล้ายคลึงของพื้นที่ที่เป็นรัฐล้มเหลว เป็นเขตปลอดอำนาจรัฐ หรือเป็นพื้นที่ The Gray - Zone (Conflict) ทำให้รัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติงานในพื้นที่นั้นๆ ได้อย่างเต็มรูปแบบ กล่าวคือ

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของอาเซียนแบ่งเป็น กลุ่มรัฐหมู่เกาะริมทะเล และกลุ่มรัฐภาคพื้นทวีป โดยกลุ่มรัฐหมู่เกาะริมทะเล ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ และบรูไน โดยเฉพาะอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย ประสบปัญหาภัยกับกลุ่มก่อการร้ายมากกว่ากลุ่มรัฐภาคพื้นทวีป ที่ประกอบไปด้วย เมียนมา สปป.ลาว เวียดนาม กัมพูชา และไทย เนื่องจากมีฐานของกลุ่มก่อการร้ายเดิมที่ต่อต้านอำนาจรัฐบาลอยู่แล้ว โดยเฉพาะฟิลิปปินส์ถือเป็นเขตอิทธิพลของกลุ่มก่อการร้ายในพื้นที่อย่างกลุ่มอาบูไซยาฟ และกลุ่มแนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยอิสลามโมโร (Moro Islamic Liberation Front: MILF) ที่เข้าครอบครองเขตทะเลชูลูและทะเลเซเลบีส ซึ่งกลุ่มอาบูไซยาฟ มีความชำนาญในพื้นที่ทำให้สะดวกต่อการเคลื่อนที่เข้าโจมตี

และถอนตัว จนทำให้กลายเป็นแหล่งช่องสุ่มของผู้กระทำผิดกฎหมายต่างๆ เป็นระยะเวลาอันยาวนานส่งผลให้มีเหตุการณ์ความรุนแรงมาโดยตลอด

ประกอบกับปัจจัยทางภูมิศาสตร์มีลักษณะเฉพาะคือ มีเกาะแก่งกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก โดยมีเกาะที่ไม่มีผู้คนอยู่อาศัยประมาณ ๖,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ เกาะที่กระจายอยู่ทั่วทั้งภูมิภาค โดยเฉพาะประเทศที่เป็นประเทศหมู่เกาะทั้งอินโดนีเซีย (เป็นหมู่เกาะที่ใหญ่ที่สุดในโลก) มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้กลุ่มติดอาวุธ รวมทั้งอาชญากรหลบซ่อนตัวหรือหนีพ้นจากเงื้อมมืออำนาจรัฐได้ง่าย

ยกตัวอย่างเช่น เกาะบาซิลัน ฟิลิปปินส์ตอนใต้ โดยจุดรวมของพื้นที่เหล่านี้คือ เป็นพื้นที่ที่มีสุญญากาศทางอำนาจ มีสงครามกลางเมือง หรือเป็นที่ที่อำนาจรัฐไม่สามารถควบคุมปกครองอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด จึงเป็นปัจจัยให้กลุ่มไอเอสอาศัยช่องโหว่นี้แทรกตัวเข้าไปร่วมมือกับกลุ่มก่อการร้ายในพื้นที่ ซึ่งฝ่ายหลังก็ได้ยกระดับศักยภาพและชื่อเสียงของพวกเขาจากระดับท้องถิ่นมาสู่ระดับภูมิภาค เพื่อให้คนทั่วโลกรู้จัก ดังกรณีการก่อการร้ายที่เมืองมาราวิ เป็นต้น

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า อาเซียนเป็นแหล่งเพาะเชื้อมุสลิมที่มีเงื่อนไข กล่าวคือเมื่อพื้นที่การรบหลักในตะวันออกกลางพ่ายแพ้ ประกอบกับในภูมิภาคอาเซียนนั้น ได้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้นบ่อยครั้งและยาวนานมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงจัดได้ว่าเป็นพื้นที่สีเทาที่อำนาจรัฐเข้าไม่ถึงโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ห่างไกลของ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์

ประการที่สอง ประเด็นที่แตกต่างจากตะวันออกกลางคือปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของอาเซียนมีเส้นแบ่งเขตแดนประเทศที่ชัดเจน และอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของรัฐประเทศนั้นๆ ไม่ได้มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ ทะเลทราย และเส้นแบ่งเขตแดนที่ไม่ชัดเจนเหมือนตะวันออกกลาง ที่เอื้อให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามใช้ในการปฏิบัติการยึดเมืองและรับความช่วยเหลือจากประเทศที่ให้การสนับสนุน ดังนั้นอาเซียนจึงไม่ได้มีภูมิประเทศที่เหมาะสมกับการเป็นสนามรบระหว่างกลุ่มต่างๆ เหมือนในภูมิภาคตะวันออกกลาง

๓. สาเหตุจากปัจจัยภายใน

ความแตกต่างทางความเชื่อ

ภูมิภาคตะวันออกกลาง

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ชาวมุสลิมในตะวันออกกลางนับถือศาสนาอิสลามหลากหลายนิกาย โดยเฉพาะนิกายสุหนี่ที่มีผู้นับถือกว่าร้อยละ ๙๐ ส่วนอีกร้อยละ ๑๐ นับถือนิกายชีอะห์ ซึ่งทั้ง ๒ นิกาย มีความเชื่อที่เหมือนและแตกต่างกัน สำหรับความเชื่อที่เหมือนกัน คือ เชื่อว่าคัมภีร์อัลกุรอานเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์และเชื่อในหลักคำสอนพื้นฐานของศาสนาอิสลาม ส่วนที่แตกต่างกันคือการนับถือผู้นำสูงสุดหรือกาหลิบ ความเชื่อด้านพิธีกรรม เนื่องจากชาวสุหนี่ไม่เชื่อในพิธีกรรม เพราะขัดต่อหลักศาสนาที่กำหนดให้บูชาพระเจ้าและศาสดาเท่านั้น แต่ชาวชีอะห์เชื่อในการแสวงบุญตามศาสนสถานที่ยูอาฮิมามผู้สืบเชื้อสายมาจากศาสดามูฮัมหมัด และมีความเชื่อในเมืองศักดิ์สิทธิ์แตกต่างกัน เนื่องจากชาวสุหนี่เชื่อว่า

นครเมกกะ เมดีนา และเยรูซาเล็มคือเมืองศักดิ์สิทธิ์ แต่ชาวซีอะห์เชื่อว่าเมืองศักดิ์สิทธิ์ คือ นาจาฟ และ กัรบลาในอิรัก

จากความแตกต่างทางความเชื่อดังกล่าว ส่งผลให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามและประเทศมหาอำนาจ นำความแตกต่างของทั้งสองนิกายนี้มาเป็นเครื่องมือสร้างความขัดแย้งและสร้างความชอบธรรมในการก่อเหตุ ซึ่งกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามประสบความสำเร็จอย่างมากในการสร้างความขัดแย้งระหว่างนิกายสุหนี่และ ซีอะห์ โดยการเชิญชวนชาวสุหนี่เข้าร่วมเพื่อปลดปล่อยมุสลิมสุหนี่ในอิรักและซีเรียจากการกดขี่ของ รัฐบาลชาวซีอะห์

ภูมิภาคอาเซียน

สำหรับสาเหตุจากปัจจัยภายใน เรื่องความแตกต่างทางความเชื่อในภูมิภาคอาเซียนนั้น มีความแตกต่างจากภูมิภาคตะวันออกกลาง ในหลายประการ ดังนี้

ประการแรก ความพิเศษหรือลักษณะเฉพาะของชาวมุสลิมในภูมิภาคอาเซียนคือแม้จะเป็น กลุ่มคนที่ดำเนินวิถีอิสลามอย่างเคร่งครัด แต่ก็มีแนวคิดสายกลางและไม่นิยมใช้ความรุนแรงเหมือนมุสลิม ในภูมิภาคตะวันออกกลาง อันจะเห็นได้จากความพยายามในการต่อต้านการก่อการร้ายในภูมิภาคอาเซียน หลังจากเกิดเหตุการณ์ก่อการร้าย “9/11” ในวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ เช่น การขยายการดำเนินงาน ของกลไกการก่ออาชญากรรมข้ามชาติ หรือ ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime (AMMTC) จากเดิมที่มีการยกระดับการเฝ้าระวังสถานการณ์อาชญากรรมข้ามชาติมาเป็นการเน้นถึงความรุนแรง ที่เกิดขึ้นจากการก่อการร้ายข้ามชาติ และในเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ถือเป็นก้าวแรกที่สมาชิก อาเซียนมีแนวทางในการสร้างความรับรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการก่อการร้าย โดยได้มีความตกลงร่วมกันในการ ประกาศ ASEAN Declaration on Joint Action to Counter Terrorism ต่อมาในเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และมาเลเซีย ได้สร้างความร่วมมือกันโดยประกาศ Agreement on Exchange and Establishment of Communication Procedures จึงทำให้กลุ่มก่อการร้ายในภูมิภาค อย่างกลุ่มเจมาห์ อิสลามียาห์ หรือกลุ่มเจไอ และกลุ่มอาบูไซยาฟอานแอลง

ประการที่สอง ประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามในอาเซียน ไม่มีการแบ่งประเทศว่าเป็นสุหนี่ หรือซีอะห์ดังเช่นภูมิภาคตะวันออกกลาง สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า มุสลิมในอาเซียนเป็นกลุ่มที่รักสงบ รักสันติ และจะเห็นได้ว่าในอาเซียนนั้นศาสนา อิสลามเข้ามามีอิทธิพลหลังศาสนาอื่น และมีรัฐสุลต่านเล็กๆ มากมาย แต่ไม่เคยอยู่ใต้รัฐอิสลามรัฐใหญ่รัฐเดียว อย่างที่ชายแดนใต้ก็มียะหริ่ง สายบุรี ระแงะ กระจายกันอยู่ ไม่ได้อยู่ภายใต้รัฐเดียว แนวคิดที่จะจัดตั้งรัฐ อิสลามจึงเป็นไปได้ยาก เพียงแต่อยากมีสิทธิ์ อยากเรียกร้องสิทธิ์ในการปกครองตนเองเท่านั้น

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า ชาวมุสลิมส่วนใหญ่ทั่วโลกปฏิเสธ และประณามการโจมตีอาคารเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ว่าเป็น การกระทำที่ผิดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม สิ่งที่ชาวมุสลิมกระทำต่อเรื่องนี้คือ หันมาทบทวนสิ่งต่างๆ รอบตัว และค้นหาความหมายในสิ่งที่เกิดขึ้นตามคำสอนของศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่มองว่าอิสลามนั้นไม่ใช่ แหล่งที่มาของการก่อการร้ายและอิสลามไม่ใช่ศัตรูกับตะวันตก แต่นโยบายเอกนิยมของสหรัฐฯ และ

แนวโน้มของสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายต่างหากที่สร้างทัศนคติที่เป็นลบให้กับชาวมุสลิมในเรื่องนี้

ความขัดแย้งจากการแย่งอำนาจ

ภูมิภาคตะวันออกกลาง

ปัญหาความขัดแย้งจากการแย่งอำนาจที่เกิดขึ้นในตะวันออกกลาง โดยเฉพาะอิรักและซีเรียนั้น เกิดจากหลายปัจจัย สำหรับอิรักสาเหตุเกิดจากความขัดแย้ง ดังนี้ ๑) สาเหตุทางการเมือง เนื่องจากอิรักประกอบด้วยประชาชน ๓ กลุ่มใหญ่ในประเทศ ได้แก่ กลุ่มมุสลิมนิกายชีอะห์ สุนนี และชาวเคิร์ด ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มีประวัติศาสตร์ความขัดแย้งกันมาอย่างยาวนาน ดังจะเห็นได้จากกรณีของการจัดตั้งกองทัพอิรักเพื่อเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษที่ล้มเหลวเนื่องจากกลุ่มชาวชีอะห์และเคิร์ดไม่พอใจชาวสุนนีที่มีประชากรมากกว่า ความไม่ลงรอยกันของแต่ละกลุ่มศาสนา นิกายและชนชาติภายในอิรักจึงเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการปกครองราชอาณาจักรอิรัก โดยเฉพาะในช่วงรัฐบาลซัดดัม ฮุสเซน ที่มีนโยบาย Arabisatoin ที่สร้างความแตกแยกให้กับชาวมุสลิมและชาวเคิร์ดในอิรักที่ต้องการที่จะมีสิทธิในการปกครองตนเอง นายซัดดัม ฮุสเซนยังเป็นประธานาธิบดีที่นับถือนิกายสุนนี ที่เป็นชนส่วนน้อยแต่ปกครองชาวอิรักที่นับถือชีอะห์เป็นส่วนใหญ่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนิกายขึ้น และ ๒) เรื่องผลประโยชน์จากการแบ่งพื้นที่และรายได้จากน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ

สำหรับซีเรียเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างนิกายด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากประธานาธิบดี บารุชา อัล อัสซาด ซึ่งเป็นมุสลิมที่นับถือนิกายชีอะห์ได้ต่อสู้กับกลุ่มกบฏที่ส่วนใหญ่เป็นมุสลิมที่นับถือนิกายสุนนี ความพยายามของประธานาธิบดีอัสซาดที่จะปราบปรามกลุ่มกบฏนำไปสู่การใช้กำลังและความรุนแรงที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งการทรมานและสังหาร การใช้อาวุธเคมี ตลอดจนการปล่อยตัวนักโทษกลุ่มซาลาฟีญิฮาด (Salafist - Jihadists) ซึ่งเป็นชาวมุสลิมนิกายสุนนีที่มีแนวคิดสุดโต่ง เพื่อให้เข้าร่วมกับกลุ่มกบฏ และทำให้พวกเขาสูญเสียความชอบธรรมในการต่อสู้กับรัฐบาล

ซึ่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการแย่งอำนาจ ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม รวมทั้งนิกาย และผลประโยชน์ทั้ง ๒ ประเทศ ส่งผลให้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้น จนนำไปสู่ความล้มเหลวของรัฐ และส่งผลให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามสามารถที่จะยึดเมืองสำคัญของทั้ง ๒ ประเทศไว้ได้เป็นระยะเวลาไม่นาน

ภูมิภาคอาเซียน

สำหรับสาเหตุจากปัจจัยภายใน เรื่องความขัดแย้งจากการแย่งอำนาจในภูมิภาคอาเซียนก็มีความแตกต่างจากภูมิภาคตะวันออกกลาง กล่าวคือ

ชาวมุสลิมในอาเซียนไม่ได้มีเป้าหมายในการจัดตั้งรัฐอิสลาม หรือ “วิลายะฮ์” (พื้นที่ปกครองของรัฐอิสลาม) หรือปรากฏการณ์ที่ศาสนาอิสลามได้กล่าวถึงการมาถึงของเคาะลีฟะฮ์ ผู้ทรงธรรมที่จะปกครองประชาคมมุสลิมในยุคสุดท้าย และไม่ได้ผูกพันกับชาติในฐานะที่เป็นรัฐเหมือนในภูมิภาคตะวันออกกลาง แต่ผูกพันอยู่กับความเป็นอุมมะฮ์ หรือความเป็นมุสลิมทั่วโลกแม้จะอยู่ในประเทศที่มี

ความแตกต่างกัน) จึงมิได้ต้องการยึดอำนาจหรือแย่งอำนาจการปกครองของรัฐบาลเพื่อจัดตั้งรัฐอิสลาม แต่เป็นการต่อต้านรัฐบาล เพื่อเรียกร้องความชอบธรรมในทางการเมืองและสังคมเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น

กรณีของอินโดนีเซีย ในรัฐบาลของ นายซูการ์โนนั้น ศาสนาอิสลามไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ที่สำคัญยิ่งก็คือการที่ฝ่ายชาตินิยมสามารถผลักดัน “หลักปรัชญาศีล” เป็นหลักการของรัฐแทนที่จะใช้หลักการแห่งรัฐอิสลาม ซึ่งปัญหาข้อนี้เองที่ไปสัมพันธ์กับขบวนการดาร์ลุ อิสลาม และวิวัฒนาการมาเป็นขบวนการก่อตั้งรัฐอิสลามในที่สุด

กรณีของฟิลิปปินส์ กลุ่มแบ่งแยกดินแดนที่ต่อต้านอำนาจรัฐ มีสาเหตุมาจากการที่รัฐบาลเฟอร์ดินานด์ มาร์กอส มีแนวคิดนิยมพวกมาร์กซิส รัฐบาลต้องการหล่อหลอมบุคคลเหล่านี้ให้เข้ากับรัฐบาล จึงใช้กำลังทหารเข้าปราบปรามกลุ่มโมโร (Moro) ที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน จึงทำให้เกิดขบวนการต่อต้านรัฐบาลขึ้นในเมืองโคตาบาโต ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า การก่อการร้ายในอาเซียนนั้น ไม่ได้มีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวกัน และไม่ได้เกี่ยวข้องกับลักษณะของการก่อการร้ายในตะวันออกกลางเสียทีเดียวทั้งหมด ซึ่งกลุ่มต่างๆ มีวัตถุประสงค์ที่มีความหลากหลายออกไป แต่ในอาเซียนส่วนใหญ่ การปฏิบัติการดังกล่าวมักมาจากพื้นฐานของความรู้สึกในทางชาติพันธุ์และความเป็นชาตินิยม กลุ่มเหล่านี้มักมีวิธีการในการปฏิบัติการที่ไม่เหมือนกันกับกลุ่มไอเอส ซึ่งอ้างการใช้แนวทางของศาสนาในการเคลื่อนไหวโดยตรง แต่กลุ่มที่ปฏิบัติการอยู่ในภูมิภาคอาเซียน มักแสดงออกถึงความไม่พอใจบ่อยครั้งมีการต่อรองหรือประนีประนอมกับรัฐบาล โดยอาศัยทั้งความรุนแรงและช่องทางทางการเมืองเพื่อบรรลุเป้าหมาย

๔. แรงขับจากปัจจัยภายนอก

บทบาทของชาติมหาอำนาจ

ภูมิภาคตะวันออกกลาง

ชาติมหาอำนาจเข้ามามีบทบาทอย่างมากสำหรับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตะวันออกกลาง โดยเฉพาะสหรัฐฯ ฝรั่งเศส อังกฤษ และรัสเซีย ในอดีตที่ผ่านมาสงครามที่เกิดขึ้นในตะวันออกกลาง โดยเฉพาะในสงครามอิรัก - อิหร่าน ประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ฝรั่งเศส อังกฤษ หรือสหภาพโซเวียต ในสมัยนั้น ให้การสนับสนุนฝ่ายอิรักอย่างมาก จะเห็นได้ว่าในช่วงนี้ชาติตะวันตกมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับอิรัก

แต่ต่อมาหลังสงครามอ่าวครั้งที่ ๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ อิรักได้เข้ายึดคูเวต ทำให้สหรัฐฯ และประเทศพันธมิตร ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากสหประชาชาติและประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามทั่วโลก ใช้กำลังทหารผลักดันทหารอิรักออกจากคูเวต ภายใต้ยุทธการพายุทะเลทราย (Desert Storm) จะเห็นได้ว่าในช่วงนี้สหรัฐฯ ไม่ได้สนับสนุนอิรักเหมือนเดิม ซึ่งเห็นได้ชัดเจนเมื่อต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ สหรัฐฯ และอังกฤษ บุกโจมตีอิรักเพื่อโค่นล้มอำนาจของซัดดัม ฮุสเซน ด้วยข้ออ้างที่ว่ารัฐบาลของซัดดัม ฮุสเซน ครอบครองอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูง และให้การสนับสนุนขบวนการก่อการร้ายอัลกออิดะห์ เมื่อโค่นล้มซัดดัม ฮุสเซน สำเร็จ สหรัฐฯ ได้จัดตั้งคณะบริหารประเทศของกองกำลังพันธมิตร (Coalition Provisional

Authority: CPA) จากนั้นจึงคืนอำนาจในการปกครองประเทศให้แก่รัฐบาลชั่วคราวของอิรัก เพื่อทำหน้าที่บริหารประเทศชั่วคราวและจัดทำรัฐธรรมนูญ โดยมีนาย Jalal Talabani ชาวเคิร์ดเป็นประธานาธิบดี และนาย Ibrahim Al - Jaafari ชาวชีอะห์ เป็นนายกรัฐมนตรี

ในปัจจุบันประเทศมหาอำนาจ เช่น สหรัฐฯ ยังให้การสนับสนุนรัฐบาลอิรักในการต่อสู้กับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามอยู่ เห็นได้จากกองทัพรัฐบาลอิรักที่ร่วมกับสหรัฐฯ ได้เข้ายึดมัสยิดและพื้นที่โดยรอบในเมืองโมซูล ซึ่งถือเป็นฐานที่มั่นสุดท้ายของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในอิรัก

ส่วนในซีเรีย ประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ได้เข้ามามีบทบาทตั้งแต่ช่วงต้นของสงคราม โดยการส่งความช่วยเหลือ เช่น อาหาร รถบรรทุก ตัวเงิน และอาวุธให้แก่กลุ่มกบฏ รวมทั้งการส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมต่อสู้ด้วย แต่เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มกบฏที่มีแนวคิดสุดโต่งมีจำนวนมากขึ้น ทำให้สหรัฐฯ เปลี่ยนจุดมุ่งหมายจากการให้ความช่วยเหลือกลุ่มกบฏ มาเป็นการทำสงครามต่อต้านกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามแทน

สำหรับรัสเซียเข้ามามีบทบาทในสงครามกลางเมืองซีเรีย โดยสนับสนุนการจัดหาอาวุธ ยุทโธปกรณ์และส่งทหารเข้าไปฝึกการสู้รบให้กองกำลังฝ่ายรัฐบาล ในการต่อสู้กับกลุ่มกบฏ ซึ่งการแทรกแซงของรัสเซียนี้ ถือเป็นจุดเปลี่ยนจุดอำนาจที่สำคัญ ที่ทำให้กองกำลังฝ่ายรัฐบาลสามารถกลับมายึดครองซีเรียได้อีกครั้ง

จะเห็นได้ว่าชาติมหาอำนาจเหล่านี้ได้แทรกแซงและสนับสนุนทั้งในเรื่องเงินทุน อาวุธ ยุทโธปกรณ์ การทหาร การจัดการฝึกและติดอาวุธให้กับทั้งฝ่ายผู้ก่อการร้ายและฝ่ายรัฐบาล จนทำให้ทั้งสองฝ่ายมีทุนทรัพย์และอาวุธในการต่อสู้กัน ดังนั้นการแทรกแซงของมหาอำนาจจึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามสามารถที่จะปฏิบัติการต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลต่อไปได้อีก

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่ระบุว่าประเทศมหาอำนาจเป็นผู้ที่สร้างกลุ่มก่อการร้ายขึ้นมา เนื่องจากการแทรกแซงและการสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ในตะวันออกกลางของประเทศมหาอำนาจจนนำไปสู่สงครามการสู้รบตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามและฝ่ายรัฐบาล ก็ได้รับการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจ ทั้งแหล่งเงินทุน อาวุธเช่นเดียวกัน

ภูมิภาคอาเซียน

สำหรับแรงขับจากปัจจัยภายนอก เรื่องบทบาทของชาติมหาอำนาจที่เข้ามาในภูมิภาคอาเซียนนั้น มีความแตกต่างและความคล้ายคลึงกับภูมิภาคตะวันออกกลาง ดังนี้

ประการแรก สำหรับความแตกต่างกันกล่าวคือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในภูมิภาคตะวันออกกลางนั้น ชาติมหาอำนาจเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการแทรกแซง การสนับสนุนในเรื่องการฝึก และติดอาวุธให้กับทั้งฝ่ายผู้ก่อการร้ายและฝ่ายรัฐบาล แต่สำหรับภูมิภาคอาเซียน ยังไม่ปรากฏการแทรกแซงของชาติมหาอำนาจอย่างชัดเจนเหมือนภูมิภาคตะวันออกกลาง กล่าวคือ

ชาติมหาอำนาจจะเข้ามาสนับสนุนในลักษณะการดำเนินนโยบายต่อต้านการก่อการร้าย การสร้างความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้าย และให้คำแนะนำองค์กรระดับภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับ

การกำหนดนโยบายในการต่อต้านการก่อการร้าย ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะเชิงบวก หรือเป็นการสร้างความร่วมมือมากกว่าการสร้างความขัดแย้งเกลียดชัง โดยบทบาทของชาติมหาอำนาจที่เห็นได้ชัด ได้แก่ สหรัฐฯ และออสเตรเลีย

ประการที่สอง อย่างไรก็ตามสำหรับความคล้ายคลึงกับภูมิภาคตะวันออกกลางนั้น จากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ พบว่า ชาติมหาอำนาจได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับกรก่อการร้ายด้วยเช่นกัน ดังบทสัมภาษณ์ที่ว่า (สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) พื้นที่มาราวิของฟิลิปปินส์ได้รับการสนับสนุนด้านอาวุธและเงินทุนจากชาติมหาอำนาจบางประเทศ เนื่องจากพบว่า กลุ่มก่อการร้ายมีเครื่องมือที่ทันสมัย เช่น เรือที่ใช้มีความเร็วสูง และต้องใช้น้ำมันพิเศษ ซึ่งไม่สามารถจัดหาได้ในพื้นที่ พบการใช้เครื่องมือสื่อสารชนิดพิเศษ และพบอาวุธที่ผลิตโดยประเทศมหาอำนาจ เป็นต้น ทำให้กลุ่มก่อการร้ายสามารถยืนหยัดต่อสู้กับกองทัพรัฐบาลฟิลิปปินส์ได้ยาวนาน ดังนั้นกรณีดังกล่าว เป็นข้อบ่งชี้ให้เห็นได้หรือไม่ว่าชาติมหาอำนาจได้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังอย่างลับๆ

การสนับสนุนของฝ่ายเดียวกัน

ภูมิภาคตะวันออกกลาง

เนื่องจากปัจจัยทางศาสนาเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในตะวันออกกลาง ดังนั้นการสนับสนุนของฝ่ายเดียวกันจึงสามารถแบ่งได้ ๒ รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบแรก การสนับสนุนของฝ่ายชีอะห์ โดยเฉพาะอิหร่านที่เป็นประเทศที่มีชาวมุสลิมนับถือนิกายชีอะห์อยู่จำนวนมาก จากการทบทวนวรรณกรรม ระบุว่าอิหร่านเป็นประเทศที่ให้การสนับสนุนการก่อการร้ายในหลายประเทศทั้งกลุ่มที่ต่อต้านอิสราเอล และหลายๆ กลุ่มในหลายประเทศทั้ง เยเมน อิรัก และซีเรีย โดยเป็นทั้งที่ปรึกษาทางการทหาร การสนับสนุนกำลังทหาร อาวุธ สินเชื่อ รวมไปถึงน้ำมันเพื่อผลประโยชน์ของชาติและการเป็นหนึ่งในภูมิภาค

ตุรกีถือได้ว่าเป็นประเทศมหาอำนาจประเทศหนึ่งในภูมิภาค มีนโยบายให้การสนับสนุนกลุ่มกบฏในซีเรีย เนื่องจากต้องการให้กลุ่มกบฏควบคุมชาวเคิร์ดที่ตุรกีถือว่าเป็นกลุ่มที่ต่อต้านตุรกี โดยการสนับสนุนมีตั้งแต่การจัดส่งอาวุธ การฝึกฝน และติดอาวุธให้กองกำลังฝ่ายกบฏ การอนุญาตให้ใช้ดินแดนตุรกีเป็นช่องทางลำเลียงอาวุธ เป็นที่ประชุมของแกนนำกลุ่มกบฏ ตลอดจนเป็นทางผ่านให้แก่กรบของกองกำลังฝ่ายกบฏ จึงทำให้นักบริษัทยาจากประเทศต่างๆ ใช้ตุรกีเป็นเส้นทางในการเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม

รูปแบบที่สอง การสนับสนุนของฝ่ายสุหนี่ ประเทศในรัฐอ่าวอาหรับส่วนใหญ่จะปกครองโดยชาวมุสลิมนิกายสุหนี่ และให้ความช่วยเหลือกลุ่มกบฏโดยการส่งเงินและอาวุธผ่านทางตุรกีและจอร์แดน จุดมุ่งหมายของรัฐอ่าวอาหรับคือการต่อต้านอิทธิพลในภูมิภาคของอิหร่าน ซึ่งปกครองโดยชาวมุสลิมนิกายชีอะห์ โดยได้เข้าร่วมกับสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม เนื่องจากกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม เริ่มได้รับความนิยมนมากขึ้นในหมู่ชนกลุ่มน้อยชาวซาอุดีอาระเบีย

การที่ประเทศในภูมิภาคตะวันออกกลางส่วนใหญ่ นับถือนิกายอิสลามทั้งนิกายชีอะห์และสุหนี่ ทำให้ประเทศในตะวันออกกลางสนับสนุนกลุ่มที่นับถือนิกายเดียวกัน โดยให้ความช่วยเหลือทั้งเป็นที่ปรึกษาทางการทหาร กำลังทหาร การเงิน น้ำมัน อาวุธ การฝึกและการติดอาวุธ รวมทั้งเส้นทางการลำเลียง

อาวุธ ตลอดจนการให้ที่พักพิงอีกด้วย ทั้งนี้การที่ประเทศต่างๆ แทรกแซงและให้การสนับสนุนทั้งฝ่ายรัฐบาล และกลุ่มก่อการร้ายก็เพื่อผลประโยชน์ของประเทศตนเองทั้งสิ้น

ภูมิภาคอาเซียน

สำหรับแรงขับจากปัจจัยภายนอก เรื่องการสนับสนุนของฝ่ายเดียวกันในอาเซียน มีความคล้ายคลึงกับภูมิภาคตะวันออกกลาง กล่าวคือ

สิ่งหนึ่งที่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายในภูมิภาคอาเซียนยังคงเคลื่อนไหวอยู่ได้คือการสนับสนุนในด้านต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งทุนสนับสนุนจากมุสลิมด้วยกัน มากกว่าการสนับสนุนหรือหนุนหลังจากชาติมหาอำนาจ ดังเช่นตะวันออกกลาง โดยแหล่งทุนสำคัญของกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนมาจากการบริจาคเพื่อศาสนาที่เรียกว่า “ซะกาต” (Zakat) ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักปฏิบัติ ๕ ประการของศาสนาอิสลามที่กำหนดให้ชาวมุสลิมต้องบริจาคเงินเก็บของตนอย่างน้อยร้อยละ ๒.๕ ให้คนยากจนทุกปี โดยสมาชิกกลุ่มก่อการร้ายในอดีต เช่น กลุ่มเจไอ หลายคนมีฐานะค่อนข้างดี และมักจะบริจาคให้องค์กรอยู่เป็นประจำ สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า มีนักธุรกิจชาวมาเลเซียบางคนที่สนับสนุนทางการเงินแก่กลุ่มเจไออย่างสม่ำเสมอจนกระทั่งได้รับการรับรองจากผู้นำระดับสูงให้เข้าเป็นสมาชิกสภาที่ปรึกษาระดับภูมิภาค

ยังมีอีกช่องทางหนึ่งที่เรียกว่า ฮาวาลา (Hawala) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่กลุ่มเจไอ และกลุ่มก่อการร้ายต่างๆ ใช้โอนเงินเพื่อสนับสนุนการก่อการร้ายทั่วภูมิภาคและทั่วโลก ระบบฮาวาลาเป็นวิธีการโอนเงินแบบไม่เป็นทางการจากสถานที่หนึ่งไปอีกสถานที่หนึ่งโดยผ่านทางตัวแทน ที่มีหลักการทำงานอยู่บนพื้นฐานแห่งความไว้วางใจ หลักการทำงานไม่ซับซ้อน เพียงแค่ลูกค้าจากประเทศต้นทางแจ้งความประสงค์ต้องการโอนเงินแล้วทำการมอบเงินจำนวนนั้นให้แก่ตัวแทนเท่านั้น และด้วยหลักการทำงานที่ไม่มีหลักฐานแม้แต่ชื่อลูกค้า ส่งผลให้ระบบนี้เป็นที่นิยมสำหรับผู้กระทำความผิดกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ก่อการร้าย วิธีนี้จะดูเป็นวิธีที่สะดวก รวดเร็ว และปลอดภัยที่สุดวิธีหนึ่ง

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า การสนับสนุนของฝ่ายเดียวกัน กล่าวคือมีการมอบเงินให้ผู้นำชุมชนหรือสถาบันที่เชื่อถือได้อย่างองค์กรเอกชนที่ไม่หวังผลกำไร และเมื่อบริจาคไปแล้วมักไม่มีการออกหลักฐานใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งไม่มีการตรวจสอบและควบคุมจากรัฐบาล ดังนั้น จึงเป็นช่องทางหนึ่งที่กลุ่มก่อการร้ายใช้เป็นแหล่งกระจายเงินให้สมาชิกเพื่อใช้ปฏิบัติการ และยังพบวิธีการถือเงินสดไปมอบให้โดยตรง ซึ่งถือว่าเป็นวิธีที่มีความปลอดภัยสูง เนื่องจากมีโอกาสน้อยมากที่จะถูกเรียกเพื่อตรวจค้น เว้นเสียแต่ว่าผู้ถือมีพฤติกรรมที่ชวนสงสัยจนกระทั่งเจ้าหน้าที่ต้องขอตรวจค้น

สำหรับการคัดเลือกสมาชิกและการฝึกอบรมนั้น กลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนมีการคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติที่ตรงกับวัตถุประสงค์สำคัญขององค์กร หลังจากคัดเลือกได้แล้วผู้ที่ถูกคัดเลือกจะถูกส่งไปเรียนในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามภายในประเทศ และมีบางส่วนส่งไปเรียนยังป่าก็สถานและอัฟกานิสถาน และขั้นตอนสุดท้ายเป็นการฝึกฝนทางร่างกายและทางการทหาร สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า เหตุการณ์อย่างนี้เชื่อว่าจะไม่เคย

เกิดขึ้น เนื่องจากช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๓ เยาวชนจำนวนหนึ่งจากอาเซียนก็เคยเข้าไปในปากีสถานเพื่อร่วมรบกับกลุ่มกัมพูฮัน มูญาฮิดีน เพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียตในอัฟกานิสถาน หลังสงครามครั้งนั้นหลายคนตัดสินใจอยู่ต่อเพื่อใช้ชีวิตร่วมกับพี่น้องมุสลิมร่วมอุดมการณ์ที่มาจากส่วนต่างๆ ของโลก และซึมซับการต่อสู้แบบติดอาวุธตามแนวทางของกลุ่มอัลกออิดะห์

และยังสอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่าหลายคนลักลอบกลับบ้านเกิดของตนในอาเซียน แล้วสร้างเครือข่ายติดอาวุธของตนเองขึ้นมา ตัวอย่างที่มักอ้างถึงอยู่บ่อยๆ คือกลุ่มเจมาห์ อิสลามียาห์ หรือกลุ่มเจไอ ที่ก่อเหตุวินาศกรรมในภูมิภาคหลายครั้ง ซึ่งภาคใต้ของไทยก็มีผู้เดินทางกลับมาเช่นกันโดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งรัฐปัตตานี แต่ไม่สร้างปัญหาเหมือนในตะวันออกกลาง

๕. การพัฒนาของสถานการณ์

ภูมิภาคตะวันออกกลาง

กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในตะวันออกกลางถือกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยถือกำเนิดมาจากกลุ่มอัลกออิดะห์สาขาอิรัก มีเป้าหมายเพื่อจัดตั้งรัฐอิสลาม ต่อสู้กับทหารสหรัฐฯ ที่เข้ามายึดครองอิรัก และสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวสุหนี่ โดยกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามนี้มีปฏิบัติการที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ เช่น การเผยแพร่แนวคิดนิยมความรุนแรง ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) ทั้งเฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) ยูทูบ (Youtube) ฯลฯ โดยใช้ภาษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ทำให้มีนักรบเดินทางเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มจากทั่วโลก การเข้ายึดครองพื้นที่บางส่วนที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของอิรักและซีเรีย เช่น เมืองโมซูล รักกา เป็นต้น เพื่อใช้เป็นฐานที่มั่นและฐานการปฏิบัติการ โดยอาศัยความไร้เสถียรภาพทางการเมืองของทั้ง ๒ ประเทศ

แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามไม่สามารถยึดครองพื้นที่ได้นาน เนื่องจากถูกฝ่ายรัฐบาลและประเทศมหาอำนาจทั้งสหรัฐฯ และรัสเซียปราบปรามและยึดเมืองที่กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามครอบครองอยู่กลับมาได้ ทำให้ผู้ก่อการร้ายหลบหนีและอาจเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีในการรบใหม่ โดยกลายเป็นกองกำลังใต้ดิน เน้นการโจมตีแบบกองโจร และระเบิดพลีชีพ รวมทั้งหาฐานที่มั่นใหม่ๆ ทั้งในตะวันออกกลางและแอฟริกา เช่น ลิเบีย อัฟกานิสถาน เยเมน แอฟริกาเหนือ หรือภูมิภาคอื่นๆ ในโลก เพื่อที่จะรวมตัวกันขึ้นมาใหม่อีกครั้งก็เป็นได้

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่ระบุว่ากลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่แนวคิดสุดโต่งของตน และมียุทธวิธีในการรบแบบใหม่ โดยใช้การยึดครองพื้นที่ แต่เมื่อพื้นที่เหล่านั้นถูกฝ่ายรัฐบาลยึดคืนได้ ทำให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามต้องหลบหนีและกระจายตัวออกไปยังภูมิภาคอื่นๆ ทั่วโลก เพื่อที่กลับมารวมตัวกันอีกครั้ง

ภูมิภาคอาเซียน

สำหรับการก่อการร้ายในภูมิภาคอาเซียนนั้น หากพิจารณาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาแล้วพบว่า การก่อการร้ายมิใช่ประเด็นปัญหาใหม่สำหรับภูมิภาคนี้ ซึ่งการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในอดีตส่วนใหญ่

เป็นไปในลักษณะของการต่อต้านอำนาจรัฐ และการเรียกร้องความชอบธรรมทางการเมืองและสังคม โดยอาศัยอุดมการณ์ ศาสนา และชาติพันธุ์เป็นตัวขับเคลื่อน

นอกจากนี้ยังมีปัญหาความมั่นคงอื่นๆ อาทิ ปัญหาการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดน การแสดงถึงความเป็นชาตินิยม ซึ่งเกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขหลายประการ ได้แก่ การปักปันเส้นเขตแดนโดยประเทศเจ้าอาณานิคมที่กระทำโดยมิได้คำนึงถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ส่งผลทำให้หลายๆ ประเทศในอาเซียนมีคนต่างเชื้อชาติอาศัยอยู่ร่วมกัน หรือกรณีที่ชาติพันธุ์เดียวกันแต่ถูกจับแยกให้ไปอยู่ในดินแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งในบางครั้งความแตกต่างและความไม่ชอบธรรมในสังคมบางอย่าง กลายเป็นสิ่งเร้าหรือกระตุ้นให้ชนกลุ่มน้อยเหล่านั้น เกิดแนวคิดที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน หรือต่อต้านอำนาจรัฐ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ล้วนเกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์และความเชื่อทางศาสนาที่บ่มเพาะจากปัญหาภายในประเทศมากกว่าที่จะเป็นประเด็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายระหว่างประเทศ

โดยความเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายระหว่างประเทศ ปรากฏชัดขึ้นทันทีที่ชาวการโจมตีเมืองมาราวิ (Marawi) ของกลุ่มไอเอส ในจังหวัดลาเนา เดล ซูร์ (Lanao Del Sur) บนเกาะมินดาเนาของประเทศฟิลิปปินส์ โดยกล่าวกันว่ามี ความเชื่อมโยงกับกลุ่มอาบูไซยาฟ ซึ่งเป็นกลุ่มก่อการร้ายดั้งเดิมในพื้นที่ และวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งรัฐอิสลามขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว จึงทำให้ นายอิสนิลอน ฮาปิลอน (Isnilon Hapilon) ผู้นำของกลุ่มอาบูไซยาฟ เดินทางจากฐานที่มั่นของตนในบาซิลัน มุ่งหน้าเข้าร่วมกับกลุ่มมาอูเตที่เมืองบูติก (Butig)

การเข้าร่วมกลุ่มของนายอิสนิลอน ฮาปิลอน ทำให้กลุ่มมาอูเต กลายเป็นกลุ่มก่อการร้ายสาขาของกลุ่มไอเอสเต็มตัว มีการใช้ธงสีดำ ผ้าคาดศีรษะ การแต่งกาย และเสื้อสัญลักษณ์ของกลุ่มไอเอสอย่างเปิดเผย มีการตั้งฉายาของกลุ่มว่า “ไอเอสแห่งลาเนา” จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ประธานาธิบดีคูเตอร์เต แห่งฟิลิปปินส์ ก็ได้ประกาศว่ากลุ่มมาอูเต มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มไอเอสอย่างชัดเจน

โดยกลุ่มมาอูเต (Maute) มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) ทั้งเฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) ยูทูบ (Youtube) ฯลฯ ทำให้สามารถชักชวนนักรบรุ่นใหม่มาเข้าร่วม และสามารถทนต่อการโจมตีของรัฐบาลฟิลิปปินส์ได้นานถึง ๑๕๔ วัน และแม้ทางการฟิลิปปินส์จะสามารถยึดเมืองมาราวิคืนได้สำเร็จ แต่ภัยจากการก่อการร้ายไม่ได้หมดไป เนื่องจากยังคงมีกลุ่มก่อการร้ายในภูมิภาคอาเซียนอีกมากมาย อีกทั้งยังมีผู้นำคนใหม่ที่เกิดขึ้นมามีบทบาทแทนผู้นำที่ถูกสังหาร

บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความขัดแย้งและทำให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม กำเนิดขึ้นมาในตะวันออกกลาง และค้นหาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียน เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างเหตุการณ์ที่นำไปสู่การก่อตั้งรัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลางกับอาเซียนนั้น ทำให้ทราบว่าภัยจากการก่อการร้าย ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในประเทศใดในภูมิภาคอาเซียน ก็ส่งผลกระทบต่อทั้ง

ภูมิภาค ซึ่งแต่ละประเทศก็ให้ความสำคัญกับการต่อต้านการก่อการร้ายแตกต่างกันไป แม้ในช่วงแรกจะมีได้มีการตื่นตัวเกี่ยวกับปัญหาการก่อการร้ายระหว่างประเทศมากนัก แต่เมื่อมีการปฏิบัติการโดยอาศัยความรุนแรงทั้งเพื่อการต่อต้านรัฐบาล และการทำร้ายชาวต่างชาติ เช่น การระเบิดที่เกาะบาห์ลี การระเบิดสถานทูตออสเตรเลีย การระเบิดโรงแรมเจดับบลิว แมริออท ในอินโดนีเซีย การจับกุมตัวชาวต่างชาติ การระเบิดที่เมืองซัมบวงก้า ในฟิลิปปินส์ เป็นต้น ประเด็นการก่อการร้ายระหว่างประเทศนี้ จึงเป็นประเด็นที่ทุกประเทศให้ความสนใจเนื่องจากดินแดนของตนมีปัจจัยเสี่ยงค่อนข้างมาก ทั้งยังง่ายต่อการแทรกซึมของกลุ่มก่อการร้ายระหว่างประเทศอีกด้วย

ที่ผ่านมา สถานการณ์การก่อการร้ายที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคอาเซียน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในหลายประการ และเป็นการยากที่จะคาดเดาว่าสถานการณ์การก่อการร้าย จะทวีความรุนแรงมากขึ้นหรือไม่ ซึ่งการศึกษาที่ผ่านมาทำให้ได้ บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน ดังนี้

๑. ปัจจัยทางประวัติศาสตร์

สำหรับปัญหาการก่อการร้ายที่มีพื้นฐานมาจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์นั้น พิจารณาได้ทั้งประเด็นที่คล้ายคลึงและประเด็นที่แตกต่างจากภูมิภาคตะวันออกกลาง กล่าวคือ มีความคล้ายคลึงกันในเรื่องการเข้ามาของประเทศเจ้าอาณานิคม กำหนดอาณาเขตและขีดเส้นพรมแดน โดยมีได้คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายทางชนชาติ และศาสนาของประชากร และประเด็นที่ต่างจากตะวันออกกลางคือเป้าหมายทางการเมืองที่แตกต่างกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองจนนำมาสู่การต่อต้านอำนาจรัฐ

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า สาเหตุสำคัญของการก่อการร้ายนั้นมาจากชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมที่ปราศจากความยุติธรรม มีการแบ่งแยกชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา ประชาชนถูกเอารัดเอาเปรียบ ขาดการเหลียวแล และถูกทอดทิ้งจากรัฐ สภาพสังคมที่เป็นไปอย่างล้าหลัง การศึกษา การสาธารณสุข ภัยโรค และการสาธารณสุขที่ยังไม่ดีพอ นอกจากนี้การที่ชนบทร่วมนิยม ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม และการนับถือศาสนาที่แตกต่างถูกมองอย่างมีอคติ (Prejudice) และแปลกแยก (Discrimination) ไปจนกระทั่งถูกล่วงละเมิด ซึ่งสภาพแวดล้อมลักษณะดังกล่าวล้วนแล้วแต่สามารถทำให้เกิดพฤติกรรมก่อการร้ายได้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า การแผ่ขยายของลัทธิจักรวรรดินิยมในอดีตที่ทำให้เกิดสภาวะการตักตวงผลประโยชน์มหาศาลในเรื่องทุน วัตถุดิบ และแรงงาน โดยตรงจากประเทศอาณานิคมอย่างไร้ความชอบธรรม รวมทั้งการแพร่สะพัดแนวทางทุนนิยมเสรีในปัจจุบัน ผนวกกับลัทธิจักรวรรดินิยมแบบใหม่ได้ถูกสร้างขึ้นบนความชอบธรรมในการเอารัดเอาเปรียบ และตักตวงผลประโยชน์จากประเทศเล็ก โดยอาศัยกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนที่เป็นสากลรองรับ จึงยิ่งเท่ากับทำให้พฤติกรรมก่อการร้ายรุนแรงมากขึ้น

ดังนั้น บทเรียนสำหรับอาเซียนในประเด็นนี้คือการเข้าใจประวัติศาสตร์ ลดเงื่อนไขในพื้นที่และไม่สร้างเงื่อนไขใหม่ เพื่อไม่ให้เกิดการบ่มเพาะแนวคิดหัวรุนแรง โดยใช้วิธีการค้นหาปัญหาและแก้ที่สาเหตุของปัญหาที่บ่มเพาะแนวคิดนิยมความรุนแรง เช่น หากสาเหตุมาจากเชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์ ต้องสร้าง

ความสมานฉันท์ด้วยนโยบายและการปรับปรุงกฎหมายให้มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน หรือหากเป็นความแตกต่างในเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองและความขัดแย้งทางศาสนา มีแนวทางแก้ไขโดยการสร้างข้อตกลงและความร่วมมือกับกลุ่มประเทศต่างๆ

๒. ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์

สำหรับปัญหาการก่อการร้ายที่มีพื้นฐานมาจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ในอาเซียนนั้น พิจารณาได้ทั้งประเด็นที่คล้ายคลึงและประเด็นที่แตกต่างจากภูมิภาคตะวันออกกลาง กล่าวคือ ความคล้ายคลึงของพื้นที่ที่เป็นรัฐล้มเหลว และเป็นเขตปลอดอำนาจรัฐ และประเด็นที่แตกต่างจากตะวันออกกลางคืออาเซียนมีเส้นแบ่งเขตแดนประเทศที่ชัดเจน โดยมีพรมแดนทางธรรมชาติเป็นเส้นแบ่ง เช่น ภูเขา ลำน้ำ ทะเล ทำให้การเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศในลักษณะกำลังขนาดใหญ่ทำได้ค่อนข้างยาก แต่ภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นผืนดินเดียวกัน ไม่มีพรมแดนทางธรรมชาติที่ชัดเจน เกื้อกูลต่อการเคลื่อนย้ายกำลังของกลุ่มก่อการร้ายได้สะดวกและยากต่อการสกัดกั้น

ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) กล่าวว่า อาเซียนมีความร่วมมือระดับนโยบายในระดับสูงผ่านคณะกรรมการชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้เป็นแนวทางที่ดีในการป้องกันการก่อการร้ายไม่ให้ขยายตัวไปในวงกว้าง ดังบทสัมภาษณ์ที่ว่า การแลกเปลี่ยนข่าวกรองระหว่างอาเซียนทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติทำให้เรารับมือกับปัญหาการก่อการร้ายได้ โดยเฉพาะมาเลเซีย สุลต่านรัฐกลันตัน ซึ่งปัจจุบันได้รับการประกาศเป็นกษัตริย์องค์ที่ ๑๕ ของมาเลเซียมีแนวคิดที่ไม่ฝักใฝ่กลุ่มไอเอส

ดังนั้นอาเซียนจึงควรใช้ความสัมพันธ์ดังกล่าวในการวางระบบและเฟ่งเลี้ยงพื้นที่ขัดแย้ง เช่น อนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย (ASEAN Convention on Counter - Terrorism: ACCT) ในการใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันเพื่อการเตือนภัยล่วงหน้า การป้องกัน และขัดขวางกระบวนการสนับสนุนทางการเงินต่อผู้ก่อการร้าย เป็นต้น

๓. สาเหตุจากปัจจัยภายใน

ความแตกต่างทางความเชื่อ

สำหรับสาเหตุจากปัจจัยภายใน เรื่องความแตกต่างทางความเชื่อในภูมิภาคอาเซียนนั้น มีความแตกต่างจากภูมิภาคตะวันออกกลาง กล่าวคือชาวมุสลิมในภูมิภาคอาเซียนมีแนวคิดสายกลางและไม่นิยมใช้ความรุนแรง ไม่มีการแบ่งประเทศว่าเป็นสุหนี่หรือชีอะห์ดังเช่นภูมิภาคตะวันออกกลาง

ดังบทสัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่ว่าอาเซียนไม่มีการแบ่งแยกกว่าเป็นสุหนี่หรือชีอะห์ ไม่มีสัญญาณของความขัดแย้งระหว่างนิกาย ทำให้การต่อสู้ไม่รุนแรง ดังนั้นการใช้กำลังหรือการใช้ความรุนแรงทางทหารจึงไม่ใช่ทางออก หรือหากจะใช้จะต้องใช้เฉพาะเจาะจงในพื้นที่เท่าที่จำเป็น ซึ่งการปฏิบัติการทางทหารต้องระมัดระวัง เพราะถ้ารัฐทำแล้วเกิดการสูญเสีย ผู้ได้รับผลกระทบกลุ่มนี้จะเข้าไปสนับสนุนกลุ่มก่อการร้ายได้

ดังนั้น จึงควรมีกระบวนการเปลี่ยนคนที่ฝักใฝ่ให้เข้ามาสู่ทางสายกลาง และการปลูกฝังแนวคิดที่ถูกต้องตามหลักศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งมาเลเซียได้ริเริ่มดำเนินการตามแนวทางนี้ ดังที่ได้เสนอไว้ในการประชุม

สุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๒๖ ในเอกสารผลลัพธ์ปฏิญญาลังกาวิ ว่าด้วยขบวนการผู้ยึดถือทางสายกลางระดับโลก และแนวคิดนี้ได้รับการสานต่อไว้ใน แผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒๐๒๕ (ASEAN Political-Security Community Blueprint 2025) โดยการนำแนวทางของทางสายกลางบรรจุไว้ใน นโยบายการบริหารประเทศ เช่น การจัดตั้งหน่วยงานเพื่อให้เป็นศูนย์กลางสำหรับการเผยแพร่ข้อมูล และ รมรงค์การต่อต้านความรุนแรง เป็นต้น จะทำให้สามารถยับยั้งปัญหาการก่อการร้ายได้

ความขัดแย้งจากการแย่งอำนาจ

ชาวมุสลิมในอาเซียนไม่ได้มีเป้าหมายในการจัดตั้งรัฐอิสลาม แต่เป็นการต่อต้านรัฐบาล เพื่อเรียกร้อง ความชอบธรรมในทางการเมืองและสังคมเท่านั้น

ดังบทสัมภาษณ์ที่ว่า การก่อการร้ายที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมหรือ บรรยากาศทางการเมืองภายในประเทศที่เต็มไปด้วยความไม่เอื้ออำนวย ปิดการให้โอกาสในการมีส่วนร่วม ทางการเมือง ไปจนกระทั่งบีบคั้น กดขี่ ข่มเหง ทำร้าย ใช้ความรุนแรงและสร้างความหวาดกลัวให้ประชาชน โดยเฉพาะประชาชนที่ต่อต้าน อันอาจเป็นผลทางตรงและทางอ้อมจากการใช้ลัทธิเผด็จการรูปแบบต่างๆ ในการรวมอำนาจปกครองประเทศ รวมทั้งการที่ผู้นำมีนโยบายเลือกปฏิบัติให้ความสำคัญต่อตนเอง และ พวกพ้อง

ดังนั้น จึงควรใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการสร้างความเท่าเทียม โดยการมุ่งปรับโครงสร้าง ทางเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน การส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม การปรับโครงสร้างภาษีทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้ เป็นต้น

๔. แรงขับจากปัจจัยภายนอก

บทบาทของชาติมหาอำนาจ

บทบาทของชาติมหาอำนาจที่เข้ามาในภูมิภาคอาเซียนนั้น มีความแตกต่างคือ ชาติมหาอำนาจ ในตะวันออกกลางเข้ามามีบทบาทอย่างมาก ในการแทรกแซงและสนับสนุนในเรื่องการฝึกและติดอาวุธ ให้กับทั้งฝ่ายผู้ก่อการร้ายและรัฐบาล แต่สำหรับอาเซียนจะเป็นในลักษณะของความร่วมมือในนโยบายการ ต่อต้านการก่อการร้ายมากกว่า แต่กรณีการยึดพื้นที่เมืองมาราวิ ก็อาจเป็นกรณีศึกษาของอาเซียนต่อบทบาท ของมหาอำนาจที่อาจส่งผลต่อสถานการณ์การก่อการร้ายในภูมิภาค

สอดคล้องกับผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อม ทางการเมืองภายนอกประเทศ ก็เป็นอีกสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก่อการร้ายได้เช่นกัน นั่นคือการที่ อาณาจักรที่รุ่งเรือง หรือประเทศมหาอำนาจในอดีตใช้นโยบายแผ่ขยายพื้นที่ และเขตอิทธิพลสร้างลัทธิ จักรวรรดินิยม เพื่อล่าอาณานิคมโดยใช้กำลัง และวิเทโศบาย รุกราน ครอบงำ และแทรกแซงดินแดน หรือประเทศที่อ่อนแอกว่า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นดินแดน หรือประเทศที่ยังด้อยพัฒนา รวมทั้งการที่บางประเทศ สนับสนุนปฏิบัติการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในประเทศที่ตนต้องการบ่อนทำลายความมั่นคง อย่างไรก็ตาม ใน ปัจจุบันการที่ปฏิบัติการก่อการร้ายทวีความรุนแรง ขยายตัว และมีเครือข่ายกระจายจัดกระจายในหลายพื้นที่ ดังเช่น กลุ่มก่อการร้ายอัลกออิดะห์นั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากระบบการเมืองโลกต้องอยู่ภายใต้อิทธิพล

การขึ้นนำของการครอบงำ การแทรกแซง ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากมหาอำนาจ โดยเฉพาะในพื้นที่ ตะวันออกกลาง

ดังนั้น อาเซียนจึงควรวางบทบาทกับประเทศมหาอำนาจอย่างเหมาะสม มีความชัดเจน ด้านนโยบายการต่างประเทศ การสร้างความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้าย และรักษาจุดยืนของ อาเซียนในความเป็นเอกภาพ โดยไม่ต้องความขัดแย้งเข้ามาในภูมิภาค

การสนับสนุนของฝ่ายเดียวกัน

สำหรับอาเซียน สิ่งหนึ่งที่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนยังคงเคลื่อนไหวอยู่ได้คือการสนับสนุน ในด้านต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งทุนสนับสนุนจากมุสลิมด้วยกัน มากกว่าการสนับสนุนหรือหนุนหลังจาก ชาตินิยมมหาอำนาจ ดังเช่นตะวันออกกลาง

ดังนั้น วิธีการป้องกันที่ดีที่สุดคือ การตัดการสนับสนุนทั้งหลาย เช่น อาวุธ เงิน รวมทั้งการใช้ มาตรการจูงใจและการเยียวยา ภาครัฐจะต้องมีมาตรการจูงใจและการเยียวยาผู้ที่เข้าร่วมขบวนการให้ สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ เช่น การให้สวัสดิการทางการศึกษา การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ ตลอดจนมาตรการในการติดตามผลหลังจากการกลับคืนสู่สังคม

๕. การพัฒนาของสถานการณ์

จากความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่ระบุว่ากลุ่มก่อการร้าย รัฐอิสลามใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่แนวคิดสุดโต่งของตน ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนที่มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มผ่านสื่อ ต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) ทั้งเฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) ยูทูบ (Youtube) ฯลฯ โดยใช้ภาษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการส่งผ่านแนวคิดและอุดมการณ์ ของกลุ่มสู่บุคคลภายนอกอีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน

ดังนั้นจึงควรมีการป้องกันการใช้โซเชียลมีเดียในทางที่ผิด พร้อมทั้งมีทางออกให้ผู้หลงผิด กลับคืนสู่สังคม คือนพื้นที่ฟื้นฟูให้ประชาชนหรือคนหลงผิดกลับมาได้

สำหรับประเทศไทย เป็นส่วนหนึ่งของอาเซียน และมีการเผชิญกับปัญหาความไม่สงบใน สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาอย่างยาวนาน อันมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ และปัจจัยทางศาสนาอิสลามที่ถูกผู้ก่อความไม่สงบนำมาตีความเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการกระทำ ของตน อีกทั้งดินแดนภาคใต้ของไทยก็ถูกประกาศผนวกเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของรัฐอิสลามในอาเซียน ที่กินพื้นที่ครอบคลุมประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

แต่อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การก่อการร้ายในภาคใต้ของประเทศไทย ไม่ได้มีความเชื่อมโยง กับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม และจากข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ยืนยันว่ากลุ่มไอเอสไม่ได้มีผลโดยตรงกับไทย โดยสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

ประการแรก ยังไม่ปรากฏข้อมูลชัดเจนว่า มีคนไทยเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสู้รบของกลุ่มไอเอส แต่จากการตรวจสอบความเคลื่อนไหวในสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) พบว่า มีผู้ที่แสดงความชื่นชอบ และติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มไอเอส ในสื่อสังคมออนไลน์จำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่ชัดเจนว่ากลุ่มเล็กๆ เท่านั้น

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า พื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ของไทยไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มไอเอส และคนที่ฝึกฝาก็เป็นเพียงความชอบส่วนบุคคล และอยู่ในกลุ่มที่ชื่นชมและชื่นชอบเท่านั้น ไม่ใช่กลุ่มผู้ให้การสนับสนุนหรือฝึกฝ

ประการที่สอง ยังไม่พบความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (จชต.) ของไทยกับกลุ่มไอเอส แต่คงไม่สามารถตัดขาดความเป็นไปได้ที่สมาชิกกลุ่มแบ่งแยกดินแดนใน จชต. บางส่วนอาจจะให้ความสนใจกับการเดินทางไปสู้รบร่วมกับกลุ่มไอเอส เพื่อศึกษาแนวทางต่อสู้ของกลุ่มไอเอส ที่ทำให้ได้มาซึ่งดินแดนและนำไปสู่การสถาปนารัฐของตนขึ้นมา

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ (สัมภาษณ์, ๑๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑) ที่กล่าวว่า การเข้ามาของกลุ่มไอเอสในประเทศไทยเป็นไปได้ยาก และการที่คนไทยจะไปร่วมรบกับกลุ่มไอเอสก็มีโอกาสน้อย เนื่องจากสถิติปี พ.ศ. ๒๕๖๐ มีรายงานว่าคนอาเซียนจาก มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ เดินทางไปร่วมกับกลุ่มไอเอสที่อิรักและซีเรียอยู่ในจำนวนระหว่าง ๒๐๐ - ๘๐๐ คน ในจำนวนนี้ยังไม่พบว่ามีความคนไทย

ประการที่สาม ยังไม่พบว่ามีการเข้ามาใช้ไทยเป็นพื้นที่เคลื่อนไหวในลักษณะของการจัดตั้งเซลล์เพื่อจัดหาสมาชิกหรือระดมทุนไปสนับสนุนการเดินทางของสมาชิกกลุ่มท้องถิ่นในอาเซียนที่สนับสนุน/ฝึกฝแนวทางต่อสู้ของกลุ่มไอเอส แต่พบว่า ไทยถูกนักรบต่างชาติแสวงประโยชน์จากการเป็นศูนย์กลางของการคมนาคมในภูมิภาค ใช้เป็นเส้นทางผ่าน เพื่อเดินทางไปยังประเทศที่ ๓ หรือกลับไปยังประเทศต้นทาง และเป็นพื้นที่ในการจัดหาหนังสือเดินทางปลอม

สรุป

การกำเนิดของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในตะวันออกกลาง ประกอบด้วยหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ ที่มีผลมาจากการปกครองแบบแบ่งแยกโดยอังกฤษและฝรั่งเศส และการกำหนดเส้นเขตแดนที่ไม่เป็นธรรมของประเทศมหาอำนาจ ประกอบกับลักษณะทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เป็นที่ราบ ทะเลทราย ไม่มีพรมแดนธรรมชาติที่ชัดเจนทำให้เป็นแหล่งกบดานและซ่อนสมกำลังที่สำคัญของกลุ่มก่อการร้าย การเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างประเทศกระทำได้ง่าย รวมทั้งความแตกต่างทางด้านความเชื่อของนิกายสุหนี่และชีอะห์ จนกลายเป็นเครื่องมือสร้างความขัดแย้งและความชอบธรรมในการก่อเหตุ นอกจากนี้ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองของทั้งในอิรักและซีเรีย จนนำไปสู่ความล้มเหลวของรัฐ ทำให้กลุ่มก่อการร้ายเข้าแทรกแซงได้ง่าย และปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การแทรกแซงและการสนับสนุนของประเทศมหาอำนาจตะวันตกและมหาอำนาจในภูมิภาคเดียวกัน ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในความขัดแย้งในตะวันออกกลาง

สำหรับการก่อการร้ายในภูมิภาคอาเซียนนั้น การก่อการร้ายมิใช่ประเด็นปัญหาใหม่ และการก่อการร้ายที่เกิดขึ้นในอดีตส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของการต่อต้านอำนาจรัฐ และการเรียกร้องความชอบธรรมทางการเมืองและสังคม และยังมีปัญหาความมั่นคงอื่นๆ อาทิ ปัญหาการต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดน การแสดงถึงความเป็นชาตินิยม ซึ่งเกิดขึ้นมาจากเงื่อนไขหลายประการ ได้แก่ การปักปันเส้นเขตแดนโดย

ประเทศเจ้าอาณานิคมที่กระทำโดยมิได้คำนึงถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ซึ่งในบางครั้งความแตกต่างและความไม่ชอบธรรมในสังคมบางอย่าง กลายเป็นสิ่งเร้าหรือกระตุ้นให้ชนกลุ่มน้อยเหล่านั้น เกิดแนวคิดที่ต้องการแบ่งแยกดินแดน หรือต่อต้านอำนาจรัฐ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ล้วนเกิดจากกลุ่มชาติพันธุ์ และความเชื่อทางศาสนาที่บ่มเพาะจากปัญหาภายในประเทศมากกว่าที่จะเป็นประเด็นปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายระหว่างประเทศ

โดยความเกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายระหว่างประเทศ ปรากฏชัดขึ้นหลังจากการเข้าร่วมของนายอิสนิลอน ฮาปิลอน ทำให้กลุ่มมาอูเต กลายเป็นกลุ่มก่อการร้ายสาขาของกลุ่มไอเอสเต็มตัว โดยกลุ่มมาอูเต (Maute) มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) ทั้งเฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) ยูทูบ (Youtube) ฯลฯ

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าภัยของการก่อการร้ายยังคงมีอยู่และไม่มีวันหมดไป เพียงแต่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายอ่อนแอลงในช่วงหนึ่งเท่านั้น เพราะกลุ่มก่อการร้ายจะแต่งตั้งผู้นำคนใหม่ ซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดและความเชื่อขึ้นมาสานต่ออุดมการณ์แทน หลังจากนั้นจะส่งผ่านแนวคิดและอุดมการณ์ของกลุ่มสู่บุคคลภายนอกอีกทางหนึ่ง และรอคอยการแพร่กระจายแนวคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ของกลุ่มต่อไป

สำหรับประเทศไทย เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน และมีการเผชิญกับปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาอย่างยาวนาน แต่จากผลการศึกษาก็พบว่า สถานการณ์ในประเทศไทย ไม่ได้มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม และยังไม่ปรากฏข้อมูลชัดเจนว่ามีคนไทยเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสู้รบของกลุ่มไอเอส แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยควรพิจารณาดำเนินมาตรการรับมือกับภัยคุกคามจากกลุ่มไอเอส อย่างรอบด้าน ซึ่งถือว่ามีความสำคัญในการสกัดกั้นมิให้แนวคิดการจัดตั้งรัฐอิสลาม หรือการก่อความไม่สงบเป็นตัวบ่มเพาะให้แนวคิดนี้ฝังรากลึก และพัฒนาไปสู่การแสดงออกที่รุนแรงบานปลายไปสู่การจัดตั้งกลุ่มก่อการร้ายกลุ่มใหม่ได้ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอบทเรียนด้านความมั่นคงให้แก่ภูมิภาคอาเซียนในลำดับต่อไป

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสถานการณ์และพัฒนาการของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและอิทธิพลของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียน โดยการวิเคราะห์และเปรียบเทียบผ่านตัวแปรต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์และภูมิรัฐศาสตร์ สาเหตุจากปัจจัยภายในทั้งความแตกต่างทางความเชื่อและความขัดแย้งจากการแย่งอำนาจ แรงขับจากปัจจัยภายนอกทั้งบทบาทของชาติมหาอำนาจและการสนับสนุนของฝ่ายเดียวกัน รวมทั้งการพัฒนาของสถานการณ์ ทำให้ได้ข้อมูลบริบทการก่อการร้ายของรัฐอิสลามในตะวันออกกลางที่เป็นประโยชน์ต่อการนำเสนอบทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียนและไทย ในบทนี้ผู้วิจัยจึงได้ประมวลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าวประกอบกับข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อนำเสนอแนวทางการกำหนดนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศของอาเซียนและไทย เพื่อการเสริมสร้างความมั่นคง พร้อมทั้งป้องกันปัญหาการขยายตัวด้านการก่อการร้ายของภูมิภาคอาเซียนรวมถึงประเทศไทยในอนาคต ดังต่อไปนี้

๑. ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอิทธิพลของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียน

๒. ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างเหตุการณ์ที่นำไปสู่การก่อตั้งรัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลางกับอาเซียน

๓. ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๓ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการกำหนดนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศของอาเซียนและไทย เพื่อการป้องกัน/เสริมสร้างความมั่นคงและป้องกันปัญหาการขยายตัวด้านการก่อการร้ายของภูมิภาคอาเซียน รวมถึงประเทศไทยในอนาคต

๔. การวิจัยครั้งต่อไป

สรุป

๑. ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๑

จากการศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอิทธิพลของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียน สรุปได้ดังนี้

ในอดีตช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ประเทศในตะวันออกกลางได้ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเทศมหาอำนาจในขณะนั้น ทั้ง ๒ ประเทศได้ปกครองและแบ่งเขตแดน

โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้ประชาชนเกิดความคับแค้นและไม่พอใจประเทศเจ้าอาณานิคม จนนำไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อต่อต้าน ประเทศมหาอำนาจและกลุ่มเหล่านี้ก็พัฒนามาเป็นกลุ่มก่อการร้ายในปัจจุบัน โดยกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในตะวันออกกลาง เป็นกลุ่มก่อการร้ายที่แยกตัวออกจากกลุ่มอัลกออิดะห์แล้วมาตั้งกลุ่มใหม่ มีเป้าหมายเพื่อก่อตั้งรัฐอิสลาม แต่อย่างไรก็ตามสาเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามมีอิทธิพลและมีความรุนแรงมากขึ้น มาจากการแทรกแซงและสนับสนุนของประเทศมหาอำนาจทั้งภายในและภายนอกภูมิภาคอย่าง สหรัฐฯ รัสเซีย อิหร่าน ตุรกี และซาอุดีอาระเบีย เนื่องจากประเทศในตะวันออกกลางโดยเฉพาะอิรักและซีเรียมีความขัดแย้ง ความไร้เสถียรภาพทางการเมือง จึงเกิดช่องว่างทำให้ประเทศมหาอำนาจเหล่านี้ใช้เป็นโอกาสในการแทรกแซง เพื่อถ่วงดุลกับประเทศมหาอำนาจอื่นๆ แม้แต่การหาทางโค่นล้มผู้นำประเทศที่อยู่คนละขั้ว ด้วยปฏิบัติการทางทหารหรือแม้แต่ด้วยการสนับสนุนกลุ่มก่อการร้ายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ

จะเห็นได้ว่าปัจจัยทางประวัติศาสตร์ การแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ให้การช่วยเหลือ สนับสนุน กลุ่มก่อการร้ายและฝ่ายรัฐบาลทั้งในด้านของเงินทุน อาวุธ ยุทธโศปกรณ์ การฝึกทางทหาร รวมทั้งความแตกต่างทางความเชื่อ และปัญหาการเมืองภายใน มีความสำคัญที่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในตะวันออกกลางมีความเข้มแข็งจนสามารถที่จะเข้ายึดเมืองสำคัญในอิรักและซีเรียเพื่อก่อตั้งรัฐอิสลาม และได้ตั้งเมืองหลวงขึ้นที่เมืองร็อกกาในซีเรีย พร้อมทั้งเข้ายึดครองดินแดนที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในเมืองโมซูล (Mosul) และเมืองตามแนวชายแดนอิรักและซีเรีย

นอกจากนี้สื่อสังคมออนไลน์ ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ถูกใช้อย่างกว้างขวาง โดยกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามใช้ในการเผยแพร่แนวคิดนิยมความรุนแรง เพื่อกระตุ้นให้เกิดปฏิบัติการก่อการร้ายโดยลำพัง (Lone wolf) อย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน และมีผู้ถูกชักจูงให้เดินทางเข้าไปร่วมปฏิบัติการทางทหารกับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในอิรักและซีเรียเป็นจำนวนมาก จนกลายเป็นกระแสภัยคุกคามที่หลายประเทศให้ความสำคัญและเฝ้าจับตามอง

แม้ในปัจจุบันกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในตะวันออกกลาง ได้ถูกฝ่ายรัฐบาลของอิรักและซีเรียภายใต้ความช่วยเหลือจากประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และรัสเซีย โจมตีอย่างหนักจนสามารถยึดดินแดนที่อยู่ในการครอบครองของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามกลับมาได้ ส่งผลให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามเหลือพื้นที่ในการครอบครองแค่ราว ๑๐% จากที่เคยยึดครองทั้งในอิรักและซีเรีย และทำให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามบางส่วนถอยร่นไปกบดาน และบางส่วนได้หนีกลับไปยังประเทศต้นทางของตน แต่ถึงอย่างไรกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามก็ยังคงสามารถปฏิบัติการโดยใช้ยุทธวิธีใหม่ๆ ที่เคยใช้ได้ผล เช่น การโจมตีแบบกองโจร คาร์บอม และระเบิดพลีชีพ เป็นต้น รวมทั้งหาโอกาสสร้างฐานที่มั่นแห่งใหม่เมื่อโอกาสมาถึง ซึ่งอาจรวมถึงประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียนด้วยก็เป็นได้

สำหรับสถานการณ์และอิทธิพลของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียนนั้น เกิดขึ้นหลังจากที่ นายโอซามา บิน ลาดิน ถูกสังหาร ทำให้กลุ่ม “อัลกออิดะห์” มีบทบาทและอิทธิพลลดลงไปอย่างมาก จนทั่วโลกเชื่อว่าภัยก่อการร้ายน่าจะทุเลาเบาบางลง แต่กลับกลายเป็นว่าแนวคิดการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์นักรบหัวรุนแรงและการก่อการร้ายกลับได้รับการสานต่อโดย กลุ่มก่อการร้าย

ที่เรียกตนเองว่ากลุ่ม “รัฐอิสลามแห่งอิรักและซีเรีย” หรือ กลุ่มไอเอส ที่มีความเคลื่อนไหวอยู่ในอิรักและซีเรีย และเป็นชนวนที่ดึงดูดให้กลุ่มที่มีแนวคิดหัวรุนแรงจากทั่วทุกมุมโลกรวมถึงอาเซียนหลั่งไหลเข้าไปในสมรภูมิในตะวันออกกลางเป็นจำนวนมาก นับเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อร่างการจัดตั้งรัฐอิสลามในตะวันออกกลางตามความเชื่อทางศาสนาให้กลายเป็นความจริง และความเชื่อดังกล่าวได้แพร่ขยายเข้ามายังภูมิภาคอาเซียนในเวลาต่อมา

ความเกี่ยวข้องของกลุ่มไอเอสกับการก่อการร้ายในฟิลิปปินส์ ปรากฏชัดขึ้นหลังจากมีการบุกยึดเมืองมาราวิของกลุ่มก่อการร้ายมาอูเต (Maute) ซึ่งเป็นกลุ่มก่อการร้ายที่เริ่มออกปฏิบัติการเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยกลุ่มมาอูเตมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอาบูไซยาฟ ภายใต้การประสานงานของอิหม่ามบันตาเยา และการเข้าร่วมกับกลุ่มมาอูเตของนายอิสนีลอน ฮาปิลอน ผู้ประกาศตนเป็น “อเมียร์” หรือ “เจ้าชาย” ของกลุ่มไอเอส ทำให้กลุ่มมาอูเตกลายเป็นกลุ่มก่อการร้ายสาขาของกลุ่มไอเอสในภูมิภาคอาเซียนอย่างเต็มตัว โดยเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ นายอิสนีลอน ฮาปิลอน และกลุ่มอาบูไซยาฟของเขาได้เผยแพร่ภาพวิดีโอพิธีสาบานตนเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มไอเอสและประกาศว่าจะจงรักภักดีต่อกลุ่มไอเอสพร้อมทั้งมีการตั้งฉายาของกลุ่มว่า “ไอเอสแห่งลานา” จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ประธานาธิบดีดูเตอร์เตแห่งฟิลิปปินส์ก็ได้ประกาศว่ากลุ่มมาอูเต มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มไอเอสอย่างชัดเจน ซึ่งกลุ่มมาอูเตมีความสามารถในการชักชวนนักรบรุ่นใหม่ให้เข้าร่วมกับกลุ่มของตน และสามารถยับยั้งต่อสู้อีกกับกองทัพฟิลิปปินส์ได้นานถึง ๑๕๔ วัน ซึ่งนานกว่าที่ทางการฟิลิปปินส์คาดการณ์เอาไว้มาก และจากสิ่งบอกเหตุเชื่อได้ว่าน่าจะมีผู้ให้การสนับสนุนอย่างลับๆ อยู่เบื้องหลัง

สำหรับอินโดนีเซียและมาเลเซีย ต่างเผชิญกับกลุ่มก่อการร้ายที่ประกาศภักดีกับกลุ่มไอเอสคือกลุ่มคาคีบาห์นูซันตารา ลิด เดาลาห์ อิสลามียาห์ (Katibah Nusantara Lid Daulah Islamiyyah) หรือหมู่เกาะมาเลย์เพื่อรัฐอิสลามในอิรักและซีเรียเช่นกัน โดยทางการมาเลเซียออกมายืนยันว่าเหตุระเบิดที่ไนท์คลับโมวิด้า ในเมืองปูของรัฐสลังงอร์ในมาเลเซีย เมื่อ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นฝีมือของกลุ่มไอเอสจริง เจ้าหน้าที่ตำรวจระบุว่าแม้เหตุโจมตีครั้งนั้นคนในพื้นที่จะเป็นผู้ลงมือ แต่มีหนึ่งในสมาชิกของกลุ่มไอเอสในซีเรียเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง ส่งผลให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บ ๘ คน ซึ่งนับเป็นเหตุระเบิดโดยกลุ่มไอเอสที่สำเร็จเป็นครั้งแรกในมาเลเซีย

ล่าสุดเมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ทางกรอินโดนีเซียแถลงการณ์ว่า เกิดเหตุระเบิดฆ่าตัวตายที่โบสถ์คริสต์ ๓ แห่ง ในเมืองสุราบายา จังหวัดชวาตะวันออก โดยมีผู้ก่อเหตุจำนวน ๖ คน โดยทั้งหมดเป็นสมาชิกครอบครัวเดียวกัน และสามีเป็นผู้ที่เคยเข้าไปร่วมรบกับกลุ่มไอเอสแล้วเดินทางกลับจากซีเรียและอยู่ในโครงการปรับทัศนคติของรัฐบาล ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้เป็นเหตุการณ์รุนแรงที่สุดของอินโดนีเซียในรอบกว่า ๑๐ ปี โดยสามีเป็นผู้ขับรถบรรทุกระเบิดเข้าชนประตูโบสถ์แห่งแรก ส่วนภรรยาและบุตรสาวสองคนอายุ ๙ และ ๑๒ ปี เป็นผู้ก่อเหตุที่โบสถ์แห่งที่สอง ในขณะที่บุตรชาย อายุ ๑๖ และ ๑๘ ปี ขับรถจักรยานยนต์เข้าโจมตีโบสถ์แห่งที่สาม ทำให้มีผู้เสียชีวิตรวมอย่างน้อย ๑๓ คน และบาดเจ็บกว่า ๔๐ คน ซึ่งเป้าหมายยังคงเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่จากการรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวด จึงมุ่งไปที่

เป้าหมายที่มีการระวังป้องกันต่ำ ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนี้ สำนักข่าว Amaq ของกลุ่มไอเอสได้ออกแถลงการณ์อ้างความรับผิดชอบในกรณีดังกล่าว

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าสถานการณ์และอิทธิพลของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียนนั้น มีดังนี้

๑) เกิดการบ่มเพาะให้เกิดแนวคิดนิยมความรุนแรง การประกาศจงรักภักดีและเดินตามแนวทางของการก่อตั้งรัฐอิสลามในตะวันออกกลางของกลุ่มก่อการร้ายในภูมิภาค

๒) เกิดการยกระดับศักยภาพและชื่อเสียงของกลุ่มก่อการร้ายจากระดับท้องถิ่นสู่ระดับภูมิภาค ด้วยการประกาศตัวสวมมิกัดกับกลุ่มไอเอส และแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ด้วยการแต่งกายการใช้ธงสีดำ ใช้ผ้าคาดศีรษะและเสื้อสัญลักษณ์ของกลุ่มไอเอส

๓) เกิดการเลียนแบบทางยุทธวิธี/วิธีการปฏิบัติ เช่น ใช้การระเบิดฆ่าตัวตายซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่เป็นการวางระเบิด หรือวางระเบิดด้วยรถยนต์ หรือคาร์บอมบ์ (Car bomb) ดังกรณีเหตุการณ์การลอบวางระเบิดบนเกาะบาห์ลีในอินโดนีเซียในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า อิทธิพลของกลุ่มไอเอสในอาเซียนเข้มข้นขึ้น ภัยจากการก่อการร้ายที่เกิดจากกลุ่มไอเอส ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในประเทศใดก็ส่งผลกระทบต่อทั้งภูมิภาค แม้ในช่วงแรกแต่ละประเทศอาจให้ความสำคัญกับการต่อต้านการก่อการร้ายแตกต่างกันไป และมีได้ต้นตัวเกี่ยวกับปัญหาการก่อการร้ายระหว่างประเทศมากนัก แต่เมื่อมีการปฏิบัติการยึดเมืองมาราวิในฟิลิปปินส์ ประเด็นการก่อการร้ายระหว่างประเทศและอิทธิพลของกลุ่มไอเอสจึงเป็นประเด็นที่ทุกประเทศในอาเซียนให้ความสนใจ เนื่องจากดินแดนของตนต่างก็มีปัจจัยเสี่ยงค่อนข้างมาก ทั้งยังง่ายต่อการแทรกซึมของกลุ่มก่อการร้ายระหว่างประเทศอีกด้วย

๒. ตอบวัตฤประสงค์การวิจัยข้อที่ ๒

วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างเหตุการณ์ที่นำสู่การก่อตั้งรัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลางกับอาเซียน สรุปได้ดังนี้

การกำเนิดของกลุ่มก่อการร้ายในภูมิภาคอาเซียนนั้น จากการศึกษาเชิงลึก พบว่า การก่อการร้ายมิใช่ประเด็นปัญหาใหม่สำหรับภูมิภาคนี้ ในอดีตบรรดาประเทศต่างๆ ในอาเซียนมักประสบปัญหาการก่อการร้ายที่ใช้กองกำลังและความรุนแรงเพื่อแย่งชิงอำนาจและแก้ไขประเด็นความขัดแย้งและรวมถึงการต่อต้านรัฐบาลกลางโดยมีต้นตอมาจากปัญหาทางอุดมการณ์ ความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์ ซึ่งการก่อการร้ายในลักษณะนี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ จะเริ่มขึ้นและบางปัญหายังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน อธิบายได้ดังนี้

๒.๑ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์

ปัญหาการก่อการร้ายที่มีพื้นฐานมาจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์นั้น สามารถพิจารณาได้ทั้งประเด็นที่คล้ายคลึงและประเด็นที่แตกต่างจากภูมิภาคตะวันออกกลาง กล่าวคือ การมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องการเข้ามาของประชาคมเจ้าอาณานิคม การกำหนดอาณาเขตและเส้นพรมแดน โดยมิได้คำนึงถึง

ความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนาของประชากรในพื้นที่ดังเช่น กรณีฟิลิปปินส์หลังจากการเข้าครอบครองของสเปนจึงก่อให้เกิดความเคียดแค้นและไม่พอใจอิทธิพลของต่างชาติที่เข้ามาบูรณาการดินแดนของตน จนเกิดการก่อกบฏของชาวมุสลิม หรือกรณีอินโดนีเซีย การเข้ามาของชาวดัตช์ เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ทำให้คนมุสลิมเกิดความรู้สึกถึงความแตกต่างทางศาสนา และกลายเป็นชนวนเหตุสำคัญในการเริ่มต้นด้านชาวตะวันตกนับแต่นั้นมา

สำหรับประเด็นที่ต่างจากตะวันออกกลาง คือ อาเซียนมีประเด็นเรื่องเป้าหมายทางการเมืองที่แตกต่างกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองจนนำมาสู่การต่อต้านอำนาจรัฐ ตัวอย่างเช่นกรณีของอินโดนีเซีย ที่เป้าหมายทางการเมืองของฝ่ายรัฐบาล ต้องการก่อตั้งสาธารณรัฐอินโดนีเซียให้เป็นรัฐทางโลก (Secular State) ไม่ใช่รัฐอิสลาม (Islamic State) ด้วยการประกาศใช้หลักปัญจศีล (Panjasila) ส่วนเป้าหมายทางการเมืองผู้ถูกปกครองดั้งเดิมบางกลุ่ม เช่น ขบวนการนัศาดัตล อุลามา ต้องการให้ประเทศใช้พื้นฐานของศาสนาอิสลามแนวจารีตนิยม ทำให้องค์กรมุสลิมบางส่วนไม่ยอมรับและลุกขึ้นมาต่อต้านและแสดงออกมาในรูปของขบวนการฟื้นฟูศาสนาอิสลาม ปัญหาการก่อการร้ายในมาเลเซียก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ การต่อสู้ของแนวคิดมุสลิมสายกลางที่ประเทศอาเซียนส่วนใหญ่ยึดถือเป็นหลักกับแนวทางจารีตนิยมที่มีความเคร่งครัดมากกว่า ซึ่งยึดถือโดยกลุ่มเคร่งศาสนาบางกลุ่ม

๒.๒ ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์

สำหรับปัญหาการขยายตัวของการก่อการร้ายที่มีพื้นฐานมาจากปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ในอาเซียนนั้น มีความคล้ายคลึงกับตะวันออกกลางในเรื่องของพื้นที่ที่เป็นเขตปลอดอำนาจรัฐหรือเป็นพื้นที่ The Gray - Zone (Conflict) ทำให้รัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติงานในพื้นที่นั้นๆ ได้อย่างเต็มรูปแบบ โดยเฉพาะบางพื้นที่ของฟิลิปปินส์ถือเป็นเขตอิทธิพลของกลุ่มก่อการร้ายในพื้นที่อย่างกลุ่มอาบูไซยาฟ และกลุ่มแนวร่วมเพื่อการปลดปล่อยอิสลามโมโร (MILF) ประกอบกับปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีเกาะแก่งกระจัดกระจายเป็นจำนวนมาก เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้กลุ่มติดอาวุธ รวมทั้งอาชญากรหลบซ่อนตัวหรือหนีพ้นจากเงื้อมมืออำนาจรัฐได้ง่าย ทั้งอินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ และเมื่อพื้นที่การรบหลักในตะวันออกกลางพ่ายแพ้จึงเป็นปัจจัยสำคัญให้กลุ่มไอเอสอาศัยช่องโหว่นี้แทรกตัวเข้าไปร่วมมือกับกลุ่มก่อการร้ายในพื้นที่ ซึ่งภายหลังก็ได้ยกระดับศักยภาพและชื่อเสียงของพวกตนจากระดับท้องถิ่นมาสู่ระดับภูมิภาคเพื่อประชาสัมพันธ์กลุ่มของตนให้คนทั่วโลกรู้จัก ดังกรณีการก่อการร้ายมาอูเตที่ยึดเมืองมาราวิได้สำเร็จ ก็เกิดจากการที่เมืองมาราวิเป็นพื้นที่สีเทาที่อำนาจรัฐของฟิลิปปินส์เข้าไม่ถึง เป็นต้น

ส่วนประเด็นที่แตกต่างจากตะวันออกกลาง คืออาเซียนมีเส้นแบ่งเขตแดนประเทศที่ชัดเจน โดยมีพรมแดนทางธรรมชาติเป็นเส้นแบ่ง เช่น ภูเขา ลำน้ำ ทะเล ทำให้การเคลื่อนย้ายกำลังระหว่างประเทศในลักษณะกองกำลังขนาดใหญ่ทำได้ค่อนข้างยาก ต่างจากภูมิภาคตะวันออกกลางซึ่งเป็นผืนแผ่นดินเดียวกัน ไม่มีพรมแดนทางธรรมชาติที่เป็นอุปสรรค ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายกำลังของกลุ่มก่อการร้ายไปมาระหว่างประเทศได้สะดวกและยากต่อการสกัดกั้น จึงสังเกตว่ากลุ่มก่อการร้ายในตะวันออกกลางสามารถปฏิบัติการข้ามไปมาระหว่างประเทศได้ค่อนข้างเสรี โดยเฉพาะเมื่อประเทศดังกล่าวมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีระหว่างกัน ไม่มีการร่วมมือกันการสกัดกั้นก็ยิ่งกระทำไต่ยาก

๒.๓ สาเหตุจากปัจจัยภายใน

ความแตกต่างทางความเชื่อและการสนับสนุนของฝ่ายเดียวกันนั้น ชาวมุสลิมในภูมิภาคอาเซียนส่วนใหญ่ยึดถือแนวคิดมุสลิมสายกลางและไม่นิยมใช้ความรุนแรง ไม่มีการแบ่งแยกว่าประเทศใดเป็นสุหนี่หรือซื่อหรืออย่างเด่นชัดเหมือนในภูมิภาคตะวันออกกลาง ทำให้ไม่เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศในลักษณะที่มีปัญหาพื้นฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน ส่วนความขัดแย้งภายในประเทศจนนำไปสู่สถานการณ์การต่อสู้ด้วยการก่อการร้ายนั้น จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์และความเป็นมา เราจะเห็นได้ว่ากลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการจัดตั้งรัฐอิสลาม แต่เป็นการรวมกลุ่มเพื่อต่อต้านรัฐบาล เรียกร้องความชอบธรรมในทางการเมืองและทางสังคมเท่านั้น ทำให้การก่อการร้ายที่เกิดในอาเซียนอยู่ในวงจำกัด ไม่รุนแรง และมีโอกาสเกิดการสนับสนุนการก่อการร้ายในประเทศอื่นโดยประเทศอาเซียนด้วยกันเองได้น้อย

๒.๔ แรงขับจากปัจจัยภายนอก

ปัจจัยความขัดแย้งที่เกิดจากบทบาทของชาติมหาอำนาจที่เข้ามาในภูมิภาคอาเซียนนั้น มีความแตกต่างจากในตะวันออกกลางกล่าวคือ ชาติมหาอำนาจในตะวันออกกลางเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการแทรกแซงและสนับสนุนในเรื่องการฝึกและติดอาวุธให้กับทั้งฝ่ายผู้ก่อการร้ายและรัฐบาลที่เป็นฝ่ายของตน ทำให้การต่อสู้ขยายวงกว้างออกไปจนยากต่อการควบคุม แต่สำหรับภูมิภาคอาเซียนจะเป็นในลักษณะของการเข้ามาเพื่อให้การสนับสนุนนโยบายการต่อต้านการก่อการร้ายมากกว่า

อย่างไรก็ตาม กรณีการยึดเมืองมาราวิของฟิลิปปินส์ อาจเป็นกรณีศึกษาของอาเซียนต่อบทบาทของมหาอำนาจที่ส่งผลต่อสถานการณ์การก่อการร้ายในภูมิภาค อันจะเห็นได้จากข้อมูลเชิงลึกในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจากมิตรประเทศพบว่า กลุ่มก่อการร้ายในมาราวิมีการใช้รถยนต์ความเร็วสูงที่ใช้เชื้อเพลิงพิเศษที่ไม่มีในพื้นที่ในการส่งกำลัง ตรวจพบการใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยที่ไม่มีใช้ทั่วไป และภายหลังยึดเมืองคืนสำเร็จได้ตรวจพบอาวุธสมัยใหม่ที่ผลิตจากประเทศมหาอำนาจบางประเทศ นี่อาจเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ได้หรือไม่ว่า กลุ่มก่อการร้ายที่สามารถยึดต่อสู้อกับรัฐบาลฟิลิปปินส์ได้นานอย่างคาดไม่ถึง เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจบางประเทศ อันมีสาเหตุจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างฟิลิปปินส์เกี่ยวกับเรื่องการเมืองระหว่างประเทศก่อนหน้านี้

๒.๕ การพัฒนาของสถานการณ์

กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่แนวคิดสุดโต่งของตน ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนที่มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) ทั้งเฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) ยูทูบ (Youtube) ฯลฯ โดยใช้ภาษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการส่งผ่านแนวคิดและอุดมการณ์ของกลุ่มสู่บุคคลภายนอกอีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน

กรณีการรบที่เมืองมาราวินั้น เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงขีดความสามารถของกลุ่มก่อการร้ายอย่างชัดเจน เนื่องจากสามารถยึดครองพื้นที่เมืองขนาดใหญ่ได้เป็นเวลายาวนานถึง ๕ เดือน ซึ่งนานกว่าที่ทางการฟิลิปปินส์คาดการณ์เอาไว้อย่างมาก แม้ว่ากลุ่มผู้ก่อการร้ายจะต้องประสบกับความพ่ายแพ้ในที่สุด

แต่ก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการโจมตีในลักษณะนี้มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นอีก ทั้งยังเป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงแรกที่ยึดเมืองมาราวินั้น พวกเขามีกำลังอยู่จำนวนไม่มากนัก คือประมาณ ๑๘๐ - ๒๐๐ คน แต่เมื่อเวลาการรบยืดเยื้อออกไป จำนวนผู้ก่อการร้ายกลับเพิ่มขึ้นถึง ๙๐๐ คน โดยจำนวนผู้ก่อการร้ายที่เพิ่มขึ้นนั้นอาจเกิดจากบุคคลในพื้นที่ที่ไม่พอใจรัฐบาลและหันไปฝึกฝักฝักกลุ่มก่อการร้ายอันอาจมีแรงจูงใจส่วนหนึ่งของการก่อตั้งรัฐอิสลามในตะวันออกกลางได้สำเร็จ หรืออาจไม่มีทางเลือกพวกเขาจึงตัดสินใจเข้าร่วมกับกลุ่มก่อการร้ายเมื่อยึดครองเมืองมาราวิได้แล้ว

จะเห็นได้ว่าการขยายอิทธิพลเข้ามาในภูมิภาคของกลุ่มไอเอส เป็นภัยคุกคามที่สำคัญของอาเซียนในปัจจุบัน เพราะถึงแม้รัฐบาลฟิลิปปินส์จะสามารถยึดพื้นที่กลับมาจากกลุ่มมาอูเตได้ แต่ภัยของการก่อการร้ายยังคงมีอยู่และไม่ได้หมดไป เพียงแต่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายอ่อนแอลงในช่วงหนึ่งเท่านั้น เพราะกลุ่มก่อการร้ายจะแต่งตั้งผู้นำคนใหม่ ซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดและความเชื่อขึ้นมาสานต่ออุดมการณ์แทนและระดมการแพร่กระจายแนวคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ของกลุ่มต่อไป

สำหรับประเทศไทย เป็นส่วนหนึ่งของอาเซียน และมีการเผชิญกับปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาอย่างยาวนาน แต่จากการศึกษาพบว่า สถานการณ์การก่อการร้ายในภาคใต้ของประเทศไทย ไม่ได้มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม และจากข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่าองค์การความร่วมมืออิสลาม (Organisation of the Islamic Cooperation: OIC) ยืนยันว่าประเทศไทยดูแลชาวมุสลิมได้ดีกว่าประเทศที่เป็นมุสลิมด้วยกันบางประเทศเสียอีก และยืนยันว่ากลุ่มไอเอสไม่ได้มีผลโดยตรงกับไทย โดยสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

ประการแรก ยังไม่ปรากฏข้อมูลชัดเจนว่า มีคนไทยเข้าไปเกี่ยวข้องกับกำราบของไอเอส แต่จากการตรวจสอบความเคลื่อนไหวในสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) พบว่า มีเพียงผู้ที่แสดงความชื่นชมและติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มไอเอส ในสื่อสังคมออนไลน์จำนวนหนึ่ง แต่ยังคงจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น

ประการที่สอง ยังไม่พบความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (จชต.) ของไทยกับกลุ่มไอเอส แต่คงไม่สามารถตัดขาดความเป็นไปได้ที่สมาชิกกลุ่มแบ่งแยกดินแดนใน จชต. บางส่วนอาจจะให้ความสนใจกับการเดินทางไปสู้รบร่วมกับกลุ่มไอเอส เพื่อศึกษาแนวทางต่อสู้ของกลุ่มไอเอส เพื่อนำกลับมาปรับใช้ในการต่อสู้ของตน หรือ เกิดการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ที่กลุ่มก่อการร้ายเผยแพร่

ประการที่สาม ยังไม่พบว่ามีการเข้ามาใช้ไทยเป็นพื้นที่เคลื่อนไหวในลักษณะของการจัดตั้งเซลล์เพื่อจัดหาสมาชิกหรือระดมทุนไปสนับสนุนการเดินทางของสมาชิกกลุ่มท้องถิ่นในอาเซียนที่ฝึกฝักฝักแนวทางกำราบของไอเอส แต่พบว่าไทยถูกนักรบต่างชาติแสวงประโยชน์จากการเป็นศูนย์กลางของการคมนาคมในภูมิภาค ใช้เป็นเส้นทางผ่าน เพื่อเดินทางไปยังประเทศที่ ๓ หรือกลับไปยังประเทศต้นทาง และเป็นพื้นที่ในการจัดหาหนังสือเดินทางปลอม

ข้อเสนอแนะ

ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๓

การเสนอแนะแนวทางในการกำหนดนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศของอาเซียนและไทย เพื่อการป้องกัน/เสริมสร้างความมั่นคงและป้องกันปัญหาการขยายตัวด้านการก่อการร้ายของภูมิภาคอาเซียน รวมถึงประเทศไทยในอนาคต มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับอาเซียน

๑.๑ การป้องกันการขยายตัวของกลุ่มก่อการร้าย ในส่วนของอาเซียนพบว่า แนวโน้มการขยายตัวของกลุ่มก่อการร้ายยังคงมีอยู่ในหลายประเทศ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และอาจกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญและช่องว่างที่ทำให้กลุ่มรัฐอิสลามเข้ามาสร้างอิทธิพลในอาเซียน โดยเฉพาะแนวคิดการใช้อุดมการณ์แบบสุดโต่ง รวมทั้งการต่อสู้ด้วยอาวุธของกลุ่มต่างๆ ในบางประเทศที่สุ่มเสี่ยงต่อการยกระดับไปเป็นการก่อการร้าย และการออกมาเคลื่อนไหวเพื่อสร้างบทบาทของกลุ่มตน เช่น กรณีของฟิลิปปินส์ การแยกตัวออกจาก Bangsamoro Islamic Freedom Fighters (BIFF) จาก Moro Islamic Liberation Front (MILF) เป็นต้น ซึ่งเป็นความท้าทายของประเทศสมาชิกอาเซียนและไทยอย่างยิ่งในการที่จะต้องกำหนดยุทธศาสตร์ความร่วมมือตลอดจนแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการป้องกันการขยายตัวของก่อการร้ายในพื้นที่ เพื่อไม่ให้เป็นเชื้อไฟที่กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามสามารถเข้ามาแสวงประโยชน์สร้างอิทธิพลได้

๑.๒ การรักษาความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจ อาเซียนควรวางบทบาทกับประเทศมหาอำนาจอย่างเหมาะสม มีความชัดเจนด้านนโยบายการต่างประเทศ การสร้างความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้าย และรักษาจุดยืนของอาเซียนในความเป็นเอกภาพ โดยไม่นำความขัดแย้งภายในภูมิภาคสู่ภายนอก และไม่ชักนำความขัดแย้งภายนอกเข้ามาในภูมิภาค ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศก็เป็นอีกสาเหตุที่อาจทำให้เกิดการก่อการร้ายขึ้นได้กล่าวคือ ประเทศมหาอำนาจในอดีตใช้นโยบายแผ่ขยายอิทธิพลสร้างลัทธิจักรวรรดินิยม เพื่อล่าอาณานิคมโดยใช้กำลัง และใช้วิธีโศบาย รุกราน ครอบงำ และยึดครองดินแดนประเทศที่อ่อนแอกว่า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นดินแดนหรือประเทศที่ยังด้อยพัฒนา รวมทั้งการที่บางประเทศสนับสนุนปฏิบัติการก่อการร้ายให้เกิดขึ้นในประเทศที่ตนต้องการบ่อนทำลายความมั่นคง แม้แต่ในปัจจุบันการที่การก่อการร้ายในตะวันออกกลางทวีความรุนแรง ขยายตัว และมีเครือข่ายกว้างขวางในหลายประเทศ เช่น กลุ่มก่อการร้ายอัลกออิดะห์ และกลุ่มไอเอสนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากระบบการเมืองโลกที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลการขึ้นๆ ครอบงำ การแทรกแซง ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากประเทศมหาอำนาจ ดังนั้น อาเซียนต้องระมัดระวังในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อป้องกันการแทรกแซงจากมหาอำนาจ เพื่อไม่ให้ซ้ำรอยกับตะวันออกกลางที่กลายเป็นพื้นที่ช่วงชิงและสงครามตัวแทนของฝ่ายต่างๆ ที่ต่อสู้กัน

๑.๓ การขจัดเงื่อนไขความขัดแย้ง การเข้าใจประวัติศาสตร์ ลดเงื่อนไขในพื้นที่และไม่สร้างเงื่อนไขใหม่ เพื่อไม่ให้เกิดการบ่มเพาะแนวคิดหัวรุนแรง โดยใช้วิธีการค้นหาปัญหาและแก้ที่สาเหตุของ

ปัญหาที่บ่มเพาะแนวคิดนิยมความรุนแรง เช่น หากสาเหตุมาจากเชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์ ต้องสร้างความสมานฉันท์ด้วยนโยบายและการปรับปรุงกฎหมายให้ประชาชนทุกกลุ่มมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน หรือหากเป็นความแตกต่างในเรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองและความขัดแย้งทางศาสนา มีแนวทางแก้ไขโดยการสร้างกลไกทำความเข้าใจแบบการมีส่วนร่วม เพื่อให้ทุกฝ่ายมีพื้นที่ที่สามารถแสดงออกทางความคิดได้ลดเงื่อนไขความขัดแย้ง

๑.๔ การไม่ใช้กำลังในการแก้ไขปัญหา อาเซียนไม่มีสัญญาณของความขัดแย้งระหว่างนิกาย ทำให้การต่อสู้ไม่รุนแรง ดังนั้นการใช้กำลัง หรือการใช้ความรุนแรงทางทหารจึงไม่ใช่ทางออก หรือหากจะใช้ปฏิบัติการทางทหาร จะต้องใช้เฉพาะเจาะจงในพื้นที่เท่าที่จำเป็น ซึ่งการปฏิบัติการทางทหารต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง เพราะถ้ารัฐทำแล้วเกิดการสูญเสีย ผู้ได้รับผลกระทบกลุ่มนี้จะกลายเป็นแนวร่วมเข้าไปสนับสนุนกลุ่มก่อการร้ายได้

๑.๕ การให้ความสำคัญกับพื้นที่ปลอดอำนาจรัฐ สมาชิกอาเซียนต้องให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่มีการก่อการร้ายอยู่เดิม โดยเฉพาะพื้นที่สุญญากาศ พื้นที่ที่อำนาจรัฐเข้าไม่ถึง หรือเป็นพื้นที่ความขัดแย้ง The Gray - Zone (Conflict) ทำให้รัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติงานในพื้นที่นั้นๆ ได้อย่างเต็มรูปแบบ พื้นที่ดังกล่าวจึงมักถูกกลุ่มก่อการร้ายใช้เป็นพื้นที่สะสมกำลัง สร้างแนวร่วม และเป็นพื้นที่เคลื่อนไหว รัฐบาลประเทศต่างๆ จึงต้องให้ความสำคัญกับพื้นที่ลักษณะดังกล่าวเป็นพิเศษ ด้วยการเพิ่มความร่วมมือระหว่างกันในการวางระบบการข่าว การเพิ่มความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างประเทศเพื่อการเตือนภัยล่วงหน้า การป้องกันการเข้ามาฝังตัวของกลุ่มก่อการร้ายเพื่อใช้พื้นที่ดังกล่าวในการสร้างและขยายอิทธิพลออกไปในวงกว้าง

๑.๖ การเฝ้าระวังกลุ่มเสี่ยง การก่อการร้ายที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันมาจากการปฏิบัติการโดยลำพัง หรือ Lone wolf โดยได้รับอิทธิพลทางความคิดผ่านระบบสังคมออนไลน์ ดังนั้น รัฐจึงควรมีระบบเฝ้าระวังและสร้างกระบวนการเพื่อป้องกันการขยายตัวของแนวคิดนิยมความรุนแรง และหามาตรการเปลี่ยนคนที่ฝึกฝนแนวคิดนิยมความรุนแรงให้เข้ามาสู่ทางสายกลาง การปลูกฝังแนวคิดที่ถูกต้องตามหลักศาสนาเป็นสิ่งสำคัญซึ่งมาเลเซียได้ริเริ่มดำเนินการในแนวทางนี้ ตามที่ได้เสนอไว้ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ ๒๖ ในเอกสารผลลัพธ์ปฏิญญาล้างกาวิ ว่าด้วยขบวนการผู้ยึดถือทางสายกลางระดับโลก และแนวคิดนี้ได้รับการสานต่อไว้ในแผนงานประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ๒๐๒๕ (ASEAN Political - Security Community Blueprint 2025) โดยการนำแนวทางสายกลางบรรจุไว้ในนโยบายการบริหารประเทศ เช่น การจัดตั้งหน่วยงานเพื่อให้เป็นศูนย์กลางสำหรับการเผยแพร่ข้อมูล และรณรงค์การต่อต้านความรุนแรง เป็นต้น จะทำให้สามารถยับยั้งการขยายตัวของกลุ่มก่อการร้ายได้ทางหนึ่ง

๑.๗ การตัดการสนับสนุนทั้งหลาย การที่กลุ่มก่อการร้ายสามารถดำเนินการอยู่ได้ จำเป็นต้องมีการสนับสนุนในด้านต่างๆ สำหรับในอาเซียนก็เช่นกัน สิ่งหนึ่งที่ทำให้กลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนยังคงเคลื่อนไหวอยู่ได้ คือ การสนับสนุนในด้านต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ แหล่งทุนสนับสนุนที่เข้ามาในรูปแบบต่างๆ ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย การสนับสนุนด้านอาวุธและการฝึก รวมทั้งการตัดสมาชิกใหม่ที่จะเข้าสู่วงจรและหาทางลดทอนกำลังพลของกลุ่มก่อการร้ายที่มีอยู่ให้ลดลง ดังนั้น วิธีการป้องกันที่ดีที่สุด คือ การตัด

การสนับสนุนทั้งหลาย รวมทั้งการใช้มาตรการจูงใจและการเยียวยา ภาครัฐจะต้องมีมาตรการจูงใจและการเยียวยาผู้ที่เข้าร่วมขบวนการให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ เช่น การให้สวัสดิการทางการศึกษา การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ ตลอดจนมาตรการในการติดตามผลหลังจากการกลับคืนสู่สังคม

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย

๒.๑ การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับนานาชาติ การกำหนดท่าทีต่อปัญหาการก่อการร้ายและจุดยืนที่ชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นนานาชาติเห็นความรับผิดชอบต่อปัญหาการก่อการร้ายของไทย และการให้ความร่วมมือกับนานาชาติและอาเซียนเพื่อป้องกันการขยายตัวของภัยจากการก่อการร้าย ทั้งการเป็นประเทศต้นทาง ประเทศทางผ่าน อย่างไรก็ตาม การกำหนดท่าทีเชิงนโยบายต้องใช้ความระมัดระวัง เพื่อมิให้กระทบกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมถึงการที่อาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ที่สำคัญของชาติด้านอื่น

๒.๒ การขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายนั้น การกำหนดนโยบายที่เหมาะสมและองค์หรือกลไกในการปฏิบัติตามนโยบาย เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ นโยบายหรือมาตรการที่กำหนดไว้นั้นมีความสำเร็จ โดยในระดับนโยบายนั้นจะต้องเห็นพ้องต้องกันถึงความสำคัญของภัยคุกคามจากการก่อการร้าย และเปิดช่องทางให้นโยบายสามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ มีการออกกฎหมายที่ทันสมัยและเหมาะสมเพื่อรองรับการปฏิบัติตามนโยบาย รวมทั้งมีการสร้างหรือกำหนดองค์หรือกลไกเพื่อรองรับต่อการแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายที่เหมาะสม โดยอาจศึกษาตัวแบบจากประเทศอื่น และนำมาเทียบเคียง และปรับให้เข้ากับบริบทของสถานการณ์ของประเทศไทย เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๓ กลไกการบูรณาการด้านการข่าว ควรมีองค์หรือกลไกที่ทำบทบาทหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลข่าวสารจากหน่วยต่างๆ โดยกำหนดให้มีองค์หรือกลไกหลักภายใต้กลไกของรัฐที่มีอยู่ และกำหนดหน้าที่ให้ชัดเจน ให้อำนาจในการปฏิบัติ โดยเฉพาะการขอรับการสนับสนุนข้อมูลด้านการข่าวจากหน่วยงานที่มีอยู่ นอกจากนี้ควรเพิ่มศักยภาพ การวิเคราะห์ กลั่นกรองข่าวสาร ก่อนนำเสนอหน่วยระดับนโยบายพิจารณาสั่งการต่อไป

๒.๔ สถานการณ์ใน จขต. ถือได้ว่าการแก้ไขปัญหาด้านยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ร่วมกับนโยบายของรัฐบาลและใช้แนวทาง “การเมืองนำการทหาร” เป็นแนวทางที่เหมาะสมซึ่งสามารถเป็นแนวทางหลักในการสกัดกั้น การบ่มเพาะแนวความคิดนิยมความรุนแรงที่มาจากกรณีชวชนเชื่อของกลุ่มรัฐอิสลามได้ ซึ่งเยาวชนมุสลิมถือเป็นกลุ่มเสี่ยงจากการเรียนการสอนที่บิดเบือน รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลที่บิดเบือนจากสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งนี้การปฏิบัติภารกิจของหน่วยในพื้นที่นั้นต้องมีการประสานงานกับสถานศึกษา คณะกรรมการอิสลามและส่วนราชการอื่นๆ ในพื้นที่อย่างใกล้ชิดในเรื่องหลักสูตรการเรียนการสอน รวมทั้งมีการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามเอกชนกับโรงเรียนของรัฐบาล เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและแลกเปลี่ยนทัศนคติที่ดีต่อกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เน้นศึกษาเปรียบเทียบการเกิดกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในภูมิภาคตะวันออกกลางและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยศึกษาผ่านตัวแปรที่กำหนด สำหรับงานวิจัยครั้งต่อไปนั้นสามารถนำข้อมูลที่รวบรวมไว้ในครั้งนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายในประเด็นอื่นๆ ได้ รวมถึงนำไปใช้ในการวิเคราะห์หาสาเหตุของการเกิดกลุ่มก่อการร้ายใหม่ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยอาจมีรูปแบบและวิธีการที่คล้ายคลึงกับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม ซึ่งจะให้นักวิจัยหรือผู้ที่สนใจสามารถคาดการณ์สถานการณ์และแนวโน้มการก่อการร้ายที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงการกำหนดมาตรการในการต่อต้านการก่อการร้ายได้อย่างเหมาะสมและทันที่

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

วารสาร และหนังสือพิมพ์

- กุลนันท์ คันธิก. “การก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”. จุลสารความมั่นคงศึกษา ชุด การก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. ฉบับที่ ๑๙๓, มกราคม ๒๕๖๑.
- จรัญ มะลูลีม. “รัฐอิสลามในอิรักและซีเรีย”. จุลสารความมั่นคงศึกษา. สถาบันข่าวกรอง สำนักข่าวกรองแห่งชาติ. ฉบับที่ ๑๔๙, พฤศจิกายน ๒๕๕๗.
- จิราภรณ์ ศิระวรกุล. “ออสเตรเลียนกับการต่อต้านการก่อการร้ายในอินโดนีเซีย ภายหลังเหตุการณ์ลอบวางระเบิดบนเกาะบาหลี”. วารสารสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ. มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒, พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๐.
- จุฑาทิพย์ คล้ายทับทิม. “การก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ปีที่ ๓๑, พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๔๘.
- จุฑาทิพย์ คล้ายทับทิม. “การก่อการร้ายในอาเซียน”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ปีที่ ๓๑, พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๔๘.
- ชัยโชค จุลศิริวงศ์. “การก่อการร้ายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”. จุลสารความมั่นคงศึกษา. ชุด “โลกาภิวัตน์ก่อการร้าย (Globalization of Terrorism)”. ฉบับที่ ๒, กุมภาพันธ์ ๒๕๔๙.
- ดลยา เทียนทอง. “มูลเหตุการก่อการร้าย”. จุลสารความมั่นคงศึกษา ชุด ก่อการร้ายศึกษา (Terrorism Study). ฉบับที่ ๓, มีนาคม ๒๕๔๙.
- พิศาล อมรรัตนานภาพ. “การวิเคราะห์กลุ่มรัฐอิสลาม (IS) ผ่านแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ”. วารสารกองทัพไทย (เสนาสนเทศ). ปีที่ ๕๖ ฉบับที่ ๑, ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐.
- ศนิโรจน์ ธรรมยศ. “กลุ่มมาอูเต้ ไอซิสแห่งมินดาเนา”. วารสารหลักเมือง. สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓๑๗, สิงหาคม ๒๕๖๐.
- ศนิโรจน์ ธรรมยศ. “ไอเอส ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้”. วารสารกองทัพไทย (เสนาสนเทศ). ปีที่ ๕๖ ฉบับที่ ๑, ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๖๐.
- สีดา สอนศรี. “รัฐกับอิสลามิกชนในโมโรฟิลิปปินส์”. จุลสารความมั่นคงศึกษา ชุด รัฐกับสังคมมุสลิม: มุมมองเปรียบเทียบ. ฉบับที่ ๑๔, ธันวาคม ๒๕๔๙.
- สุรชาติ บำรุงสุข. “ประเภทของการก่อการร้าย”. จุลสารความมั่นคงศึกษา ชุด การก่อการร้ายในศตวรรษที่ ๒๑ (Terrorism in the Twenty-First Century). ฉบับที่ ๔, เมษายน ๒๕๔๙.

สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์. “รัฐกับสังคมมุสลิมในอินโดนีเซีย”, จุดสารความมั่นคงศึกษา ชุด รัฐกับสังคมมุสลิม : มุมมองเปรียบเทียบ. ฉบับที่ ๑๔, ธันวาคม ๒๕๔๙.

สุภาค์พรรณ ตั้งตรงไพโรจน์. “การก่อการร้ายในภูมิภาค”, จุดสารความมั่นคงศึกษา. ฉบับที่ ๒๘, กันยายน ๒๕๕๐.

วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย เอกสารวิจัย

ชูชัย บุญย้อย. “ผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติจากลัทธิความเชื่อทางศาสนาในแนวทางที่รุนแรง : กรณีศึกษาแนวความคิดในการจัดตั้งรัฐอิสลามบริสุทธ์”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๔๗.

ดวงตา ราชอาษา และคณะ. “การผลักดันนโยบายการต่อต้านการก่อการร้ายภายในประเทศ : มิติด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์”. เอกสารวิจัย. วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓, กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙.

บุญชู เกิดโชค. พลโท. “การบูรณาการงานต่อต้านการก่อการร้ายของประเทศไทย”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๔.

ประภัสสร เทพชาติรี “การก่อการร้าย (Terrorist)”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐.

ปกรณ์ ศรีจันทร์งาน. “การแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายสากลในประเทศไทย”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๒.

ปรีพัฒน์ ผลาสินธุ์. พลโท. “การพัฒนายุทธศาสตร์ด้านการฝึกของศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการก่อการร้ายสากลเพื่อรองรับภัยคุกคามจากการก่อการร้ายสากลในอนาคต”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๗.

พรประสิทธิ์ กล่ำสมบัติ. “ผลกระทบจากการก่อการร้ายของกลุ่มรัฐอิสลามต่อความมั่นคงของภูมิภาคอาเซียนและประเทศไทย”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๗.

เรืองเดช มหาศรานนท์. “กฎหมายระหว่างประเทศและพันธกรณีของไทยในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้ายระหว่างประเทศ”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๔๗.

วรเกียรติ รัตนานนท์. “กรณีศึกษาเปรียบเทียบ กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม IS The Islamic State และกลุ่มอัลกออิดะห์”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๘.

ศิริวรรณ สุคนธมาน. “แนวทางการดำเนินการของประเทศไทยในการรับมือกับภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นจากกลุ่มกองกำลังรัฐอิสลาม”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๘.

สุรัชย์ นิระ. “การต่อต้านการก่อการร้ายสากลของไทย”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๔๗.

หฤทัย รัตนระพี. “ความผิดฐานก่อการร้าย”. เอกสารวิจัย, หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ พนมยงค์, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๖.

หยาดพิรุณ นาชัยสินธุ์. “ยุทธศาสตร์การต่อต้านการก่อการร้ายทางไซเบอร์ในประเทศไทย (Strategies to Counter Cyber Terrorism in Thailand)”. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. วารสารวิจัย มสศ. สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒, พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๐.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

การต่างประเทศ, กระทรวง. “สถานการณ์สำคัญในภูมิภาค”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://sameaf.mfa.go.th/th/amed/detail.php?ID=๑๖๕๓&SECTION=AMED>, ๒๕๖๑.

การต่างประเทศ, กระทรวง. “สาธารณรัฐอิรัก”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://sameaf.mfa.go.th/th/country/middle-east/detail.php?ID=๓๙&PAGEN_๒=๒#๒, ๒๕๖๑.

การท่องเที่ยวและกีฬา, กระทรวง. “โครงการเชื่อมโยงอาเซียน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://th.aectourismthai.com/content1/๓๕๗๕>, ๒๕๖๑.

ขวลิต รัชชณัยรวิวงศ์. “ตะวันออกกลาง”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://sameaf.mfa.go.th/th/country/middle-east/tips_detail.php?ID=571&SECTION=๓๙, ๒๕๖๑.

ขวลิต รัชชณัยรวิวงศ์. “สงครามอิรัก - อิหร่าน ๑๙๘๐ - ๑๙๘๘”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.manager.co.th/Around/ViewNews.aspx?NewsID=๙๔๘๐๐๐๐๓๕๔๔๙>, ๒๕๖๑.

ทีนิวส์. “ย้อนรอย สงครามอ่าวเปอร์เซีย ค.ศ. ๑๙๙๐ ที่วันนี้ อาจจะกลับมาอีกครั้ง หลังสถานการณ์ซาอุฯ และพวก บิฮิหร่าน ผ่านกาดาร์อย่างหนัก”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.tnews.co.th/contents/๓๒๕๘๖๙>, ๒๕๖๑.

ทีนิวส์. “ทหารซีเรีย พบคลังแสงขนาดใหญ่ ของกลุ่มไอเอส อาวุธส่วนใหญ่จากค่ายสหรัฐฯ และอิสราเอล มีบางส่วนผลิตเอง”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.tnews.co.th/contents/๓๖๘๒๗๙>, ๒๕๖๑.

ไทยรัฐออนไลน์. “รอวันนี้มานาน! นายกฯ ประกาศ ‘รัฐอิสลาม’ ในอิรักจบสิ้นแล้ว”. (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก : <https://www.thairath.co.th/content/๙๙๐๐๒๑,๒๕๖๐>.

ไทยรัฐออนไลน์. “รัสเซียมาแล้ว!! ส่งสัญญาณชัด...ตั้งฐานทัพในซีเรีย ช่วยสู้ไอซิส”. (ออนไลน์). เข้าถึง

ได้จาก : <https://www.thairath.co.th/content/๕๒๗๖๗๔,๒๕๖๑>.

เทิดสยาม บุญยะเสนา. “ประวัติความเป็นมาของการก่อการร้าย”. บทความวิชาการ. (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก : <https://thamaaya.wordpress.com/๒๐๑๕/๐๖/๐๑/ประวัติความเป็นมาของกา/,๒๕๖๑>.

บวร โทศรีแก้ว. “แตกพ่ายแต่ไม่แตกดับ!”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : ไทยรัฐออนไลน์. <https://www.thairath.co.th/content/๑๑๑๖๖๕๐,๒๕๖๑>.

ปณิตา โพธิ. “Middle East (ตะวันออกกลาง)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://portfoliopanita.pothi.blogspot.com/2013/09/middle-east.html>, ๒๕๖๑.

ประพันธ์ สานแสงทอง. “ความแตกต่างระหว่างอิสลามนิกายสุหนี่กับชีอะห์”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้

จาก : http://www.thaitribune.org/contents/detail/309?content_id=๙๘๑๗,๒๕๖๑.

พลอย ธรรมาภิรานนท์. “ซีเรีย ๑๐๑ : จากสงครามกลางเมือง สู่สงครามตัวแทน”. (ออนไลน์). เข้าถึง

ได้จาก : <https://www.the๑๐๑.world/thoughts/syria-๑๐๑/,๒๕๖๑>.

พับลิคโพสต์. “มุสลิมนิกายชีอะห์ - สุหนี่ ต่างกันอย่างไร?”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.publicpostonline.com/๒๐๑๓/main/content.php?page=&category=๑๘&id=๓๔๖,๒๕๖๑>.

มุฮัมมัดญะวาด ญญญลักษณ์. “ย้อนรอยประวัติศาสตร์ ปฐมเหตุแห่งสงคราม ๘ ปี “อิรัก – อิหร่าน

(ตอนที่ ๒ จบ)”. (ออนไลน์). : เข้าถึงได้จาก <http://www.abnewstoday.com/๙๖๓๔,๒๕๖๑>.

รัตพล อ่อนสนิท. “ความเป็นมาของกลุ่มรัฐอิสลาม ก่อนที่จะกลายเป็นภัยคุกคามระดับโลก!”. บทความ

วิชาการ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.voathai.com/a/isis-explainer-ro/๓๔๖๑๔๖๘,๒๕๖๑>.

วาทีน ศานต์ สันติ. “ตะวันออกกลาง : ปัญหาอิสราเอล – ปาเลสไตน์ (สงครามยิว – อาหรับ ๔ ครั้ง)”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.gotoknow.org/posts/๔๕๘๔๑๑,๒๕๖๑>.

วรรณสิงห์ ประเสริฐกุล. “ใครคือตาลีบัน และทำไมอัฟกานิสถานถึงมีสงคราม (ฉบับย่อ)?” ตอน ๒.

บทความวิชาการ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://thematter.co/thinkers/taliban-and-afghanistan-๒/๑๓๒๖๘,๒๕๖๑>.

- วอยซ์ทีวี. “๑๐ ปีสงครามอิรัก' กับราคาแท้จริงที่ต้องแบกรับ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.voicetv.co.th/read/๖๕๖๗๑, ๒๕๖๑>.
- ศรารุณี อารีย์. “กระแสไอเอสในอาเซียน (๑) : โลกมุสลิม”. บทความวิชาการ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.komchadluek.net/news/politic/๑๙๖๗๖๕, ๒๕๖๑>.
- ศรารุณี อารีย์. “ตะวันออกกลางยุคอาณานิคมและการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ (๑)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.deepsouthwatch.org/node/๑๑๗๐๐, ๒๕๖๑>.
- ศรารุณี อารีย์. “ตะวันออกกลางยุคอาณานิคมและการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ (๒) : ที่มาของระบบดินแดนใต้อาณัติ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.deepsouthwatch.org/node/๑๑๗๑๒, ๒๕๖๑>.
- ศรารุณี อารีย์. “ตะวันออกกลางยุคอาณานิคมและการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ (๓) : รูปแบบและระบบการปกครองภายใต้อาณัติ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.deepsouthwatch.org/node/๑๑๗๑๔, ๒๕๖๑>.
- ศรารุณี อารีย์. “ตะวันออกกลางยุคอาณานิคมและการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ (๔) : ปาเลสไตน์ในอาณัติอังกฤษ (British Mandate of Palestine)”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.deepsouthwatch.org/node/๑๑๗๑๗, ๒๕๖๑>.
- ศรารุณี อารีย์. “ตะวันออกกลางยุคอาณานิคมและการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ (๕) : ซีเรียในอาณัติฝรั่งเศส”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.deepsouthwatch.org/node/๑๑๗๒๐, ๒๕๖๑>.
- ศรารุณี อารีย์. เรื่อง “ตะวันออกกลางยุคอาณานิคมและการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ (จบ) : เลบานอน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.deepsouthwatch.org/node/๑๑๗๒๕, ๒๕๖๑>.
- ศรารุณี อารีย์. “ไทยผนวบบัมอินโดฯ สัญญาณไอเอสรุกคืบอาเซียน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.posttoday.com/social/general/๔๑๐๓๑๘, ๒๕๕๙>.
- สถาบันคลังปัญญาด้านยุทธศาสตร์ชาติ วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต. “IS กับประเทศไทยและอาเซียน. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : https://www.isranews.org/isranews-article/๔๙๑๘๘-is_๔๙๑๘๘.html, ๒๕๖๑.
- สีดา สอนศรี. “บทส่งท้าย จากไอเอส (IS) ในมาราวิ ร่วมกับเครือข่ายไอซิส (ISIS) สู่อาเซียน” บทความวิชาการ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://www.matichon.co.th/news/๖๐๙๕๔๖, ๒๕๖๑>.

สถาพร เกื้อสกุล. “เอามาจากไหน!! กองทัพฟิลิปปินส์ บุกยึดทรัพย์ กลุ่มนักรบเครือข่ายไอเอสจำนวน
มหาศาล ชี้ชัด ทุนต่างชาติสนับสนุนก่อเหตุป่วนประเทศ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
<http://www.tnews.co.th/contents/๓๒๕๘๖๕, ๒๕๖๑>.

หยาดฟ้า ไทยประทาน. “ประวัติความเป็นมาของกลุ่มก่อการร้ายไอเอส”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
<http://siampublic.com/analysis/๕๐๐/history-of-isis, ๒๕๖๑>.

โอเอ. "ความเป็นมาของกลุ่มรัฐอิสลาม" ก่อนที่จะกลายเป็นภัยคุกคามระดับโลก”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :
<https://www.voathai.com/a/isis-explainer-ro/๓๔๖๑๔๖๘.html, ๒๕๖๐>.

IS Pace Thailand. “รัฐอิสลาม” กับสงครามศาสนาครั้งใหม่. บทความวิชาการ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้
จาก : <http://www.ispacethailand.org/ประเด็นเด็ด/๓๗๖๕.html, ๒๕๖๑>.

ภาษาต่างประเทศ

BBC News, “Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps”. (Online). Available:
<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034>. March 28, 2018.

Constantine Alexander, “New online resource offers teachers wealth of Middle East
material”. (Online). Available: <http://www.constantinealexander.net/2011/03/new-online-resource-offers-teachers-wealth-of-middle-east-material.html>.
March 3, 2011, 2018.

Marc Champion, Bloomberg News. “Terrorism-now”. (online). Available : <https://www.bloombergquint.com/quicktakes/2017/12/22/terrorism-now>. December
23, 2017, 2018.

Raul Dancel. “Malaysian militants plan to start ISIS faction in South-east Asia”. (online).
Available: <http://www.straitstimes.com/asia/se-asia/malaysian-militants-plan-to-start-isis-faction-in-south-east-asia>. November 15, 2015, 2018.

ภาคผนวก

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง : บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน” ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มประชากร กล่าวคือ ผู้เชี่ยวชาญที่มีอำนาจหน้าที่ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังป้องกันปัญหาการก่อการร้าย จำนวน ๖ ท่าน ดังนี้

๑. พลตรี สิทธิพร มุสิกะสิน

๒. พลตรี ราชิต อรุณรังสี

๓. พลตำรวจตรี พัฒนวุธ อังคะนาวิน

๔. Col. (Navy) Adrian Syah

๕. Col. Zakir Ullah Khan (Khan)

๖. Rear Admiral Syed Zahrul Putra

รองแม่ทัพภาคที่ ๔

รองผู้อำนวยการสำนักการข่าว

สำนักงานปฏิบัติการรักษาความมั่นคง

ภายในกองทัพบก

รองผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค ๙

Indonesian Navy, Indonesia

General Staff Officer Operations,

Pakistan

Commander of Joint Task Force 2,

Malaysia

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พลตรี อภิศักดิ์ สมบัติเจริญนนท์
วัน เดือน ปีเกิด	เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๕
การศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเตรียมทหาร นักเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ ๒๓ - สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่นที่ ๓๔ ปริญญาตรีหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต (วทบ.ทบ.) จากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (รร.จปร.) - ปริญญาโทด้านยุทธศาสตร์การทหาร (Master of Defence Studies) ที่ Australian Defence Force Academy (ADFA) เมือง Canberra ออสเตรเลีย - หลักสูตรชั้นนายร้อย/ชั้นนายพันทหารปืนใหญ่ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ - หลักสูตรนายทหารปฏิบัติการจิตวิทยา รุ่นที่ ๑๑ โรงเรียนกิจการพลเรือนทหารบก - โรงเรียนเสนาธิการทหารบก หลักสูตรหลักประจำชุดที่ ๗๔ - วิทยาลัยเสนาธิการทหาร รุ่นที่ ๕๑ - หลักสูตรชั้นนายพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน (Air Defense Artillery Officer Advance Course) ที่ Fort Bliss เมือง El Paso มลรัฐ Texas สหรัฐอเมริกา - หลักสูตรการยุทธร่วม (Oversea Joint Warfare) ที่ RAAF Williamstown เมือง New castle ออสเตรเลีย - หลักสูตรภาษาอังกฤษขั้นสูงแบบออสเตรเลีย (Australian Advance English Language Course) ที่สถาบันภาษา Defence International Training Center ที่ RAAF William เมือง Melbourne ออสเตรเลีย
ประวัติการทำงาน	<ul style="list-style-type: none"> - รับราชการครั้งแรกที่ กองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๗๑๑ กองพลทหารปืนใหญ่ จังหวัดลพบุรี - นายทหารปฏิบัติการกิจการพลเรือน กองกิจการพลเรือน กองทัพภาคที่ ๑ - ผู้ช่วยหัวหน้านายทหารฝ่ายกำลังพล กองพลพัฒนาที่ ๑ กองทัพภาคที่ ๑ - นายทหารฝ่ายยุทธการ (อากาศ) กองยุทธการ กองทัพภาคที่ ๑ - นายทหารยุทธการและการฝึก กองกำลังทหารพราน กองทัพภาคที่ ๑ - ประจำกองยุทธการ กองทัพภาคที่ ๑ - ผู้บังคับกองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๙ กองพลทหารราบที่ ๙ จังหวัดกาญจนบุรี - นายทหารฝ่ายการทหารปืนใหญ่ กองทัพภาคที่ ๑ - ผู้ช่วยผู้อำนวยการกองฝึกพร้อมผสม สำนักวางแผนการฝึกพร้อมและผสม กรมยุทธการทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย - ประจำสำนักผู้บัญชาการทหารสูงสุด กองบัญชาการกองทัพไทย

- รองผู้อำนวยการศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
กองบัญชาการกองทัพไทย

ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ
กองบัญชาการกองทัพไทย

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา การเมือง

เรื่อง ปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง : บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน

ผู้วิจัย พลตรี อภิศักดิ์ สมบัติเจริญนนท์

หลักสูตร วปอ.

รุ่นที่ ๖๐

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากเหตุการณ์ที่กลุ่มก่อการร้ายได้ก่อวินาศกรรมเขย่าโลก โดยการจี้เครื่องบินพุ่งชน ตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ (World Trade Center) เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๔ ทำให้นายจอร์จ ดับเบิลยู บุช (George W. Bush) ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ในขณะนั้น ได้ประกาศทำสงครามกับกลุ่มก่อการร้าย และเรียกร้องให้นานาชาติเข้าร่วมทำสงครามต่อต้านการก่อการร้ายด้วย

ในห้วงของการต่อสู้กับกลุ่มก่อการร้ายในตะวันออกกลาง ทำให้เกิดกลุ่มก่อการร้าย กลุ่มใหม่ขึ้น มีชื่อเรียกว่ากลุ่มรัฐอิสลามในอิรักและซีเรีย (The Islamic State in Iraq and Syria: ISIS) หรือรัฐอิสลามอิรักและลิแวนต์ (The Islamic State in Iraq and The Levant: ISIL) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ด้วยการพัฒนามาจากกลุ่มอัลกออิดะฮ์ในอิรัก (AQI) แต่เนื่องจากเป้าหมายที่แตกต่างกันทำให้ทั้งสองกลุ่มตัดขาดความสัมพันธ์ระหว่างกัน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยกลุ่มไอซิส (ISIS) มีเป้าหมายเพื่อก่อตั้ง “รัฐอิสลาม” ในอิรักและซีเรีย ซึ่งภายหลังการเปลี่ยนผ่านมาระยะหนึ่ง กลุ่มไอซิส (ISIS) จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อใหม่มาเป็นไอเอส (Islamic State: IS) และใช้มาจนถึงปัจจุบัน

โดยกลุ่ม “ไอเอส” เป็นชนวนที่ดึงดูดให้กลุ่มที่มีแนวคิดหัวรุนแรงจากทั่วโลก รวมทั้งจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังไหลเข้าไปในสมรภูมิตะวันออกกลางเป็นจำนวนมาก และนับเป็นจุดเริ่มต้นของการแพร่ขยายแนวคิดการตั้งรัฐอิสลามจากตะวันออกกลางเข้ามายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน จนในที่สุดได้เกิดการบุกยึดเมืองมาราวิของฟิลิปปินส์ โดยกลุ่มก่อการร้าย “มาอูเต” (Maute) ที่ประกาศตัวเป็นกลุ่มก่อการร้ายสาขาของกลุ่มไอเอส มีการใช้สัญลักษณ์ของกลุ่มไอเอส และมีการตั้งฉายาของกลุ่มว่า “ไอเอสแห่งลานา”

จะเห็นได้ว่าการขยายอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของกลุ่มไอเอสเป็นภัยคุกคามที่สำคัญของอาเซียนในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงได้สนใจทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง : บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน”

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอิทธิพลของรัฐอิสลาม (Islamic State) ที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียน

๒. เพื่อศึกษา/วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างเหตุการณ์ที่นำสู่การก่อตั้งรัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลางกับอาเซียน

๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางกำหนดนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศของอาเซียนในการป้องกัน/เสริมสร้างความมั่นคงและป้องกันปัญหาการขยายตัวด้านการก่อการร้ายของภูมิภาคอาเซียน รวมถึงประเทศไทยในอนาคต

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) : บทเรียนสำหรับภูมิภาคอาเซียน” ผู้วิจัยได้มีการกำหนดขอบเขตในการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา : ศึกษาสถานการณ์และพัฒนาการของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ในตะวันออกกลาง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บริบทการก่อการร้ายของอาเซียน และการวิเคราะห์เปรียบเทียบเหตุการณ์ในตะวันออกกลางและอาเซียนผ่านตัวแปรต่างๆ เพื่อค้นหาข้อเสนอแนะในการกำหนดนโยบายด้านการเมืองระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนและไทย เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ภูมิภาค

ขอบเขตด้านประชากร : กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีอำนาจหน้าที่ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังป้องกันปัญหาการก่อการร้าย จำนวน ๖ ท่าน

ขอบเขตด้านระยะเวลา : การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการทั้งสิ้น ๘ เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๖๐ – พฤษภาคม ๒๕๖๑

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้แบ่งประเภทหมวดหมู่ของการศึกษาข้อมูลออกเป็น ๒ ลักษณะ กล่าวคือ *ส่วนแรก* ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ที่มีความรู้ มีหน้าที่โดยตรง หรือมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวัง การป้องกันปัญหาการก่อการร้ายของไทยและของอาเซียน *ส่วนที่สอง* ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการต่างๆ ที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าไว้แล้ว ตลอดจนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๑

ในอดีตช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ประเทศในตะวันออกกลาง ได้ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเทศมหาอำนาจในขณะนั้น ทั้ง ๒ ประเทศได้ปกครองและแบ่งเขตแดน โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้ประชาชนเกิดความคับแค้นและไม่พอใจประเทศเจ้าอาณานิคม จนนำไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อต่อต้านประเทศมหาอำนาจ

สำหรับในปัจจุบันกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในตะวันออกกลาง ได้ถูกฝ่ายรัฐบาลของอิรักและซีเรียภายใต้ความช่วยเหลือจากประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ และรัสเซีย โจมตีอย่างหนักจนทำให้สามารถยึดเมืองที่อยู่ในการครอบครองของกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามกลับมาได้ จากที่เคยยึดครอง

ทั้งในอิรักและซีเรีย และทำให้กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามบางส่วนถอยร่นไปกบดานในเขตทะเลทราย และอีกบางส่วนได้หนีกลับไปยังประเทศของตนเอง รวมทั้งหาฐานที่มั่นในประเทศใหม่ๆ ซึ่งอาจรวมถึงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สถานการณ์และอิทธิพลของปัญหารัฐอิสลาม (Islamic State) ที่ส่งผลกระทบต่อภูมิภาคอาเซียนมีดังนี้ (๑) ก่อให้เกิดการปะทะแนวความคิดนิยมความรุนแรง และการประกาศเดินตามแนวทางของรัฐอิสลาม (๒) เป็นลักษณะการฝึกฝนและแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ เช่น การแต่งกาย การใช้ธงสีดำ ใช้ผ้าคาดศีรษะ และเสื้อสัญลักษณ์ของกลุ่มไอเอส เพื่อยกระดับชื่อเสียงของกลุ่มก่อการร้ายจากระดับท้องถิ่นสู่ระดับภูมิภาค และ (๓) การเลียนแบบยุทธวิธี/ วิธีการปฏิบัติ เช่น การฆ่าตัดศีรษะ การระเบิดฆ่าตัวตายเพื่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ใช้การวางระเบิดเป็นหลัก

ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๒

การก่อเกิดของปัญหารัฐอิสลามในตะวันออกกลางกับในอาเซียน เมื่อพิจารณาผ่านตัวแปรสำคัญต่างๆ จะพบว่า มีทั้งความเหมือนและความต่างดังนี้

ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ อาเซียนและตะวันออกกลางมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องการเข้ามาของประเทศเจ้าอาณานิคม ที่กำหนดอาณาเขตและเส้นพรมแดน โดยมีได้คำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนาของประชากรในพื้นที่ อันเป็นมูลเหตุทำให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มก่อการร้ายต่าง ๆ ขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องสิทธิของตน สำหรับประเด็นที่แตกต่างคือ อาเซียนไม่มีการต่อสู้ระหว่างประเทศมุสลิมด้วยกันเองที่รุนแรงเหมือนในตะวันออกกลาง

ปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ อาเซียนมีความคล้ายคลึงกับตะวันออกกลางในเรื่องของพื้นที่บางพื้นที่ที่เป็นเขตปลอดอำนาจรัฐ หรือเป็นพื้นที่ The Gray-Zone (Conflict) ทำให้รัฐบาลไม่สามารถปฏิบัติงานในพื้นที่นั้นๆ ได้อย่างเต็มรูปแบบ ส่วนประเด็นที่แตกต่างจากตะวันออกกลางคือ อาเซียนมีเส้นแบ่งเขตแดนประเทศที่ชัดเจน โดยมีพรมแดนทางธรรมชาติเป็นเส้นแบ่ง เช่น ภูเขา ลำน้ำ ทะเล ทำให้การเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศในลักษณะกำลังขนาดใหญ่ทำได้ค่อนข้างยาก แต่ภูมิภาคตะวันออกกลางเป็นผืนดินเดียวกัน ไม่มีพรมแดนทางธรรมชาติเป็นเครื่องกีดขวาง ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายกำลังของกลุ่มก่อการร้ายได้สะดวกและยากต่อการสกัดกั้น

สาเหตุจากปัจจัยภายใน ชาวมุสลิมในภูมิภาคอาเซียนมีแนวคิดสายกลางและไม่นิยมใช้ความรุนแรง ไม่มีการแบ่งประเทศว่าเป็นสุหนี่หรือชีอะห์เหมือนในภูมิภาคตะวันออกกลาง ส่วนความขัดแย้งจากการแย่งอำนาจนั้น ชาวมุสลิมในอาเซียนไม่ได้มีเป้าหมายในการจัดตั้งรัฐอิสลาม แต่เป็นการต่อต้านรัฐบาล เพื่อเรียกร้องความชอบธรรมในทางการเมืองและสังคมเท่านั้น ทำให้การก่อการร้ายที่เกิดในอาเซียนไม่รุนแรงและมีโอกาสเกิดการสนับสนุนการก่อการร้ายโดยประเทศอาเซียนด้วยกันเองได้น้อย

แรงขับเคลื่อนจากปัจจัยภายนอก บทบาทของชาติมหาอำนาจที่เข้ามาในภูมิภาคอาเซียนนั้นมีความแตกต่างคือ ชาติมหาอำนาจในตะวันออกกลางเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการแทรกแซงและสนับสนุนในเรื่องการฝึกและติดอาวุธให้กับทั้งฝ่ายผู้ก่อการร้ายและฝ่ายรัฐบาล แต่สำหรับอาเซียนจะเป็นในลักษณะของความร่วมมือด้านนโยบายการต่อต้านการก่อการร้ายมากกว่า แต่อย่างไรก็ตามกรณีการยึดพื้นที่เมืองมาราวิ ก็อาจเป็นกรณีศึกษาของอาเซียนต่อบทบาทของมหาอำนาจที่อาจส่งผลต่อสถานการณ์การก่อการร้ายในภูมิภาค อันจะเห็นได้จากข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ที่พบว่า

กลุ่มก่อการร้ายที่ยึดเมืองมาราวิ มีแรงหนุนจากชาตินิยมอำนาจและเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองระหว่างประเทศ

การพัฒนาของสถานการณ์ กลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) ทั้งเฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) ยูทูบ (Youtube) ฯลฯ เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่แนวคิดสุดโต่งของตน สอดคล้องกับกลุ่มก่อการร้ายในอาเซียนที่มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) ซึ่งเป็นการเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ของกลุ่ม ทำให้ได้สมาชิกกลุ่มหัวรุนแรงเพิ่มมากขึ้น

ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๓

ข้อเสนอแนะสำหรับอาเซียน

อาเซียนควรวางบทบาทกับประเทศมหาอำนาจอย่างเหมาะสม มีความชัดเจนด้านนโยบายการต่างประเทศ การสร้างความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้าย และรักษาจุดยืนของอาเซียนในความเป็นเอกภาพ โดยไม่ดึงความขัดแย้งภายนอกเข้ามาในภูมิภาค นอกจากนี้ควรลดเงื่อนไขในพื้นที่และไม่สร้างเงื่อนไขใหม่ เพื่อไม่ให้เกิดการบ่มเพาะแนวคิดหัวรุนแรง โดยใช้วิธีการค้นหาปัญหาและแก้ที่สาเหตุของปัญหาที่บ่มเพาะแนวคิดนิยมความรุนแรง และมีแนวทางแก้ไขโดยการสร้างข้อตกลงและความร่วมมือกับกลุ่มประเทศต่างๆ

นอกจากนี้ สมาชิกอาเซียนต้องให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่มีการก่อการร้ายอยู่เดิม โดยเฉพาะพื้นที่สุญญากาศ พื้นที่ที่เป็นเขตปลอดอำนาจรัฐ หรือเป็นพื้นที่ The Gray-Zone (Conflict) รวมทั้งการติดตามกลุ่ม Lone wolf ควรมีกระบวนการเปลี่ยนคนที่ฝึกไฟให้เข้ามาสู่ทางสายกลาง และการปลูกฝังแนวคิดที่ถูกต้องตามหลักศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ

ข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า สถานการณ์การก่อการร้ายในภาคใต้ของประเทศไทย ไม่ได้มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม ยังไม่พบความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (จชต.) ของไทยกับกลุ่มไอเอส

สำหรับสถานการณ์ใน จชต. นั้น ถือว่าการแก้ไขปัญหาตามยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ร่วมกับนโยบายของรัฐบาลและใช้แนวทาง “การเมืองนำการทหาร” เป็นแนวทางที่เหมาะสมซึ่งสามารถเป็นแนวทางหลักในการสกัดกั้นการบ่มเพาะแนวความคิดแบ่งแยกดินแดน และรวมถึงแนวคิดนิยมความรุนแรงที่มาจากกรณีโฆษณาชวนเชื่อของกลุ่มรัฐอิสลามได้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เน้นศึกษาเปรียบเทียบการเกิดกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลามในภูมิภาคตะวันออกกลางและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยศึกษาผ่านตัวแปรที่กำหนด สำหรับงานวิจัยครั้งต่อไปนั้นสามารถนำข้อมูลที่รวบรวมไว้ในครั้งนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการก่อการร้ายในประเด็นอื่นๆ ได้ รวมถึงนำไปใช้ในการวิเคราะห์หาสาเหตุของการเกิดกลุ่มก่อการร้ายใหม่ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยอาจมีรูปแบบและวิธีการที่คล้ายคลึงกับกลุ่มก่อการร้ายรัฐอิสลาม ซึ่งจะทำให้นักวิจัยหรือผู้ที่สนใจสามารถคาดการณ์สถานการณ์และแนวโน้มการก่อการร้าย

ที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงการกำหนดมาตรการในการต่อต้านการก่อการร้ายได้อย่างเหมาะสมและ
ทันที่